

L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005 Volum I

Anàlisi jurídica i
sociodemogràfica

*MARIA JESÚS LARIOS
I MÒNICA NADAL
(DIRECTORES)*

**L'estat de la immigració a Catalunya.
Anuari 2005. Volum I**
Anàlisi jurídica i sociodemogràfica
MARIA JESÚS LARIOS I MÒNICA NADAL
(DIRECTORES)

L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005 Volum I

Anàlisi jurídica i sociodemogràfica

*DIRECTORA DELS CONTINGUTS JURÍDICS:
MARIA JESÚS LARIOS, INSTITUT DE DRET PÚBLIC*

*DIRECTORA DELS CONTINGUTS SOCIODEMOGRÀFICS:
MÒNICA NADAL, FUNDACIÓ JAUME BOFILL*

La col·lecció *Polítiques* és la principal col·lecció de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen aquelles investigacions que han estat encarregades i que es consideren més rellevants pel seu interès social i polític. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: octubre de 2006

© Fundació Jaume Bofill, 2006

Provença, 324

08037 Barcelona

fbofill@fbofill.cat

<http://www.fbofill.cat>

© d'aquesta edició: Editorial Mediterrània, S. L.

Guillem Tell, 15, entl. 1a

08006 Barcelona

Tel. 93 218 34 58 – Fax 93 237 22 10

editorial@emediterrania.com

www.emediterrania.com

Disseny de la col·lecció: Martí Abril

Disseny de la coberta: Amador Garrell

Maquetació: Jordi Vives

ISBN de l'Obra Completa: 84-8334-764-4

ISBN del Volum I: 84-8334-765-2

DL: B-42.145-2006

Impressió: Romanyà Valls, Capellades (Anoia)

Impressió a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Índex

Volum I - Anàlisi jurídica i sociodemogràfica

PRESENTACIÓ	15
<i>Jordi Sànchez</i>	
VALORACIÓ GENERAL DE L'ANY	21
<i>M. Jesús Larios i Mònica Nadal</i>	
PRIMERA PART: ANÀLISI SOCIOJURÍDICA	35
1. EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ DE TREBALLADORS ESTRANGERS DEL 2005	37
<i>Maria Helena Bedoya i Eduard Solé</i>	
Els antecedents del procés	39
Reglament i consens social	42
El procés de normalització	45
Altres vies de normalització: arrelament laboral i arrelament social	48
· El marc normatiu	49
· L'arrelament social	49
· L'arrelament laboral	51
Pla Estratègic de Ciutadania i Integració (o el després de la normalització)	52
Conclusions	53
Annexos	55
2. ELS MENORS IMMIGRANTS NO ACOMPANYATS. EL DRET A L'ASSISTÈNCIA JURÍDICA INDEPENDENT DELS INTERESSOS DE LES ADMINISTRACIONS	63
<i>Ángeles de Palma</i>	
La situació dels menors immigrants no acompanyats; en especial, a la llum de l'informe de l'any 2006 del síndic de greuges al Parlament sobre "La situació dels menors immigrants sols"	65
· Seguiment dels casos	66

· Recursos d'atenció	67
· Desprotecció jurídica	68
· Repatriació	69
El dret a l'assistència jurídica independent dels interessos de les administracions	72
· L'Observació del Comitè de Drets del Nen, d'1 de setembre de 2005, sobre el "Tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen" i l'Informe del defensor del poble de l'any 2005 sobre "Assistència jurídica als estrangers a Espanya"	72
· El nomenament d'un defensor judicial que representi i empari els interessos del menor davant les administracions	75
3. ALGUNES REFLEXIONS AL VOLTANT DE LES DIFICULTATS D'INTEGRACIÓ SOCIOLABORAL DELS JOVES IMMIGRANTS	81
<i>Mónica Arbeláez</i>	
Alguns elements de context	83
Joves immigrants: les dificultats enfront de l'educació postobligatòria	87
· Joves en situació regular	87
· Joves en situació irregular	88
· L'accés al mercat laboral	91
Elements per a la reflexió des de les polítiques d'integració sociolaboral dels menors immigrants en edat laboral	92
· Un intent propositiu...	93
4. LES PASTERES TAMBÉ ARRIBEN AL TRIBUNAL CONSTITUCIONAL	101
<i>Markus González</i>	
Les sentències del Tribunal Constitucional més importants en l'àmbit de l'estrangeria	104
· La STC 72/2005, de 4 d'abril: existeix un dret fonamental dels estrangers a entrar en territori espanyol?	105
· La STC 303/2005, de 24 de novembre: el cas de les pasteres	108
La resolució dels centenars de recursos d'emparament que s'estan presentant en l'àmbit de l'estrangeria	109

5. EL PADRÓ MUNICIPAL I ELS IMMIGRANTS: UN COMENTARI SOBRE LA FUTURA LLEI BÀSICA DEL GOVERN I L'ADMINISTRACIÓ LOCAL	115
<i>Marc Vilalta</i>	
El padró municipal	119
· El padró municipal com a registre	119
· El padró municipal com a mecanisme de reconeixement de drets als immigrants	121
Les modificacions introduïdes per la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre	123
· La inscripció dels estrangers al padró municipal	124
· El règim jurídic de cessió de dades del padró municipal entre administracions públiques	127
La regulació del padró municipal en l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local i la seva previsible incidència sobre la població immigrant	131
· La naturalesa del padró municipal	133
· El padró municipal i els drets dels veïns	134
· Les “noves” exigències documentals per realitzar la inscripció dels estrangers al padró municipal	135
· La cessió de dades del padró municipal en l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica: la manca de reconeixement a la Direcció General de Policia per accedir a les dades del padró	137
Conclusió	140
6. PERSPECTIVES DEL PLA DE CIUTADANIA I IMMIGRACIÓ 2005-2008 EN EL MÓN LOCAL	143
<i>Josep Palacios</i>	
2005, un any de novetats per al món local	147
· L'impacte del Reglament de la Llei d'estrangeria	147
· El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008	148
El Pla de Ciutadania i Immigració i l'Administració local	149
· La diagnosi: la immigració avui	150
· Definició del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008	151

· Proposta d'actuació	152
· Programes departamentals	157
· Pla Operatiu	157
Valoració global i reptes de futur	161
7. LES POLÍTIQUES D'IMMIGRACIÓ: UNA GRAN OPORTUNITAT I MOLTS REPTES	165
<i>Montserrat Solé</i>	
Les tres primeres etapes de les polítiques migratòries	167
Fons estatal per a l'acollida i la integració dels immigrants i el seu reforç educatiu	169
· Partida pressupostària	169
· Actuacions	169
Una gran oportunitat i molts reptes	175
SEGONA PART: ANÀLISI SOCIODEMOGRÀFICA	181
8. L'EVOLUCIÓ RECENT DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA	183
<i>Andreu Domingo i Fernando Gil</i>	
El boom migratori del primer quinquenni del segle XXI	185
Quants immigrants de nacionalitat estrangera viuen a Catalunya?	187
De quina nacionalitat són i en quins països han nascut?	196
Quines característiques tenen, per sexe i edat?	202
Com es distribueixen pel territori català?	210
Conclusions	220
Referències bibliogràfiques	221
9. APROXIMACIÓ A LA IRREGULARITAT A CATALUNYA	223
<i>Joaquín Recaño i Andreu Domingo</i>	
Sota l'ombra de la irregularitat	225
Fonts i metodologia d'estimació de la immigració irregular a Catalunya i Espanya	228
· El càlcul de la irregularitat	232
Evolució temporal de la immigració irregular a Catalunya	233

Els efectes del procés de regularització del 2005 sobre la immigració irregular	238
La durada de residència: un factor estructural de la irregularitat	243
Característiques demogràfiques de la immigració irregular	244
Conclusions	252
Referències bibliogràfiques	255
10. LA NATALITAT I LA FECUNDITAT DELS ESTRANGERS A CATALUNYA	257
<i>Daniel Devolder</i>	
Els naixements amb pares estrangers i l'endogàmia de la fecunditat	259
La contribució de la població estrangera a la natalitat	263
Anàlisi de la fecunditat diferencial de la població estrangera	266
· Evolució del nivell de fecunditat segons les dades del padró continu i del cens del 2001	267
· Diferències en la fecunditat per edat	270
Referències bibliogràfiques	273
11. LA NUPCIALITAT DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA	275
<i>Pau Miret</i>	
Els matrimonis segons la nacionalitat dels cònjuges	278
La nupcialitat de la població estrangera	282
Conviure en parella a Catalunya	285
Conclusions sobre els matrimonis i la nupcialitat de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya	289
Referències bibliogràfiques	290
12. L'ALUMNAT ESTRANGER A CATALUNYA	293
<i>Miquel Àngel Alegre i Mònica Nadal</i>	
Panoràmica general	297
Diversitat i necessitats educatives específiques	301
L'alumnat estranger en els cicles educatius	306
· De la secundària obligatòria a la postobligatòria	308
· Itineraris formatius	309
La concentració escolar de l'alumnat nouvingut: la doble xarxa educativa	314

L'alumnat estranger a les províncies i comarques catalanes	320
Referències bibliogràfiques	327
13. LA INSERCIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA	331
<i>Miguel Pajares</i>	
Evolució de les dades sobre treballadors estrangers a Catalunya	334
Les dones estrangeres en les dades de la Seguretat Social	337
Taxes d'activitat i d'ocupació de la població estrangera	340
Taxa de desocupació	342
Sectors laborals d'inserció de la població estrangera	344
Distribució per categories laborals	351
Algunes conclusions	358
14. DIFERÈNCIES SALARIALS I IMMIGRACIÓ A CATALUNYA	363
<i>Josep González</i>	
Salaris i immigració: delimitació i fonts estadístiques	365
· El salari per hora	365
· Estadístiques salarials	367
· Immigrants versus estrangers	368
La població assalariada immigrant: una caracterització	369
Els salaris dels immigrants	378
· Representativitat de les dades estadístiques	378
· Salaris i nacionalitat	380
· Salaris, nacionalitat i entorn econòmic	385
· Salaris, nacionalitat i variables individuals	391
Les diferències salarials: anàlisi dels determinants	400
· L'equació dels salaris	400
· Els resultats de l'anàlisi	402
Conclusions	407
Referències bibliogràfiques	409
Annex: taula de coeficients de la regressió	411

Volum II - Recull estadístic i legislatiu

1. LA POBLACIÓ ESTRANGERA A CATALUNYA EN XIFRES

Marta Solé

La població estrangera a Catalunya
La població marroquina a Catalunya
La població equatoriana a Catalunya
La població romanesa a Catalunya
La població colombiana a Catalunya
La població argentina a Catalunya
La població xinesa a Catalunya
La població boliviana a Catalunya
La població peruana a Catalunya
La població pakistanesa a Catalunya
La població gambiana a Catalunya
La població senegalesa a Catalunya

2. RESUM DE LEGISLACIÓ D'ESTRANGERIA

Mónica Arbeláez

Situació dels estrangers a Espanya
Entrada d'estrangers extracomunitaris
Visat
Reagrupament familiar
Autorització de residència i treball per compte d'altri
Padró municipal i drets dels immigrants
Nacionalitat espanyola i estatut personal

3. NORMATIVA I JURISPRUDÈNCIA DESTACADA DE L'ANY 2005

David Moya

4. RESSENYES DE PUBLICACIONS RECENTS SOBRE IMMIGRACIÓ

Mónica Arbeláez i Sònia Parella

Presentació

L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005 és el nou nom que rep l'informe que any rere any, des de 1999, impulsa la Fundació Jaume Bofill. Com en les edicions anteriors aquesta publicació és el fruit d'un treball plural, elaborat per més d'una vintena d'investigadors i investigadores, sota la direcció de Mònica Nadal i Maria Jesús Larios.

Fer una mirada a l'any passat, el 2005, en tot el que té a veure amb la immigració és una tasca menys habitual i menys simple del que sembla. L'abundància de notícies sobre aquesta qüestió genera sovint una sensació d'oblit o quasi oblit del passat més recent. De fet, una de les justificacions d'un informe com aquest és precisament que facilita el record i recupera aspectes rellevants succeïts recentment però que la dinàmica dels fets i de la informació ens fan esborrar de la nostra memòria.

Mirar el passat, encara que sigui ben recent com és el cas d'un informe que repassa els fets de l'any anterior, serveix per relativitzar alguns dels esdeveniments del present i també per disposar d'una visió, una opinió, més madura sobre allò que està succeint en l'actualitat. Malgrat que sabem que les decisions polítiques i els fenòmens socials no responen a situacions o decisions espontànies, sovint la immediatesa en la qual estem immersos ens fa perdre camp de visió, profunditat, amb el risc de crear desenfocaments en la nostra mirada i en la comprensió dels esdeveniments.

Qualsevol decisió acordada avui pot ser resseguida cap als seus orígens. Afortunadament no hi ha fets ni decisions de generació espontània. Sempre podem trobar un fil —com si d'un cordó umbilical es tractés— que ens transporti a situacions i fets succeïts en el passat i que ens ajuden enormement a interpretar el present. La contribució d'un informe com *L'estat de la immigració a Catalunya* és precisament facilitar aquest recorregut cap al passat, aquest recordatori de fets i situacions que podrien ser fàcilment víctimes de l'oblit.

Un exemple pot ajudar a il·lustrar aquest raonament. Quan aquest informe surti a la llum haurem viscut o possiblement estarem encara immersos en la crisi de les barcasses que des de l'Àfrica subsahariana intenten arribar a l'arxipèlag Canari. Aquest fet ha estat, sens dubte, una de les tres notícies de l'estiu 2006 que més titulars han registrat. Sorprenentment, però, molts pocs són els qui recorden que l'estiu del 2005 també vàrem viure una altra crisi, si així es pot anomenar, de característiques similars: la de la tanca de Ceuta i Melilla. I també en aquella crisi es varen buscar solucions des del Govern espanyol força similars a les buscades en els esdeveniments del 2006: repatriacions; implicacions dels països africans en l'acceptació de les repatriacions; reforç policial i col·laboració en les fronteres d'origen, i també es van produir situacions vergonyoses com l'abandonament a la seva sort en terres inhòspites del desert de desenes de persones que havien fracassat en el seu intent de creuar il·legalment la frontera d'un país veí cap a Espanya.

Què hi ha de nou en la crisi de les barcasses? En el fons ben poc, per no dir res. Només les formes, en el sentit que es posa en evidència que aquelles persones decidides a migrar cada vegada trobaran noves fórmules i vies per intentar realitzar amb èxit el trajecte migratori cap a Occident, sense importar-los el risc que aquestes noves vies comportin. Tampoc hi ha novetat en la resposta ni del Govern espanyol ni dels governs europeus. Doncs bé, un informe com el que teniu a les mans serveix, entre altres moltes coses, per evidenciar el cercle viciós en el qual ens movem des de fa uns quants anys en tot el que té a veure amb la immigració i molt especialment en la immigració irregular a l'Estat espanyol.

Probablement l'única excepció important i digna de remarcar d'aquest cercle viciós, i que l'informe *L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005* posa en evidència, és el

procés de normalització seguit l'any 2005. De fet, si alguna cosa sobresurt per damunt de qualsevol altra en el 2005 és el procés de normalització. Però vistos els resultats, i sense desmerèixer-los en absolut, si en alguna cosa cal continuar insistint, com ja avançàvem en la presentació de l'anuari publicat l'any passat, és en la insuficiència d'un procés de normalització excepcional. Les dades que el llibre que teniu a les mans ens dona ja ens indiquen que malgrat haver-se produït un descens molt rellevant de la irregularitat, la bossa de persones pendents de la seva regularització administrativa continua sent molt important.

Cal cridar l'atenció una vegada més en la necessitat de disposar de mecanismes de regularització normalitzats i permanents per evitar situacions d'irregularitat com les viscudes en els darrers anys. De la mateixa manera, es constata la caducitat d'una legislació d'estrangeria que no hauria d'esperar gaire més a ser revisada per convertir-la en un instrument eficaç per regular i gestionar el fenomen migratori.

Una de les altres conclusions que, sense ser novetat, sobresurt l'any 2005 i el 2006 també confirma és la necessitat immediata de disposar de polítiques reals i efectives d'acollida. És del tot necessari disminuir escenaris proclius a segregacions i fractures socials que un procés migratori de la magnitud que estem vivint pot generar. El 2005 també ens ha deixat en el record els esdeveniments del país veí, França, que si bé no són extrapolables sí que poden ser anticipatoris de situacions en què ens podem veure abocats d'aquí a uns anys si no prenem mesures encertades.

En aquest sentit, cal ser exigents amb el Govern català i amb els governs municipals, perquè desplegui el primer i s'impliquin els segons, en polítiques d'acollida efectives. El nou Estatut d'Autonomia dona instruments, tot i que no suficients, a la Generalitat de Catalunya per desenvolupar una política d'immigració. Des de finals del 2005 els ajuntaments disposen de fons importants —uns 10 milions d'euros a finals del període estudiat—, provinents del Govern central i gestionats per la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya per desplegar actuacions d'acollida. Recursos, per cert, que també s'han vist incrementats per actuacions en l'àmbit educatiu. En resum, el tancament del 2005 obria les portes a l'esperança tant pel que fa a la disposició d'un marc normatiu amb més possibilitats d'intervenció del Govern de

Catalunya —ratificat amb l'entrada en vigor del nou Estatut— i amb una disponibilitat molt major de recursos econòmics destinats a l'acollida.

Finalment, i retornant al llibre que teniu a les mans, cal destacar els apartats sobre la població estrangera en xifres. Una de les mancances constatades reiteradament en els informes d'anys precedents era la de disposar d'una informació estadística sintètica de cada una de les principals comunitats migrants presents al país. És un objectiu de la Fundació Jaume Bofill prosseguir en aquest camí i ampliar els anys vinents tant la informació donada en cada una de les fitxes com també les comunitats objecte de l'anàlisi. Un anuari també ha de servir per accedir ràpidament a informació rellevant i presentada sistemàticament.

Les últimes paraules són d'agraïment a totes les persones col·laboradores d'aquest informe per la seva dedicació. Cal remarcar com a novetat la col·laboració rebuda des del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) que ha assumit un paper protagonista en l'elaboració d'una part dels capítols sobre anàlisi sociodemogràfica. Una col·laboració que esperem que sigui també fructífera en anys futurs. Cal també una menció especial per les dues directores de l'informe, Mònica Nadal, responsable de l'Àrea d'Immigració de la Fundació Jaume Bofill, i Maria Jesús Larios, de l'Institut de Dret Públic, que han realitzat novament una tasca excel·lent.

Jordi Sànchez
Director de la Fundació Jaume Bofill
Agost 2006

Valoració general de l'any

Maria Jesús Larios Paterna
Mònica Nadal Anmella

El 2005 va ser un any particularment intens en debats socials i polítics sobre la immigració i sobre l'impacte que té en les societats d'acollida. Diversos fets amb gran rellevància i seguiment mediàtic han posat sobre la taula algunes dimensions clau de la gestió de la immigració i han mostrat amb cruesa les dificultats de regular els fluxos migratoris en un món creixentment desigual, així com els efectes de la fallida de les polítiques d'integració i de la passivitat davant de l'exclusió en què viuen grans sectors descendents de les poblacions estrangeres immigrades a Europa. El procés de normalització dels estrangers residents en situació irregular, necessari i amb resultats exitosos però amb una implementació polèmica, i la crisi de Ceuta i Melilla, retransmesa dia a dia pels mitjans de comunicació, van posar sobre la taula la qüestió de la regulació dels fluxos migratoris i l'abast de les migracions contemporànies. D'altra banda, les revoltes a les perifèries de les ciutats franceses, que el discurs públic va atribuir en bona mesura a una integració deficient de les poblacions descendents de les migracions, van generar un gran debat sobre la continuïtat dels models d'acomodació de la immigració existents a Europa.

LA CRISI DE CEUTA I MELILLA

Al llarg del 2005 ha continuat el flux constant d'entrades d'immigració irregular per les fronteres d'Espanya, amb episodis de crisi com el de l'estiu del 2005, quan l'arriba-

da de centenars de persones procedents de diversos països d'Àfrica a les fronteres de Ceuta i Melilla que van intentar saltar les dobles tanques que separen aquestes ciutats del territori marroquí va produir la mort de diversos immigrants.

Més enllà del nombre de persones participants en aquests assalts a les tanques, definits profusament i de manera alarmant com a “allaus”, les situacions que van seguir a la resolució (en fals) de la crisi —i que van tenir com a punts culminants les denúncies del Consejo General de la Abogacía per devolucions irregulars d'estrangers que havien aconseguit entrar en territori espanyol i l'abandonament d'un grup d'africans al desert per l'Estat marroquí— posen en entredit la legalitat i sostenibilitat d'una política de “cordó sanitari” que responsabilitza països tercers d'evitar que immigrants procedents d'un continent cada cop més deteriorat i abandonat entrin a una Europa pròspera. Aquests fets haurien de conduir a reflexionar sobre la capacitat i la voluntat d'Europa d'aplicar, dins i fora de les seves fronteres, les polítiques de protecció dels drets humans que tenen el compromís de complir.

Les mesures immediates adoptades pel Govern espanyol, com ara l'increment del control aeri i marítim i l'agilització de les repatriacions, no són suficients davant d'una migració econòmica de gran abast. Cal recordar, però, que tot i l'interès informatiu que desperten, les migracions africanes clandestines representen un percentatge petit dels fluxes migratoris cap al nostre país.

D'altra banda, és evident que no es tracta d'un problema hispano-marroquí sinó d'abast europeu. L'Estat espanyol ha plantejat amb força l'obligació que té la Unió Europea d'implicar-se en l'ordenació de les fronteres i de la immigració. En aquest sentit cal destacar el nou fons aportat per la Unió Europea (en el Consell Europeu de desembre), després que Espanya perdés els Fons de Cohesió; aquest Fons de fronteres exteriors, de retorn i de refugiats, està dotat amb uns 4.400 milions d'euros. A Espanya li correspondrien 400 milions en els propers set anys.

L'any 2006, amb l'aparició en escena dels *cayucos*, portarà sens dubte noves reflexions sobre les estratègies migratòries de milers de persones, que no són reduïbles, com s'afirma tot sovint, a les màfies de tràfic de persones. La voluntat de migrar precedeix

a la possibilitat que tenen alguns de lucrar-se amb el pas il·legal de fronteres i per tant aquest lucre no n'és la causa sinó més aviat un símptoma i una part del problema. Les migracions, com hem repetit sovint en aquestes pàgines, són fenòmens centrals en les societats i qualsevol estratègia centrada exclusivament a reprimir-les o a reduir-les a un problema de seguretat està abocada a acumular fracassos.

LA LLEI D'ESTRANGERIA I EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ

Com hem assenyalat en diverses ocasions, la motivació al darrere de les lleis d'estrangeria espanyoles i europees és fonamentalment el control de la immigració, més que no pas la seva gestió o la integració dels migrants. Paradoxalment, l'èmfasi posat en l'enduriment de les lleis que regulen l'accés i l'estada legal fomenten l'entrada clandestina (en limitar les vies legals) i generen molta irregularitat (en dificultar l'estabilitat administrativa dels immigrants).

L'any passat felicitàvem l'aposta del Govern espanyol per iniciar el procés de regularització de les persones estrangeres que es trobaven en el nostre país sense els permisos requerits, previst en el Reglament d'estrangeria aprovat el 2004. Aquest procés, que va tenir lloc entre els mesos de febrer i maig del 2005, havia de permetre l'emergència i la legalització d'una bossa creixent d'estrangers que, tot i la seva presència real al carrer, en el mercat de treball i a les escoles de tot el país, es trobaven en una situació d'irregularitat administrativa.

Com ja exposàvem l'any passat, aquest procés es va plantejar amb un caràcter eminentment laboral i es va dirigir a fer aflorar el treball d'immigrants que es desenvolupava de manera il·legal o en l'anomenada economia submergida.

En l'aplicació d'aquest procés es van fer palesos alguns punts conflictius. Uns derivats de les mateixes limitacions del procés, ja que en tractar-se d'una regularització eminentment laboral, no només deixava en mans de l'empresari les possibilitats d'accedir a la regularitat, sinó que impedia que un nombre important de persones es regularitzessin, com ara els immigrants que treballen per compte propi i els que ho fan en sectors

submergits, amb escassa disponibilitat per legalitzar-se. Al començament del 2005, a la ciutat de Barcelona i en altres indrets de l'àrea metropolitana això va desembocar en algunes mobilitzacions dels col·lectius d'estrangers "sense papers", amb tancaments en esglésies i locals socials, manifestacions i altres actes públics, tot i que aquests van ser menys intensos que en altres ocasions.

Al marge de les limitacions intrínseques del procés i del desencís comprensible que va provocar en aquells col·lectius que no s'hi van poder acollir, es van fer paleses també algunes insuficiències i alguns problemes de procediment. Així, el termini va ser excessivament breu perquè els immigrants aconseguissin tota la documentació, i també va ser insuficient reconèixer l'empadronament com l'únic mitjà per demostrar l'estada en el país. Aquesta rigidesa (no es va tenir en compte el fet que molts estrangers no s'haguessin inscrit quan pertocava per por que la policia accedís a les dades del padró) va determinar que tres setmanes abans de la fi del procés de normalització s'articulés un sistema que ampliava els mitjans d'acreditació de l'estada a Espanya, mitjançant l'empadronament per omissió. Malgrat els efectes positius d'aquesta darrera ampliació, i de l'increment corresponent de persones que s'hi van poder acollir, no podem deixar de senyalar la inseguretats jurídica i la confusió generada tant entre els treballadors estrangers i els empresaris com entre els mateixos ajuntaments.

Sense cap mena de dubte, la regularització va tenir efectes positius. Tal i com s'explica en el capítol 9, s'ha aconseguit reduir la irregularitat deu punts, un percentatge superior a l'assolit per cap altre procés anterior. Ara bé, les xifres de població estrangera empadronada en finalitzar l'any 2005 mostren que els fluxos d'entrada per vies no previstes no s'aturen. Així, a l'inici de l'any 2006 es calcula que aproximadament el 30% dels estrangers empadronats es troba encara en situació d'irregularitat. El cert és que la legislació vigent deixa poc marge a l'entrada legal de persones estrangeres —amb la via de la quota de treballadors estrangers com a mecanisme principal, a banda dels reagrupaments familiars. Així mateix és poc flexible en l'accés a la regularitat per a aquells que es troben en situació irregular. Si hi afegim, a més, les renovacions que previsiblement no podran ser concedides per incompliment d'algun dels requisits i l'existència d'un mercat de treball que, tant en l'economia submergida com en l'emergida, ofereix possibilitats laborals a les persones estrangeres, es pot preveure

l'aparició d'una nova bossa d'estrangers en situació irregular de la mateixa magnitud que hi havia hagut prèviament.

Això ens porta, un any més, a plantejar dues exigències a la Llei d'estrangeria en vigor des del punt de vista pragmàtic. D'una banda, la necessitat d'articular mecanismes ordinaris d'accés a la regularitat, particularment per a aquelles persones que han caigut en la irregularitat després d'un temps de gaudir de la residència legal. De l'altra, garantir l'estabilitat de la immigració regular; és a dir, evitar les freqüents entrades i sortides de la legalitat que, per raons diverses (inestabilitat del mercat laboral, dificultats burocràtiques, etc.), acompanyen el procés d'assentament de no pocs estrangers en el nostre país. Algunes institucions de defensa dels drets dels immigrants asseguruen que molts dels qui ara s'han beneficiat del procés extraordinari ja hi havien participat en ocasions anteriors.

Fora ja del procés de normalització tornem a parlar, com cada any, dels retards en la resolució dels expedients. Així, les oficines d'estrangeria, especialment les de Barcelona, segueixen patint molts retards que afecten els drets dels immigrants que volen obtenir o renovar els permisos corresponents. Com a mesura destacada, cal fer referència al pla que el Govern ha posat en marxa recentment (març del 2006) per renovar la documentació, tant l'obtinguda a través del procés de normalització (uns 600.000 permisos de residència i de treball) com la corresponent a estrangers que han obtingut la residència al marge del procés. Així, el pla preveu que l'executiu faciliti els tràmits que han de dur a terme els immigrants (avisant-los de la necessitat de la renovació i remetent-los els formularis, complimentats amb els dades que té l'Estat) i permetent l'enviament per correu. La mesura sembla adequada, però més endavant s'haurà de valorar com s'ha executat.

D'altra banda, i també en el terreny dels permisos, cal destacar la posada en marxa, el juliol del 2005, del catàleg d'ocupacions de difícil cobertura per residents a Espanya. Aquest catàleg, que està regulat en el Reglament d'estrangeria, conté les ocupacions ofertes pels empresaris i que els serveis públics d'ocupació han trobat difícils de gestionar. Amb aquest model, els empresaris que vulguin contractar determinats estrangers no comunitaris en el seu país d'origen poden fer una oferta nominal per a algun

d'aquests llocs de treball; l'immigrant obté aleshores un visat de residència i treball que l'autoritza a presentar-se a la frontera espanyola i sol·licitar l'entrada, i desplega, des del moment de l'entrada, els efectes d'una autorització de residència i treball durant un any. Després es pot renovar d'acord amb les regles generals.

Aquesta fórmula, que es va plantejar en el reglament com a possible via per revitalitzar les vies d'entrada regular i per donar més agilitat a la contractació pel règim general, sembla que ha donat resultats positius. Tot i que encara no se n'ha dut a terme un balanç definitiu, sembla que s'estan produint més contractacions per aquesta via, abans gairebé morta. Val a dir que, atès que l'Estat no va publicar el catàleg fins uns mesos després de la seva entrada en vigor, fins a la seva publicació a Catalunya es va operar amb un llistat provisional elaborat pel Servei d'Ocupació.

Cal fer una remarca en relació amb el padró com a registre de la població estrangera. Com ja vam comentar, la Llei d'estrangeria exigeix, als estrangers extracomunitaris que no tenen un permís de residència permanent, que renovin cada dos anys la inscripció al padró del municipi on viuen; la no renovació condueix a la baixa automàtica. El 22 de desembre del 2005 finalitzava el termini i, tot i l'esforç que van fer alguns ajuntaments per informar els estrangers registrats en els seus padrons sobre la necessitat de ratificar la seva residència, els primers indicis mostren una davallada considerable dels efectius. Si bé és probable que aquest procés permeti la depuració de la font padronal, que sembla que ha acumulat errors i duplicitats en els darrers anys, no hem de desestimar la probabilitat que un nombre indeterminat de persones hagin quedat, sense saber-ho, fora de la cobertura dels drets que atorga l'empadronament. D'altra banda, diverses veus han denunciat el que consideren un tracte discriminatori envers els immigrants, ja que aquesta mesura no pot justificar-se per la necessitat d'informació fiable.

POLÍTIQUES D'INTEGRACIÓ

En l'àmbit internacional, cal recordar un fenomen que va prendre gran rellevància per la seva virulència i per l'impacte que va tenir en les opinions públiques europees. Parlem de la *revolta de les banlieues* o l'onada d'actes violents que es va produir a la

perifèria d'algunes grans ciutats franceses, protagonitzats per joves, majoritàriament francesos descendents d'immigrants.

Sense entrar a analitzar-ne a fons ni les causes ni el curs dels esdeveniments, aquesta revolta, de la qual ja existien precedents durant els anys noranta, tornava a posar de manifest l'existència de sectors de les classes populars amb problemes creixents d'exclusió degut a la degradació de la situació econòmica i de les condicions de vida als barris, i a la falta de perspectives creïbles de millora. El fet que els joves revoltats ataquessin escoles i serveis col·lectius, a més de pertorbar els mateixos veïns, es va interpretar com una profunda desafecció respecte de la societat francesa. L'èmfasi mediàtic i polític en l'origen immigrant (encara que remot) d'aquests joves va situar el debat en el terreny de la integració cultural i fora del terreny polític i econòmic. La dura desqualificació que alguns sectors del Govern francès va fer d'aquestes revoltes, reduint-les a delinqüència i vandalisme o a pautes culturals incivilitzades, no ajuda gens a comprendre i resoldre les noves dinàmiques d'exclusió i discriminació que tenen com un dels eixos centrals l'adscripció a un origen (racial, cultural o ètnic).

A Catalunya i a Espanya aquests esdeveniments van generar un cert debat en alguns sectors sobre si les polítiques socials actuals eren suficients per garantir la cohesió de la societat catalana en un moment de canvis profunds. Catalunya segueix sent una de les zones que rep més immigrants de tot l'Estat i, novament, en aquesta publicació s'explora l'abast i les característiques d'aquest fenomen. Ara bé, tot i que les situacions existents en altres indrets no són plenament traslladables al nostre entorn, el fracàs de les polítiques d'immigració en altres països d'Europa i algunes problemàtiques latents en el nostre país ens ensenyen que cal seguir donant prioritat a les polítiques d'integració en tots els àmbits: cultural, educatiu, social i polític. Cal remarcar que alguns grups polítics van sol·licitar, sense èxit, tant en el Parlament català com en el Congrés dels Diputats, celebrar un debat monogràfic sobre el fenomen de la immigració.

Efectivament, a Catalunya hi ha indicis que existeixen problemes per a una inserció normalitzada de la població estrangera. Per exemple, es produeixen concentracions d'immigrants en determinats barris, força degradats i on les condicions de l'habitatge són d'una gran precarietat. Si bé no podem dir que la concentració de poblacions d'un

mateix origen sigui en si mateixa un senyal inequívoc d'exclusió social, l'encariment progressiu de l'habitatge i la dificultat d'accés que hi tenen amplis sectors de la societat, immigrada o no, pot conduir a dinàmiques de segregació i deteriorament de les condicions de vida.

Els processos d'exclusió social estan relacionats no només amb les pautes de residència dels estrangers sinó també amb els comportaments de la població autòctona. El cas de les escoles n'és un exemple clar: l'anomenada "fugida blanca" designa la tendència de les famílies, principalment de classe mitjana, a canviar d'escola quan perceben una presència significativa d'alumnat estranger en un centre educatiu, cosa que consolida una distribució desigual de l'alumnat estranger en determinats centres escolars públics.

Malgrat això, algunes de les mesures adoptades en alguns municipis de Catalunya per fer front al que es considera una guetització excessiva de determinats col·lectius immigrants són força qüestionables. Alguns municipis han prohibit l'obertura de nous establiments comercials i de culte en barris concrets, amb l'argument d'evitar una excessiva concentració d'establiments regentats per immigrants i de fomentar els desplaçaments quotidians d'aquests a altres zones de la ciutat. Més recentment, en un municipi de Catalunya s'ha decidit adoptar una mesura extraordinària: el repartiment dels alumnes immigrants entre les diverses escoles, per evitar que es concentrin en algunes de determinades. Aquests dos exemples mostren que si bé des de l'àmbit municipal s'estan assajant mesures per evitar la segregació social, cal reflexionar sobre com entenem i gestionem la diversitat: cal desplaçar l'alumnat estranger per promoure la barreja social? Com evitar la fugida de la població autòctona d'espais progressivament ocupats per persones estrangeres?

També ha estat objecte d'un cert conflicte social la situació dels menors immigrants no acompanyats. Si bé el marc jurídic, tant estatal com autonòmic, i les respostes de les administracions segueixen sent els mateixos, hi ha hagut un increment important de les arribades de menors immigrants procedents del nord d'Àfrica. Atès l'enduriment dels controls fronterers per evitar l'entrada clandestina d'immigració adulta, s'ha incrementat el nombre de joves que arriben a Catalunya sols, amb el recolzament dels seus pares, sabent que seran protegits pels organismes competents i amb l'aspiració

de convertir-se en els pioners de la cadena migratòria, amb el posterior reagrupament familiar. El creixement del nombre de menors i algunes deficiències en la resposta de l'Administració van provocar la saturació d'alguns centres i l'aparició de conflictes puntuals al barri del Poblenou de Barcelona, on els veïns van protagonitzar protestes per denunciar la presència de menors que ocupaven edificis abandonats.

La resposta de l'Administració va ser tardana i insuficient. Malgrat les millores introduïdes darrerament en el sistema de protecció —com la creació de places noves i la conversió d'alguns recursos d'urgència en serveis socioeducatius— diversos informes, com el que va presentar el síndic de greuges al Parlament (vegeu el capítol 2) posen de manifest que la situació és de saturació dels centres i de fallades en el sistema de protecció dels menors. En aquest àmbit l'actuació de l'Administració hauria de ser molt escrupulosa en el respecte dels drets dels menors, tant en compliment de la Convenció dels Drets del Nen de les Nacions Unides com per la responsabilitat que té de garantir la inserció d'aquests joves.

A l'hora de parlar de la integració de la població estrangera, és del tot rellevant parlar del mercat de treball. La població estrangera té unes taxes d'activitat i d'ocupació superiors a les de la població en general; la seva estructura particular de sexes i edats explica aquesta disponibilitat laboral més gran. Ara bé, la seva inserció laboral és més precària. En primer lloc, la taxa d'atur de la població estrangera duplica la de la població general. En segon lloc, la major part d'aquesta població treballadora es concentra, tot i que de manera desigual segons els col·lectius, en uns pocs sectors laborals. Aquesta distribució en les ocupacions i els sectors tradicionalment més mal remunerats i de més gran precarietat permet explicar, com es fa en el capítol 14, la desigualtat real en els salaris, constatada per l'enquesta de salaris. Sempre parlem, és clar, de la població estrangera amb permís de treball. Queden fora de l'anàlisi les persones que treballen en l'economia submergida, les condicions de treball i salarials de les quals romanen fora de les estadístiques, tot i que previsiblement són molt pitjors. Aquesta distribució laboral desigual, és un efecte del moment migratori? Podem pensar que amb el pas del temps es produirà una dispersió laboral més gran i una mobilitat salarial ascendent? És imprescindible estar amatents a l'evolució d'aquestes xifres i valorar-les a la llum de l'evolució de la situació econòmica.

L'any 2005 ha estat també el de l'aprovació del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008, que estableix un marc d'actuació en els diversos àmbits relacionats amb l'actuació de l'Administració de la Generalitat, bàsicament amb la finalitat d'aconseguir que els immigrants gaudeixin de manera normalitzada dels serveis que ofereixen les diferents administracions de Catalunya. El pla té dos elements remarcables: la seva clara dotació de recursos —a través del fons a què ens referirem tot seguit— i el fet d'integrar l'Administració local en la prestació dels serveis. Parteix de l'impuls del treball en xarxa per evitar duplicitats i estalviar recursos i que ha de permetre avançar cap a la coordinació de les actuacions. També cal remarcar la previsió de mecanismes d'avaluació dels programes. Per tant, sembla que és un pla més ambiciós i integrat que els anteriors i, sobretot, disposa d'una dotació pressupostària pròpia, la qual cosa pot fer que tingui una eficàcia més gran.

Pel que fa al finançament del Pla, ha de connectar-se amb els recursos de què la Generalitat ha pogut disposar a través del Fons de Recolzament a l'Acollida i a la Integració d'Immigrants, dotat amb 120.000.000 €, dels quals 27.096.708,30 € es van assignar a la Generalitat de Catalunya a través del conveni de col·laboració signat el 7 de juliol de 2005 entre el Departament de Benestar i Família i el Ministeri de Treball i Afers Socials. La responsabilitat de la gestió d'aquest fons és de la Secretaria per a la Immigració, que n'ha distribuït el 50% a les administracions locals i el 41% a educació.

A través d'aquest fons es pretén que les administracions locals promoguin les activitats necessàries per a la integració de les persones immigrades i que concretin i institucionalitzin unes pautes d'actuació per al futur. També s'intenta que els serveis públics s'adeqüin a la nova realitat, i que es reforcin quan sigui necessari. Aquesta implicació i, sobretot, l'enfortiment econòmic de l'Administració local, fins ara amb pocs recursos i amb una certa sensació d'abandonament, no ha de fer oblidar que les polítiques d'integració (per a les quals la Generalitat de Catalunya té, amb el nou Estatut, competència exclusiva) han de ser liderades pel Govern autonòmic (vegeu els articles 6 i 7).

En matèria educativa, els fons han estat gestionats directament pel Departament d'Educació i s'han destinat a aules d'acollida, assessorament a centres, elaboració de materials específics i formació d'adults, entre altres.

EL NOU ESTATUT D'AUTONOMIA

Tot i que queda fora de l'abast temporal d'aquest informe, cal detenir-se breument en el canvi que comporta el nou Estatut d'Autonomia de Catalunya. En el nou Estatut, aprovat recentment en referèndum però tramitat en bona part durant l'any 2005, s'atribueixen per primera vegada competències a una comunitat autònoma en la gestió dels permisos d'estrangeria.

A diferència del que succeïa en l'Estatut aprovat el 1979, que no esmentava la immigració, el text aprovat finalment reflecteix l'adaptació a la nova realitat, i la contempla en diversos àmbits. Així, conté una sèrie de principis rectors per orientar l'actuació dels poders públics en la promoció de la igualtat i la lluita contra el racisme i la xenofòbia (article 40), l'establiment de polítiques d'acollida i per la convivència. En matèria de titularitat de drets, estableix una clàusula general d'atribució dels drets: els reconeix a totes les persones, en els termes que estableixen les lleis. D'aquesta manera, els drets socials reconeguts se sotmeten als requisits de residència o empadronament, en funció de les exigències legals. En canvi, en resten exclosos els drets de participació, que exigeixen la condició de ciutadà de Catalunya.

Es produeix un canvi substancial en les competències en matèria d'immigració: la de més abast és l'exclusiva en matèria d'acollida i integració de les persones immigrants; sense negar la transcendència del reconeixement amb rang estatutari, *de facto* ja era una competència exercida per la Generalitat de Catalunya. Més rellevant i innovadora a efectes pràctics és la competència executiva en matèria d'autorització de treball als estrangers la relació laboral dels quals s'acompleix a Catalunya. D'altra banda, es reconeix la participació de la Generalitat en les decisions sobre immigració que tinguin transcendència especial per a Catalunya i, en particular, la participació preceptiva prèvia en la determinació de la quota de treballadors estrangers.

Aquestes novetats poden comportar la consecució de quelcom que s'havia reclamat en moltes ocasions: la implicació de l'Administració de la Generalitat en la gestió administrativa dels permisos, a fi d'aconseguir una més gran coordinació entre l'administració que presta els serveis i la que els gestiona o que participa en aspectes relacionats amb la situació laboral dels immigrants.

No volem cloure aquest balanç sense mencionar l'aprovació definitiva, en començar l'any 2006, del Pacte Nacional per a l'Educació que, al marge d'altres prioritats, pretén superar la situació actual de desequilibri en la presència d'alumnat immigrant a l'escola. En aquesta línia, cal destacar l'acord adoptat per la Generalitat de Catalunya de finançar les escoles concertades que es comprometin a escolaritzar immigrants. Malgrat que la llei obliga per igual les dues menes d'escoles que formen part de la xarxa de centres sostinguts amb fons públics a escolaritzar tot l'alumnat sense discriminació, la realitat mostra com aquest repartiment és molt desigual (vegeu l'article 12). Per tant, com a solució transitòria no deixa de ser una via realista i pragmàtica d'afrontar el problema. Ara bé, passat el període transitori, s'haurà de garantir el compliment de la llei i, en cas contrari, el Govern haurà d'assumir les conseqüències que se'n derivin en matèria de concerts.

Primera part:

Anàlisi sociojurídica

**1 El procés de normalització de treballadors
estrangers del 2005**

Maria Helena Bedoya Muriel
Eduard Solé Alamarja

RESUM

La promulgació del Reglament d'execució de la Llei d'Estrangeria va ser l'oportunitat que el Govern va aprofitar per dur a terme un procés de normalització de treballadors estrangers en coherència amb el fil conductor de la política d'immigració fixada en la darrera reforma de la Llei d'Estrangeria: que tots els estrangers que treballin tinguin una autorització legal. El procediment es va fer a partir d'un ampli consens social entre el Govern i els agents socials. Alhora, en el Reglament s'han arbitrat diverses mesures eventuais de regularització: per raons familiars, per raons humanitàries, per arrelament social i laboral o per col·laboració amb la inspecció de treball. Aquesta darrera mesura compleix també un altre objectiu, que és la lluita contra el treball clandestí.

Aquest article és una versió reduïda d'un treball més extens de balanç del procés de normalització de treballadors estrangers que hi va haver entre el febrer i el març de 2005. Aquest document que publiquem explora els antecedents del procés, així com els principals resultats que ha tingut i els mecanismes de l'actual Reglament que permetran la regularització dels qui no es van poder acollir al procés extraordinari o dels qui, per diversos motius, es puguin trobar en una situació d'irregularitat. Al document extens, de publicació imminent a la col·lecció Informes Breus de la mateixa Fundació Jaume Bofill, s'hi pot trobar, a més a més, un quadre sintètic de les regularitzacions precedents i de la relació d'aquestes amb el procés d'integració europea. També es presenten les dades més significatives dels processos de regularització i el seu reflex a les altes de la Seguretat Social.

ELS ANTECEDENTS DEL PROCÉS

Les eleccions generals es van celebrar el 14 de març de 2004 i el nou Govern va prendre possessió el 17 d'abril de 2004. En matèria d'estrangeria i d'immigració, l'executiu tenia pendent l'elaboració i promulgació del Reglament d'execució de la Llei Orgànica 14/2003 del 20 de novembre (BOE 279 del 21 de novembre¹), de reforma de la Llei Orgànica 4/2000 de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i de la seva integració social, modificada per la Llei Orgànica 8/2000.

---

1. <http://www.boe.es/boe/dias/2003/11/21/pdfs/A41193-41204.pdf>

Tenint en compte que els drets fonamentals i les llibertats públiques de les quals gaudixen els estrangers a Espanya es troben regulats mitjançant una Llei Orgànica i, al mateix temps, la importància de la reforma introduïda mitjançant la Llei Orgànica 14/2003, de 2003 —la qual va introduir modificacions importants a la Llei 30 de 1992, modificada per la Llei 4 de 1999 de règim jurídic de les administracions públiques i del dret administratiu comú, i de la Llei 7/1985 del 2 d'abril reguladora de les bases de règim local—, sembla incomprensible l'excessiu temps transcorregut entre la promulgació de la citada Llei i l'aprovació del seu preceptiu Reglament de desenvolupament —mitjançant el Reial Decret 2393/2004 del 30 de desembre (BOE 6 del 7 de gener de 2005)—, pel qual es comptava amb un termini legal de sis mesos. Mentrestant, les oficines d'estrangers aplicaven unes *instruccions internes* públicament conegudes, del 16 de desembre de 2003.

Després del temps transcorregut, es va constatar que hi havia hagut una profunda confusió amb l'entrada en vigor de la nova reforma i amb la interpretació oferta per l'Administració, a més de la manca de desenvolupament reglamentari; confusió no només pels administrats —estrangers i espanyols, persones físiques i jurídiques, institucions, agents i particulars—, sinó també pels funcionaris de les diverses administracions amb competència en matèria d'estrangeria.

Si a tot això hi sumem la manca de mitjans materials i humans de les diverses dependències administratives que de cap a cap de l'Estat tracten amb la realitat migratòria, el funcionament per part de les administracions amb competències en matèria d'estrangeria era absolutament caòtic. Com a exemples merament enunciatius citem les situacions següents, contràries al principi de seguretat jurídica en el procediment administratiu²:

.....

2. La seguretat jurídica com a principi configurador de l'exercici del poder executiu es concreta en aquelles normes que vinculen l'Administració positivament i negativa. L'article 103.1 de la Constitució assenyala que "L'Administració pública serveix com a *objectivitat* els interessos generals i actua d'acord amb els principis d'eficàcia, i de submissió a la llei, els quals condueixen, en nom de la seguretat jurídica, a un seguit de principis en l'actuació de l'Administració, bàsicament, d'acord amb reiterada jurisprudència del Tribunal Suprem: en primer lloc, la submissió d'aquesta a un procediment administratiu (Llei 30/1992, del 26 de novembre, del règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, d'ara endavant LRJAP-PAC) que garanteixi el seu caràcter contradictori; el principi d'audiència, per

- a) un fet habitual i lamentablement assumit pels operadors jurídics i els administrats és que es produeixin diverses interpretacions del marc normatiu segons la Subdelegació del govern implicat;
- b) s'han fet interpretacions absurdes sobre la possibilitat de no admetre sol·licituds d'autoritzacions de residència per motius excepcionals, com per exemple que l'interessat es troba irregularment al territori espanyol;
- c) són corrents les interpretacions restrictives i gasives de les autoritzacions de residència per motius excepcionals d'arrelament;
- d) també s'han produït uns retards inacceptables en les tramitacions, que resulten encara més preocupants en les renovacions, les quals haurien de ser més senzilles, i que arriben a afectar el còmput de residència legal per a l'accés a la nacionalitat;
- e) el procediment de presentació de sol·licituds a través de cites és també problemàtic ja que, o bé es retarden excessivament en el temps o bé resulten gairebé impossibles d'obtenir³;
- f) en la valoració de la documentació presentada per l'interessat s'ha prescindit totalment de les normes que contenen les regles essencials per a la formació de la voluntat de l'Administració;

tant, i el principi de prova plena pel qual els fets en els quals l'Administració fonamenti la seva resolució han hagut de ser comprovats per aquesta. S'ha de garantir també la resolució expressa del procediment administratiu, obligació que es complementa amb la tècnica del silenci administratiu com a mecanisme de pretesa seguretat, també per manca de resolució expressa. És d'especial transcendència en matèria d'estrangeria recordar que l'Administració té, a més a més, l'obligació de publicar regularment instruccions i consultes com a resposta de les peticions dels administrats (article 37.10 LRJAP-PAC) per tal de facilitar el coneixement dels seus criteris en la interpretació i en l'aplicació de la llei.

3. Avui en dia, l'Administració, en el seu propòsit de simplificar els tràmits administratius i d'adequar els tràmits a l'avenç tecnològic, ha instaurat un sistema de cites i d'informació a través del web del Ministeri d'Administracions Públiques: http://www.map.es/servicios/servicios_on_line/extranjeria/cita_previa. No obstant això, la realitat experimentada a les oficines d'estrangers de Madrid i de Barcelona, on s'instaurà com a sistema exclusiu de manera pilot, ha concitat unànimement les crítiques dels col·legis d'advocats i d'altres col·legis professionals que realitzen activitats professionals relacionades amb l'estrangeria. Per a més informació, es pot consultar la pàgina web de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona: www.icab.es, enllaç: *estrangeria*; i l'Il·lustre Colegio de Abogados de Madrid, *Aula de Migraciones*: http://www.icam.es/_noticias/ex/noticias_ex_1.jsp. El sistema és vulnerable a atacs informàtics externs, permeable pel que fa a la protecció de dades personals i amb tendència a la saturació, per la qual cosa s'ha hagut de recórrer als sistemes tradicionals, amb un retard significatiu, ja que de totes maneres l'Oficina d'Estrangers, al seu torn, ha de fer els tràmits a través de la xarxa.

- g) la manca de mitjans de l'Administració encara genera cues a les instàncies administratives, en alguna de les quals els sol·licitants —fins i tot per aconseguir informació sobre un expedient preexistent— han de pernoctar al ras.

REGLAMENT I CONSENS SOCIAL

La vinculació entre la immigració i el mercat de treball va ser la base de la concertació de la Mesa del Diàleg Social conformada pels agents socials⁴ i el Govern. Aquesta mesa tenia com a objectius prioritaris la reformulació del mecanisme de determinació de la situació nacional de l'ocupació per tal de transformar-lo en un diagnòstic més encertat del mercat laboral⁵, la creació del *Catàleg de llocs de treball difícilment ocupables* i la creació d'una comissió laboral tripartita⁶ d'immigració que pogués realitzar un seguiment de l'eficàcia del nou Reglament i molt especialment de l'impacte i de l'efectivitat del procés de normalització.

En un altre ordre de coses però amb caràcter complementari d'això anterior com a element fonamental per a la compressió del consens social⁷ que va culminar amb l'aprovació d'un procés de normalització, hi havia la situació de la immigració al nostre país: més de mig milió d'estrangers, si prenem una xifra aproximativa com a mitjana resultant entre l'estimada per les Organitzacions No Governamentals, l'Institut Nacional de Estadística (INE), els mitjans de comunicació i el propi Govern⁸, es

4. Tal i com estableix l'article 7 de la Constitució Espanyola, en aquest cas representada per sindicats de treballadors majoritàriament de CCOO i de la UGT, les associacions empresarials representades per la CEOE.

5. En aquest sentit, el Govern va sol·licitar del Consell Econòmic i Social previ dictamen sobre el projecte de Reglament i el Procés de Normalització. El dictamen es pot consultar a la web del CES:

<http://www.intermigra.info/semiex/archivos/reloex/DictamenRgtoEx.pdf>

6. Reial Decret 2393/2004, disposició addicional quinzena.

7. L'obertura d'un procés excepcional de normalització va ser ben rebuda per la gran majoria de les Organitzacions No Governamentals, encara que amb certes objeccions respecte de la consideració legal donada al padró municipal, com a requisit *sine qua non* i no com a mitjà de prova, qüestió que ha fet sorgir discrepàncies que en alguns casos han estat resoltes pels tribunals a favor dels interessats.

8. S'ha de tenir en compte la dificultat de conèixer exactament la xifra de persones en situació irregular. Com assenyalen alguns actors socials implicats en activitats a favor dels immigrants, ningú no pot parlar

trobaven en situació d'irregularitat administrativa. Més enllà de la xifra concreta, les dades ofertes per l'INE es referien a l'existència d'una quantitat important i creixent de persones estrangeres en situació d'irregularitat documental.

La irregularitat no només origina precarietat i inseguretat jurídica, sinó, i abans de tot, sobreexplotació laboral; aquest conjunt d'elements fan que la població immigrant en situació d'irregularitat s'incorpori a marcs laborals informals que alimenten l'economia submergida. D'aquí el gran interès dels sindicats CCOO i UGT per sanejar aquestes clapes d'irregularitat amb el propòsit d'evitar que segueixin existint sectors productius amb amplis segments d'economia submergida, com és el cas de la construcció, l'agricultura i el servei domèstic entre d'altres.

En aquest sentit, els agents socials, les comunitats autònomes representades al Consell Superior de Política d'Immigració⁹ i la societat civil, representada a través de les Organitzacions No Governamentals més representatives van dur a terme diverses propostes des d'una perspectiva realista i constructiva per donar-hi una sortida en el marc legal vigent, mitjançant mesures per exemple de: documentació individualitzada vinculada a circumstàncies excepcionals i raons humanitàries; situacions d'ocupació estable; col·laboració amb la justícia en matèria de persecució de delictes contra els drets dels treballadors estrangers i persecució de xarxes de tràfic d'éssers humans; col·laboració amb la inspecció de treball i incentivació d'accions contra la sobreexplotació i la discriminació laboral.

Si bé és cert que moltes d'aquestes propostes han estat concretades pel nou Reglament mitjançant les figures de la col·laboració amb les autoritats, arrelament social

de xifres exactes: ni a partir del padró, per la poca fiabilitat de les inscripcions padronals de municipis on aquestes no eren preceptives per al carnet sanitari; per la gran mobilitat dels immigrants, ja que molts dels que marxen no es donen de baixa, o tarden a efectuar el canvi, o fins i tot perquè s'ha fet l'empadronament a persones que mai no han estat al nostre país, pels efectes de la reforma introduïda mitjançant la LO 14/2003 del 20 de novembre; i per altra banda, perquè molts estrangers en situació administrativa irregular desconeixen la possibilitat d'empadronar-se, ja que aquesta possibilitat només existeix al nostre país.

9. Conforme al text de la LOE en la seva redacció donada per la LO8/2000, articles 67, 68 i ss. creat per mitjà del Reial Decret 344/2001 del 4 d'abril (BOE 83, del 6 d'abril de 2001).

i arrelament laboral¹⁰, l'actitud per part de les administracions un any després de l'entrada en funcionament del Reglament del consens social, segueix essent a voltes de desinterès manifest, amb excepcions notables com és el cas de la inspecció del treball de Barcelona, i a voltes de posar massa traves de tipus burocràtic, a més de l'habitual dispersió de criteris d'interpretació.

Des del Ministeri de Treball i d'Afers Socials, davant de l'evidència d'un nombre de persones en situació irregular amb tendència a incrementar-se —ja que a aquest grup s'hi sumaven cada dia les persones contra les quals s'havia dictat una ordre d'expulsió administrativa que en la majoria dels casos no es podria executar—, es va decidir d'abordar la solució de la irregularitat per mitjà d'un desplegament normatiu del Reglament, com una qüestió prioritària i de responsabilitat política i social per al nou executiu.

Per això —tal i com havien coincidit a assenyalar des del Defensor del Poble fins a l'aleshores relatora de les Nacions Unides per als Drets dels Migrants—, s'hagueren d'acordar mecanismes amplis però selectius que permetessin l'aflorament de situacions d'irregularitat vinculades a situacions d'ocupació a fi de donar una cobertura jurídica adequada que evités situacions d'exclusió i de marginalitat que fomentessin la precarietat i la sobreexplotació laboral.

És necessari referir que el Reglament, independentment de l'articulació de plans i programes específics, va néixer amb vocació d'abordar àmbits d'integració per als estrangers, de manera que es pretengué establir una constància normativa estable al respecte que assumís la integració social com a part de la política de gestió de l'estrangeria al nostre país. Aquesta política d'integració es caracteritzà no només com a coordinació administrativa, sinó també com a implicació efectiva dels poders públics als diversos nivells (local, autonòmic i central) que realitzés activitats d'integració social des d'una perspectiva dinàmica i recíproca respecte de la pròpia població espanyola.

---

10. Article 45 del Reial Decret 2393/2004.

EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ

Aquest procés, a diferència dels anteriors processos de regularització, a més de procurar l'increment de titulars d'autorització de residència i de treball, es va concebre com una doble via: per als estrangers irregulars i per als empleadors o patrons que estaven donant feina de manera irregular als treballadors, pels quals infringien les normes de la Seguretat Social i de l'Agència Tributària, entre d'altres; és a dir, es va plantejar com una *condonació* versus *oportunitat*, i per això la vinculació al contracte laboral era un dels tres requisits imprescindibles per accedir a aquest¹¹.

La difusió del procés es va realitzar coordinadament amb les entitats col·laboradores i per a la presentació de la documentació hi hagué un acord amb totes les administracions mitjançant el sistema de registre de finestra única. La guia d'informació¹², encara disponible a les pàgines web del Ministeri de Treball i d'Afers Socials i del Ministeri d'Administracions Públiques, és força detallada, encara que al llarg de tot el desenvolupament del procés es van estar emetent instruccions, especialment les que feien referència al Padró Municipal, el qual tal i com hem anotat anteriorment va ser establert com un “requisit” i no com a mitjà de prova.

Per part del Govern, s'ha fet un Balanç¹³ els resultats del qual reflecteixen una creixent major visibilitat dels estrangers no comunitaris —tendència que havia començat l'any 2000; també ha augmentat, entre la majoria de comunitats establertes al nostre país, el nombre de dones amb projecte migratori propi; i també les nacionalitats d'origen

---

11. La Proposició no de llei aprovada al ple del Congrés dels Diputats el 9 d'abril de 1991, ja instava el Govern a vincular el contracte de treball amb la regularitat.

12. Al BOE núm. 29 del dijous 3 de febrer de 2005, es va publicar l'ORDENPRE/140/2005 del 2 de febrer, el qual desenvolupa el procediment aplicable al procés: <http://www.mtas.es/migraciones/proceso2005/OMDesarrollo.pdf>

Mentre va durar el procés, a la web del Ministeri de Treball i d'Afers Socials ja hi havia una detallada Presentació i Guia del Procediment: www.mtas.es/inicioemi/proceso2005.htm i també a: <http://www.mtas.es/migraciones/proceso2005/GuiaInformacion.pdf>

13. El balanç del Govern es pot consultar a la web del Ministeri de Treball a través de l'enllaç: www.tt.mtas.es/periodico/inmigracion/200601/Norma%2030-12-05.pdf

que incrementen la seva presència són les dels països andins i alguns països de l'Est que encara no han estat admesos com a membres de la Unió Europea.

L'èxit del procés des de l'òptica del Govern, emperò, planteja als propis agents socials alguns dubtes, pel que fa a l'activitat econòmica que emergeix dels resultats del procés. Especialment sobre els aspectes següents:

- 1) el ràpid creixement de la immigració no comunitària a Espanya;
- 2) el creixement de l'economia intensiva en sectors laborals amb tendència a la baixa qualificació (vegeu el gràfic 1), segons el qual els sectors que majoritàriament van concedir autoritzacions de residència i de treball van ser el servei domèstic, la construcció i l'hostaleria;
- 3) creixement de l'ocupació però no de la productivitat;
- 4) augment de la demanda del treball dels immigrants;
- 5) la capacitat d'absorció del mercat de treball i la substitució d'ocupacions;
- 6) tendència d'augmentar el treball barat, flexible i vulnerable. Tal com hem assenyalat, el balanç oficial del procés de normalització projecta unes xifres segons les quals, a nivell d'Espanya, els sectors laborals on majoritàriament han trobat un lloc de treball els qui es van acollir al procés de normalització vénen en aquest ordre: llar, 33,4%, construcció 21,3% i hostaleria 10,8%. Pel que fa al cas dels serveis domèstics, per exemple, no s'ha quantificat el nombre de persones que s'han donat d'alta a la Seguretat Social en règim especial de treballadors de la llar com a "treballadors discontinus" respecte dels contractats per un únic empleador; pel que fa a la construcció, la subcontractació i la manca de seguretat a la feina són les pedres de toc denunciades reiteradament pels sindicats; i en el cas de l'hostaleria, molts llocs de treball depenen de l'increment estacional de la demanda. Per tant, podem dir que es tracta de la classe treballadora més coneguda com la versió catalana de les 3P: precari, penós i perillós¹⁴. Hem de recordar que el dret a un treball decent és un dels objectius de l'Organització Internacional del Treball¹⁵ per tal d'arribar al progrés social de les nacions.

---

14. En anglès "*3D Jobs: Dirty, Dangerous and Difficult*".

15. <http://www.ilo.org/public/spanish/bureau/integration/decent/index.htm>

Quant a l'estabilitat de la regularitat administrativa adquirida pels qui van obtenir finalment una autorització de residència i de treball a l'empara de la normalització, només es podrà avaluar quan s'hagin renovat totes les autoritzacions, concedides com al més aviat el gener de 2007. D'aquesta manera es podrà conèixer la xifra d'empleadors que hauran complert el seu compromís d'alta i d'afiliació a la Seguretat Social i de manteniment del lloc de treball anterior. Aquestes xifres, comparades amb les actuacions de la Inspecció del Treball i de la Seguretat Social, podran revelar la subsistència o no de l'economia submergida i la seva incidència en la nostra economia¹⁶.

En qualsevol cas, no podem admetre que tota situació d'irregularitat és sinònim de fracàs, perquè cap estat del primer món és impermeable als fenòmens migratoris Nord-Sud, ni pot evitar l'arribada de "nous irregulars" després dels processos de regularització. Actualment es troben immersos en processos de regularització de poblacions proporcionalment més elevades que la representada a Espanya per les 691.655 que sol·licitaren acollir-se al procés, països com Estats Units, amb una borsa d'irregulars calculada per alguns mitjans de comunicació, associacions de drets civils i la pròpia Casa Blanca¹⁷ de prop de 12 milions de persones; Itàlia, amb una població de persones en situació irregular xifrada inicialment en prop de 480.000 persones¹⁸ i França¹⁹, la qual ha aprovat un ultimàtum per als menors escolaritzats sense suport legal administratiu de les seves famílies —encara que n'ha ampliat el termini— la conseqüència immediata del qual seria l'expulsió de centenars de milers de persones en situació irregular.

Les velles metàfores de les fronteres poroses esgrimides per l'oposició i de vegades en els discursos ambigus dels governs, alimenten els riscos de populisme i de demagògia d'una opinió pública mal informada la qual, enfront de la institucionalització del fet

---

16. Vegeu les estadístiques de la Seguretat Social a:

http://www.seg-social.es/inicio/?MIval=cw_lanzadera&LANG=1&URL=82

I també les estadístiques laborals per estrangers del Ministeri del Treball:

<http://www.mtas.es/estadisticas/presenta/index.htm>

17. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/04/20060408.html>

18. <http://www.governo.it/>

19. <http://www.senat.fr/rap/l05-413/l05-4131.pdf>

social de la presència de la immigració, té la percepció que el nombre d'immigrants és superior al nombre dels que realment viuen i treballen entre nosaltres.

ALTRES VIES DE NORMALITZACIÓ: ARRELAMENT LABORAL I ARRELAMENT SOCIAL²⁰

La promulgació de la Llei Orgànica 14/2003 del 20 de novembre, de reforma de la Llei Orgànica 4/2000 de l'11 de gener sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i a la seva integració social, modificada per la Llei Orgànica 8/2000 del 22 de desembre, de la Llei 7/1985, del 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, de la Llei 30/1992, del 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, i de la Llei 3/1991, del 10 de gener, de competència deslleial; ha introduït les modificacions ja estudiades.

Però pel que fa al tema que ens ocupa, una de les modificacions consisteix en la legitimitat de la preeminència de la pròpia Llei Orgànica i el desenvolupament reglamentari d'aquesta en detriment de la Llei de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, la qual es preveu que serà d'aplicació supletòria per als procediments administratius d'estrangeria.

Crida l'atenció que es reguli exclusivament pels estrangers un tipus d'acabament del procediment anticipat que consisteix en la inadmissió de sol·licituds. Conseqüentment, en disposar que per motius formals processals i no de fons es pot declarar la inadmissió del tràmit, en lloc d'impulsar-se d'ofici la seva tramitació correcta fins a la resolució sobre el fons de la sol·licitud, s'està produint una discriminació contra els ciutadans estrangers en relació amb els espanyols; ja que per a aquests últims, els articles 89 i 42 LRJAPPC no n'emparen la inadmissió per aquest tipus de motius, sinó que imposen la tramitació correcta d'ofici i la seva resolució final.

---

20. Respecte a aquest tema en concret, hem realitzat algunes aportacions al Document Europeu: "Ten Ways to Protect Undocumented Migrant Workers" presentat per PICUM – Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants- a la Comissió Europea. Aquest document està disponible a: <http://www.picum.org>

La disposició addicional tercera de la referida Llei Orgànica atribueix exclusivament a la patronal la possibilitat de legitimació i de representació, bo i excloent la possibilitat que els sindicats o els seus organismes específics en matèria d'immigració o els advocats puguin actuar en nom dels treballadors estrangers als quals representen. Així, quant als conceptes de legitimació i representativitat, sembla més que evident que el text i el sentit finalista de la disposició és contrari al que disposa l'article 7 de la Constitució —en relació amb els articles 10.2 i 13. 1 *ibidem*— i al desenvolupament normatiu d'aquest precepte. La disposició addicional tercera impedeix la representació dels estrangers, en interpretar d'una manera molt restrictiva el dret a actuar mitjançant representant en els procediments administratius.

Com ja hem observat anteriorment, al llarg de l'any i escaig transcorregut des de la publicació al BOE de la Llei Orgànica 14/2003, l'Administració ha aplicat el Reglament aprovat pel RD 864/2001, en els aspectes compatibles amb les reformes introduïdes, enfront d'una tardança sense precedents per part del Govern, en exercici de la seva potestat reglamentària.

El marc normatiu

El marc normatiu és l'article 31.3 de la Llei Orgànica 4/2000 sobre drets, llibertats i integració social a Espanya, amb les seves successives modificacions, així com el seu desenvolupament normatiu, el Reglament, aprovat mitjançant el RD 2393/2004 en els articles 45 a 47, que per mor de la disposició final quarta del mateix Reglament va disposar —en relació al suposat arrelament laboral— una moratòria de la seva entrada en funcionament, la qual no va ser efectiva fins al dia 8 d'agost de 2005.

L'arrelament social

Per desenvolupar el Reglament, a més de les instruccions generals previstes per la disposició final primera del propi Reglament, s'han dictat instruccions específiques sobre aquesta nova regulació continguda a l'article 45.2.b, mitjançant la qual es podrà obtenir una autorització de residència temporal per raons d'arrelament social (entre

les autoritzacions de residència circumstàncies excepcionals). Recordem que els requisits generals són:

- acreditar la seqüència d'una permanència continuada a Espanya durant un període mínim de tres anys,
- no disposar d'antecedents penals a Espanya i al país d'origen,
- no tenir prohibida l'entrada a Espanya i no figurar com a inadmissible en els països membres de l'Espai Schengen,
- comptar amb un contracte de treball amb duració no inferior a un any,
- i acreditar vincles familiars amb estrangers residents legals (pares o fills),
- com a substitutiu d'aquest requisit s'ha de presentar un informe municipal d'inserció social.

El punt clau de la instrucció del 22 de juny de 2005 de la Direcció General d'Immigració és precisament aquest informe elaborat per l'Ajuntament, el qual encara que no és vinculant i s'ha d'emetre conforme al "model *ad hoc*" (annex a la mateixa instrucció), que conté unes pautes de valoració conjunta sobre: permanència al municipi; mitjans de vida de l'interessat; grau de coneixement de la llengua o llengües oficials de la comunitat autònoma a la qual es troba el municipi; inserció del treballador estranger a les xarxes socials del seu entorn; programes educatius o de formació laboral en institucions públiques o privades en els quals hagi participat o participi l'interessat o els seus familiars directes; i tots els factors que puguin servir per determinar el grau d'arrelament, incloent-hi sempre que sigui possible els referits a l'habitatge en el qual té el seu domicili. Igualment, l'Ajuntament emissor de l'informe pot recomanar que l'estranger s'eximeixi del contracte de treball.

L'informe serà dirigit directament per l'autoritat municipal competent al delegat o subdelegat del Govern i aquest, al seu torn, podrà requerir al sol·licitant que hi comparegui per tal de mantenir amb ell una entrevista personal, i així poder verificar els requisits al·legats per la seva sol·licitud i la documentació aportada com a prova.

La concessió d'una autorització de residència per raons d'arrelament, que tindrà una duració d'un any, portarà adjunta una autorització de treball (a compte aliè o propi,

segons el cas) igualment vigent, la qual només tindrà eficàcia un cop s'hagi tramitat l'alta de la Seguretat Social. Aquesta autorització de treball és exempta de l'acreditació del requisit relatiu a la situació nacional de l'ocupació.

L'arrelament laboral

L'arrelament laboral és una fórmula per regularitzar el treballador clandestí que acudeixi a la Inspecció del Treball o als tribunals per denunciar la seva situació d'explotació laboral. Respecte a això, la Direcció General d'Immigració ha dictat la instrucció del 3 d'agost de 2005, en previsió de l'entrada en funcionament de l'article 45.2.a amb data de 8 d'agost de 2005 (la qual ha estat aplaçada a causa del procés de normalització dut a terme amb anterioritat). La regulació de l'autorització de residència temporal i de treball per circumstàncies excepcionals a causa de l'arrelament laboral —que conté l'article anteriorment citat— estableix que s'ha d'acreditar, entre d'altres punts:

- Una permanència continuada a Espanya durant un període mínim de dos anys.
- No tenir antecedents penals a Espanya ni al país d'origen.
- No tenir prohibida l'entrada a Espanya i no figurar com a rebutjable a cap país de l'espai Schengen.
- Demostrar l'existència de relacions laborals a Espanya la duració de les quals no sigui inferior a un any.

Respecte a aquest últim requisit, l'Administració entén que aquesta relació laboral d'una banda es provarà mitjançant la resolució judicial que la reconegui o la resolució administrativa confirmatòria de la infracció emesa per la Inspecció del Treball i de la Seguretat Social; i d'altra banda es considerarà “relació laboral” el fet que hagi tingut lloc de manera continuada o no o que hagi estat amb el mateix empleador o amb un altre, sempre que s'acrediti que la duració de la feina no és, en conjunt, inferior a un any.

Així mateix, l'organisme competent per tramitar la sol·licitud d'autorització de residència i de treball per “arrelament laboral” podrà requerir a l'interessat que comparegui

per mantenir una entrevista personal on serà interrogat sobre els requisits al·legats o la documentació aportada.

L'autorització de residència per raons d'arrelament laboral tindrà una duració d'un any i comportarà l'autorització de treball a Espanya pel mateix temps, serà exempta del requisit relatiu a la situació nacional de l'ocupació i no estarà limitada a cap àmbit geogràfic ni a cap sector d'activitat.

PLA ESTRATÈGIC DE CIUTADANIA I INTEGRACIÓ²¹ (O EL DESPRÉS DE LA NORMALITZACIÓ)

Els eixos polítics sobre els quals el Govern actual vol bastir d'una banda la gestió dels fluxos migratoris —com a fenomen transnacional— mitjançant el diàleg amb els països i amb les rutes migratòries (incloses les migracions sud-sud), i de l'altra la lluita contra la immigració irregular i el tràfic d'éssers humans, són bàsicament els següents:

- a) Una informació més exhaustiva i adequada a través de les oficines consulars, i, especialment, la implantació de més oficines a l'Àfrica.
- b) Una ordenació dels fluxos migratoris regulars per mitjà dels convenis migratoris bilaterals i de la contractació a l'origen.
- c) La integració social en un sentit bidireccional (immigrants-societat d'acollida), com a mitjà per prevenir el racisme i la xenofòbia contra els immigrants.²²
- d) La cooperació pel desenvolupament dels països emissors d'immigració.

---

21. El procés de consulta social del Pla és obert a noves aportacions a la pàgina: <http://www.mtas.es/migraciones/Integracion/PlanEstrategico/Indice.htm>

22. Tal com ha manifestat el comissari Franco Frattini, responsable de Seguretat, Llibertat i Justícia a la Unió Europea, en un seminari celebrat el passat 22 de juny de 2006 a Viena, sobre el tema: "*The need for unified stance in combating racism and xenophobia*".

CONCLUSIONS

En el moment d'acabar aquest article (juliol de 2006), tenim notícia que el Ministeri de Treball i d'Afers Socials, a través de la Secretaria d'Estat per a la Immigració i l'Emigració, ha dirigit als subdelegats del Govern unes instruccions per tal d'iniciar un "Procediment específic de continuació del Procés de Normalització", que confirma en certa manera la idea que el procés de normalització de treballadors estrangers 2005 encara és obert, o que, com a mínim, les dimensions veritables d'aquest es coneixeran així que l'última persona que hagi accedit al procés i obtingut la seva autorització de residència i de treball l'hagi renovat.

El present article ha intentat oferir informació i, al mateix temps, fer un balanç objectiu del procés, començant pel moment sociopolític en el qual el nou Govern es trobava davant del difícil repte de donar un gir a la política d'immigració, des d'un marc jurídic ja establert i sense que el Reglament que s'havia d'aprovar per executar aquesta normativa sobrepassés els límits preestablerts.

Després d'haver arribat a un consens social històric amb els agents socials, es va entreveure la necessitat d'aprofitar la conjuntura de l'aprovació del Reglament per promoure un procés, anomenat intencionadament —al nostre entendre— de normalització, el qual actués simultàniament com a oportunitat de posar al descobert la irregularitat administrativa originària o sobrevinguda de molts estrangers i l'incompliment legal per part dels empleadors de l'obligació de donar d'alta de la Seguretat Social els seus treballadors, així com altres vulneracions de l'àmbit laboral que la Inspecció del Treball no havia pogut detectar i sancionar.

Així mateix, hem intentat fer una breu anàlisi de l'impacte del procés des del punt de vista del mercat laboral, el qual, com s'ha observat, deixa oberts uns quants interrogants sobre l'èxit del procés a mitjà i a llarg termini.

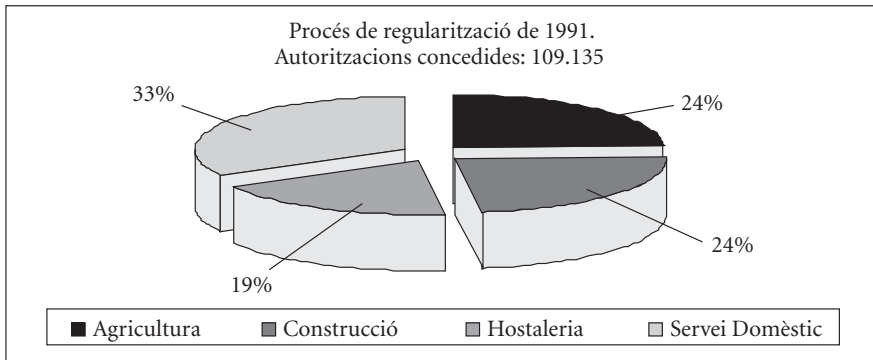
S'han analitzat altres vies permanents de regularització, amb la intenció de donar al lector una idea més àmplia sobre el futur d'aquelles persones que no es van poder acollir al procés o d'aquells que depenen econòmicament i legal d'una persona que va obtenir la seva autorització de residència com a conseqüència del procés de normalització.

El procés, a diferència dels precedents (1985, 1991, 1996, 2000 i 2001), s'ha presentat com un eix més al voltant del qual gravita la política d'immigració del Govern actual, i és així com, sense solució de continuïtat, s'han succeït el Reglament, el procés de normalització i la presentació del Pla Estratègic de Ciutadania i Integració, encara en fase de consulta social.

ANNEXOS

Gràfic 1.

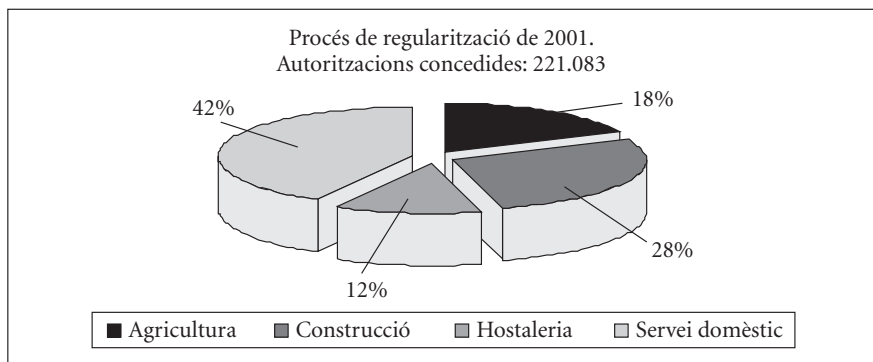
Autoritzacions concedides a persones estrangeres durant el procés de regularització de 1991. Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques publicades per l'Observatorio Permanente de la Inmigración.

Gràfic 2.

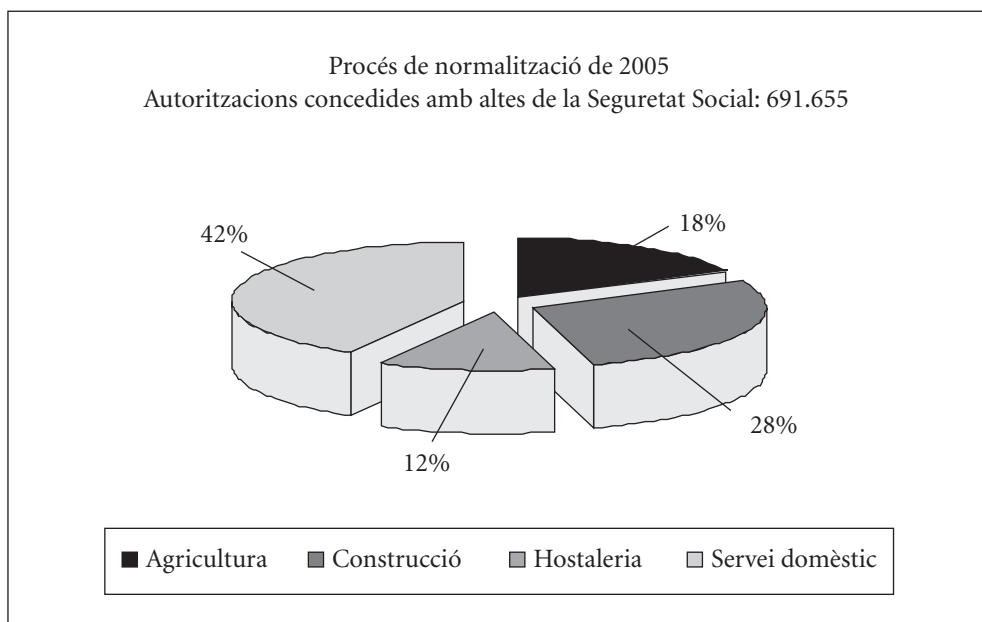
Autoritzacions concedides a persones estrangeres durant el procés de regularització de 2001. Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques publicades per l'Observatorio Permanente de la Inmigración.

Gràfic 3.

Autoritzacions concedides amb altes de la Seguretat social durant el procés de normalització de persones estrangeres de 2005. Espanya

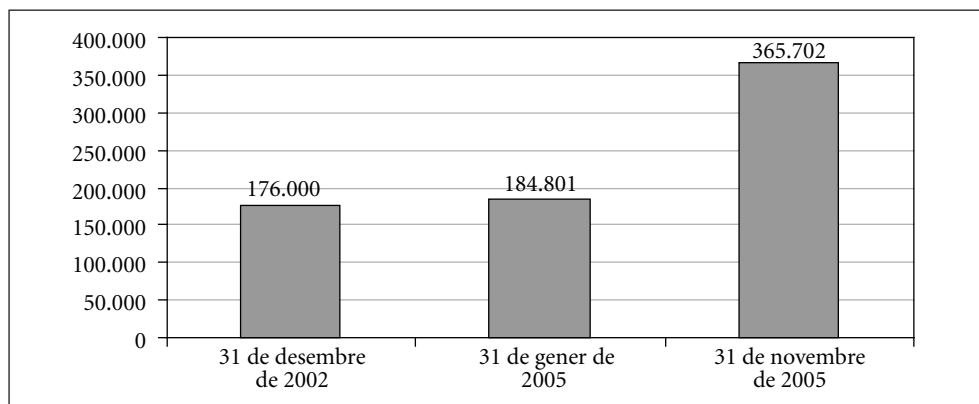

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques publicades per l'Observatorio Permanente de la Inmigración, a 31/12/2005.

Gràfic 4.

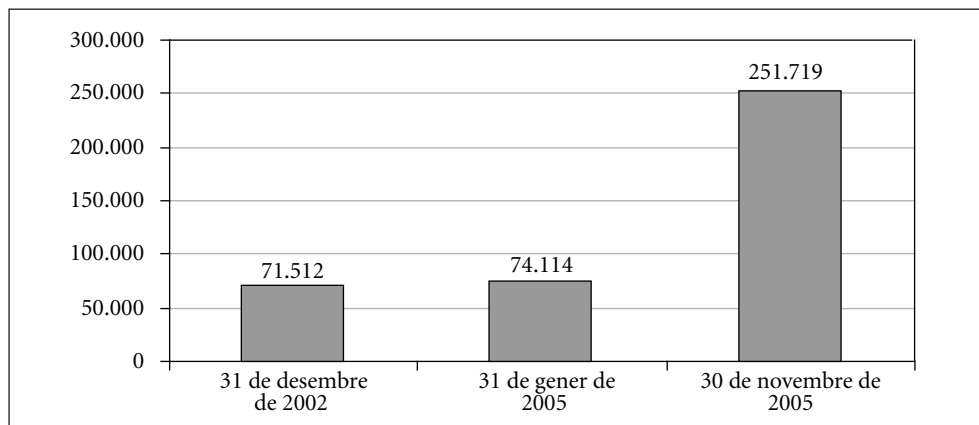
Estrangers afiliats al règim especial del servei domèstic. Espanya, 2002-2005

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques d'afiliació i alta a la Seguretat Social.

Gràfic 5.

Estrangers no comunitaris afiliats al servei domèstic. Espanya, 2002 i 2005

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques d'afiliació i alta a la Seguretat Social.

Taula 1.**Balànç del procés de normalització de treballadors estrangers**

	Nombre de sol·licituds	Autoritzacions positives	Autoritzacions positives sobre total resolució	Autoritzacions negatives	Total resolució	% Autoritzacions negatives sobre el nombre de sol·licituds	En tràmit
Madrid	171.321	134.563	78,58%	36.686	171.249	21,40%	72
Catalunya	139.480	117.583	85,50%	19.945	137.528	14,30%	1.952
València	108.496	86.306	79,95%	21.647	107.953	20,00%	543
Andalusia	84.678	71.429	84,40%	13.196	84.625	7,20%	4
Múrcia	43.796	37.344	86,11%	6.024	43.368	13,80%	428
Castella la Manxa	26.766	24.495	91,84%	2.196	26.671	8,20%	75
Canàries	23.492	19.158	81,56%	4.332	23.490	18,40%	2
Illes Balears	21.445	19.518	91,04%	1.921	21.439	9,00%	6
Aragó	18.257	16.935	92,78%	1.316	18.253	7,20%	4
País Basc	13.189	11.112	84,29%	2.071	13.183	15,70%	6
Castella Lleó	11.497	9.779	85,09%	1.714	11.493	14,90%	4
Navarra	8.050	7.329	91,09%	717	8.046	8,90%	4
La Rioja	6.655	5.618	84,43%	1.036	6.654	15,60%	1
Galícia	6.574	5.445	83,53%	1.073	6.519	16,30%	55
Extremadura	2.935	2.440	83,19%	493	2.933	16,80%	2
Astúries	2.780	2.551	91,76%	229	2.780	8,20%	0
Cantàbria	1.960	1.555	79,74%	395	1.950	20,20%	10
Melilla	215	77	35,81%	138	215	64,20%	0
Ceuta	69	30	60,00%	20	50	29,00%	19
TOTAL	691.655	573.267	83,28%	115.149	688.399	16,60%	3.187

Font: Observatori Permanent de la Immigració, a 31/12/2005.

Taula 2.

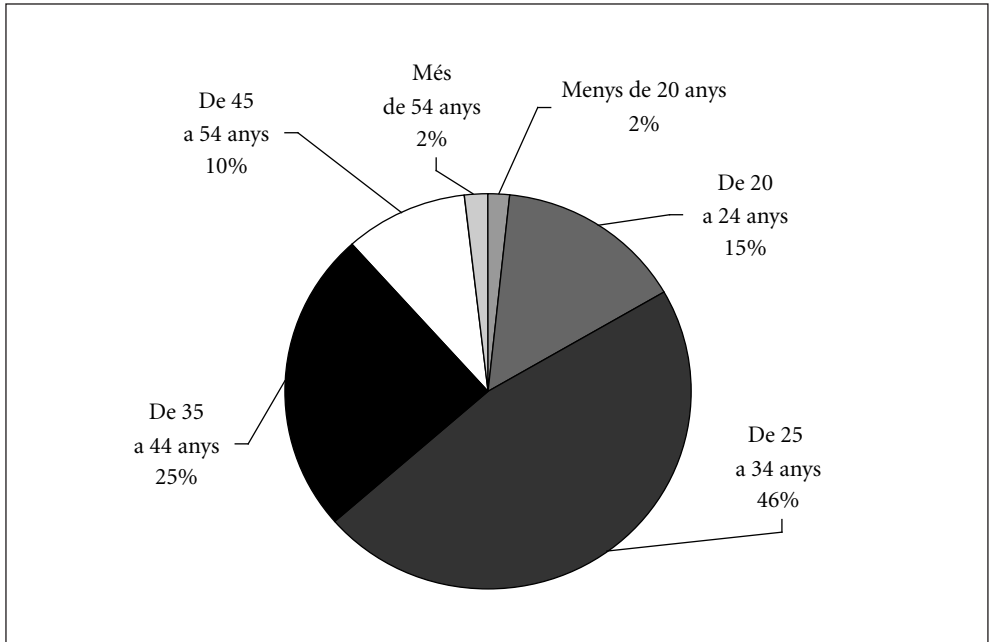
Targetes de residència obtingudes amb el procés de normalització de 2005, per nacionalitat. Catalunya i províncies

	TOTAL	PROVÍNCIA			
		Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
TOTAL	112.842	81.398	14.704	5.253	11.487
EUROPA	15.975	7.527	2.926	1.322	4.200
Bulgària	1.301	658	259	115	269
Romania	8.609	3.268	1.483	956	2.902
Rússia	1.952	1.220	442	74	216
Ucrània	2.412	1.596	426	81	309
Resta	1.701	785	316	96	504
ÀFRICA	28.078	16.550	5.704	2.711	3.113
Argèlia	720	275	76	229	140
Gàmbia	1.824	798	865	140	21
Ghana	794	633	50	92	19
Mali	1.583	616	449	484	34
Marroc	18.288	11.563	3.391	797	2.537
Nigèria	700	472	78	104	46
Senegal	2.491	1.327	494	399	271
Resta	1.678	866	301	466	45
AMÈRICA	58.484	48.485	5.469	1.129	3.401
Argentina	4.746	3.510	730	63	443
Bolívia	9.039	7.367	1.018	242	412
Brasil	1.570	1.061	220	126	163
Xile	1.582	1.324	144	21	93
Colòmbia	7.455	5.730	692	248	785
Equador	24.470	22.086	1.021	296	1.067
Hondures	1.193	417	759	6	11
Paraguai	1.086	1.000	43	11	32
Perú	1.157	1.110	18	16	13
Rep. Dominicana	794	665	68	22	39
Uruguai	2.869	2.087	553	30	199
Veneçuela	1.132	935	103	25	69
Resta	1.391	1.193	100	23	75
ÀSIA I OCEANIA	10.277	8.809	604	91	773
Xina	2.151	1.790	140	38	183
Geòrgia	600	502	45	12	41
Índia	1.357	968	310	6	73
Pakistan	4.921	4.398	40	28	455
Resta	1.248	1.151	69	7	21
TOTAL	112.842	81.398	14.704	5.253	11.487

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques publicades per l'Observatori Permanente de la Immigració, a 31/12/2005.

Gràfic 6.

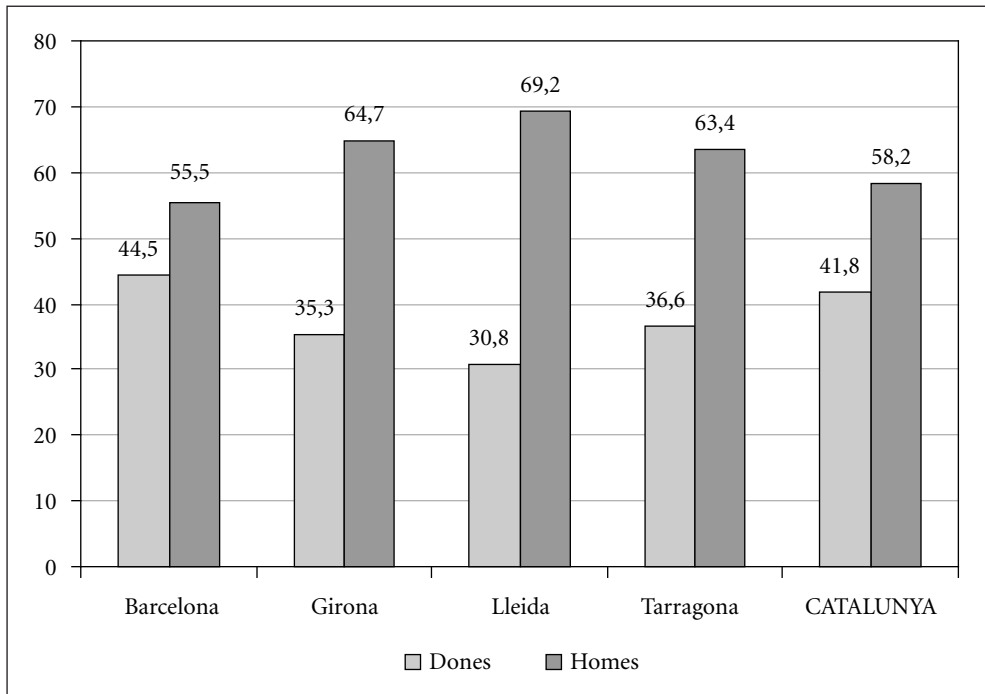
Estrangers acollits al procés de normalització de 2005 per edat. Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració, les quals es basen en les targetes de residència concedides durant el procés de normalització.

Gràfic 7.

Distribució per sexes de les targetes de residència concedides durant el procés de regularització de 2005. Catalunya i províncies

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració, les quals es basen en les targetes de residència concedides durant el procés de normalització.

2 Els menors immigrants no acompanyats. El dret a l'assistència jurídica independent dels interessos de les administracions

Ángeles de Palma del Teso

RESUM

La Convenció de Drets del Nen de les Nacions Unides obliga els estats a establir el marc jurídic i adoptar les mesures necessàries per tal que els menors immigrants no acompanyats tinguin garantit el dret a gaudir d'assistència jurídica independent dels interessos de l'Administració. Així ho ha posat en relleu el Comitè de Drets del Nen de les Nacions Unides, en l'Observació General núm. 6, d'1 de setembre de 2005, sobre "Tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen" (CRC/GC/2005/6). D'altra banda, també han reclamat l'efectivitat d'aquest dret el síndic de greuges, en l'Informe presentat al Parlament (2006) sobre "La situació dels menors immigrants sols", i el defensor del poble, en l'Informe sobre "Assistència jurídica als estrangers a Espanya" (2005).

LA SITUACIÓ DELS MENORS IMMIGRANTS NO ACOMPANYATS; EN ESPECIAL, A LA LLUM DE L'INFORME DE L'ANY 2006 DEL SÍNDIC DE GREUGES AL PARLAMENT SOBRE “LA SITUACIÓ DELS MENORS IMMIGRATS SOLS”

A Catalunya, la situació dels menors immigrants no acompanyats en el passat any 2005 no hauria d'haver variat de forma substancial respecte a l'any immediatament anterior. D'una banda, el marc jurídic estatal i autonòmic és el mateix. De l'altra, en la realitat del fenomen i les respostes que hi donen les administracions públiques no s'han produït modificacions significatives.¹

---

1. Tanmateix, no hi ha dubte que, si analitzem el fenomen de forma global, es conclou que s'han anat produint adaptacions en el sistema de protecció pública dels menors immigrants no acompanyats al llarg dels darrers anys. Així, en l'estudi realitzat per Marta Comas i Violeta Quiroga (*Menors que emigren sols del Marroc a Catalunya*, Barcelona: Editorial Mediterrània, 2005) es distingeixen tres grans etapes: la primera correspon als anys 1998 a 2000, la segona comprèn els anys 2000 a 2002 i la tercera va del 2002 al 2004. A partir de l'any 2002 van ser creades noves places i alguns recursos d'urgència van ser reconvertits en serveis socioeducatius dirigits a la inserció laboral. Malgrat tot, segons posen en relleu les autores, tot i les notables millores, segueixen existint problemes. Entre altres, l'existència d'un doble circuit de protecció: d'una banda, els recursos específics per als menors immigrants no acompanyats; i, de l'altra, els recursos generals o normalitzats, als quals aquests menors tenen dificultats per accedir davant la insuficiència de places. Vegeu, així mateix, l'estudi de l'any 2005 titulat *Nouveau visage de la migration. Les mineurs non accompagnés*, referit a la situació a Espanya.

El flux de menors immigrants no acompanyats que arriben a Catalunya prossegueix. Tanmateix, continua sent difícil conèixer les xifres concretes i l'itinerari d'aquests menors en els serveis de protecció, tal com posa en relleu el síndic de greuges en l'Informe sobre "La situació dels menors immigrants sols", presentat aquest mateix any (2006) al Parlament. D'aquest Informe en resulta que les dades facilitades per l'Administració de la Generalitat, a través de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, es refereixen a períodes concrets; el seu caràcter estàtic no reflecteix la realitat dinàmica del fenomen. Així és difícil conèixer el nombre d'entrades i sortides de menors en els recursos de protecció, l'origen i l'itinerari seguits i les raons per les quals, si s'escau, abandonen els serveis assistencials.

Seguiment dels casos

D'altra banda, el *modus operandi* dels serveis de protecció de l'Administració de la Generalitat tampoc no permet realitzar un seguiment de les actuacions concretes referides a cada menor. Per això, el síndic de greuges ha subratllat la necessitat que el Departament de Benestar Social disposi d'un sistema de tramitació d'expedients adequat. En el moment que un menor immigrant no acompanyat és detectat i atès pels serveis de protecció, l'Administració hauria de procedir a incoar l'expedient corresponent i fer-hi constar totes les actuacions i intervencions relatives al cas. L'examen dels expedients referits a cadascun dels menors permetria conèixer i avaluar l'actuació de l'Administració. A més, l'expedient administratiu és essencial per controlar, si s'escau, en seu judicial, que l'Administració ha respectat el principi de l'interès superior del menor en cada una de les actuacions i el dret del menor a ser escoltat, que se li han notificat degudament les decisions adoptades, i que s'ha respectat el seu dret de defensa; en definitiva, que el menor ha gaudit del conjunt de drets que l'Ordenament li reconeix.

Així mateix, a través de l'examen del conjunt d'expedients tramitats per l'Administració, es podria recollir informació sobre el nombre real de menors immigrants no acompanyats atesos pels serveis de protecció, la seva edat, procedència, situació personal i sociofamiliar, el tipus de centres en què han rebut atenció, la durada de l'estada

que hi han fet, els projectes educatius duts a terme i el seu resultat; en definitiva, tots els extrems que permetrien tenir un coneixement profund del fenomen i elaborar programes d'actuació eficaços.

Recursos d'atenció

De l'Informe del síndic de greuges es desprèn que els recursos que en l'actualitat destina l'Administració de la Generalitat als menors immigrants no acompanyats no són ni tan eficaços com seria desitjable ni tampoc suficients. A Catalunya segueixen coexistint dos circuits de protecció. Només un petit grup de menors immigrants no acompanyats rep assistència pública a través dels recursos generals o normalitzats, sia en centres d'acollida o en centres residencials d'acció educativa. El percentatge de menors atesos en el circuit general, segons es desprèn de l'informe del síndic de greuges, rondaria pels volts del 14%. Aquest percentatge és molt semblant al d'anys anteriors, ja que el nombre de places en aquests centres no ha augmentat de forma significativa.

Per tant, la majoria dels menors immigrants no acompanyats reben atenció de l'Administració de la Generalitat a través dels denominats "recursos d'urgència": els centres d'assistència diürna per a menors sense llar i els centres d'allotjament nocturn de curta durada. Aquests recursos, encara que en la pràctica existien amb anterioritat, van ser expressament previstos per la Llei 8/2002, de 27 de maig (de reforma de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, de protecció dels menors desemparats) i concebuts per a menors que rebutgen les mesures generals (article 5 bis 2). Ara bé, encara que la mateixa Llei els contempla com a recursos assistencials destinats a qualsevol menor, la realitat és que, fins i tot abans d'estar legalment previstos, van ser concebuts i destinats als menors immigrants no acompanyats. En realitat, aquests menors no tenen l'oportunitat d'optar entre els serveis i centres residencials del circuit general de protecció o els recursos d'urgència. És una opció impossible atesa la insuficiència de places destinades a ells en els primers. Per això, de forma general, els menors immigrants no acompanyats són atesos en centres d'allotjament nocturn i centres d'assistència diürna. Els que haurien de ser recursos excepcionals continuen sent les mesures habituals per als menors immigrants no acompanyats.

És més, la mateixa Administració de la Generalitat contempla aquestes mesures assistencials com d'aplicació general a aquests menors. Així ho posa en relleu el fet que en el Pla de Ciutadania i Immigració (2005-2008), elaborat per la Secretaria per a la Immigració del Departament de Benestar i Família, es preveu com a projecte per a l'acollida dels menors no acompanyats el seu ingrés en els serveis de primera acollida nocturns, els centres d'estada limitada, els serveis d'atenció transitòria i els centres d'atenció diürna. Tots, com veiem, recursos d'abast parcial i limitat, que fan difícil desenvolupar adequadament amb aquests menors un projecte educatiu efectiu que garanteixi la seva plena formació com a persones.

Desprotecció jurídica

D'altra banda, en l'actualitat, l'Administració atén en aquests recursos assistencials un nombre de menors immigrants no acompanyats molt superior al previst inicialment. La raó és que, encara que van ser concebuts com a centres d'atenció provisional, operen en realitat com a centres d'acollida permanent. Per tant, es van produint nous ingressos sense que, alhora, els menors vagin sent derivats als centres del circuit general de protecció. El resultat és una situació que, en l'Informe del síndic de greuges que hem mencionat, es qualifica de "desbordament permanent". El mateix síndic afirma que "el sistema es descongestiona perquè un nombre significatiu d'adolescents arriba a la majoria d'edat, desapareix i passa a engrossir, amb molta probabilitat, el món de l'exclusió social".

D'altra banda, al problema derivat de la insuficient assistència material s'hi suma el de la desprotecció juridicoformal dels menors immigrants no acompanyats. En efecte, l'Administració de la Generalitat, a fi d'evitar la presència dels menors al carrer i la consegüent alarma social, els facilita certa assistència a través d'un o altre tipus de recurs. Tanmateix, l'Administració autonòmica evita declarar jurídicament la situació de desemparament d'aquests menors i assumir-ne formalment la tutela. La raó és que aquest camí pot dur a la concessió del permís de residència per l'Administració de l'Estat i, amb posterioritat, el permís de treball (article 35 de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social). L'argument esgrimit per evitar assumir formalment la tutela d'aquests menors

és que la situació en el seu país d'origen, tenint en compte el context social, no es pot qualificar de desemparament. Tanmateix, la realitat és que l'Administració de la Generalitat, de la mateixa manera que altres administracions autonòmiques, tem el denominat "efecte crida".²

La manera de procedir de l'Administració de la Generalitat ha estat criticada pel síndic de greuges. En l'Informe sobre la matèria presentat aquest mateix any al Parlament, adverteix que l'Administració haurà de decidir si un menor es troba en situació de desemparament a la vista de la definició que brinda la Llei 37/1991, de 30 de desembre: l'absència de les persones responsables de la guarda i la falta dels elements bàsics per al desenvolupament integral de la personalitat del menor (article 2.2). Així, en el moment de determinar si un menor pateix una situació de desemparament, l'Administració autonòmica hauria de tenir en compte, entre altres aspectes, la precarietat vital del menor, l'absència d'un horitzó mínim de futur, l'absència d'estímuls educatius, les condicions de salut, la incidència i la capacitat real de rebre ajuda dels seus pares. D'altra banda, l'Administració ha de considerar que es tracta de menors que han viscut un procés de ruptura amb el seu entorn sociofamiliar, la qual cosa fa que es trobin en una situació d'especial vulnerabilitat. Per tot això, el síndic de greuges proposa que l'Administració procedeixi de forma immediata a declarar la seva situació de desemparament i assumeixi la tutela d'aquests menors; sense perjudici que, amb posterioritat, pugui modificar aquesta decisió quan resulti convenient per a l'interès del menor procedir al seu reagrupament familiar.

Repatriació

Pel que fa a la repatriació dels menors al seu país d'origen, com sabem, hi intervenen dues administracions: l'Administració de la Generalitat i la de l'Estat. Correspon a

---

2. Una vegada assumida formalment la tutela d'un menor immigrant no acompanyat cal procedir a sol·licitar en el seu interès, a l'Administració de l'Estat, el permís de residència (article 35 de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, en relació amb l'article 92. 5 del Reglament de desenvolupament de la Llei, aprovat pel Reial Decret 2393/2004, de 30 de desembre).

l'Administració de la Generalitat informar sobre la conveniència d'aquesta repatriació. En canvi, l'Administració de l'Estat és competent per resoldre sobre la procedència del retorn. Així mateix, correspon a l'Administració de l'Estat, a través de les delegacions i subdelegacions del Govern, dur a terme els tràmits relatius a la repatriació dels menors (article 92 del Reglament de la Llei d'estrangeria, aprovat pel Reial Decret 2393/2004, de 30 de desembre). Doncs bé, a Catalunya, les propostes de retorn presentades per l'Administració de la Generalitat a l'Administració de l'Estat haurien augmentat. Tot i que, en realitat, les repatriacions que efectivament es realitzen són poques en relació amb les proposades.

Segons es desprèn de l'Informe del defensor del poble sobre "Assistència jurídica als estrangers a Espanya" (any 2005), d'un total de 168 menors acollits per l'Administració de la Generalitat l'any 2004, només 19 menors haurien estat repatriats. D'altra banda, de l'Informe del síndic de greuges es desprèn que l'Administració de la Generalitat hauria tramitat l'any 2005 unes 54 sol·licituds de retorn, de les quals se n'haurien executat 18.

Una de les raons que podria explicar la diferència entre el nombre de propostes efectuades per l'Administració de la Generalitat i el de retorns efectivament realitzats per l'Administració de l'Estat (a més de la dificultat mateixa que comporta l'execució de la decisió de retornar el menor), és que els menors abandonen el circuit de protecció i fugen en el moment que tenen coneixement de la proposta de retorn a fi d'evitar, precisament, que es produeixi.³

D'altra banda, cal tenir en compte que tant la decisió de l'Administració de la Generalitat de proposar el retorn, com la de l'Administració de l'Estat d'acordar-lo, s'han d'adoptar tenint en compte l'interès superior del menor. A més, en la resolució cor-

---

3. En el diari *El País* de 14 d'abril de 2006 es dona notícia d'aquesta situació: "los jóvenes huyen de los centros de acogida por temor a ser enviados a sus países de origen [...] los menores están escapando de los centros. Prefieren vivir en la calle ante el temor de que los encuentre la policía". La violació dels drets dels menors immigrants, la majoria marroquins, durant els processos de repatriació ha dut deu ONG a denunciar aquesta situació al defensor del poble. Així mateix, es fa eco d'aquesta notícia el diari *El Mundo* del mateix 14 d'abril de 2006.

responent caldrà motivar degudament la raó per la qual aquella decisió concreta és la més convenient per a l'interès d'aquell menor. Tanmateix, la realitat és que moltes d'aquestes decisions s'adopten de forma automàtica, sense tramitar el procediment necessari i sense considerar les necessitats i els desitjos del menor concret.

El Comitè de Drets del Nen de les Nacions Unides ha establert les circumstàncies que s'han de tenir en compte per determinar si el retorn del menor amb la seva família és conforme a l'interès del menor. Així, en l'Observació General núm. 6 (2005), d'1 de setembre de 2005 (CRC/GC/2005/6) sobre el "Tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen", se senyala que el retorn només podrà acordar-se si redunda en l'interès superior del menor. A fi de determinar aquesta circumstància, estableix que s'hauran de prendre en consideració, entre altres aspectes, els següents: la seguretat del menor; les condicions socioeconòmiques que es trobarà el menor a la seva tornada; l'existència de mecanismes per a l'atenció individual del menor; les opinions del menor i les manifestades per les persones que l'atenen; el nivell d'integració del menor en el país d'acollida i el període d'absència del país d'origen; el dret del menor a "preservar la seva identitat, inclosa la nacionalitat, el nom i les relacions familiars" (article 8 de la Convenció), i la "conveniència que hi hagi continuïtat en l'educació del nen" i es presti atenció "al seu origen ètnic, religiós, cultural i lingüístic" (article 20 de la Convenció). D'altra banda, el Comitè de Drets del Nen, en la decisió referida, ha senyalat que les mesures de retorn, en tot cas, s'hauran d'efectuar de forma segura i tenint presents les necessitats específiques del menor.

Cal tenir en compte que el Comitè de Drets del Nen recull en aquesta Observació General un conjunt de normes elaborades a fi de proporcionar als estats informació sobre les obligacions que en aquesta matèria resulten de la Convenció de Drets del Nen. A tal efecte cal recordar que l'article 39.4 de la nostra Constitució estableix expressament que els menors gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets; precepte que ens du en primer terme, precisament, a la Convenció de Drets del Nen de les Nacions Unides (ratificada per Espanya el 30 de novembre de 1990). Per tant, les normes contingudes en la citada Observació General són de compliment obligat pels nostres poders públics. A Catalunya, la Llei 8/1995, de

27 de juliol, d'atenció i protecció dels nens i adolescents, estableix que les normes de la Generalitat relatives als nens i adolescents s'han d'interpretar d'acord amb els tractats internacionals ratificats per l'Estat espanyol i especialment d'acord amb la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets del Nen, de 20 de novembre de 1989.

En definitiva, com veiem, les administracions, ja sigui la de la Generalitat o la de l'Estat, tenen atribuïdes competències per adoptar decisions que afecten els drets i interessos dels menors immigrants no acompanyats. Tot i així, atesa la complexitat del fenomen, les administracions acostumen a passar per alt les normes i els principis jurídics que regeixen l'actuació dels poders públics en aquesta matèria i els drets que l'Ordenament reconeix als mateixos menors afectats. Aquesta situació porta molts menors a una situació d'indefensió absoluta. Per això, des de molts sectors es reclama la necessitat de garantir a aquests menors el dret a rebre assistència jurídica.

EL DRET A L'ASSISTÈNCIA JURÍDICA INDEPENDENT DELS INTERESSOS DE LES ADMINISTRACIONS

En l'actualitat, cada vegada són més les veus que reclamen el dret dels menors immigrants no acompanyats a gaudir d'assistència jurídica independent dels interessos de l'Administració. Així ho han senyalat tant el defensor del poble (en el seu Informe de l'any 2005 sobre "Assistència jurídica als estrangers a Espanya") com el síndic de greuges en el seu Informe de l'any 2006 sobre "La situació dels menors immigrants sols".

L'Observació del Comitè de Drets del Nen, d'1 de setembre de 2005, sobre el "Tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen" i l'Informe del defensor del poble de l'any 2005 sobre "Assistència jurídica als estrangers a Espanya"

El Comitè de Drets del Nen de les Nacions Unides, en la citada Observació General núm. 6, d'1 de setembre de 2005, ha establert que els estats queden obligats pels

articles 18.2 i 20.1 de la Convenció a establir el marc jurídic i adoptar les mesures necessàries per tal que l'interès del menor no acompanyat o separat de la seva família estigui degudament representat.⁴ A l'efecte, el Comitè estableix que els estats hauran de contemplar la designació d'un tutor o assessor per als menors no acompanyats. Ara bé, adverteix que aquesta funció no podrà ser acomplerta per l'Administració en el cas que n'hagués assumit la tutela. La raó és que les funcions de tutor o assessor no podran ser realitzades per una entitat els interessos de la qual puguin col·lidir amb els del menor. No hi ha dubte que els interessos del menor i els de l'Administració que n'ha assumit la tutela poden entrar en conflicte. Per tant, de cap manera es pot interpretar que la funció de tutor o assessor a què es refereix el Comitè és acomplerta per l'Administració que exerceix les funcions tutelars.

Segons indica el Comitè, el tutor o assessor del menor ha de ser consultat i informat de totes les mesures que adopten les autoritats en relació amb el menor immigrant no acompanyat. Així mateix, podrà participar en tots els procediments que afectin el menor. Per això, es remarca que l'assessor haurà de tenir els coneixements necessaris per tal que els interessos del menor estiguin protegits i les seves necessitats siguin satisfetes. D'altra banda, el tutor o assessor servirà de vincle entre el nen i les administracions o entitats responsables de l'atenció del menor. El tutor o assessor podria ser un familiar o una altra persona vinculada al menor. Ara bé, en el cas que el tutor pugui atendre quotidianament el menor però no estigui preparat per representar degudament els seus interessos, s'hauran d'adoptar mesures complementàries, com el nomenament d'un assessor o representant legal. Així, el Comitè preveu expressament que quan el menor sigui part en procediments administratius o judicials, a més del tutor s'haurà de nomenar un representant legal.

---

4. L'article 18.2 estableix que: "Als efectes de garantir i promoure els drets enunciats en la present Convenció, els estats parts prestaran l'assistència adient als pares i als representants legals per a l'acompliment de les seves funcions pel que fa a la cria del nen i vetllaran per la creació d'institucions i serveis per a la cura dels nens". En l'article 20.1 es disposa que "Els nens temporalment o permanent privats del seu medi familiar, o l'interès superior dels quals exigeixi que no romanguin en aquest medi, tindran dret a la protecció i assistència especials de l'Estat".

Com veiem, les obligacions derivades de la Convenció de Drets del Nen coincideixen en aquest punt amb les recomanacions fetes pel defensor del poble en el seu “Informe sobre l’assistència jurídica als estrangers a Espanya” (2005). En la mesura que els menors immigrants no acompanyats poden tenir interessos contraposats als de l’Administració legalment responsable de vetllar per ells i assumir-ne la tutela, han de tenir dret a l’assistència d’un lletrat o d’un representant legal extern que vetlli pels seus drets i interessos davant la mateixa Administració.

Així, s’haurà de garantir el dret del menor a actuar assistit d’un lletrat d’ofici en el curs del procediment a través del qual l’Administració resol sobre la declaració de desemparament i la consegüent assumpció de la tutela. El lletrat haurà de vetllar perquè s’emetin els informes pertinents sobre la situació personal, familiar i social del menor o perquè se li doni audiència en les condicions adients, en atenció a la seva edat i situació personal. I, si s’escau, recorrerà davant dels Tribunals la decisió de l’Administració.

A més, és fonamental reconèixer al menor el dret a l’assistència per controlar la inactivitat de l’Administració. En el nostre Ordenament tots els menors, també els immigrants no acompanyats, tenen reconegut el dret a la protecció pública. La Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats, estableix en el seu article 1 que l’Administració de la Generalitat exerceix “la protecció sobre els menors desemparats domiciliats o que es trobin eventualment a Catalunya”. L’instrument jurídic per brindar protecció als menors desemparats és la tutela administrativa. Tanmateix, com s’ha dit, en molts casos l’Administració autonòmica brinda als menors immigrants no acompanyats alguna mena de recurs d’assistència però no procedeix a assumir-ne formalment la tutela. Aquesta manera d’actuar és greument perjudicial per als drets i interessos del menor, ja que tanca el camí a una possible obtenció del permís de residència i, per tant, també al permís de treball. I aquest és l’objectiu final de tots els menors immigrants no acompanyats.

Per tot el que hem dit fins ara, és fonamental que els menors immigrants no acompanyats tinguin garantit el dret a l’assistència jurídica. El representant legal extern podrà sol·licitar a l’Administració autonòmica, en nom del menor, la tramitació del procediment de desemparament i l’assumpció de la tutela administrativa. També vetllarà

per tal que el procediment es tramiti d'acord amb el dret. I, si s'escau, podrà recórrer davant els tribunals respecte a l'activitat o la inactivitat de l'Administració.

Així mateix, cal garantir als menors immigrants no acompanyats el dret a actuar assistits d'un lletrat en el curs del procediment a través del qual les administracions decideixen sobre la seva permanència a Espanya o el seu retorn al país d'origen. En cas que l'Administració de l'Estat resolgui la seva repatriació, el lletrat haurà d'assegurar-se que aquesta decisió és convenient per a l'interès del menor i que s'ha adoptat seguint els tràmits i requisits previstos en l'article 92 del Reglament d'estrangeria. D'aquesta manera podria evitar-se que es dictin resolucions de repatriació de forma automàtica, sense que es respectin les garanties mínimes.

La intervenció del lletrat és compatible amb la del Ministeri Fiscal. Així ho ha senyalat el defensor del poble en el seu "Informe sobre l'assistència jurídica als estrangers a Espanya". Per tant, amb independència de la desitjable presència del Ministeri Fiscal en un procediment administratiu —que en l'actualitat no es produeix— el menor té dret a ser assistit per un advocat i rebre assessorament jurídic. Per això s'ha de garantir el dret dels menors immigrants no acompanyats a accedir a la justícia gratuïta, no només en els procediments judicials, sinó també en els procediments administratius que els afectin.

L'actuació del lletrat hauria d'abastar tant l'assistència en les actuacions dutes a terme per l'Administració autonòmica com les realitzades per l'Administració de l'Estat. Per això, en el cas de designació d'advocat d'ofici hauria de correspondre al mateix lletrat la intervenció davant les dues administracions i, si s'escau, en el procés judicial posterior. Així ho ha posat en relleu el defensor del poble en el seu "Informe de l'any 2005 sobre l'assistència jurídica als estrangers".

El nomenament d'un defensor judicial que representi i empari els interessos del menor davant les administracions

L'autoritat judicial també s'ha fet eco de la necessitat que el menor immigrant no acompanyat disposi d'un representant legal extern per evitar el conflicte d'interessos entre

el menor i les Administracions que tenen encomanada la seva protecció. Tanmateix, en la mesura que, en l'actualitat, el nostre Ordenament no preveu el nomenament d'un representant legal diferent de l'Administració que en té encomanada la tutela, s'ha acudit a la figura del defensor judicial.

Així, en el marc d'un procés contenciós administratiu, tramitat per les vies del procediment per a la protecció dels drets fonamentals de la persona, el jutge ha procedit a la designació d'un defensor judicial a fi d'evitar el conflicte d'interessos entre el menor immigrant no acompanyat i l'Administració que en tenia la tutela.

En efecte, el cas a què es refereix l'acte del Jutjat contenciós administratiu (número 14 de Madrid), de 6 d'abril de 2006, és el següent. Davant del Jutjat es va interposar un recurs contenciós administratiu contra la resolució de la Delegació del Govern per la qual s'acordava la repatriació d'un menor, i es va acordar en la vista la incoació del procediment de protecció dels drets fonamentals de la persona (regulat en els articles 114 i següents de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciós administrativa (LJCA)). Atès que el menor es trobava en les dependències de la Comissaria del Post Fronterer de l'Aeroport, el jutge va acordar com a mesura cautelar la suspensió de l'execució de l'acte i la reintegració del menor al centre d'acollida. D'altra banda, en l'acte de la compareixença, el Ministeri Fiscal, l'advocat de l'Estat i la lletrada de l'Administració que tenia encomanada la protecció del menor, en contra de la posició del mateix menor i del seu lletrat, defensaven la conveniència del retorn del menor al seu país. En la mesura que quedava palesa l'existència d'un conflicte entre els interessos del menor i els de l'Administració que en tenia atribuïda la tutela —que deté en dret la seva representació legal— es va sol·licitar la designació d'un defensor judicial del menor. Així, en el mateix acte el jutge va acordar designar com a defensor judicial el lletrat que actuava en interès del menor, prèvia acceptació del lletrat mateix i del menor.

Els fonaments jurídics d'acord amb els quals es va adoptar la decisió que comentem són els següents. El punt de partida de la decisió judicial és l'article 162.2 del Codi Civil. A Catalunya, seria l'article 155 en relació amb l'article 157 del Codi de Família. En efecte, els pares que detenen la pàtria potestat tenen atribuïda la representació legal dels seus fills. Tanmateix, s'exceptuen de la representació legal atribuïda als pares "els actes en què

existeixi un conflicte d'interessos entre el pare o la mare o ambdós i els fills". Doncs bé, el jutge conclou que aquesta previsió és predicable en els supòsits en què l'Administració ha assumit la tutela d'un menor i, per tant, en deté la representació legal.

D'altra banda, a l'empara de l'article 299 del Codi Civil és possible procedir al nomenament d'un defensor judicial que representi i empari els interessos del menor, en cas de conflicte amb el seu representant legal. L'article 300.1 del mateix Codi estableix que el jutge, d'ofici o a petició del Ministeri Fiscal, del mateix menor o de qualsevol persona que pugui comparèixer en judici, podrà nomenar la persona que consideri més adequada per al càrrec, a través d'un procediment de jurisdicció voluntària.

Doncs bé, en l'Acte del Jutjat contenciós administratiu (número 14 de Madrid) que comentem, es posa en relleu que el citat article 300.1 del Codi Civil ha estat redactat conforme a la Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor (LOPJM). Doncs bé, l'article 9 d'aquesta Llei reconeix el dret del menor a ser escoltat, tant en l'àmbit familiar com en qualsevol procediment administratiu o judicial en què estigui directament implicat i que condueixi a una decisió que afecti a la seva esfera personal, familiar o social. En l'apartat 2 del mateix article 9 s'estableix que el menor podrà exercir aquest dret per sí mateix o a través de la persona que designi que el representi. Per tant, el jutge considera que la designació del defensor judicial es realitza a instància del mateix menor, que actua a través del lletrat que en aquest moment el representa.

Així, amb fonament en els preceptes mencionats, el jutge, tenint en compte la naturalesa del procediment sumari i urgent, resol en el mateix procés nomenar un defensor judicial del menor, ajustant-se al procediment previst per a la jurisdicció voluntària (tal com estableix l'article 300 del Codi Civil). A parer del jutge, la designació es pot realitzar en el si del procediment judicial en què es plantegi el conflicte d'interessos entre el menor i qui en tingui la representació legal, sigui quin sigui l'ordre jurisdiccional en què es plantegi.

D'altra banda, l'autoritat judicial conclou que en nomenar-se defensor judicial, ja no és necessària l'assumpció de la representació i defensa en judici del menor pel Ministeri

Fiscal (article 299 bis del Codi Civil i article 8 de la Llei 1/2000, de 7 de gener d'enjudiciament civil). Cal tenir en compte que, en aquest cas concret, el Ministeri Fiscal mantenia la mateixa posició que l'advocat de l'Estat i el lletrat de l'Administració que tenia atribuïda la tutela del menor.

Així, en la mesura que ha de prevaler l'interès superior del menor sobre qualsevol altre interès legítim que hi pugui concórrer i que les limitacions a la capacitat d'obrar dels menors s'han d'interpretar de forma restrictiva (article 2 LOPJM) i considerant que, en aquest cas concret, concorrien interessos oposats respecte d'un assumpte que afectava l'esfera personal i social del menor, el jutge va procedir a nomenar un defensor judicial per a la representació i defensa del menor en aquell procés (Acte del Jutjat contenciós administratiu (número 14 de Madrid), procediment drets fonamentals 1/2006-W, de 6 d'abril de 2006).

A Catalunya s'ha previst, així mateix, la figura del defensor judicial en els articles 247 a 250 del Codi de Família, aprovat per la Llei 9/1998, de 15 de juliol. No obstant això, l'article 248 del Codi de Família (al contrari d'allò previst en l'article 300 del Codi Civil) no preveu el nomenament a instància del mateix menor.⁵ Tanmateix, això no suposa un obstacle per a la designació d'un representant legal extern per l'autoritat judicial. En efecte, l'article 248 del Codi de Família preveu que l'autoritat judicial designi el defensor judicial d'ofici. A més, l'article 9 de la LOPJM reconeix als menors el dret a ser escoltats en tot procediment, administratiu o judicial, en què estiguin directament implicats i que conduïxi a una decisió que els afecti; així mateix, el menor pot sol·licitar ser escoltat mitjançant una persona que el representi (article 9 LOPJM). Per tant, en el moment de ser escoltat per l'autoritat judicial, el menor mateix podria sol·licitar la designació del defensor judicial.

A més, l'autoritat judicial ha de tenir present que l'article 4 de la Llei catalana 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels nens i els adolescents, estableix que les normes relatives als nens i adolescents s'han d'interpretar d'acord amb la Convenció de les

---

5. En canvi, el projecte de Codi de Família que actualment es tramita contempla en el seu article 224.2 que el defensor judicial pugui ser nomenat per l'autoritat judicial a instància del menor mateix.

Nacions Unides de Drets del Nen, de 20 de novembre de 1989. Doncs bé, com s'ha vist, el mateix Comitè de Drets del Nen ha declarat que els articles 18.2 i 20.1 de la Convenció exigeixen que els estats contemplin la designació d'un representant legal extern als menors immigrants no acompanyats, ja que aquesta funció no pot ser exercida per organismes o persones els interessos dels quals puguin entrar en conflicte amb els dels menors (Observació General núm. 6, 1 de setembre de 2005 (CRC/GC/2005/6). D'altra banda, l'article 39.4 de la Constitució obliga els poders públics a garantir als menors la protecció prevista en els tractats internacionals que vetllen pels seus drets.

Per tot això, la Generalitat hauria de procedir sense demora a crear un marc jurídic i adoptar les mesures necessàries per tal que els menors no acompanyats tinguin garantit el dret a gaudir d'assistència jurídica independent dels interessos de les administracions responsables de la seva protecció. Així ho han reclamat també, com s'ha vist, el síndic de greuges de Catalunya i el defensor del poble estatal.

De forma recent, el Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat ha publicat un document de bases per a la futura Llei d'infància i adolescència que constitueix el punt de partida per a l'elaboració d'un projecte de Llei integral en aquesta matèria. Tanmateix, el document de bases ni tan sols no menciona els menors immigrants no acompanyats. En la mesura que es tracta d'un document obert a la participació i al debat ciutadà per a l'elaboració del text articulat, esperem que es corregeixi aquest oblit o omissió. És fonamental que la futura Llei sobre infància es faci eco d'allò establert pel Comitè de Drets del Nen de les Nacions Unides i reconegui expressament als menors immigrants no acompanyats el dret a l'assistència jurídica gratuïta independent dels interessos de l'Administració, tant en el marc dels procediments administratius com en els judicials.

3 Algunes reflexions al voltant de les dificultats d'integració sociolaboral dels joves immigrants

Mónica Arbeláez Rudas

RESUM

Aquest treball ofereix alguns elements de reflexió a l'entorn de la problemàtica que afecta els menors immigrants en edat laboral, és a dir entre els 16 i els 18 anys. L'arribada als 16 anys, edat límit per a l'escolarització obligatòria i edat que habilita els menors per incorporar-se al mercat laboral, és un moment d'inflexió en el desenvolupament social de qualsevol jove, ja que és llavors quan ha de definir el seu itinerari fins a inserir-se en el mercat laboral. En el cas dels joves immigrants, aquest moment presenta unes dificultats particulars, derivades tant de la posició jurídica que adquireix el menor immigrant en relació amb el sistema educatiu —especialment pel que fa a l'educació postobligatòria— com de les possibilitats que té d'accedir al mercat laboral. Davant d'aquestes problemàtiques hi ha bàsicament quatre eixos o problemes jurídics que guien el desenvolupament d'aquestes pàgines: el contingut i l'abast de la normativa sobre educació postobligatòria; les diferències en el dret educatiu entre nacionals i immigrants menors d'edat; el contingut i l'abast de la normativa laboral d'immigració i les fronteres educació/formació/treball quan afecten el col·lectiu immigrant, i la situació administrativa dels joves immigrants i les possibles vies per regularitzar-la.

Una de les qüestions principals pel que fa als resultats del desenvolupament de la política d'estrangeria actual se centra a establir si amb aquesta política s'està assolint una integració social satisfactòria dels immigrants. La resposta a aquest interrogant ofereix molts matisos que juguen a favor o en contra de la integració dels diferents col·lectius immigrants, segregats per raons d'edat, gènere, necessitats específiques, condició socioeconòmica o fins i tot pel lloc de procedència.

En aquest capítol¹ ens referirem específicament al grup de menors immigrants que es troben en edat laboral, és a dir, els joves entre els 16 i els 18 anys. En relació amb ells, cal formular-se preguntes sobre les possibilitats que tenen de continuar la seva educació o d'iniciar cicles de formació professional o ocupacional, les condicions d'accés al mercat de treball i les dificultats sociojurídiques principals a què s'enfronten en el moment de fer el trànsit de l'escola al treball, ja que són elements fonamentals en l'èxit o el fracàs d'una integració social satisfactòria.

ALGUNS ELEMENTS DE CONTEXT

L'educació i la formació són elements fonamentals per a una integració adequada de l'individu en la societat, tant des del punt de vista de la “socialització” que es produeix

---

1. Aquest treball ha estat realitzat en el marc del projecte “El estatuto jurídico y los derechos de los inmigrantes” (ref. SEJ2005-05368/JURI), finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia i dirigit pel doctor Eliseo Aja.

en el marc dels centres d'ensenyament com pel que fa a la formació i la qualificació professional que rep. Així doncs, es converteixen en peces fonamentals en l'accés al mercat de treball en condicions adients.

Ara bé, en el marc de l'anomenada societat del coneixement, la igualtat i la participació social no estan garantides per si soles; ans al contrari, donada la dinàmica que han adquirit el món educatiu i el laboral, augmenta constantment el risc que es produeixin diferències cada vegada més grans entre els que tenen accés a nous coneixements i aquells que, pel fet de trobar-se ja en una situació objectiva de desavantatge, no hi tenen accés. Enfront d'aquesta realitat, l'educació i la formació com a vies cap al coneixement i cap a l'accés al mercat laboral es converteixen en elements fonamentals per a la integració social de l'individu i, d'alguna manera, són la millor salvaguarda contra l'exclusió social. Dit en altres termes, l'atur —que segons les dades ofertes pel Centre d'Investigacions Sociològiques és un dels problemes principals de la societat espanyola— i la falta de mitjans per a una vinculació correcta al mercat laboral —deficiències normalment lligades a mancances educatives i de formació— són els elements que més contribueixen a la marginació i a l'exclusió social; aquests elements afecten molt especialment col·lectius vulnerables de la societat, dintre dels quals se sol situar els immigrants i els joves. D'aquí la preocupació que motiva aquestes línies: un grup poblacional que, per partida doble —pel fet de ser joves i immigrants—, sol tenir problemes, tant en el moment de continuar amb itineraris d'ensenyament i formatius en el país d'acollida com quan intenta accedir al mercat laboral en bones condicions.

Els problemes a què s'enfronten els joves immigrants de 16 a 18 anys —que certament no difereixen radicalment dels que afecten els menors immigrants en general— són molts i d'indole molt variada, per exemple: la bretxa cultural; les dificultats econòmiques i la precarietat de les condicions socials en què viuen alguns d'ells; el desconeixement de les llengües oficials i les barreres que això suposa per a la seva correcta integració social; les dificultats educatives derivades de processos d'escolarització diversos i diferents del que es troben aquí; el risc d'exclusió pel sol fet de ser immigrant; les complicacions derivades de la seva situació administrativa i les dificultats conseqüents per trobar sortides d'ocupació satisfactòries, sigui dintre dels cicles de formació no obligatoris, sigui en relació amb la seva possible incorporació al mercat laboral.

A més, existeixen alguns elements que afecten particularment el col·lectiu de joves immigrants entre els 16 i els 18 anys i que es deriven precisament de la posició jurídica del menor immigrant en relació amb el sistema educatiu² i amb el mercat de treball en complir els 16 anys. L'arribada als 16 anys, edat límit per a l'escolarització obligatòria i edat que habilita els menors per incorporar-se al mercat laboral, és sense cap dubte un moment d'inflexió en el desenvolupament social de qualsevol jove, ja que és llavors quan, d'alguna manera, es defineix quin serà el seu rumb dintre del mercat laboral.

En el moment que els joves arriben a l'edat que jurídicament els habilita per treballar s'enfronten a un moment crític, en el qual hauran d'optar per culminar el cicle de l'educació secundària obligatòria (ESO) i, després d'haver obtingut el graduat d'ESO, continuar dintre dels diferents itineraris que ofereix el sistema educatiu, per accedir a programes específics de formació professional o per incorporar-se directament al mercat laboral, opció, aquesta última, que augura molt poc èxit si no hi intervé una preparació ocupacional prèvia. Si arribat aquest moment el jove no ha assolit el títol de graduat en ESO —tant si és perquè no ha culminat amb èxit aquesta etapa educativa com si és perquè ha mostrat dificultats d'integració al sistema educatiu amb anterioritat— i no mostra interès per obtenir-lo o per continuar fent algun tipus de formació postobligatòria, probablement s'enfrontarà, amb major probabilitat que altres joves de la seva edat, a una situació de risc o de marginació especial, que es pot veure incrementada, a més, per dificultats personals i familiars.

Ara bé, les dades per Catalunya en relació amb la població immigrant semblen indicar, d'una banda, una situació preocupant pel que fa als nivells de deserció escolar una vegada superada l'ESO i, de l'altra, uns nivells bastant alts d'atur en el col·lectiu immigrant.

Pel que fa a la no continuïtat dels estudis un cop finalitzada l'educació obligatòria —problema que respon tant a les condicions particulars d'alguns joves com a les

---

2. En principi aquesta edat no tindria per què condicionar els drets educatius dels menors immigrants. No obstant això hi ha certes "inconsistències" normatives que, interpretades en sentit restrictiu, podrien dur al desconeixement de certs drets educatius d'aquest col·lectiu, com es veurà més endavant.

barreres legals que afecten el col·lectiu— algunes aproximacions al fenomen indiquen que entre els alumnes d'origen estranger a les aules catalanes (al voltant d'un 8,7% en el curs 2004-2005) la pèrdua d'alumnes en el pas de l'ESO als programes d'educació postobligatòria (batxillerat, formació professional de grau mitjà) és bastant alta.³

La inserció laboral dels joves immigrants i l'atur que l'acompanya no és un problema aïllat de la problemàtica general que abasta tot el fenomen migratori. Com es reconeix en el Pla Nacional d'Acció per a l'Ocupació del 2004, el col·lectiu dels treballadors immigrants és un dels grups amb dificultats més grans en l'accés al mercat de treball. El mateix reconeixement es desprèn de la lectura de l'article 26 de la Llei 56/2003 (dedicada a les polítiques d'ocupació activa), en el qual s'estableix que el Govern i les comunitats autònomes han d'adoptar, conforme als preceptes constitucionals i legals i als compromisos assumits amb la Unió Europea, programes específics de foment de l'ocupació de les persones amb dificultats d'integració, especialment els joves i els immigrants, entre altres. En la mateixa línia, dins l'àmbit català, l'ordre BEF/307/2004, de 26 d'agost, (per la qual s'obre la convocatòria per a la concessió de subvencions destinades a entitats per a la realització de projectes d'integració social de les persones immigrades), i la resolució TRI/328/2005, de 15 de febrer (per la qual s'obre la convocatòria per a sol·licitar subvencions públiques per al foment del desenvolupament local i dels agents d'ocupació i desenvolupament local, entre altres), reconeixen el col·lectiu immigrant com un grup poblacional amb dificultats especials en l'accés al mercat de treball. Aquests reconeixements es reflecteixen clarament en la realitat de les xifres, que assenyalen que a Catalunya l'índex de desocupació de la població autòctona major de 16 anys és del 8,8% i el del col·lectiu immigrant assoleix el 15,4%.⁴

---

3. M. NADAL ANMELLA, M. SERRA SABÉ (2005). "L'alumnat estranger a Catalunya", a *La immigració a Catalunya avui. Anuari 2004*. Barcelona: Editorial Mediterrània, p. 264. Segons les xifres de l'any 2004, només el 69,3% dels immigrants inscrits en els cicles d'educació obligatòria continua amb els cicles formatius posteriors, la qual cosa indica que prop d'un 31% d'aquest alumnat es troba en el trànsit escola/treball.

4. M. PAJARES ALONSO (2005). "La inserció laboral de la població immigrada", a *La immigració a Catalunya avui. Anuari 2004*. Barcelona: Editorial Mediterrània, p. 295. Tot i així, cal assenyalar que la taxa d'activitat i la d'ocupació del col·lectiu estranger són superiors a les de la població de nacionalitat espanyola.

JOVES IMMIGRANTS: LES DIFICULTATS ENFRONT DE L'EDUCACIÓ POSTOBLIGATÒRIA

A més de les dificultats generals que s'han assenyalat fins ara, existeixen problemàtiques de caire jurídic que fan del col·lectiu dels joves immigrants d'entre 16 i els 18 anys un grup de població amb una posició jurídica especialment vulnerable enfront del sistema educatiu i enfront del mercat laboral —la qual cosa inclou també la seva situació en relació amb els serveis d'ocupació. El primer que cal assenyalar és que dintre d'aquest col·lectiu hi ha dos grups amb problemàtiques ben diferenciades.

Joves en situació regular

El primer grup correspon als joves immigrants entre 16 i 18 anys que tenen regularitzada la seva situació de residència a Espanya. Aquest grup, en termes generals, no s'enfronta a problemes diferents dels que afecten els joves espanyols de la mateixa edat i que es troben en trànsit de la seva condició d'estudiant a treballador. Dit d'una altra manera, quan aquests joves immigrants disposen de permís de residència en regla tenen els mateixos drets educatius que els espanyols (articles 9.1 i 9.3 de la Llei d'estrangeria), tant en relació amb l'ensenyament bàsic, gratuït i obligatori, en l'obtenció de la titulació acadèmica corresponent i en l'accés al sistema públic de beques i ajudes, com en l'educació de naturalesa no obligatòria. Més encara, la legislació d'estrangeria no només reconeix aquesta igualtat sinó que la mateixa Llei Orgànica 10/2002 de qualitat educativa assenjala que “las Administraciones educativas favorecerán la incorporación al sistema educativo de los alumnos procedentes de países extranjeros, especialmente en edad de escolarización obligatoria”, amb el benentès que els alumnes estrangers tindran els mateixos drets i els mateixos deures que els alumnes espanyols (article 42 de la LO 10/2002). En atenció a aquesta igualtat, un immigrant menor d'edat que ha estat escolaritzat a Espanya i que culmina el cicle d'educació bàsica obligatòria (amb o sense l'obtenció del títol de graduat escolar corresponent) s'enfronta a les mateixes dificultats que un jove espanyol en les mateixes circumstàncies: decidir si continua la formació escolar, si accedeix a algun cicle d'educació postobligatòria d'acord amb les seves possibilitats acadèmiques, o bé si inicia un procés de trànsit cap al mercat

laboral, per al qual pot optar per vincular-se a programes de formació professional o ocupacional.

Davant d'aquesta dicotomia, l'Administració educativa ofereix al menor almenys dues vies: la primera, quan ha obtingut el títol de graduat d'ESO, és continuar amb l'educació secundària postobligatòria per la via del batxillerat o de la formació professional específica de grau mitjà (article 17 de la LOGSE). Per als alumnes que no arribin als objectius de l'educació secundària obligatòria s'organitzen els programes específics de garantia social (article 23.2 de la LOGSE i Decret 123/2002, de 16 d'abril, de la Generalitat de Catalunya), que pretenen proporcionar a aquests joves una formació bàsica i professional que els permeti incorporar-se a la vida activa o prosseguir els seus estudis en els diferents ensenyaments i, especialment, en la formació professional específica de grau mitjà. Des de l'àmbit dels serveis d'ocupació, aquests joves tenen la possibilitat addicional d'inscriure's com a demandants d'ocupació en els serveis nacionals o en els serveis autonòmics d'ocupació, segons s'escaigui: amb l'alta en els serveis d'ocupació aquests joves tenen accés tant al programa general d'intermediació laboral per a la recerca d'ocupació com a les polítiques actives d'ocupació, és a dir, als diferents programes de formació professional ocupacional i continuada que tenen com a finalitat permetre que les persones iniciïn, incrementin o adequïn la seva experiència laboral i la formació en el lloc de treball (RD 631/1993, Llei 17/2002, de 5 de juliol, article 20, al DOGC 3676, de 12 de juliol de 2002).

Tot i així, existeix un element que en certes ocasions dificulta el procés d'integració dels immigrants en alguns programes de formació postobligatòria, quan estan vinculats a mòduls de pràctiques professionals. En no tenir autorització per treballar, aquests joves normalment no són admesos en les empreses en les quals haurien de realitzar les pràctiques professionals, amb la qual cosa l'exercici del seu dret a l'educació postobligatòria queda seriosament afectat.

Joves en situació irregular

El segon grup a què fèiem referència és el format pels joves immigrants d'entre 16 i 18 anys d'edat en situació irregular. Pel que fa a aquest grup, el primer que val la

pena assenyalar és que no està clar quin hauria de ser l'estatut jurídic d'aquests joves en relació amb el seu dret a l'educació i a la formació. La normativa referent a això es troba recollida en disposicions heterogènies i de nivell variat, algunes de les quals presenten dubtes sobre la seva constitucionalitat o la seva correspondència amb el dret internacional dels drets humans.

Això, per exemple, és el que ocorre amb el dret dels menors estrangers a l'educació postobligatòria. El problema principal a què s'enfronten aquests menors és el desco-neixement del seu dret a l'educació; o, el que és el mateix, la impossibilitat d'exercir el dret que en aquest sentit els reconeix l'article 28 de la Declaració sobre els Drets del Nen en igualtat de condicions amb els menors espanyols.

De la legislació d'estrangeria es desprèn un doble criteri en la determinació del dret a l'educació dels immigrants: l'edat de l'immigrant i el caràcter obligatori o no dels cicles formatius. Als menors immigrants *in genere* només se'ls reconeix el dret a l'ensenyament bàsic, gratuït i obligatori, que comprèn deu anys d'escolarització entre els 6 i els 16 anys (article 9.1 de la Llei d'estrangeria), amb l'excepció que, si s'escau, els alumnes tindran dret a romandre en règim ordinari i cursar l'ensenyament bàsic fins als divuit anys d'edat. El dret dels estrangers a l'educació postobligatòria està reservat a aquells que tinguin regularitzada la seva situació de residència a Espanya (article 9.3 de la Llei d'estrangeria), la qual cosa exclou els joves immigrants menors de 18 anys en situació irregular. Aquesta és la interpretació de l'article 9 de la Llei d'estrangeria que s'ha generalitzat i en virtut de la qual es nega sistemàticament la possibilitat que menors immigrants en situació irregular accedeixin a cicles formatius posteriors a l'ESO.

El reconeixement del dret a l'educació com un dret fonamental en la Constitució i la forma en què aquest mateix dret està regulat en el sistema internacional de protecció dels drets humans permet afirmar que una regulació d'aquest tipus és incompatible amb la garantia del dret a l'educació dels menors. Tal i com va exposar la professora Maria Jesús Larios en l'*Anuari 2004*,⁵ "d'acord amb aquesta [la Constitució] i amb els

---

5. M. J. LARIOS PATERNA (2005). "El dret a l'educació dels immigrants. Alguns aspectes normatius i jurisprudencials destacables", a *La immigració a Catalunya avui. Anuari 2004*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

tractats internacionals, el contingut del dret a l'educació dels menors immigrants és exactament el mateix que el dels nacionals, inclòs el dret a l'ensenyament no obligatori gratuït". Per aquest motiu la restricció del dret a l'educació en funció de l'obligatorietat o no de l'ensenyament per als immigrants menors d'edat no és admissible.

Ara bé, independentment de les controvèrsies sobre la legalitat i la constitucionalitat de la restricció del dret a l'educació no obligatòria dels estrangers menors d'edat, el cert és que la literalitat de l'article 9.3 de la Llei d'estrangeria ha guiat fins ara les polítiques de les administracions educatives, de manera que els joves immigrants en edat laboral que han finalitzat ja el cicle de l'ESO no troben sortides educatives o de formació professional que els permetin completar la seva formació de cara a incorporar-se a la vida laboral activa.

Aquesta realitat enfronta aquest grup de joves a una problemàtica nova: si quan parlàvem dels joves immigrants amb permís de residència dèiem que la seva dificultat principal era acabar la seva formació professional o ocupacional quan aquesta exigeix pràctiques professionals (ja que l'accés a aquestes pràctiques se'ls limitava per la manca de permís de treball), el que passa amb aquest segon grup és que ni tan sols se'ls reconeix el dret d'accedir als cicles formatius postobligatoris.

Aquesta exclusió dels menors immigrants de l'accés a l'educació no obligatòria en els termes que s'acaba de senyalar, a parer nostre, és completament contradictòria amb la finalitat d'integració social de l'immigrant a què apuntàvem a l'inici d'aquest capítol.

Si tornem a la pregunta inicial sobre el possible "èxit" de la integració social dels immigrants derivada de l'aplicació de les polítiques d'immigració actuals, podríem dir que la funció de l'Administració per aconseguir una integració social satisfactòria dels joves en edat laboral passa per reconduir-ne la "destinació", sigui dintre del sistema educatiu (tot i els episodis de fracàs escolar, que en el grup dels immigrants és especialment alt), sigui cap a programes específics d'educació o de formació no obligatòria (inclosa la formació professional i ocupacional) per facilitar-los l'accés a la vida activa. Aquesta funció, a més, té una rellevància especial quan es tracta de joves en situació d'irregularitat, i molt especialment d'aquells que no han assolit els objectius per accedir al

títol de graduat d'ESO, ja que són els que tenen un risc més alt d'exclusió i marginació sociolaboral. Restringir l'accés a l'educació no obligatòria únicament als immigrants amb permís de residència no sembla una mesura gaire adient a aquest fi.

L'accés al mercat laboral

Però els problemes relacionats amb la limitació del dret a l'educació dels menors immigrants en edat laboral no acaben en el marc d'aquest dret. Les restriccions a l'hora d'accedir a cicles formatius postobligatoris o dur a terme les pràctiques professionals són una barrera enorme per a la integració efectiva dels joves immigrants en el mercat laboral espanyol.

Les dificultats a què s'enfronta el col·lectiu immigrant a l'hora d'accedir al mercat de treball responen principalment a dues problemàtiques. La primera, òbviament, és la relacionada amb els permisos de treball. La segona, d'índole més socioeconòmica, fa referència als “desajustos” que es presenten entre les característiques de la mà d'obra que es demanda per cobrir les vacants laborals i la qualificació professional de la mà d'obra que s'ofereix dintre del col·lectiu immigrant.

Pel que fa al primer assumpte, és clar que els joves immigrants en situació d'irregularitat tenen un problema “afegit” respecte a la població autòctona a l'hora d'incorporar-se al mercat laboral, precisament pel fet de no tenir autorització per treballar. Abordar aquí el tema de les autoritzacions de treball dels estrangers superaria clarament l'objecte d'aquest escrit, per la qual cosa no ens detindrem en aquest punt. Només volem recordar que, en molts casos, l'única possibilitat que té un estranger de regularitzar la seva situació és disposar d'una oferta laboral que li permeti tramitar una autorització inicial de residència i treball per mitjà de l'arrelament, contemplat en l'article 45 del Reglament d'estrangeria.

Pel que fa al segon aspecte, cal assenyalar que existeix una disparitat entre l'oferta de llocs de treball i les condicions de la mà d'obra disponible dins el col·lectiu immigrant. Els informes presentats per oficines com la Borsa de Treball CECOT (de Terrassa) o el

Consorci per a la Formació Contínua de Catalunya assenyalen que, en termes generals, el mercat laboral exigeix una formació ocupacional que la mà d'obra procedent del col·lectiu immigrant no té, però tanmateix no aconsegueix atreure la mà d'obra autòctona, que prefereix ocupar-se en altres sectors. Així, alhora que augmenta la demanda de mà d'obra qualificada per a certs sectors, com ara els serveis, es mantenen els índexs de desocupació dins la població immigrant, que no té possibilitat d'accedir als cicles de formació que li obririen les portes a aquest mercat laboral.

Enfront d'aquesta constatació, les problemàtiques que s'han tractat en l'apartat anterior —tant la referida a la limitació del dret a l'educació no obligatòria dels immigrants irregulars com la relativa als problemes que troben els immigrants regulars inscrits en cicles de formació professional o ocupacional a l'hora de realitzar les pràctiques professionals corresponents— prenen una rellevància especial ja que, més enllà de l'afectació del nucli mateix del dret a l'educació, les restriccions en l'accés a cicles formatius postobligatoris dificulten encara més la integració sociolaboral de l'immigrant. Addicionalment, aquestes noves barreres entre l'immigrant irregular i la seva possibilitat d'obtenir una oferta nominativa de treball —tant la relacionada amb la seva qualificació professional com aquella derivada de la impossibilitat de donar-se d'alta en els Serveis d'Ocupació— constitueixen altres obstacles en la possibilitat de regularitzar la seva situació per mitjà de l'arrelament.

ELEMENTS PER A LA REFLEXIÓ DES DE LES POLÍTIQUES D'INTEGRACIÓ SOCIOLABORAL DELS MENORS IMMIGRANTS EN EDAT LABORAL

Com s'ha presentat en les pàgines anteriors, la situació dels joves immigrants respecte al seu procés d'inserció laboral, especialment en relació amb els processos de trànsit escola/treball, varia en funció de la seva situació administrativa.

Així, per exemple, els joves immigrants que es troben a Espanya de forma regular tenen el mateix dret d'accés a l'educació obligatòria i postobligatòria que els espanyols. No obstant això, no ocorre el mateix quan hom es refereix a l'accés al mercat laboral, per al qual els immigrants necessiten una autorització administrativa específica. I el

panorama resulta encara més complex si es tracta de joves immigrants sense autorització de residència, ja que per a ells fins i tot les opcions educatives i de formació semblen reduir-se.

Així doncs, en aquest sentit apareixen principalment quatre eixos o problemes jurídics a l'entorn dels quals gira la problemàtica del trànsit cap al món del treball per a aquest col·lectiu:

- el contingut i l'abast de la normativa sobre educació postobligatòria
- la diferenciació en el dret educatiu entre nacionals i immigrants menors d'edat
- el contingut i l'abast de la normativa laboral d'immigració i les fronteres educació/formació/treball quan afecten el col·lectiu immigrant
- la situació administrativa dels joves immigrants i les possibles sortides cap a la seva regularització

Tots aquests eixos, a més, estan travessats per una preocupació addicional des de l'àmbit del dret, la relacionada amb les competències estatals, autonòmiques i locals per plantar cara als diferents problemes plantejats.

Un intent propositiu...

S'ha dit ja que la regulació de la situació jurídica de l'immigrant en relació amb el seu dret a l'educació i a la formació a Espanya, de la mateixa manera que les seves possibilitats d'accés als serveis de les oficines d'ocupació, es troben disperses en normes de nivells diversos. Aquest fenomen respon probablement al fet que són matèries en les quals conflueixen diferents títols competencials, que habiliten tant l'Estat com les comunitats autònomes, i en alguns casos també l'Administració local, per a intervenir-hi en diversos graus. És precisament aquesta la raó que ens du a pensar que l'educació no obligatòria dels menors immigrants en edat laboral i les polítiques que facilitin la seva inclusió en el mercat laboral són espais en els quals la col·laboració interadministrativa té una rellevància extraordinària, amb l'objectiu d'afavorir sempre l'interès superior d'aquests menors.

En l'àmbit de les competències educatives, per exemple, a les comunitats autònomes els correspon el desenvolupament de les bases estatals, cosa que inclou la competència de fomentar l'accés a l'educació. D'altra banda els correspon promoure les condicions necessàries perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups de què forma part siguin reals i efectives. Doncs bé, la interpretació conjunta d'aquests dos aspectes competencials permet sostenir que, en matèria educativa, les administracions autonòmiques estarien habilitades per ampliar els requisits mínims fixats per l'Estat en l'accés a l'educació i per desenvolupar-los en exercici de les seves competències, amb la intenció de fer efectiu el principi d'igualtat de les persones. Addicionalment, els ajuntaments són competents per desenvolupar activitats complementàries en relació amb l'ensenyament (Llei reguladora de bases de règim local, article 28), entre les quals la LOGSE els reconeix la possibilitat de disposar dels centres docents públics, fora de l'horari lectiu, per a activitats educatives, culturals, esportives o altres de tipus social. Aquestes facultats habilitarien els ajuntaments per articular accions complementàries de formació dels estudiants immigrants.

Partint d'aquestes i d'altres competències sectorials que s'entrecreuen a l'hora de definir les polítiques en matèria d'immigració, i especialment aquelles destinades directament als joves immigrants, des de diferents àmbits de l'Administració catalana vinculats al tema de la immigració s'han proposat una sèrie d'estratègies. Aquestes queden recollides en els diversos plans i projectes del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 i apunten en la direcció de conjugar els esforços de les administracions per assolir una integració social dels joves immigrants en edat laboral, tant en el procés particular de trànsit escola/treball com en el desenvolupament de la societat catalana en general. Entre aquestes propostes val la pena destacar-ne dues.

D'una banda, el Programa d'Escolaritat No Obligatòria inclòs dintre de les polítiques d'igualtat que proposa el Pla i que té com objectiu general "garantir, en igualtat de condicions, l'ensenyament no obligatori i postobligatori no universitari de tot l'alumnat que estigui empadronat en el municipi". Aquesta proposta —que es trobava regulada per l'article 4.6 del Decret 188/2001 de la Generalitat de Catalunya (sobre drets i llibertats dels estrangers a Catalunya) i que va ser derogat pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya en la sentència 1233/2004— adquireix especial importància

després de l'aprovació del nou Reglament d'estrangeria, la disposició addicional 14 del qual assenyala que, sense perjudici de la restricció continguda en l'article 9.3 de la Llei d'estrangeria, *“las Administraciones educativas, en el ejercicio de sus competencias en materia de educación, podrán facilitar el acceso de los extranjeros menores de edad que se hallen empadronados en un municipio a los niveles de enseñanza postobligatoria no universitarios y a la obtención de la titulación académica correspondiente en igualdad de condiciones que los españoles de su edad”*. Així doncs, i ateses les competències que en aquest àmbit assisteixen no només a les comunitats autònomes sinó fins i tot als ens locals, seria desitjable que les administracions educatives fomentessin l'accés de tots els immigrants menors d'edat als cicles d'educació postobligatòria mitjançant una regulació en la qual les condicions d'accés a aquests cicles formatius no estiguessin limitades per la situació administrativa dels immigrants; això, amb la intenció de satisfer els interessos suprems del menor en relació amb la realització del seu dret a l'educació, d'acord amb els postulats del dret internacional de protecció dels drets humans.

En aquesta mateixa línia, per garantir un procés més ampli d'integració social d'aquests menors, seria fonamental el desenvolupament de nous espais que permetin vehicular el desenvolupament dels joves immigrants amb alt risc d'exclusió social, especialment d'aquells que no aconsegueixen adaptar-se al sistema educatiu i que estan abocats al fracàs escolar. En aquesta línia, la LO 10/2002 de qualitat educativa, ja apunta l'opció d'impulsar els anomenats programes d'iniciació professional (article 42.3), integrats al cicle d'educació obligatòria gratuïta i dissenyats per ser cursats pels alumnes majors de 15 anys que presentin problemes greus d'adaptació a l'ESO. Són cursos per a aquells alumnes que optin voluntàriament per no cursar cap dels altres itineraris oferts dintre de l'educació secundària; estaran integrats pels continguts curriculars essencials de formació bàsica i per mòduls professionals associats a les qualificacions del Catàleg Nacional de les Qualificacions Professionals.

L'avantatge comparatiu d'aquesta proposta per al cas d'alguns menors immigrants amb gran risc de fracàs escolar és que, a més de formar part de l'ESO —la qual cosa hi garanteix l'accés de tots els menors immigrants, independentment de la seva situació administrativa—, la superació dels mòduls professionals d'aquests programes d'iniciació professional atorgarà als alumnes la certificació corresponent, la qual cosa facilitarà

la seva incorporació al món laboral o als cicles formatius de grau mitjà. Desenvolupar aquesta opció que ofereix la Llei de qualitat educativa hauria de ser també una tasca prioritària de l'Administració catalana en l'execució de les seves competències sobre la matèria.

Pel que fa a la inserció en el mercat laboral dels joves immigrants, el primer que cal senyalar és que els treballadors immigrants han de ser considerats subjectes específics de les polítiques d'ocupació, especialment en atenció del que diu l'article 2 de la Llei 56/2003 (Llei d'ocupació) segons el qual un dels objectius generals de la política d'ocupació és coordinar la seva articulació amb la dimensió del fenomen migratori intern i extern i en col·laboració amb les comunitats autònomes. En aquesta línia, la política d'ocupació en relació amb els immigrants ha de considerar el fenomen migratori en conjunt i per això ha de garantir l'aplicació dels principis d'igualtat d'oportunitats i no discriminació, amb la finalitat d'assegurar la integració laboral d'aquells col·lectius que, com el dels immigrants, tinguin efectivament una dificultat més gran per integrar-se.

En relació amb aquest objectiu d'integració sociolaboral dels immigrants, les competències de les administracions subestamentals estan una mica més limitades que les senyalades en matèria d'educació. L'elaboració i l'aprovació tant de les normes amb rang de llei com dels reglaments relacionats amb la intermediació i la col·locació en el mercat laboral, així com les de foment de l'ocupació, protecció de l'atur, i formació professional ocupacional i continuada en l'àmbit estatal corresponen a l'Estat. Amb tot les comunitats autònomes poden assumir competències per a l'execució de la legislació laboral estatal, la qual cosa les fa competents en el seu marc territorial per desenvolupar la política d'ocupació, el foment de l'ocupació i l'adopció de polítiques pròpies complementàries a les estatals. En aquesta línia, dins de les competències autonòmiques en matèria laboral, es poden situar les relatives a les polítiques d'ocupació que tinguin com a destinataris els immigrants, sempre que no afectin les competències en l'àmbit de la immigració que corresponen al Ministeri de l'Interior.

En el marc de les competències autonòmiques acabades de senyalar, el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 presenta algunes propostes encaminades al foment de

la integració sociolaboral de la població immigrant. S'hi posa l'accent en el Programa d'Autonomia i Inserció Sociolaboral dels Menors no Acompanyats —que, dins del programa de millora de la capacitat individual, dedicat als menors provinents d'una primera acollida, té com a propòsit afavorir el desenvolupament de propostes d'inserció sociolaboral en aquest grup—, i en el Programa de Polítiques Actives d'Ocupació, integrat a les polítiques d'igualtat, que pretén “dur a terme actuacions destinades a facilitar la mobilitat professional i l'accés a les polítiques actives d'ocupació a les persones estrangeres que tinguin reconegut el dret a treballar a Espanya”.

Tot i la seva importància innegable en relació amb la integració sociolaboral i la capacitat per a l'entorn laboral espanyol dels menors immigrants tutelats i d'aquells que ja tenen una autorització de treball, aquestes propostes no resolen les grans dificultats que hem comentat dels menors immigrants en edat laboral i que, pel fet de no tenir permís de residència, no poden donar-se d'alta en els serveis d'ocupació i per tant no tenen accés als serveis d'ocupació activa ni als d'intermediació laboral que ofereixen aquestes administracions; tampoc no ofereixen solucions per al cas d'aquells joves que malgrat que tenen permís de residència, no disposen de l'autorització de treball que es requereix per realitzar pràctiques professionals.

Amb tot, en altres apartats del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 es pot remarcar l'interès de l'Administració autonòmica per alleujar les restriccions que marca en aquest sentit la regulació vigent, pel que fa a les condicions d'accés de la població immigrant al Servei Català d'Ocupació. En aquest sentit, en la part dedicada a les reformes que es plantegen enfront del marc legislatiu de l'Estat, el Pla contempla la necessitat de “promoure modificacions als requeriments per accedir a les polítiques actives d'ocupació”. En aquesta línia podria defensar-se la idea que, al marge que es mantingui l'exigència d'autorització de residència per donar-se d'alta en les llistes dels Serveis d'Ocupació, aquestes mateixes administracions ofereixin als estrangers que no tinguin regularitzada la seva residència a Espanya la possibilitat d'accedir a determinats mitjans de formació i integració laboral dintre dels serveis d'ocupació activa que tenen a càrrec seu, en reconeixement de la importància que adquireix aquest tipus de formació com a eina per vehicular l'accés al mercat laboral.

Adicionalment, i també fent referència a les reformes legislatives necessàries per aconseguir un model de política d'immigració més "incloent", el Pla proposa "promoure mecanismes que permetin documentar les persones en situació administrativa irregular, via arrelament social i laboral, de manera eficaç i flexible". La necessitat d'una iniciativa en aquesta direcció va ser també assenyalada pel defensor del poble en la presentació de l'Informe Anual 2004 al Congrés dels Diputats; feia referència a la importància de la figura de l'arrelament social reconeguda en el nou Reglament d'estrangeria com una via per regularitzar la situació dels immigrants "sense papers" que ja estan a Espanya. El Reglament d'estrangeria preveu que podran accedir a una autorització temporal de residència per circumstàncies excepcionals (article 45.2.b) aquells estrangers que acreditin haver residit de manera continuada a Espanya durant un període mínim de tres anys; que no tinguin antecedents penals a Espanya ni en el seu país d'origen; que disposin d'un contracte de treball signat pel treballador i l'empresari amb una durada mínima d'un any; i que o bé acreditin vincles familiars amb altres estrangers residents o bé presentin un informe que acrediti la seva inserció social emès per l'Ajuntament en el qual tinguin el seu domicili habitual. Pel que fa al contingut d'aquest informe, el mateix Reglament assenjala que hi hauria de constar, entre altres dades rellevants, el grau d'inserció de l'immigrant en les xarxes socials del seu entorn i els programes d'inserció sociolaboral d'institucions públiques o privades en els quals hagi participat. Sobre aquesta base és clar que la necessitat d'instrumentar l'accés dels menors irregulars en edat laboral als programes d'educació postobligatòria com a mitjà per millorar les seves possibilitats d'inserció sociolaboral, a més de ser necessari per garantir el seu dret a l'educació, es converteix en una peça fonamental no només dintre del seu procés d'integració social sinó, específicament, en la potenciació de les possibilitats que tenen de regularitzar la seva situació a Espanya.

Finalment, a més de l'opció que s'ofereix als joves immigrants per accedir a diversos recursos de formació, i més encara quan no tenen aquesta possibilitat, és molt important que puguin participar en altres serveis o accions complementàries encaminades a resoldre els diversos problemes d'alfabetització bàsica, desconeixement de la llengua o "desencontre" cultural que els allunyen de l'objectiu d'aconseguir una integració social satisfactòria. En aquest camp, el desenvolupament de les competències de les administracions autonòmiques i locals també és fonamental. En aquesta línia, dintre dels plans

estratègics d'acollida assenyalats en el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 es destaca que “cal impulsar mecanismes que permetin seguir itineraris que garanteixin el coneixement de l'entorn, el coneixement de la llengua, la formació laboral i, quan sigui necessari, l'acolliment residencial” dels immigrants.

4 Les pasteres també arriben al Tribunal Constitucional

Markus González Beilfuss

RESUM

L'article ret comptes de l'increment massiu de recursos d'emparament que en el darrer any s'han presentat davant del Tribunal Constitucional en l'àmbit de l'estrangeria. Es descriuen les causes d'aquest fenomen i es posa en relleu com la mateixa jurisprudència del Tribunal Constitucional no ha contribuït, almenys de moment, a aturar-ho. En aquest sentit, s'analitzen les sentències del Tribunal que sens dubte han estat les més importants durant l'any 2005 en aquest àmbit: la STC 72/2005, que nega, amb caràcter general, que els ciutadans extracomunitaris tinguin un dret fonamental a entrar a Espanya, i la STC 303/2005, que considera que la decisió judicial d'internament dels estrangers comporta un control judicial de la privació de llibertat que permet inadmetre a tràmit les sol·licituds d'habeas corpus. A partir d'aquestes dues sentències, l'article fa un repàs de les principals línies jurisprudencials que estan servint al Tribunal per inadmetre a tràmit per manca de contingut constitucional la immensa majoria de recursos d'emparament que s'estan presentant en els darrers mesos.

Un dels aspectes sens dubte més destacats de l'activitat del Tribunal Constitucional durant l'any 2005 ha estat l'increment extraordinari dels recursos d'emparament presentats per estrangers contra actes que directament o indirecta afecten el seu estatut jurídic. Més d'un 22% dels gairebé 9.500 recursos d'emparament que han arribat al Tribunal Constitucional (TC) durant aquest any¹ han tingut per objecte, en efecte, actes administratius i/o judicials dictats en aplicació de la normativa d'estrangeria, als quals s'ha atribuït la vulneració d'alguns dels drets fonamentals reconeguts a la Constitució (CE). Els casos que han donat lloc al títol d'aquest treball són els de centenars d'estrangers arribats en pastera a territori espanyol, que han estat detinguts i expulsats, i que havien vist inadmesa a tràmit la seva sol·licitud d'*habeas corpus*. Però més enllà d'aquests casos, també han estat molt freqüents els recursos presentats contra prohibicions d'entrada i ordres de retorn als aeroports espanyols (sobretot, a Barajas), i contra resolucions administratives i judicials que afecten principalment l'entrada dels estrangers a Espanya.

Les causes d'aquest fenomen són bàsicament dues: d'una banda, l'increment mateix de la immigració, que, com és lògic, s'ha traduït en un augment paral·lel de la judicització d'aquesta matèria; i de l'altra, el transcurs del temps i les reformes processals

---

1. Concretament, 2.150 recursos d'emparament, és a dir, el 22,7% dels 9.476 recursos presentats durant aquest any.

en aquest àmbit, que han implicat un escurçament de la via judicial prèvia que s'ha d'esgotar abans d'arribar al Tribunal Constitucional en tant que garant subsidiari i extraordinari dels drets fonamentals reconeguts en el text constitucional. Lluny de minvar, durant els primers mesos de l'any 2006 aquest fenomen s'ha accentuat significativament. Així, els recursos en matèria d'estrangeria representen el 46% de tots els recursos d'emparament i han crescut gairebé un 500% respecte als mateixos mesos de l'any passat.

Com és natural, l'arribada massiva d'aquests recursos no només constitueix un repte per al funcionament del mateix Tribunal Constitucional, que ja té greus dificultats per donar resposta als milers de demandes d'emparament que es presenten cada any, sinó que accentua el paper del Tribunal Constitucional en l'àmbit de l'estrangeria, atès que aquest òrgan és l'interpret suprem de la Constitució i la seva jurisprudència vincula tots els poders públics amb responsabilitats en l'àmbit de l'estrangeria. Per aquest motiu, en les pàgines següents s'analitzaran les sentències més importants que ha dictat el Tribunal Constitucional en aquest àmbit i es donarà notícia de quina està essent, en línies generals, la resposta que s'està donant als centenars de recursos vinculats a l'estrangeria que s'han presentat en els darrers mesos.

LES SENTÈNCIES DEL TRIBUNAL CONSTITUCIONAL MÉS IMPORTANTS EN L'ÀMBIT DE L'ESTRANGERIA

Durant l'any 2005 dues han estat les Sentències del Tribunal Constitucional que han de destacar-se en aquest àmbit: la STC 72/2005, de 4 d'abril, relativa al dret d'entrada en territori espanyol, i la STC 303/2005, de 24 de novembre, que resol per primera vegada un recurs d'emparament presentat per una persona que havia intentat arribar a Espanya en pastera. Com es veurà tot seguit, es tracta de dos pronunciaments importants (sobretot el primer), que han tingut i tenen una incidència destacada en la resolució de bona part dels recursos d'emparament que estan arribant de forma massiva al Tribunal Constitucional. D'aquí que sigui oportú analitzar-les amb cert deteniment.

La STC 72/2005, de 4 d'abril: existeix un dret fonamental dels estrangers a entrar en territori espanyol?

Aquesta és, efectivament, la pregunta principal que se suscita amb ocasió d'un recurs d'emparament presentat per l'advocat d'un ciutadà marroquí que va intentar entrar a Espanya pel port d'Almeria i a qui la policia va denegar l'entrada i va obligar a retornar al seu país malgrat que disposava de passaport i de permís de residència i de treball. Tot i que aquesta decisió policial es basava en què l'estranger va reconèixer no haver estat mai a Espanya, quan un dels requisits de la regularització que va donar lloc als esmentats permisos era haver residit en territori espanyol de forma continuada des de l'1 de juny de 1999, la resposta de la Sala Primera del Tribunal Constitucional a l'interrogant anterior és, en termes generals, negativa. D'acord amb aquesta sentència, els estrangers que es troben fora del territori espanyol no poden, doncs, invocar l'article 19 de la Constitució per entrar en territori espanyol o, el que és més important, per impugnar actes administratius i jurisdiccionals que impliquin una limitació de l'entrada en territori espanyol. Conscient de la importància d'aquesta resposta, la mateixa sentència s'encarrega d'advertir des de l'inici, però, que l'argumentació i la conclusió a què s'arribi es mouen en un terreny molt general i que no es projecten sobre supòsits concrets en què concorren circumstàncies específiques, com ara el dret d'asil, el fet de tractar-se de ciutadans comunitaris, de ciutadans estrangers que ja resideixen legalment en territori espanyol, així com de supòsits de reagrupament familiar. Però per arribar, en termes generals, a respondre negativament la pregunta anterior, la sentència que estem comentant realitza una sèrie de consideracions sobre l'article 19 CE que han de ser destacades.

Amb caràcter introductori, cal recordar que aquest precepte constitucional disposa el següent: "Els espanyols tenen dret a elegir lliurement la residència i a circular pel territori nacional. Tenen també dret a entrar i sortir lliurement d'Espanya en la forma que la llei estableixi. Aquest dret no podrà ser limitat per motius polítics o ideològics." La primera aportació significativa de la STC 72/2005, de 4 d'abril, és la de reconèixer que l'article 19 CE recull quatre drets diferents que no tenen necessàriament ni el mateix contingut ni els mateixos titulars: el dret a elegir residència, el dret a circular lliurement per territori espanyol, el dret a entrar i el dret a sortir d'Espanya. Tot i estar

reconeguts en un mateix precepte, la primera diferència entre aquests quatre drets fonamentals afecta al que en algun moment el Tribunal anomena el seu “pressupòsit lògic”: per escollir residència i per poder circular per Espanya (i el mateix podria dir-se d'exercir el dret a sortir) cal estar prèviament en territori espanyol. Des del punt de vista constitucional, doncs, el dret d'entrada és previ als altres drets fonamentals i, per tant, no és possible invocar-ne cap (i sobretot el dret de residència i la llibertat de circulació, tal i com s'havia fet en el cas que dóna origen a la sentència que estem comentant) per ingressar al país. El fet de disposar d'un permís de residència no altera, segons el Tribunal, aquesta conclusió per un doble motiu: d'una banda, perquè en el cas concret el mateix recurrent havia reconegut no haver estat mai abans en territori espanyol; i de l'altra, perquè l'existència d'aquest permís se situa en el pla de la legalitat en el sentit de reconèixer un dret legal d'entrada, però no pas un dret fonamental amb rang constitucional.

Clarificat quin és el dret fonamental que pot veure's afectat per una denegació d'entrada, el segon pas en l'argumentació del Tribunal Constitucional és el d'enfrontar-se directament a la pregunta de si els estrangers que es troben fora del territori espanyol tenen un dret fonamental a entrar a Espanya. La literalitat de l'article 19 CE, que es refereix únicament als espanyols, no és l'argument bàsic per arribar a la ja esmentada resposta negativa. I és que el mateix Tribunal havia reconegut en sentències anteriors que la literalitat d'aquest precepte no impedeix reconèixer que els estrangers també són titulars d'algun dels drets reconeguts en aquest precepte (concretament, la llibertat de circulació) si així es desprèn d'altres preceptes constitucionals i, concretament, de l'article 13.1 CE, que fa referència als drets de què gaudeixen els estrangers, i de l'article 10.2 CE, que obliga a interpretar els drets constitucionals de conformitat amb els tractats internacionals subscrits per Espanya en matèria de drets. Doncs bé, contràriament al que va succeir en l'àmbit de la llibertat de circulació, en aquest cas el Tribunal ha rebutjat la possibilitat que els estrangers siguin titulars del dret fonamental a entrar en territori espanyol amb un argument doble: d'una banda, i pel que fa al joc de l'article 13.1 CE, perquè aquest precepte es refereix als drets de què poden gaudir “a Espanya” els estrangers, la qual cosa pressuposa que aquests ja es troben en territori espanyol; i de l'altra, perquè cap tractat internacional ratificat per Espanya en el marc de les Nacions Unides o del Consell d'Europa no reconeix als estrangers el dret a entrar en altres

països que han ratificat aquests convenis. Aquesta argumentació permet al Tribunal Constitucional rebutjar que els estrangers que es trobin fora d'Espanya puguin al·legar un dret fonamental a entrar en el país derivat de l'article 19 CE i, per tant, desestimar el recurs d'emparament concret que dona lloc a aquesta sentència.

Cal destacar, però, que aquest fet no significa que les denegacions d'entrada i les ordres de retorn estiguin exemptes de límits jurídics. En primer lloc, i segurament com a reconeixement implícit del fet que l'argumentació anterior pot semblar en algun cas excessivament formalista, cal recordar que la mateixa sentència ja adverteix que la conclusió a què s'arriba no és automàticament traslladable als sol·licitants d'asil, als estrangers comunitaris, als estrangers que pretenen reagrupar-se a Espanya amb algun familiar i als estrangers que ja residien legalment a Espanya i que només han sortit temporalment del país. Sense que aquesta relació hagi de tancar necessàriament les portes a altres casos en què també concorren circumstàncies especials, es tracta d'una primera matisació que no ha de perdre's de vista de cara al futur. I en segon lloc, cal destacar que la sentència mateixa també reconeix que les prohibicions d'entrada i, sobretot, el seu control jurisdiccional estan sotmeses a les exigències de motivació que es deriven del dret fonamental a la tutela judicial efectiva reconegut a l'article 24.1 CE, i que la jurisprudència constitucional també ha estès als estrangers.

Com es veurà més endavant, aquest fet implica immediatament que la problemàtica de l'entrada en territori espanyol se situa, almenys des del punt de vista constitucional, al marge de l'àmbit de l'estrangeria en sentit estricte. Però és evident que també implica uns deures de motivació dels òrgans judicials que han de ser respectats i que, si s'escau, poden donar lloc a un recurs d'emparament davant del Tribunal Constitucional. Al mateix temps, però, també cal destacar que, com reconeix la mateixa jurisprudència constitucional, els límits que es deriven de l'article 24.1 CE no són directament aplicables a les ordres administratives de prohibició d'entrada i de retorn obligatori, atès que aquests actes no tenen caràcter sancionador. Des del punt de vista constitucional, doncs, aquestes ordres estan limitades per altres normes constitucionals com ara la interdicció de l'arbitrarietat (article 9.3 CE) o el principi d'igualtat (article 14 CE), que, per la seva estructura, tenen un contingut menys incisiu que l'article 19 CE.

Al marge d'aquest fet, cal senyalar que aquesta sentència no només és important per al ciutadà marroquí afectat pel cas concret, sinó pel caràcter vinculant de la doctrina que conté respecte a la resta d'operadors jurídics. I com es veurà més endavant, en els darrers mesos està essent invocada constantment per les seccions del mateix Tribunal Constitucional per inadmetre a tràmit per carència manifesta de contingut constitucional pretensions relatives al dret d'entrada en territori espanyol vinculades a l'article 19 CE.

La STC 303/2005, de 24 de novembre: el cas de les pasteres

La segona sentència del Tribunal Constitucional dictada l'any 2005 en l'àmbit de l'estrangeria que cal destacar és la que dóna resposta a un recurs d'emparament presentat per l'advocat d'ofici d'una ciutadana estrangera que va arribar a Fuerteventura en pastera, va ser detinguda i ingressada preventivament en un centre d'internament d'estrangers fins a la finalització de l'expedient d'expulsió i l'execució de l'ordre d'expulsió posterior. El recurs d'emparament resolt per aquesta sentència es dirigia concretament contra la decisió del jutjat d'instrucció que havia inadmetès a tràmit la sol·licitud d'*habeas corpus* presentada per l'advocat d'ofici contra la detenció cautelar de l'estrangera.

La transcendència del cas i el fet de tractar-se del primer recurs d'una sèrie de demandes pràcticament idèntiques (algunes de les quals han estat resoltes per les STC 315-321/2005, de 12 de desembre) van provocar que la seva resolució no hagi correspost a una de les sales, és a dir, a sis magistrats constitucionals, sinó al Ple del Tribunal Constitucional, això és a tots dotze magistrats. Com en la sentència que s'acaba de comentar, la decisió del Tribunal en aquest cas també ha estat la desestimació del recurs d'emparament. Val a dir, però, que l'argumentació que ha dut a aquest resultat ha estat més senzilla que en el supòsit anterior. Així, el rebuig de l'emparament es basa principalment en què el control judicial de la detenció de l'estrangera, finalitat perseguida per a la sol·licitud d'*habeas corpus*, ja s'havia produït amb ocasió de l'autorització judicial del seu ingrés en un centre d'internament per a estrangers. A partir dels requisits que preveu la Llei d'estrangeria per a aquesta autorització judicial (audiència prèvia de l'interessat,

motivació i durada màxima de l'internament), el Tribunal Constitucional considera que les garanties per a la llibertat personal de l'estranger que es donen en aquest cas són equivalents, des del punt de vista material i d'eficàcia, a les previstes en el recurs d'*habeas corpus*. Per aquest motiu, considera que la decisió del jutjat d'instrucció d'inadmetre a tràmit la sol·licitud d'*habeas corpus* no pot considerar-se vulneradora del dret a la llibertat personal de la recurrent previst a l'article 17.1 CE.

Més enllà d'aquesta decisió, la STC 303/2005, de 24 de novembre, també resulta rellevant per la solució que es dona a un problema de legitimació que podria haver portat des de l'inici a la inadmissió a tràmit del recurs. I és que, com s'acaba d'esmentar, aquest recurs va ser presentat per l'advocat d'ofici de l'estrangera expulsada, sense que constés de manera clara la voluntat d'aquesta d'arribar al Tribunal Constitucional, entre altres coses perquè en el moment de fer-ho no se sabia on es trobava. Estranyament, aquest problema ni tan sols és esmentat a la sentència i únicament hi al·ludeixen per dos magistrats constitucionals que discrepen de la majoria per considerar que l'advocat no havia estat part en el procés judicial previ i tenia un interès legítim concret per interposar el recurs d'emparament. Tot i que l'article 22 de la Llei d'estrangeria reconeix el dret a l'assistència jurídica gratuïta en els procediments administratius i judicials que puguin donar lloc a la denegació d'entrada, a la devolució o a l'expulsió dels estrangers de territori espanyol, cal preguntar-se si pot considerar-se que la voluntat de recórrer perviu quan l'estranger ja es troba des de fa anys en el seu país d'origen, o si en aquests casos pot parlar-se d'un interès legítim (article 162.1 b CE) de l'advocat d'ofici per plantejar el recurs d'emparament. De moment, el parer de la major part de magistrats constitucionals és favorable, però l'arribada massiva de recursos d'emparament pràcticament idèntics, presentats per advocats d'ofici sense que consti la voluntat de l'estranger a recórrer podria provocar un canvi de criteri sobre aquesta qüestió.

LA RESOLUCIÓ DELS CENTENARS DE RECURSOS D'EMPARAMENT QUE S'ESTAN PRESENTANT EN L'ÀMBIT DE L'ESTRANGERIA

Com s'ha esmentat a l'inici, l'arribada massiva de recursos d'emparament en matèria d'estrangeria està agreujant el perill de col·lapse que des de fa uns anys amenaça el

Tribunal Constitucional. Com en altres àmbits, la mateixa jurisprudència constitucional no és del tot aliena a aquesta situació. Sense anar més lluny, no hi ha dubte que la generositat amb què s'ha acceptat la legitimació dels advocats d'ofici per recórrer resolucions contràries a l'entrada o permanència en territori espanyol no servirà per reduir, ans al contrari, per augmentar anualment més d'un 500% dels recursos d'emparament que s'estan presentant en aquest àmbit. D'altra banda, la interpretació que tradicionalment s'ha fet del dret a la tutela judicial efectiva també sembla afavorir, almenys a primera vista, les possibilitats de presentar recursos d'emparament en matèria d'estrangeria. Però si es té en compte quin és el contingut dels drets fonamentals que acostumen a al·legar-se en la pràctica, no és difícil preveure que la immensa majoria d'aquests recursos estan condemnats a ser inadmesos a tràmit per carència manifesta de contingut (article 50.1.c LOTC).

Un primer grup de recursos que estan essent inadmesos per aquest motiu són els que invoquen la vulneració del dret a entrar en territori espanyol com a conseqüència d'una prohibició d'entrada. Al marge ara d'errades a l'hora de reconduir aquest dret al contingut específic de l'article 19 CE, la jurisprudència continguda en la STC 72/2005, de 4 d'abril, tanca les portes a aquesta al·legació (almenys fins que sigui canviada) en la immensa majoria de casos. Només els supòsits a què fa referència la mateixa sentència relatius al dret d'asil, als ciutadans comunitaris, al reagrupament familiar i als residents legals que han abandonat temporalment el territori espanyol poden obrir les portes a l'admissió a tràmit d'aquesta queixa. Això no vol dir, lògicament, que finalment sigui acceptada, atès que s'hauria de comprovar si en aquests casos existeix efectivament un dret fonamental a l'entrada i, en cas afirmatiu, si aquest dret s'ha vulnerat en el cas concret.

El mateix cal dir dels centenars de recursos d'emparament presentats pels advocats d'ofici de ciutadans estrangers que arriben en pasteres i que veuen inadmesa a tràmit la seva sol·licitud d'*habeas corpus* en la mesura que la privació de llibertat dels estrangers ha estat controlada pel jutge que va autoritzar el seu internament. Tot i que aquest mecanisme de garantia de la llibertat personal pot tornar-se a activar en els casos d'internaments que superin la durada màxima, els precedents de les STC 315-321/2005, de 12 de desembre i 342/2005, de 21 de desembre, impliquen que tots

aquests casos i els que puguin presentar-se en el futur siguin inadmesos a tràmit pel Tribunal Constitucional mitjançant una simple providència.

Aquest també sembla el destí de la major part de recursos d'emparament que s'estan presentant en l'àmbit de l'estrangeria per vulneració d'algun dels continguts del dret fonamental a la tutela judicial efectiva reconegut a l'article 24.1 CE. Com s'ha esmentat anteriorment, el fet d'invocar aquest precepte té com a conseqüència immediata que, tot i ser presentats en l'àmbit de l'estrangeria, tots aquests recursos no tinguin per objecte real problemes d'estrangeria, sinó problemes relacionats amb el dret a la tutela judicial efectiva. I com succeeix en la immensa majoria de casos en què aquest dret és invocat pels ciutadans espanyols, cal recordar que el dret constitucional a la tutela judicial efectiva no inclou el dret a obtenir una resolució de fons favorable als interessos del recurrent, sinó una resolució motivada, fonamentada en dret, que no sigui arbitrària ni irraonable i que no incorri en error patent. Com posa en relleu la jurisprudència constitucional dels darrers anys, més del 95% de les demandes d'emparament que invoquen aquest dret són inadmeses a tràmit des de l'inici perquè manifestament no es dona cap d'aquests supòsits. Doncs bé, en la mesura que no pot presumir-se que les resolucions judicials en l'àmbit de l'estrangeria siguin gaire més defectuoses que les que es donen en altres àmbits, cal esperar que la immensa majoria d'aquests recursos tinguin el mateix destí: la inadmissió a tràmit per providència.

Atès que aquestes providències d'inadmissió no són publicades oficialment i només tenen efectes pel cas concret, val la pena recordar algunes de les línies jurisprudencials consolidades per tal de detectar algunes al·legacions que amb tota seguretat seran inadmeses a tràmit pel Tribunal Constitucional i que, per tant, no val la pena ni tan sols plantejar-se.

Una primera al·legació molt freqüent en la pràctica és la que invoca el dret al recurs, implícit en el dret fonamental a la tutela judicial efectiva (article 24.1 CE), per tal d'impugnar decisions dels tribunals de l'ordre contenciós administratiu que inadmeten a tràmit recursos presentats pels estrangers. Aquest és el cas, per exemple, de les decisions del Tribunal Suprem que inadmeten a tràmit els recursos de cassació presentats en l'àmbit de l'estrangeria contra sentències dels tribunals superiors de

justícia de les comunitats autònomes. En la mesura que la jurisprudència del Tribunal Constitucional ha reconegut tradicionalment que el dret a la revisió d'una resolució judicial determinada té caràcter legal (a diferència del dret a una primera resposta judicial sobre pretensions esgrimides en seu judicial, que té naturalesa constitucional), les decisions d'inadmissió a tràmit d'aquests recursos només poden ser revisades pel Tribunal Constitucional si són irraonables o arbitràries, o es basen en una errada patent, és a dir, en una errada fàctica evident que és decisiva per a la inadmissió del recurs. Atès que les decisions d'inadmissió dels recursos acostumen a basar-se en una interpretació de la legalitat vigent que, tot i poder discutir-se, no entra dintre de cap d'aquests supòsits, els recursos d'emparament contra aquestes decisions són en la immensa majoria de casos inadmesos a tràmit per carència manifesta de contingut constitucional (article 50.1.c LOTC). Aquest és el cas, precisament, de les ja esmentades impugnacions contra les resolucions del Tribunal Suprem que inadmeten a tràmit el recurs de cassació per entendre, en aplicació de les disposicions transitòries de la Llei de la jurisdicció contenciosa administrativa, que no és possible recórrer en cassació les sentències dels tribunals superiors de justícia de les comunitats autònomes en matèria d'estrangeria.

De la mateixa manera, cal recordar que el dret a la tutela judicial efectiva (article 24.1 CE) inclou un dret a la motivació de les resolucions judicials que no pot confondre's ni amb el dret a obtenir una resolució favorable, ni amb el dret que el raonament jurídic emprat pels tribunals sigui exhaustiu i detallat i que inclogui totes les perspectives que el recurrent pugui tenir sobre la qüestió objecte de debat. En la mesura que la jurisprudència constitucional ha reconegut de manera reiterada que han de considerar-se suficientment motivades les resolucions judicials que continguin els elements i les raons de judici que permetin conèixer quins han estat els criteris jurídics essencials que han fonamentat la decisió judicial, és a dir, la *ratio decidendi*, i que aquesta fonamentació ha de basar-se en dret, no és possible recórrer en emparament decisions judicials de les quals simplement es discrepa.

Finalment, i per la seva transcendència pràctica, també cal recordar que no tenen possibilitat de prosperar els recursos d'emparament que es dirigeixen contra la decisió judicial de rebutjar la suspensió cautelar d'un acte administratiu o judicial que pot

implicar l'expulsió o el retorn d'un estranger al seu país d'origen. I és que també en aquest cas, la jurisprudència constitucional ha reconegut tradicionalment que el fet d'incloure la justícia cautelar en el dret a la tutela judicial efectiva no es tradueix en un dret a la suspensió cautelar, sinó en la possibilitat que l'execució d'un acte pugui ser sotmesa a la decisió d'un òrgan judicial per tal que aquest pugui decidir aquesta qüestió de forma motivada a partir de la informació i la contradicció entre les parts. Tots els recursos d'emparament contra decisions contràries a les mesures cautelars que compleixin aquests requisits estan, doncs, condemnades a ser inadmeses a tràmit pel Tribunal Constitucional. Com en la resta de casos, aquest fet no implica buidar de contingut els drets fonamentals i, particularment, el dret a la tutela judicial efectiva, sinó reconduir-lo al seu contingut constitucional i, sobretot, al que pot esperar-se d'un Tribunal Constitucional que, en el nostre sistema, no és una instància més del poder judicial ordinari, sinó un òrgan que té com una de les seves funcions la garantia subsidiària i excepcional dels drets fonamentals.

5 El padró municipal i els immigrants: un comentari sobre la futura Llei Bàsica del Govern i l'Administració local

Marc Vilalta Reixach

RESUM

El present estudi té per objecte la realització d'una aproximació al règim jurídic del padró municipal d'habitants, si bé des d'una perspectiva àmplia, que ens permeti posar de manifest no només la seva regulació positiva, sinó també la seva capacitat per incidir en la posició juridicosubjectiva de les persones i, en especial, de la població estrangera. Des d'aquesta perspectiva, la nostra exposició parteix de la regulació continguda a la Llei de bases del règim local de 1985 i de les importants modificacions introduïdes per la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, per passar seguidament a l'anàlisi de les novetats principals que conté en aquesta matèria l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i Administració local, actualment en preparació al Ministeri d'Administracions Públiques.

Sovint el municipi es qualifica com l'administració pública més propera als ciutadans, ja que, en efecte, aquest és l'àmbit en què es produeixen principalment les relacions entre els ciutadans i l'Administració. Així, un dels elements essencials en tot municipi és, precisament, la seva població, de manera que aquest es configura com una entitat de caràcter territorial integrada per una col·lectivitat de persones (els veïns) que adquireixen la condició de membres d'aquesta entitat.

Des d'aquesta perspectiva, el padró municipal que, com veurem seguidament, és el registre administratiu en què necessàriament han de constar tots els habitants del municipi, té un paper rellevant perquè, en bona mesura, la determinació del règim jurídic municipal estarà configurada per les dades de població que expressi el padró municipal.

En aquest sentit, la Llei de bases de règim local de 1985 (en endavant LBRL) pren en consideració el criteri poblacional per determinar l'aplicació a un determinat municipi del règim d'organització previst per als municipis de gran població¹ o bé, en el cas

---

1. Que, segons el nou títol X de la LBRL, introduït per la Llei 57/2003, de 16 de desembre, de mesures per a la modernització del govern local, s'aplicarà als municipis la població dels quals superi els 250.000 habitants, així com als municipis capital de província la població dels quals sigui superior a 175.000 habitants, als municipis que siguin capitals de província, capitals autonòmiques o seus de les institucions autonòmiques i als municipis de més de 75.000 habitants que presentin circumstàncies econòmiques, socials, històriques o culturals especials.

dels municipis de menys de 100 habitants, per l'aplicació del règim del consell obert. A més, aquest criteri servirà també per concretar-ne la complexitat organitzativa i funcional, i fixar, per exemple, el nombre de regidors que ha de tenir un municipi o senyalar quins són els serveis públics que, amb caràcter mínim, hauran de prestar els ajuntaments dels diferents municipis.

Així doncs, en aquest estudi pretenem fer una breu aproximació al règim jurídic del padró municipal, si bé volem fer-ho des d'una perspectiva àmplia, que ens permeti posar de manifest no només la seva regulació jurídica, sinó també la seva capacitat per incidir en la posició juridicsubjectiva de les persones i, en especial, de la població estrangera, que constitueix l'objecte d'estudi del present Anuari.

D'aquesta manera, doncs, la nostra exposició s'iniciarà amb una breu descripció de quins són els trets principals del padró municipal i la seva possible relació amb el col·lectiu de persones immigrants, per passar després a analitzar quines han estat les novetats més destacades que, en aquesta matèria, ha introduït la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, a través de la qual es modifica la legislació vigent en matèria d'estrangeria.

Finalment, hem de senyalar que el Govern de l'Estat ha iniciat un procediment de reforma i modernització del govern local a Espanya que ha donat lloc a l'elaboració d'un esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local que, un cop sigui aprovada definitivament per les Corts Generals, substituirà l'actual LBRL de 1985 i que, entre altres qüestions, introdueix una nova regulació del padró municipal.²

Per tant, un cop examinades les modificacions establertes per la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, aquest esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica ens servirà també per fer una nova valoració sobre quina pot ser la posició que el legislador estatal de règim local, davant de les nombroses crítiques que l'aplicació concreta de la Llei Orgànica del 2003 ha generat en amplis sectors socials, ha decidit adoptar en el trac-

---

2. Per a l'elaboració d'aquest estudi partim de l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local de data 22 de novembre de 2005.

tament d'aquesta qüestió i per valorar la previsió de la seva incidència en la població immigrant.

EL PADRÓ MUNICIPAL

El padró municipal es regula a la LBRL.³ Aquesta regulació configura el padró municipal amb una doble finalitat: en primer lloc, acreditar la residència i el domicili habitual i, en segon lloc, servir de mecanisme per al reconeixement dels drets dels veïns. Així doncs, a partir d'aquestes consideracions, en els apartats següents intentarem exposar quines són les característiques principals del padró municipal.

El padró municipal com a registre

L'article 16 de la LBRL defineix el padró municipal com “el registro administrativo donde constan los vecinos de un municipio”. La seva consideració com a registre públic comporta la presumpció de l'exactitud de les dades que recull, de manera que, tal com preveu la LBRL, aquestes dades constitueixen la prova de la residència al municipi i del domicili habitual en aquest; les certificacions que s'expedeixin tindran caràcter de document públic fefaent a tots els efectes.

D'aquesta manera, el padró apareix, en primer lloc, com un registre estadístic de gran utilitat, ja que, en contenir la relació nominal de totes les persones que realment habiten en una localitat determinada, constitueix una eina molt útil a l'hora de planificar i programar els serveis públics municipals (com per exemple el transport urbà, el servei de policia local o la recollida de residus). A la vegada, permet elaborar amb major fiabilitat el cens electoral i altres estadístiques d'ús oficial.⁴

---

3. Concretament als articles 15 a 17, segons la redacció donada per la Llei 4/1996, de 10 de gener, per la qual es modifica la LBRL amb relació al padró municipal d'habitants.

4. AGUADO CUDOLÀ, V. (2003). “La aplicación del marco jurídico de la inmigración en las administraciones locales: un primer balance (II)”, a *Cuadernos de Derecho Local*, núm. 1, febrer, p. 58-88.

L'article 15 LBRL afirma que tota persona que resideixi en territori espanyol està obligada a inscriure's al padró del municipi on resideixi habitualment. El conjunt de persones inscrites al padró municipal constitueix la població del municipi.

Aquesta obligació s'estén també a tots els estrangers, sigui quina sigui la seva situació administrativa, ja que el mencionat article 15 de la LBRL no exigeix acreditar la residència legal a Espanya (mitjançant el permís de residència corresponent expedit per les autoritats espanyoles) sinó que la inscripció al padró municipal va lligada únicament a un element fàctic, circumstancial, que no és altre que el fet de trobar-se i residir habitualment en el territori d'un municipi determinat.

El Ministeri de la Presidència ha mantingut també aquesta interpretació quan, en la Resolució de 21 de juliol de 1997, sobre la confecció del padró municipal, afirma que “en el padrón municipal deben estar dadas de alta todas las personas que habitan en el municipio, sean nacionales o extranjeras, y en este último caso, tengan o no regularizada su situación” (apartat 5).

Un altre dels elements que cal tenir en compte en la nostra exposició és el relatiu a les dades que, amb caràcter necessari, s'han d'acreditar per poder procedir a formalitzar vàlidament la inscripció al padró municipal.

La LBRL senyala que per inscriure's al padró municipal cal acreditar, entre altres qüestions, la nacionalitat, el domicili habitual, els noms i cognoms, el sexe i el lloc de naixement, si bé cal posar en relleu que aquesta Llei parteix d'un caràcter clarament obert i integrador ja que, per afavorir al màxim la inscripció dels estrangers al padró municipal, permet que aquests puguin acreditar la seva identitat (juntament amb el document nacional d'identitat, que s'exigeix en el cas dels espanyols) mitjançant qualsevol document que, a tal efecte, el substitueixi i que, en reunir la resta de requisits establerts per a l'empadronament, pugui constituir prova de la identitat de la persona.

El padró municipal com a mecanisme de reconeixement de drets als immigrants

A banda d'aquesta funció merament estadística i registral, el padró municipal també compleix una funció administrativa molt important, en tant que la inscripció al padró determina la condició de veí. Aquest reconeixement suposa l'atribució d'una posició juridicoadministrativa singular, definida per un conjunt de drets i deures que l'article 18 de la LBRL reconeix específicament als veïns.

Així, la condició de veí permet, entre altres coses, accedir als serveis públics municipals (per exemple als serveis socials, educatius o esportius del municipi), participar en la gestió municipal o gaudir de la condició d'elector i elegible, d'acord amb allò que disposa la legislació electoral.

Un dels primers interrogants que se'ns planteja és la possible extensió d'aquests drets i deures als estrangers, especialment a aquells que es troben en una situació irregular, en la mesura que, com hem vist, l'article 15 LBRL determina la seva obligació (i per tant, també el seu dret) d'inscriure's al padró municipal i adquirir, així, la condició de veïns.

Per respondre a aquesta qüestió, cal partir del que estableix l'article 18.2 LBRL, en què se senyala que la inscripció dels estrangers al padró municipal no constituirà prova de la seva residència legal a Espanya, ni els atribuirà cap dret que no els confereixi ja la legislació vigent, especialment en matèria de drets i llibertats dels estrangers a Espanya.

Per tant, per tal de determinar la possible extensió d'aquests drets als estrangers hem de remetre'ns a la legislació en matèria d'estrangeria, la qual, sens perjudici de la promulgació de la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, a la qual ens referirem després, venia configurada per la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.

La Llei Orgànica 4/2000 va significar un pas endavant important en el règim jurídic dels estrangers a l'Estat espanyol, en tant que se'ls reconeixia un conjunt bastant ampli de

drets i llibertats (per exemple, el dret de reunió i manifestació, el dret a la tutela judicial efectiva o el dret d'associació), alguns dels quals estenien el seu àmbit d'aplicació, fins i tot, a aquelles persones estrangeres que, eventualment, poguessin trobar-se en territori espanyol en una situació administrativa irregular.⁵

Així, una de les novetats més destacades de la mencionada Llei Orgànica va ser, precisament, el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta, a l'assistència sanitària o la possibilitat de percebre ajudes en matèria d'habitatge, en favor d'aquells estrangers que, independentment de quina fos la seva situació administrativa, figuressin inscrits al padró municipal d'habitants.

Tot i això, i malgrat el caràcter positiu i integrador d'aquestes mesures, les reformes legislatives successives n'han anat diluint i reduint els efectes, de manera que podem afirmar que, avui dia, la seva incidència pràctica és molt inferior a la que es podia pressuposar en un principi.

L'aprovació de la Llei Orgànica 8/2000, de 22 de desembre, de reforma de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, va suposar una reducció significativa d'aquest catàleg de drets reconeguts amb caràcter general als estrangers, en limitar, per exemple, els drets de vaga, associació o manifestació únicament a aquelles persones que obtinguessin l'autorització corresponent d'estada o residència a Espanya. A la vegada, la nova llei va limitar l'ús de la inscripció al padró municipal com a mecanisme per atribuir drets, i el va mantenir únicament en relació amb el dret a l'assistència sanitària.

Pel que fa a la possible extensió als estrangers dels drets de participació pública, propis de l'estatus jurídic reconegut als veïns, l'article 6.2 de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, a partir de la redacció donada per la Llei Orgànica 8/2000, de 22 de desembre,

---

5. Un treball excel·lent sobre aquesta qüestió es pot consultar a J. MIR BAGÓ (2001). "Municipios e inmigración: los ayuntamientos ante la nueva Ley de Extranjería: participación política y derechos sociales", a T. FONT LLOVET (dir.). *Anuario del Gobierno Local 2001*, Madrid: Ed. Marcial Pons - Diputació de Barcelona, p. 145-178.

senyala que “los *extranjeros residentes, empadronados en un municipio*, tienen todos los derechos establecidos por tal concepto en la legislación de bases de régimen local pudiendo ser oídos en los asuntos que les afecten de acuerdo con lo que dispongan los reglamentos de aplicación”.

Per tant, en aquest punt es posa novament de manifest el caràcter restrictiu que la Llei Orgànica 8/2000 va atorgar al règim jurídic dels drets i llibertats dels estrangers a Espanya, ja que es limita el reconeixement dels drets de participació administrativa previstos per la legislació de règim local únicament als estrangers que gaudeixin de residència legal a Espanya i que, a més, figurin empadronats al municipi corresponent. D'aquesta manera, hem de considerar que, tot i que puguin tenir accés al padró, els drets de participació pública dels veïns no s'estenen als estrangers en situació irregular, en tant que no reuneixen una de les dues condicions que aquell precepte imposa, ja que els manca, en tot cas, la situació de residència legal a Espanya.⁶

LES MODIFICACIONS INTRODUÏDES PER LA LLEI ORGÀNICA 14/2003, DE 20 DE NOVEMBRE

La Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, amb l'objectiu de millorar la regulació dels fluxos migratoris i reforçar els mecanismes per incidir en la lluita contra la immigració il·legal, ha introduït una nova regulació en la legislació en matèria d'estrangeria. Aquesta reforma, el contingut de la qual ha estat durament criticat per amplis sectors socials, continua amb el caràcter restrictiu iniciat amb la Llei Orgànica 8/2000, i es preocupa més del control de l'entrada dels immigrants al territori espanyol que no pas de la seva integració social efectiva.

Així, en el que constitueix el nostre objecte d'estudi, podem dir que la Llei Orgànica del 2003, tot i no incidir directament en la regulació dels drets i les llibertats reconeguts als estrangers, sí que suposa una limitació important al seu exercici en tant que inclou disposicions que afecten, de forma substancial, al règim jurídic del padró municipal.

---

6. J. MIR BAGÓ, *Op. Cit.*, p. 158.

La importància de les modificacions introduïdes en aquest àmbit per la nova Llei Orgànica és tal que alguns autors arriben a afirmar que el padró municipal ha quedat desnaturalitzat, en el sentit de considerar que ha perdut part de les funcions que li eren pròpies, ja que, en lloc de configurar-lo únicament com un registre administratiu de tota la població municipal, i incentivar-hi la inscripció a l'efecte de poder dissenyar de manera més eficaç les polítiques públiques i articular de manera més acurada les necessitats i expectatives locals, s'ha convertit, com veurem, en un element més per al control policial de la immigració irregular.⁷

La inscripció dels estrangers al padró municipal

En primer lloc, la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, ha modificat l'article 16.2 de la LBRL, relatiu a les dades que s'han de fer constar per procedir a realitzar la inscripció al padró municipal, i senyala que, per poder formalitzar aquesta inscripció, serà obligatori facilitar les dades següents:

“f) Número de documento nacional de identidad o, tratándose de extranjeros: Número de la tarjeta de residencia en vigor, expedida por las autoridades españolas o, en su defecto, número del documento acreditativo de la identidad o del pasaporte en vigor expedido por las autoridades del país de procedencia, tratándose de ciudadanos nacionales de estados miembros de la Unión Europea, de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo o de Estados a los que, en virtud

---

7. Per exemple, Ángeles Solanes afirma que, amb les mesures introduïdes al padró municipal per la nova Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, en comptes de facilitar l'empadronament de tota la població per assegurar el caràcter funcional i operatiu d'aquest registre administratiu, es vincula a les funcions de control policial “que acaben convertint-lo més en un registre d'estrangers susceptibles d'expulsió [...] que en un registre on consten els veïns d'un municipi que, segons la LBRL, és el que hauria de ser”. Á. SOLANES CORELLA (2004). “La realidad local de la inmigración: el padrón municipal como forma de integración”, a *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, núm. 10, p. 15.

En termes similars, vegeu Á. SOLANES CORELLA (2002). “El padrón municipal como mecanismo de integración de los extranjeros indocumentados”, a J. M. BAÑO LEÓN (coord.). *Nuevas perspectivas del régimen local: estudios en homenaje al profesor José Maria Boquera Oliver*. València: Ed. Tirant lo Blanch, p. 1033-1054.

de un convenio internacional se extienda el régimen jurídico previsto para los ciudadanos de los Estados mencionados.

Número de identificación de extranjero que conste en documento, en vigor, expedido por las autoridades españolas o, en su defecto, por no ser titulares de éstos, el número del pasaporte en vigor expedido por las autoridades del país de procedencia, tratándose de ciudadanos nacionales de Estados no comprendidos en el inciso anterior de este párrafo.”

Aquesta previsió suposa un canvi radical en la situació existent fins aleshores en la LBRL que, com hem apuntat anteriorment, es caracteritzava per una orientació marcadament oberta i permissiva, ja que la nova regulació introdueix una distinció entre el règim jurídic aplicable als estrangers procedents de països comunitaris (o assimilats), respecte als quals es manté un cert marge de discrecionalitat a l'hora de provar la seva identitat (ja que es permet qualsevol document acreditatiu de la identitat expedit per les seves autoritats nacionals) i aquells procedents de tercers països, als quals s'imposa que únicament podran provar la seva identitat mitjançant el número d'identificació d'estranger expedit per les autoritats espanyoles o el passaport en vigor.

Per tant, a partir de la nova redacció de l'any 2003, hem d'entendre que els ajuntaments, a l'hora de realitzar la inscripció al padró, no podrien acceptar ni donar per vàlids altres tipus de documents, al marge dels previstos expressament per aquesta Llei, que acreditessin la identitat dels estrangers no comunitaris. La qual cosa implica, sobretot en el cas dels estrangers en situació irregular i que no disposin de passaport nacional en vigor, la negació de la possibilitat d'accedir al padró municipal i, per tant, la negació de la possibilitat de beneficiar-se dels avantatges que aquesta inscripció els pot reportar, especialment en l'àmbit de l'assistència sanitària.

A més, la reforma operada el 2003 obliga també els ajuntaments a fer una funció que la legislació de règim local relativa al padró municipal no contemplava i que resulta aliena a la mateixa funció del padró, que no és altra que la de constatar el fet de la residència. Des d'aquesta perspectiva, mitjançant la qualificació dels documents aportats pels estrangers en el moment de realitzar la inscripció al padró municipal, l'ajuntament estarà realitzant un control preventiu sobre la legalitat o il·legalitat de

la situació de residència a Espanya en què es troba una persona determinada, funció que l'ordenament jurídic atribueix al Ministeri de l'Interior, mitjançant el Registre Central d'Estrangers, previst al Reial Decret 2393/2004, de 30 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.⁸

D'altra banda, la Llei Orgànica del 2003 introdueix una altra novetat important, en tant que modifica també l'article 16.1 de la LBRL, en el sentit d'afirmar que la inscripció al padró municipal només produeix efectes durant el temps en què subsisteixi la circumstància que la va motivar, és a dir, la residència habitual en un municipi determinat i, en el cas dels estrangers no comunitaris sense autorització de residència permanent a Espanya, senyala que aquesta inscripció haurà de ser objecte de revisió periòdica cada dos anys. El transcurs d'aquest termini sense que s'hagi produït la renovació provocarà la caducitat automàtica de la inscripció, sense necessitat d'audiència prèvia a l'interessat.

Aquesta nova disposició, que queda limitada als estrangers no comunitaris sense autorització de residència permanent (per tant, aquells que es trobin en situació d'estada o de residència temporal i aquells que es trobin en una situació administrativa irregular) no ha estat exempta de crítiques, principalment pel fet que, en actuar de forma automàtica i sense necessitat d'audiència prèvia, podria afectar el dret a la tutela judicial efectiva previst a l'article 24 CE (en endavant CE),⁹ és a dir, el dret de poder exposar

---

8. La Resolució del Ministeri de la Presidència de 1997, abans citada, afirma: "El ayuntamiento ni interviene en la concesión de los permisos de residencia ni es competente para controlarlos. Su obligación es reflejar en un registro, el Padrón, el domicilio y las circunstancias de todas las personas que habitan en su término municipal. Y de la misma manera que no debe controlar a través del Padrón la legalidad o ilegalidad de la ocupación de la vivienda, tampoco debe realizar ningún control sobre la legalidad o ilegalidad de la residencia en territorio español de ninguno de sus vecinos" (apartat 5).

9. V. AGUADO CUDOLÀ (2004). "Hacia una nueva población municipal: el padrón como instrumento para la realización de políticas públicas y para el ejercicio de derechos de españoles y extranjeros", a T. FONT I LLOVET (dir.). *Anuario del Gobierno Local 2003*, Barcelona: Ed. Fundación Democracia y Gobierno Local - Institut de Dret Públic, p. 215.

Segons Vicenç Aguado, tot i els termes estrictes en què s'expressa la Llei, cal considerar que no es podria prescindir del tràmit d'audiència en els supòsits en què la persona estrangera constés ja inscrita al padró municipal, tot i que ho fos en situació de residència temporal, amb la finalitat que aquesta persona pugui acreditar si ha consolidat, en residència permanent, la seva situació legal a Espanya.

i defensar els nostres propis arguments en tot procés que afecti a l'esfera dels nostres drets o interessos legítims.

El règim jurídic de cessió de dades del padró municipal entre administracions públiques

La LBRL, tal com apuntàvem anteriorment, configura el padró municipal com un registre administratiu, que se sotmet a un règim de confidencialitat, en el sentit que el seu accés no és públic.

A més, el padró municipal, per les seves característiques especials, es configura també com un fitxer de dades de caràcter personal. Per aquesta raó el seu règim jurídic adquireix un plus de protecció en tant que, segons el Tribunal Constitucional, la protecció de dades de caràcter personal forma part del contingut del dret fonamental a la intimitat personal i familiar previst a l'article 18.4 de la Constitució espanyola de 1978, article que ha estat posteriorment desenvolupat mitjançant la Llei Orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal (en endavant, LOPD).¹⁰

Segons el Tribunal Constitucional, en la sentència 292/2000, de 30 de novembre, aquest dret pretén assegurar que la persona tingui un poder de control sobre les seves dades personals, així com sobre l'ús que se'n fa i la seva destinació, per tal d'impedir que es produeixi un tràfic il·lícit que pogués resultar lesiu per a la dignitat i els drets de la persona afectada. De manera que l'element clau del règim de protecció de les dades personals és el consentiment del titular sobre tots els aspectes que afectin al seu tractament (fonament jurídic setè).

Tot i això, la LOPD permet, en alguns supòsits, i sempre que consti així de forma expressa en una Llei, prescindir del consentiment de l'interessat, si bé, en aquests

---

10. M.M. PÉREZ VELASCO (2004). "El acceso a los datos de los extranjeros inscritos en el padrón (Comentario a la Ley Orgánica 14/2003, de 20 de noviembre)". *Revista de Derecho Migratorio y Extranjería*, núm. 5, març, p. 109-122.

casos, per tal de poder cedir les dades personals recollides a un tercer s'exigeix que aquesta cessió es realitzi únicament per a l'exercici de finalitats legítimes del cedent i del cessionari. Per tant, un dels elements essencials del règim de protecció de dades de caràcter personal és el relatiu al principi de tractament lleial de la informació obtinguda (article 4.2 LOPD), que suposa que les dades recollides no es podran utilitzar per a una finalitat diferent de o incompatible amb aquella per a la qual, inicialment, van ser recollides.

En aquest sentit, l'article 21 LOPD, en regular la cessió de dades entre administracions públiques estableix que "los datos de carácter personal recogidos o elaborados por las Administraciones públicas para el desempeño de sus atribuciones no serán comunicados a otras Administraciones públicas para el ejercicio de competencias diferentes o de competencias que versen sobre materias distintas, salvo cuando la comunicación tenga por objeto el tratamiento posterior de los datos con fines históricos, estadísticos o científicos".¹¹

En termes similars, l'article 16.3 LBRL preveia inicialment que les dades del padró municipal únicament es podien cedir a altres administracions públiques, sense el consentiment previ de l'afectat, en el cas que fossin necessàries per a l'exercici de les seves respectives competències i exclusivament per assumptes en què la residència o el domicili siguin dades rellevants. Fora d'aquests supòsits, la LBRL establia que les dades del padró municipal eren confidencials i l'accés a aquestes dades s'hauria de desenvolupar d'acord amb allò previst a la LOPD i a la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú.

Sens perjudici de les consideracions anteriors, podem afirmar, sense por a equivocar-nos, que una de les novetats més importants i alhora discutides que introdueix la Llei

---

11. El Tribunal Constitucional, en la ja citada sentència 292/2000, de 30 de novembre, va declarar inconstitucional i, per tant, nul·la, una part d'aquest precepte que permetia la cessió entre administracions públiques de les dades personals recollides en els fitxers de titularitat pública "cuando la comunicación hubiere sido prevista por las disposiciones de creación del fichero o por disposición de superior rango que regule su uso" (fonament jurídic dinovè).

Orgànica 14/2003 és la que es refereix al règim de cessió de les dades del padró municipal a altres administracions públiques i, en especial, a la Direcció General de Policia.

Així, la nova Llei Orgànica de l'any 2003 modifica el règim de protecció i confidencialitat de les dades del padró municipal, en introduir una nova disposició addicional al text de la LBRL, mitjançant la qual s'indica que, per tal d'exercir les competències sobre control i permanència dels estrangers a Espanya previstes a la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, la Direcció General de Policia pot accedir a les dades d'inscripció padronal dels estrangers existents en els diferents padrons municipals.

En particular, la Llei Orgànica citada estableix: “Para la exclusiva finalidad del ejercicio de las competencias establecidas en la Ley Orgánica de derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, sobre control y permanencia de extranjeros en España, la Dirección General de la Policía accederá a los datos de inscripción padronal de los extranjeros existentes en los Padrones Municipales, preferentemente por vía telemática”.

I afegeix: “A fin de asegurar el estricto cumplimiento de la legislación de protección de datos de carácter personal, los accesos se realizarán con las máximas medidas de seguridad. A estos efectos, quedará constancia en la Dirección General de la Policía de cada acceso, la identificación de usuario, fecha y hora en que se realizó, así como de los datos consultados”.

Aquesta ha estat una modificació durament criticada, ja que, tal com avançàvem anteriorment, podem considerar que, a partir d'aquesta reforma, el padró municipal passa a convertir-se no només en un registre administratiu i censal dels habitants d'un municipi determinat, sinó també en un veritable mecanisme de control policial de la població estrangera i, en especial, de la immigració irregular.

Des d'aquesta perspectiva, aquesta mesura es converteix en un mecanisme de coacció als immigrants en situació irregular, els quals, davant del temor que la policia pugui tenir coneixement exacte de la seva residència i, d'aquesta manera, iniciar els tràmits

d'expulsió del país, optaran per no empadronar-se, amb les conseqüències que això els pot comportar pel que fa a l'obtenció del reconeixement de determinats drets de caràcter social. A la vegada, aquesta situació contribuirà a un major desconeixement de les xifres de població real que habita en un municipi determinat, la qual cosa dificultarà l'estimació de la despesa social necessària per donar servei a tots els veïns.

Però, a més, s'afirma que aquesta nova regulació vulnera els principis i les orientacions establerts per la LOPD, que, com hem senyalat anteriorment, parteix del principi de tractament lleial de la informació, de manera que les dades recollides no poden ser utilitzades per a finalitats incompatibles amb les que van motivar la seva recollida.

Així, en la mesura que s'autoritza la policia, sense consentiment ni coneixement de la persona interessada, a accedir a les dades del padró municipal per desenvolupar les seves competències en matèria de seguretat pública i control i permanència dels estrangers a Espanya, s'estarien ampliant les finalitats i les competències per a les quals, inicialment, es van recollir aquestes dades (que, recordem, són únicament determinar la població municipal, l'atribució de la condició de veí, constituir prova de la residència i el domicili habitual en aquest i la possible elaboració d'estadístiques d'ús oficial), provocant, d'aquesta manera, una vulneració clara d'un dels aspectes essencials del dret a la protecció de dades de caràcter personal.

D'altra banda, cal posar en relleu que la legislació d'estrangeria preveu ja mecanismes menys onerosos que permeten als cossos i les forces de seguretat de l'Estat exercir, amb caràcter preventiu, les seves funcions de seguretat i control dels estrangers a Espanya, per exemple la vigilància i el control en els passos fronterers o la possibilitat de requerir la identificació dintre del territori espanyol. Per tant, la possibilitat de cedir les dades del padró municipal a la Direcció General de Policia es configuraria, a més, com una mesura completament desproporcionada a les finalitats perseguides i, per tant, podríem considerar-la contrària a l'ordenament jurídic.¹²

---

12. Així ho destaca, entre d'altres, Aguado Cudolà (V. AGUADO CUDOLÀ: "Hacia una nueva población...". *Op. Cit.*, p. 228-229).

Finalment, cal tenir en compte que la pròpia LOPD preveu ja un règim especial per a les bases de dades creades amb finalitats policials, senyalant que la recollida i el tractament d'aquestes dades sense el consentiment de les persones afectades “están limitados a aquellos supuestos y categorías de datos que resulten necesarios para la prevención de un peligro real para la seguridad pública o para la represión de infracciones penales, debiendo ser almacenados en ficheros específicos establecidos al efecto, que deberán clasificarse por categorías en función de su grado de fiabilidad” (article 22.2 LOPD).

LA REGULACIÓ DEL PADRÓ MUNICIPAL EN L'ESBORRANY D'AVANTPROJECTE DE LLEI BÀSICA DEL GOVERN I L'ADMINISTRACIÓ LOCAL I LA SEVA PREVISIBLE INCIDÈNCIA SOBRE LA POBLACIÓ IMMIGRANT

Des de ja fa uns quants anys, les diferents instàncies que conformen l'administració local han plantejat reiteradament la necessitat de dur a terme una reforma a fons de l'àmbit local (el que s'ha anomenat “pacte local”), que impulsi i enforteixi el paper de les entitats locals, i les doti del marc legal i dels mitjans i les funcions necessaris per gestionar amb autonomia i sota la seva pròpia responsabilitat tots aquells assumptes en què intervinguin interessos propis de la comunitat local.

Des d'aquesta perspectiva, i dintre d'aquesta nova política d'estructuració territorial i de potenciació dels poders públics locals,¹³ el Govern de l'Estat ha iniciat un procés de reforma de l'actual LBRL dirigit, bàsicament, a la consecució de dos grans objectius: en primer lloc, un aprofundiment de la democràcia local, mitjançant l'acostament de l'acció pública local al ciutadà i, en segon lloc, la millora de la prestació dels serveis públics, a través de l'enfortiment de l'administració més pròxima i que millor coneix els problemes del ciutadà.

---

13. En la qual s'emmarca també la ja citada Llei 57/2003, de 16 de desembre, de mesures per a la modernització del Govern local, en què s'afirma expressament que l'objectiu últim d'aquest procés de reforma ha de ser l'elaboració d'una nova Llei de bases del règim local, que constitueixi un instrument adequat per tal que els governs locals puguin afrontar els reptes que el segle XXI els imposa.

Aquest procediment, iniciat amb la presentació, al final del mes de juliol del 2005, del Llibre Blanc sobre la Reforma del Govern local, ha donat com a resultat l'elaboració durant el mes de novembre del 2005 d'un esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local (en endavant, esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica).

La nova regulació continguda en l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica incideix, entre altres qüestions, en el caràcter polític, no merament administratiu, que s'ha de reconèixer als governs locals. Així, es regulen les competències municipals a l'efecte d'assegurar als municipis l'exercici d'una sèrie de competències pròpies, si bé procurant que aquestes s'ajustin al màxim possible a les seves necessitats, expectatives i a la seva capacitat financera, a la vegada que es reforcen les seves potestats públiques, especialment en el cas de les potestats normativa i sancionadora. Junt amb aquestes consideracions, s'introdueix també un nou estatut jurídic dels càrrecs representatius locals, garantint-los els drets públics i econòmics, que ha de permetre que les majories exerceixin el govern municipal i que les minories el controlin.

Al marge d'aquestes consideracions, cal destacar que el nou esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica dedica el seu títol II a la regulació de la població municipal, amb la regulació, a tal efecte, del padró municipal d'habitants.

El primer element que crida l'atenció de la nova regulació del padró municipal és el seu caràcter especialment dens, ja que, tal com ja succeïa en la LBRL, és una regulació de caràcter detallista, que encara es fa més evident si tenim en compte que un dels objectius perseguits per l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica és, precisament, la reducció del marc normatiu i d'intervenció estatal sobre el règim local. Aquest grau de detall en la regulació del padró municipal provoca que tant les comunitats autònomes com els mateixos municipis tinguin nul·les possibilitats de dotar-se d'una regulació pròpia i específica relativa al padró municipal, la qual cosa posa de manifest la voluntat del legislador estatal de configurar el padró municipal com un element bàsic del règim local, i de dissenyar-lo com un registre únic per tot el territori nacional, la regulació del qual correspon exclusivament a l'Estat.

D'altra banda, podem també avançar que aquesta no és una regulació de caràcter innovador, que aporti grans novetats o nous elements de precisió i claredat, sinó que, juntament

amb els articles destinats a la regulació de la gestió del padró municipal, es limita a recollir en el nou text les modificacions principals introduïdes per la Llei Orgànica de l'any 2003, si bé, com veurem tot seguit, conté una notable excepció pel que fa a les possibilitats de la Direcció General de Policia d'accedir a les dades del padró municipal.

Pel que fa a la gestió del padró municipal, el nou esborrany no conté cap novetat significativa, es millora únicament la sistemàtica general i es regula, en un article específic, el Consell d'Empadronament, que es configura com a màxim òrgan col·legiat de col·laboració entre l'Administració general de l'Estat i els ens locals en matèria padronal.

Així, el nou text es limita a senyalar que correspon a l'Ajuntament la formació, el manteniment, la revisió i custòdia del padró (article 15.1). En aquest sentit, s'imposa a l'ajuntament l'obligació de realitzar les actuacions i operacions necessàries per mantenir actualitzats els padrons municipals d'habitants, de manera que les dades contingudes en aquest concordin amb la realitat (article 15.2).

En el cas que un ajuntament no porti a terme aquestes actuacions, “el Instituto Nacional de Estadística, previo informe del Consejo de Empadronamiento, podrá requerirles previamente concretando la inactividad, y si fuere rechazado, sin perjuicio de los recursos jurisdiccionales que procedan, podrá acudir a la ejecución sustitutoria prevista en el artículo 35 de esta Ley” (article 15.2).

La naturalesa del padró municipal

El text de l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica no modifica substancialment la naturalesa del padró municipal, en tant que, a l'article 13.2 continua configurant-lo, en termes idèntics als de l'actual LBRL, com “el registro administrativo donde constan los vecinos del municipio. Sus datos constituyen prueba de la residencia en el municipio y del domicilio habitual en el mismo”.

D'altra banda, l'article 13.1 del nou text senyala que tota persona que visqui a Espanya està obligada a inscriure's al padró del municipi en què resideixi habitualment. I afegeix

que el conjunt de persones inscrites al padró municipal constitueix la població del municipi, i que ostentaran, des del moment mateix de la seva inscripció, la condició de veïns del municipi.

Per tant, en aquest article, partint de la consideració del padró municipal com a registre estadístic de la població municipal i com un mecanisme molt útil per a la planificació i determinació de les polítiques públiques municipals, es continua senyalant la necessitat que totes les persones, tant nacionals com estrangeres, amb residència habitual a Espanya figurin inscrites al padró municipal, amb independència de quina sigui la situació administrativa en què es trobin, estenent també aquesta obligació a aquells ciutadans estrangers en situació administrativa irregular.

Mitjançant aquest nou precepte, i tal com ja es preveu a l'actual LBRL, s'especifiquen quins són els efectes de la inscripció al padró municipal. Així, l'article 13.1 de l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica reafirma que “el conjunto de personas inscritas en el padrón municipal constituye la población del municipio, *quienes ostentan, desde el mismo momento de su inscripción la condición de vecinos del municipio*”.

Per tant, pel que fa a l'adquisició formal de la condició de veí, es reconeix novament el caràcter constitutiu que té la inscripció al padró municipal, ja que, malgrat que es resideixi de forma habitual en el territori d'un municipi determinat, fins que no es produeixi la inscripció al padró no es podrà gaudir dels drets i deures que l'ordenament jurídic reconeix als veïns. És a dir, no n'hi ha prou amb la residència habitual en una localitat determinada, sinó que la condició de veí, amb els drets i deures que això comporta, s'adquireix, únicament, a partir de la inscripció al padró.

El padró municipal i els drets dels veïns

L'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica, als articles 7 a 12, conté una nova regulació dels drets i deures dels veïns, així com de la participació d'aquests en l'esfera pública local, amb l'objectiu de potenciar aquesta figura. Tal com declarava el Llibre Blanc per a la Reforma del Govern local a Espanya, el veí es configura com un ciutadà que

manté, per raó de la seva residència habitual, un vincle estable amb la seva comunitat local i és precisament aquest sentiment de pertinença el que afavoreix la identificació dels ciutadans amb els governs locals, i opera com un estímul perquè participin en major grau en la vida pública local.

Ara bé, malgrat partir d'aquestes consideracions, cal dir que el nou text no presenta gaires novetats en allò que es refereix a la possible extensió als estrangers, com a conseqüència de la seva inscripció al padró municipal, de l'estatus jurídic de drets i deures reconeguts als veïns. Així, a l'article 7.2, en termes similars als continguts a l'article 18.2 de l'actual LBRL, s'afirma que "la inscripción de los extranjeros en el padrón municipal no constituirá prueba de su residencia legal en España *ni les atribuirá ningún derecho que no les confiera la legislación vigente*, especialmente en materia de derechos y libertades de los extranjeros en España".

Per tant, l'article 7.2 ens remet novament a la legislació sectorial en matèria d'estrangeria, que vindrà configurada, com apuntàvem, per la Llei 4/2000, d'11 de gener i les seves modificacions posteriors, les quals, com vam veure, limiten el reconeixement dels drets reconeguts per la legislació de règim local només als estrangers que es trobin en situació de residència legal a Espanya, vedant-lo als estrangers que es trobin en situació administrativa irregular.

Les "noves" exigències documentals per realitzar la inscripció dels estrangers al padró municipal

Una altra de les qüestions que en l'anterior regulació ens plantejava nombrosos interrogants era la relativa a les dades que calia fer constar per formalitzar la inscripció al padró municipal. Doncs bé, l'article 14 de l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica, que reproduïx allò previst a la Llei Orgànica 14/2003, senyala que en la inscripció al padró, obligatòriament, es farà constar:

"f) Número de documento nacional de identidad o, tratándose de extranjeros: Número de la tarjeta de residencia en vigor, expedida por las autoridades españolas o, en su

defecto, número del documento acreditativo de la identidad o del pasaporte en vigor expedido por las autoridades del país de procedencia, tratándose de ciudadanos nacionales de Estados miembros de la Unión Europea, de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo o de Estados a los que, en virtud de un convenio internacional se extienda el régimen jurídico previsto para los ciudadanos de los Estados mencionados.

Número de identificación de extranjero que conste en documento, en vigor, expedido por las autoridades españolas o, en su defecto, por no ser titulares de éstos, el número del pasaporte en vigor expedido por las autoridades del país de procedencia, tratándose de ciudadanos nacionales de Estados no comprendidos en el inciso anterior de este párrafo.”

Per tant, de la mateixa manera que succeïa en l'apartat anterior, la regulació continguda a l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica innova poc la regulació actual continguda a la LBRL (a partir de la redacció donada per la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre), per la qual cosa hem d'entendre que, en el cas que no es pugui acreditar la identitat per mitjà d'algun dels documents previstos a tal efecte, no serà possible realitzar la inscripció al padró.

D'aquesta manera, s'exclou, especialment i de forma conscient, de la inscripció al padró aquells estrangers no comunitaris que es trobin en situació irregular a Espanya (i, per tant, que no disposin de número d'identificació espanyol) i que, a la vegada, no disposin de passaport en vigor, situació aquesta en què, malauradament, és troba un bon nombre de les persones que, avui dia, arriben a casa nostra.

Així, una vegada més, aquesta nova previsió provoca que el padró municipal perdi, en bona mesura, la seva funció natural de registre estadístic de totes les persones que realment habiten en el territori d'un municipi determinat, i dificulta, a més, l'accés dels estrangers no comunitaris en situació irregular a determinades prestacions públiques que podrien contribuir a millorar la seva situació de marginalitat i procurar-los una via d'integració en la nostra societat.

Tot i això, amb aquesta nova previsió s'ha volgut veure també un mecanisme per dotar el padró de major fiabilitat, evitar duplicitats documentals i garantir que les dades

que obren en aquest expressin realment la població municipal. Així, la reducció del marge de discrecionalitat documental a l'hora de provar la identitat permet millorar el tractament informàtic de les dades registrades i, mitjançant l'encreuament automàtic de les dades que consten en els diferents padrons municipals, assegurar que aquestes són exactes i reflecteixen la veracitat de la situació personal actual.

D'altra banda, l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica preveu que la inscripció al padró municipal només generarà efectes pel temps en què subsisteixi el fet que la va motivar i, en tot cas, es preveu, novament, que haurà de ser objecte de renovació periòdica cada dos anys quan es tracti de la inscripció d'estrangers no comunitaris sense autorització de residència.

El transcurs d'aquest termini de dos anys sense que s'hagi realitzat la renovació corresponent serà causa per acordar la caducitat de les inscripcions. En aquests casos, la caducitat podrà declarar-se sense necessitat d'audiència prèvia de l'interessat.

Per tant, en aquest apartat, en ser una reproducció exacta d'allò contingut a la Llei Orgànica del 2003, podem remetre'ns als comentaris que hem realitzat anteriorment, senyalant novament el caràcter "sancionador" que aquesta mesura representa per a determinats col·lectius d'immigrants. Així mateix, el caràcter limitador i restrictiu d'aquesta mesura, junt amb la manca d'audiència a l'interessat, ens podria plantejar, com vèiem anteriorment, la seva possible contradicció amb allò que disposa el dret fonamental a la tutela judicial efectiva de l'article 24 CE.

La cessió de dades del padró municipal en l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica: la manca de reconeixement a la Direcció General de Policia per accedir a les dades del padró

L'article 15.2 de l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local estableix que les dades del padró es podran cedir "a otras Administraciones públicas que lo soliciten sin consentimiento previo al afectado solamente cuando [los datos] les sean necesarios para el ejercicio de sus respectivas competencias, y

exclusivamente para asuntos en los que la residencia o el domicilio sean datos relevantes. También pueden servir para elaborar estadísticas oficiales sometidas al secreto estadístico, en los términos previstos en la Ley 12/1989, de 9 de mayo, de la Función Estadística Pública y en las leyes de estadística de las Comunidades Autónomas con competencia en la materia”.

Per tant, aquest nou article 15.2 recull, tal com succeeix amb l'actual LBRL, una excepció legal a l'aplicació de la regla general prevista a la LOPD, segons la qual el tractament i la gestió de les dades personals s'ha de realitzar amb el previ consentiment de l'interessat, i habilita d'aquesta manera l'Administració perquè pugui cedir les dades contingudes al padró municipal a altres administracions públiques. Si bé, en aquests casos, l'administració sol·licitant haurà de justificar la funció legítima que es proposa realitzar amb les dades padronals, enquadrant-la en alguna de les competències que li reconeix l'ordenament jurídic, i havent d'acreditar, a més, la rellevància que, per a l'exercici d'aquestes funcions, té la residència o el domicili, per la qual cosa les dades del padró municipal se cedirien únicament quan fossin adequades, pertinents i no resultessin excessives per al compliment de la competència atribuïda a l'administració sol·licitant.

Al marge d'aquesta previsió, el text de l'esborrany de l'avantprojecte de Llei Bàsica no conté cap altra referència a la possibilitat de cedir les dades del padró municipal a altres administracions públiques. Per això se'ns planteja el dubte de si l'habilitació que la Llei Orgànica 14/2003 atorgava a la Direcció General de Policia per accedir a les dades del padró municipal continua vigent o, si per contra, s'ha de considerar derogada, en tant que la nova regulació no conté una clàusula similar.

Aquesta és una qüestió que no queda del tot clara, tot i que des del nostre punt de vista, ens decantem per la segona opció, és a dir, considerar-la derogada. Per entendre aquesta afirmació, ens hem de remetre al sistema de fonts del dret que dissenya la CE.

Cal començar dient que una de les novetats de la CE va ser, precisament, la introducció d'una nova categoria de lleis, les lleis orgàniques, que es caracteritzen per un procediment especial d'aprovació i per estar destinades exclusivament a la regulació d'un conjunt de matèries prefixades per la CE (per exemple el desenvolupament dels drets fonamentals i les llibertats públiques, l'aprovació dels estatuts d'autonomia de

les comunitats autònomes o el règim electoral general). Junt amb aquestes lleis orgàniques, apareixen les lleis ordinàries, que són la resta de lleis, ja siguin aprovades per l'Estat o les comunitats autònomes, i que es defineixen d'una forma negativa, ja que seran totes aquelles que no tinguin caràcter de llei orgànica.

Les lleis orgàniques i les lleis ordinàries posseeixen el mateix rang legal, per la qual cosa la relació entre elles s'explica per mitjà de l'anomenat *principi de competència*, és a dir, els dos tipus de lleis actuen sobre un àmbit material específic i diferenciat, previst expressament per la CE, de manera que les lleis ordinàries no poden entrar a regular ni modificar l'àmbit material que la CE reserva a la regulació mitjançant llei orgànica, a la vegada que s'impedeix que les lleis orgàniques puguin regular matèries no previstes com a tals per l'article 81.1 CE.

En aquest sentit, tot i que la Llei Orgànica 14/2003, de 20 de novembre, tal com indica el seu nom, té caràcter de llei orgànica, a la seva disposició final primera s'afirma que únicament tenen aquest caràcter orgànic els articles 1 i 2 d'aquesta norma, de manera que l'article 3, que és precisament l'article a través del qual es procedeix a la modificació de la LBRL, i que introdueix, tal com hem senyalat anteriorment, una nova disposició addicional setena al text de la LBRL que autoritza la Direcció General de Policia, en exercici de les seves competències sobre control i permanència dels estrangers a Espanya, a accedir a les dades del padró municipal, s'ha de considerar que té el valor de llei ordinària i per tant, pot ser modificat per una altra llei ordinària que reguli de manera diferent aquesta matèria.

És en aquest punt que hem d'introduir un nou element del nostre sistema de fonts del dret, i que ens ajuda a explicar el sistema de relació entre lleis del mateix rang legal (en el nostre cas, entre dues lleis ordinàries), aquest no és altre que l'anomenat *principi de llei posterior*. Aquest principi suposa que una norma posterior en el temps deroga una norma anterior del mateix rang jeràrquic (a tal efecte, l'article 2.2 del Codi Civil senyala que "las leyes solo se derogan por otras posteriores").

En aquest sentit, l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica conté una disposició derogatòria única per la qual, expressament, es declara derogada la LBRL de 1985 en tot

el seu contingut. Així doncs, partint d'aquestes consideracions, i tenint present que, com hem apuntat abans, la disposició addicional setena de la LBRL introduïda per la Llei Orgànica 14/2003 no té caràcter orgànic, podem afirmar que aquesta disposició addicional s'ha de considerar també derogada, pel criteri de llei posterior, i substituïda per la nova regulació legal continguda a l'esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i de l'Administració local, que, com hem dit, no preveu expressament l'autorització a la Direcció General de Policia per accedir a les dades dels estrangers que constin al padró municipal, sinó que, en tot cas, la cessió de dades entre administracions públiques s'haurà de sotmetre a allò previst en el ja mencionat article 14.2 del nou text i, en el seu defecte, pels principis previstos a la LOPD.

CONCLUSIÓ

Per acabar aquesta exposició, ens resta només tornar a posar de manifest que la concepció inicial de la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, dels drets i les llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, del padró municipal com una peça clau per afavorir la integració social dels immigrants, amb les successives reformes legislatives ha quedat diluïda.

Així, malgrat que inicialment es permetia que, a través de la inscripció al padró, bona part de la població immigrant i especialment aquella més desafavorida, pogués tenir accés a un conjunt de prestacions públiques (com ara l'assistència sanitària o l'assistència jurídica) que no només contribuïen a millorar la qualitat de vida de la població immigrant, sinó que es convertien també en un mecanisme per afavorir la convivència ciutadana del conjunt de la població, amb les Lleis Orgàniques 8/2000, de 22 de desembre i 14/2003, de 20 de novembre, aquesta configuració ha quedat molt reduïda, fins al punt que el padró municipal passa a convertir-se, no en un mecanisme d'integració, sinó en un mecanisme de dissuasió i control de la població irregular.

En aquest sentit, davant l'allau de crítiques que han generat les lleis orgàniques citades, s'esperava que la nova regulació bàsica del règim local servís per aclarir alguns dels dubtes plantejats i permetés corregir algunes de les seves deficiències i llacunes.

Però, tot i aquestes esperances, el nou esborrany d'avantprojecte de Llei Bàsica del Govern i l'Administració local apareix com una norma continuista que, emmarcada en una política d'estrangeria basada més en el control que no pas en la integració, es limita a reproduir les previsions contingudes a la Llei Orgànica 14/2003, si bé és cert que la nova regulació aporta una novetat important i que, a parer nostre, permet resoldre una de les qüestions més conflictives i que més rebuig podien generar en el col·lectiu immigrant, com era l'accés de la policia a les dades del padró municipal d'habitants, el qual, a partir de l'entrada en vigor de la nova regulació, si és que finalment s'aprova en aquests termes, caldrà considerar derogat.

6 Perspectives del Pla de Ciutadania i Immigració
2005-2008 en el món local

Josep Palacios Manuel

RESUM

Els darrers estudis de població indiquen que hi ha una part important de la ciutadania que percep la immigració com el problema principal de la societat catalana. La immigració està dibuixant una nova complexitat social que cal gestionar amb anticipació per evitar situacions de conflicte i d'exclusió social, i per preservar la convivència i la cohesió social. Gestionar aquesta nova complexitat és responsabilitat del conjunt de les administracions, i cal fer-ho amb recursos adequats, amb voluntats i línies polítiques clares, amb criteris d'actuació i planificació dels recursos i de les actuacions. L'objectiu d'aquest capítol és fer un comentari en clau municipal del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008, atès que defineix les principals línies i polítiques estratègiques de la Generalitat per als propers anys. Es parteix d'una descripció del document aprovat i d'una anàlisi dels seus punts forts i punts febles per valorar les repercussions potencials que pot tenir en la gestió de la immigració des de l'Administració local.

La nostra societat, els nostres municipis i les nostres ciutats han estat testimoni en els darrers anys de l'arribada d'un conjunt important de persones que han emigrat dels seus països d'origen amb l'objectiu de buscar unes oportunitats i unes condicions de vida que no tenien; entre altres, treball, educació i sanitat; en definitiva, unes condicions de vida dignes. Sens dubte aquests fluxos migratoris estan comportant nous reptes i forts impactes socials, culturals, demogràfics i econòmics, especialment en els darrers anys, en què l'increment quantitatiu de persones immigrades ha anat acompanyat d'una diversificació important de les zones d'origen. Aquest increment, que encara no s'ha aturat, ha plantejat una allau de demandes i problemàtiques a les quals intentem donar resposta des de l'Administració municipal.

Tot i que, en termes generals, es pot afirmar que no hi ha situacions generalitzades de rebuig ni de conflicte, sembla que les ciutats i els barris només poden assumir, de manera natural, un increment determinat de persones nouvingudes. Quan se sobrepassa aquest volum, ja sigui per l'arribada massiva de persones o per la seva concentració en zones determinades, és fàcil que sorgeixin tensions i percepcions negatives en la població autòctona. Justament en els nostres municipis és on aquests canvis s'han evidenciat més. El procés migratori actual es fa evident i visible en el conjunt del territori, però encara ho és més en determinats barris, en els quals es produeix una concentració de persones nouvingudes que es tradueix en la utilització de determinats serveis públics, en la percepció de la seguretat, l'ús de l'habitatge i de l'espai públic.

La regulació legal i els criteris d'accés al nostre territori els fixa l'Estat, i l'Administració autonòmica té la responsabilitat de dissenyar i posar en marxa polítiques d'integració. Però és l'Administració local, els ajuntaments, qui ha de gestionar aquest fenomen estructural i global, i qui ha de fer front als múltiples reptes que planteja aquest nou context. Així doncs, cal mantenir una actitud proactiva davant d'aquest escenari, ja que la passivitat pot desembocar en situacions de conflicte difícils de gestionar.

L'Administració local, la més propera a la ciutadania, és en primera instància la que ha de donar resposta a aquestes noves realitats. Malgrat això, els ajuntaments no tenen ni els recursos ni les competències per a regular els fluxos migratoris; ni la capacitat de regular-los jurídicament ni la capacitat competencial ni econòmica per estructurar el conjunt de programes que garanteixin els drets i els deures dels nouvinguts, la universalització dels serveis, la igualtat d'oportunitats i, en definitiva, l'exercici de la plena ciutadania.

És per això que els municipis hem d'abordar totes les problemàtiques i els impactes des d'una visió integral, transversal i estratègica de la realitat. Les polítiques d'immigració requereixen un gran pacte entre totes les administracions: la local, l'autonòmica i l'estatal.

De la mateixa manera, és imprescindible treballar les polítiques d'immigració des del consens, la coordinació i la corresponsabilitat entre els agents, les administracions i les institucions públiques i, en general, el treball en xarxa amb tots aquells agents econòmics i socials que tenen relació amb els processos migratoris.

Des de l'àmbit municipal, les actuacions en matèria d'immigració s'han d'articular sobre la base de dos grans eixos: els processos d'acollida i les polítiques de cohesió i ciutadania, sense oblidar que la gestió de la immigració i dels seus impactes s'han de fer des d'una visió estratègica i que les actuacions s'han d'adreçar al conjunt de la ciutadania.

Són nombrosos els ajuntaments que des de fa uns quants anys elaboren estratègies i programes que tenen per objectiu la integració dels estrangers. Però aquestes actua-

cions i aquests programes s'han fet per la voluntat política dels governs municipals i amb recursos dels pressupostos municipals. Tot i no tenir competències en l'àmbit d'estrangeria, ni els recursos que van assignats a aquestes competències, han estat els ajuntaments, sense pràcticament cap altre suport de la resta d'administracions, els que han hagut de gestionar en solitari l'arribada i la integració d'aquest nou veïnat.

Durant els darrers anys, hi ha hagut nombrosos canvis normatius en matèria d'estrangeria, promoguts per l'Administració de l'Estat, que ha centrat la seva acció en el control de les fronteres i en el tractament de la immigració com un problema de seguretat i d'ordre públic. Aparentment, la prioritat no era articular línies, programes i recursos destinats a la integració social dels immigrants, sinó establir mecanismes de control cada vegada més restrictius, però que a la vegada poguessin donar resposta a la demanda de mà d'obra que la nostra economia demanava i continua demanant.

De la mateixa manera, es podria afirmar que, fins al mandat actual, la gestió de la immigració tampoc no ha estat una prioritat política per al Govern de la Generalitat, tot i que cal deixar constància que les competències, que són de l'Administració central, tampoc no estaven transferides.

2005, UN ANY DE NOVETATS PER AL MÓN LOCAL

Aquest era, a grans trets, el context, el marc jurídic i competencial de la gestió dels fluxos migratoris. Aquesta era també la situació de molts ajuntaments, que havíem de gestionar una realitat cada vegada més complexa, amb pocs recursos i amb la sensació d'abandonament de la resta d'administracions públiques.

L'impacte del Reglament de la Llei d'estrangeria

Justament per tots aquests motius, des de l'àmbit local hi havia moltes expectatives posades en dos elements que es van produir durant l'any 2005 i que, en diferents

àmbits, havien de ser determinants per al futur de les polítiques d'integració dels immigrants. Ens estem referint a l'aprovació del Reglament de la Llei d'estrangeria, pel Govern central, i a l'aprovació del Pla de Ciutadania i Immigració de la Generalitat de Catalunya.

El Reglament, aprovat pel Reial Decret 2393/2004, que desenvolupa la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, en la redacció donada per la LO 8/2000 de 22 de desembre, LO 11/2003, de 29 de setembre i la LO 14/2003, de 20 de novembre, entre altres aspectes establí un procés de normalització extraordinària per als estrangers residents a l'Estat.

Alhora també modificava dues lleis orgàniques, la Llei Reguladora de les bases de règim local i la Llei del padró d'habitants, ambdues gestionades pels ajuntaments i d'una gran importància per a la gestió dels municipis: la primera, perquè és el marc competencial i normatiu de les entitats locals, i la segona, perquè estableix les normes per a l'empadronament de les persones que viuen en el municipi.

Les modificacions de la Llei Reguladora de les bases de règim local estableixen que els ajuntaments han de fer l'informe d'existència d'un habitatge en condicions dignes per tal que la persona estrangera pugui dur a terme el reagrupament familiar. També és responsabilitat dels ajuntaments elaborar els informes d'arrelament social necessaris per obtenir el permís de treball i/o de residència. Les modificacions introduïdes en el Reglament de la Llei d'Estrangeria també modifiquen la Llei del padró municipal, en el sentit que els ajuntaments hauran de donar de baixa d'ofici totes aquelles persones estrangeres, és a dir, amb nacionalitat no espanyola, que no tinguin la residència permanent, és a dir, cinc anys ininterromputs de residència, si cada dos anys no renoen l'empadronament (vegeu el capítol 5).

El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008

Però, sens dubte, per als municipis del país, un fet fonamental que ha generat moltes expectatives ha estat l'aprovació, el passat 28 de juny del 2005, a instàncies

de la Secretaria per a la Immigració del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008, que defineix les principals línies i polítiques estratègiques de la Generalitat de Catalunya en aquest àmbit per als propers anys. En aquest sentit, hi ha una llarga trajectòria pel que fa a les polítiques d'immigració, que es van articular mitjançant el primer Pla Interdepartamental d'Immigració 1993-2000, i el segon Pla Interdepartamental d'Immigració 2001-2004.

Per gestionar el conjunt dels programes i fer el seguiment de les actuacions compreses en els diferents plans, el 1993 es va constituir la Comissió Interdepartamental d'Immigració i el Consell Assessor d'Immigració, i l'any 2000 es va posar en funcionament la Secretaria per a la Immigració, adscrita actualment al Departament de Benestar i Família.

L'objectiu dels plans interdepartamentals era desenvolupar un model d'integració basat en un procés d'adaptació mútua, dins d'un marc d'igualtat d'oportunitats i de relació entre els diferents grups socials i culturals. Aquest model d'integració estava fonamentat en l'accés públic a tots els serveis generals, d'acord amb el que s'establia en el Decret 188/2001, de 26 de juny, sobre els estrangers i la seva integració social a Catalunya.

EL PLA DE CIUTADANIA I IMMIGRACIÓ I L'ADMINISTRACIÓ LOCAL

Formalment hem de dir que el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 té una estructura de pla estratègic. És un document extens, de 200 pàgines, que està dividit en cinc apartats:

1. La immigració avui.
2. Definició del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008.
3. Proposta d'actuació.
4. Programes departamentals.
5. Pla d'acció 2005.

La diagnosi: la immigració avui

Aquest apartat està dedicat a analitzar els fluxos migratoris en l'àmbit europeu i mundial i a definir conceptualment els corrents migratoris. N'analitza les conseqüències i les causes, en particular les relacions Nord-Sud i les desigualtats entre els països més rics i desenvolupats i els que estan en vies de desenvolupament, emissors d'immigrants que intenten millorar les seves condicions de vida.

En aquest mateix apartat hi ha un capítol dedicat a l'estudi de la immigració a Catalunya. El punt de partida temporal d'aquest estudi és l'any 2000, en què es produeix un increment quantitatiu molt important de l'arribada d'estrangers, fet que encara es continua produint actualment. Es fa una anàlisi extensa de la distribució temporal, el repartiment dels estrangers en el territori i la seva distribució, ja sigui per comunitats de procedència com per zones prioritàries d'establiment.

Més enllà de les dades estadístiques, el més interessant són les constatacions, l'apartat més conceptual i polític. Es fa un repàs dels principals aspectes relacionats amb la immigració: l'estat del benestar, la concentració en determinats barris, la formació dels professionals dels serveis públics, l'accessibilitat del conjunt de la població als serveis, les demandes del mercat laboral i les seves repercussions econòmiques, l'acollida de la població nouvinguda, la importància de la llengua com a element integrador, el factor de canvi social i cultural i, finalment, les percepcions socials, malauradament cada cop més negatives, que té la població "autòctona".

L'apartat amb més contingut polític és el que fa referència a les polítiques d'immigració del Govern de la Generalitat durant els darrers catorze anys. Tot i reconèixer uns esforços i uns avenços importants, el pla actual es mostra molt crític amb els dos plans anteriors. Implícitament es reconeix un encert en el caràcter interdepartamental i en l'adequació dels objectius polítics del primer i segon Pla Interdepartamental de la Immigració (1993-2000 i 2001-2004, respectivament). Tanmateix es mostra molt crític en la correspondència entre els objectius polítics i els programes i la falta de prioritització dels eixos. També posa en evidència la falta de definició del marc geogràfic i temporal, la falta de visió integral dels plans i les seves escasses dotacions pressupostàries.

Definició del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008

El Pla està basat en un nou model d'incorporació de la població nouvinguda a la nostra societat, a partir del concepte de ciutadania resident, plural i cívica.

La ciutadania resident es fonamenta en la superació intrínseca del concepte d'immigrant per potenciar el de ciutadà o ciutadana resident en un municipi del país. És doncs una residència material i efectiva unida a la voluntat de la persona de romanre en un entorn social determinat. Aquesta és, conceptualment, una aportació molt important del Pla, ja que vincula el principi de ciutadania no a la nacionalitat sinó a la residència. A més, el Pla postula clarament la igualtat de drets i de deures entre tota la ciutadania, amb independència de la nacionalitat d'origen o de la situació jurídica de la persona.

Defineix la ciutadania plural i cívica com aquella que assumeix els valors de la justícia i del respecte als drets humans: la dignitat, el pluralisme i la diversitat cultural, la no discriminació per raons de gènere i l'afavoriment del progrés social i la millora de les condicions de vida del conjunt de la ciutadania. Aquesta ciutadania plural i cívica es determina a partir de tres valors fonamentals: el pluralisme, com a forma de reconeixement de les diferents expressions socials i culturals a partir de la laïcitat, entesa com a separació entre les diferents confessions i els poders públics; el principi de la igualtat, a partir d'una doble dimensió: la igualtat de tracte i la igualtat d'oportunitats; i finalment, el civisme, que ha d'orientar les relacions entre les persones més enllà de la seva cultura, llengua, religió o lloc de naixement.

Conceptualment, la ciutadania plural i cívica se sustenta en dues perspectives: la ciutadania d'inclusió, que té per objectiu reduir les desigualtats derivades dels diferents drets de la ciutadania; i la perspectiva d'acomodació, que incideix especialment en un doble vessant: la gestió de l'espai i dels serveis públics, i el treball de sensibilització amb la població autòctona per reduir els punts de conflicte.

Malgrat tot, i en un exercici de realisme i d'objectivitat, la mateixa definició del concepte de ciutadania plural i cívica fonamentada en el principi de residència es posa en

dubte, atès l'actual marc normatiu de la immigració en el conjunt de l'Estat i el marc competencial de la Generalitat de Catalunya, tot i que està prevista la transferència de la major part de competències en la nova proposta d'Estatut d'autonomia.

En el mateix apartat s'estableixen quines són les premisses bàsiques en l'acció de govern:

- El reconeixement de la diversitat cultural.
- Els drets humans i el respecte per la dignitat de les persones.
- La universalització de les polítiques públiques i el respecte pels drets individuals.
- La cohesió social del conjunt de la ciutadania.
- La defensa de la llengua i la identitat catalanes.
- La coordinació, la cooperació i la corresponsabilitat.
- La política d'integració amb base europea.

Proposta d'actuació

El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 s'adreça al conjunt de la ciutadania catalana i estableix dos criteris bàsics: coordinar les polítiques bàsiques en l'àmbit organitzatiu i promoure programes de formació transversals en l'àmbit professional.

En aquest tercer apartat es defineix la metodologia de treball, els objectius, el marc legal, competencial, institucional i les línies estratègiques d'intervenció.

Pel que fa a la metodologia de treball, el Pla estableix que la gestió de les actuacions s'ha de fer sobre la base dels principis bàsics de transversalitat, territorialitat i coordinació, tant entre departaments de la Generalitat com entre administracions. Entitats i administracions públiques han de tenir dotacions pressupostàries i s'han de poder avaluar.

OBJECTIUS

S'estableixen dotze objectius específics amb àmbits d'actuació prioritaris:

- Establir un sistema de primera acollida.
- Millorar les polítiques socials.
- Millorar l'accés a la sanitat.
- Promoure l'educació intercultural per millorar la cohesió social.
- Lluitar contra l'exclusió social.
- Promoure l'acolliment lingüístic i l'ús social de la llengua catalana.
- Fomentar la inserció laboral i l'autonomia personal.
- Fer atenció al factor gènere.
- Incorporar els joves d'origen immigrant a les polítiques de joventut.
- Formar els professionals.
- Facilitar l'accés a la informació.
- Lluitar contra el racisme i la discriminació.

MARC LEGAL I COMPETENCIAL

En aquest apartat es fa una enumeració del marc jurídic d'aplicació estatal i autonòmica en matèria d'estrangeria. Però, sens dubte, la part més interessant és la que fa referència a les propostes que el mateix Pla incorpora per promoure canvis normatius i legislatius que tinguin per objectiu establir un model de ciutadania incloent, just i realista, i que permeti donar més estabilitat social, laboral i emocional a les persones.

Així doncs, és una proposta innovadora tant des del punt de vista del posicionament polític com des de la perspectiva de la gestió de la immigració; amb aspectes històricament reclamats des de les administracions locals, i que té una gran importància pel que fa a la gestió de la convivència i de la cohesió social en els municipis. En aquest sentit, mai des del Govern de la Generalitat no s'havia estat tant explícit a l'hora de reclamar una major adequació del marc legal aplicable a les condicions socials i reals que cal gestionar. Les propostes legislatives del Pla fan referència a les competències de l'Estat i al marc competencial transferit o que s'hauria de transferir a la Generalitat:

- Referent al marc competencial del Govern central, es proposa millorar els mecanismes que facilitin les situacions de regularitat jurídica i administrativa; incrementar la coordinació entre les administracions; modificar les condicions d'accés a les polítiques d'ocupació; agilitar els processos d'homologacions acadèmiques i professionals; i, finalment, promoure les modificacions legislatives necessàries per garantir els drets polítics i el dret de vot.
- En referència al marc competencial de la Generalitat, el Pla proposa, com a línies de futur, promoure la participació de les entitats d'immigrants; integrar la perspectiva de gènere transversalment en el conjunt de programes; garantir una bona comunicació entre els professionals i el conjunt de la ciutadania; garantir la homogeneïtat en l'empadronament; incrementar les inversions en determinats barris i en les polítiques socials; augmentar el parc d'habitatges; elaborar la Llei d'acollida i combatre la discriminació.

El dret de vot dels immigrants és un aspecte fonamental per garantir la igualtat de drets i de deures del conjunt de la ciutadania. En un context de ciutadania resident, plural i cívica, basada en una societat cohesionada que garanteix els drets, els deures i la igualtat d'oportunitats, cal que totes les persones puguin exercir els dos drets més importants: el dret de poder escollir i el dret de poder ser escollit. Aquesta reivindicació, el dret de vot dels immigrants establerts al país, ha estat una demanda sistemàtica que històricament han encapçalat els governs locals: afavorir la participació de la població nouvinguda en tots els aspectes socials i polítics, inclòs el dret a participar en els processos electorals, sobretot en l'àmbit municipal. Com a ciutadans establerts a Catalunya, com a catalans i catalanes que compleixen el conjunt de les seves obligacions i els seus deures, que generen riquesa i que contribueixen a l'estat del benestar a través dels impostos i de les seves aportacions, en igualtat de condicions amb la resta de la ciutadania, han de tenir igualtat de drets i poder escollir l'alcalde o l'alcaldesa del seu municipi o quines són les propostes per continuar treballant per a la nostra societat.

Aquest posicionament d'una administració pública, sense precedents ni en el país ni en altres territoris de l'Estat, és l'expressió de la voluntat política d'acabar amb una situació de desigualtat profunda que divideix la població en ciutadans de primera i de segona.

MARC INSTITUCIONAL

El Pla esmenta els òrgans de gestió i de coordinació i els altres plans de la Generalitat de Catalunya, que són:

- La Secretaria per a la Immigració.
- Les comissions departamentals, formades per la Comissió Interdepartamental d'Immigració i per la Comissió d'Impuls de les Polítiques Migratòries.
- Les comissions interadministratives, amb un grup de treball per a polítiques d'immigració i un altre per a polítiques d'integració.
- Òrgans de participació. Actualment està en funcionament el Consell Assessor d'Immigració, i el Pla proposa fer les modificacions legals pertinents per reconvertir-lo en Taula per a la Ciutadania, amb una proposta molt més en consonància amb el marc conceptual i amb la filosofia del Pla.

Els altres plans sectorials que ja estan en funcionament i que incideixen transversalment en les polítiques migratòries són:

- Pla per la Llengua i la Cohesió Social.
- Pla Director d'Immigració i Cooperació del Departament de Salut.
- Plans de desenvolupament comunitari.
- Altres plans sectorials: llengua, dona, joventut, habitatge i cooperació al desenvolupament.

LÍNIES ESTRATÈGIQUES

El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 estableix tres eixos de treball prioritaris: les polítiques d'acollida, les d'igualtat i les d'acomodació.

- a) Polítiques d'acollida. L'objectiu de les polítiques d'acollida és l'autonomia i la integració de les persones que arriben al nostre país. Per aconseguir-ho es proposa impulsar mecanismes que garanteixin el coneixement de la nostra societat, de la llengua i la formació laboral, a partir de la coordinació dels agents que treballen en el territori, tant des de la primera acollida com des de la sectorial, que es pot donar en els diferents serveis específics.

- b) Polítiques d'igualtat. L'objectiu és aconseguir que les persones nouvingudes assoleixin la plena ciutadania, garantir-los la igualtat de drets i de deures i reduir les situacions de desigualtat en les oportunitats per causes d'estatus jurídic o administratiu. S'hi estableixen quatre eixos principals: igualtat de condicions en l'accés als serveis i recursos públics; formació dels professionals en contextos culturalment diversos; promoció de la participació dels ciutadans d'origen immigrant en totes les esferes de la vida pública i política; promoció de la capacitació individual en l'àmbit lingüístic, laboral i acadèmic.
- c) Polítiques d'acomodació. El seu objectiu principal és gestionar les relacions entre el conjunt de la ciutadania, autòctona i nouvinguda, a partir de la gestió de l'espai i dels serveis públics, la diversitat i la sensibilització. S'estableixen dos eixos d'actuació: la gestió de la diversitat, sobretot en el sistema educatiu, sanitari i social, amb l'objectiu de disminuir la percepció negativa de la immigració; i la sensibilització del conjunt de la població.

Per desenvolupar aquestes línies estratègiques, el Pla es dota de dos instruments d'aplicació territorial:

- a) El Programa Integral d'Acollida, que té per objectiu crear i desenvolupar territorialment el model català d'acollida a partir de la coordinació de tots els agents que treballen en el territori, fent un treball en xarxa amb el conjunt de les administracions i de les entitats i els agents implicats. Bàsicament es vol potenciar la informació sobre la societat d'acollida i l'accés al conjunt de serveis públics. Es planteja l'acollida bàsicament com una inversió en convivència i en cohesió social que abraça les diferents etapes, tant la primera acollida al municipi com l'acollida sectorial a la sanitat, l'educació, l'àmbit laboral i l'habitatge.
- b) Els plans locals de ciutadania i immigració, que són l'expressió local del Pla de la Generalitat. Tenint en compte les especificitats de cada municipi i les voluntats polítiques de cada govern local, es vol impulsar plans d'actuació en els ajuntaments i en els consells comarcals per implementar aquestes línies de treball i coordinar els recursos en el conjunt del territori.

Programes departamentals

Els diferents departaments i òrgans de la Generalitat realitzaran un conjunt de programes per desenvolupar els criteris i objectius del Pla. Hi ha onze departaments que implementen un total de 70 programes. Cadascun té els seus objectius, projectes i recursos pressupostaris, que es concreten anualment amb un pla d'acció que té per objectiu desenvolupar les tres línies estratègiques definides: polítiques d'acollida, d'igualtat i d'acomodació.

Aquest és l'apartat més extens, que desenvolupa el Pla Operatiu. Cadascun dels tres eixos principals (acollida, igualtat i acomodació) està dividit en programes i en accions que els desenvolupen. Sistemàticament es fa una descripció de l'actuació, se'n fixen els objectius generals i els específics; els organismes responsables de la seva gestió i els organismes col·laboradors; els projectes concrets que s'han d'elaborar; la població a qui s'adreça aquella actuació, l'àmbit territorial i el calendari d'execució.

El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 està concebut com un pla estratègic, fonamentat a partir de quatre eixos bàsics:

- 1) Diagnòstic: estudi de la realitat, anàlisi de les actuacions que s'estan realitzant, dels recursos existents, del marc competencial, consulta i participació.
- 2) Formulació d'objectius: a partir del diagnòstic, es defineixen les línies estratègiques de cada àmbit, així com els objectius específics.
- 3) Assignació de responsabilitats: identificar les diferents accions que s'han de realitzar en funció dels objectius i identificar els agents responsables, executors d'aquestes actuacions.
- 4) Avaluació: disseny d'indicadors d'avaluació i sistemes d'informació, així com elaboració d'informes de seguiment del Pla.

Pla Operatiu

La segona part del Pla correspon més al que podríem denominar el Pla Operatiu, és a dir, la definició dels programes i les actuacions que s'han de dur a terme per assolir els objectius senyalats. Hi ha un conjunt d'elements importants que cal destacar.

TRANSVERSALITAT

La transversalitat, com a cultura d'organització, és un gran repte per al conjunt de les administracions públiques, i sens dubte, la seva implementació no és gens fàcil ja que, històricament i per definició, solen ser molt jeràrquiques i verticals. A més, acostumen a tenir una visió parcial en funció del seu àmbit d'actuació i de responsabilitat. El Pla de Ciutadania és el resultat d'un treball interdepartamental, que supera la concepció clàssica de la immigració lligada al Departament de Benestar i amb una visió bàsicament assistencialista, i té una visió més integral, a partir de la qual s'han de poder donar respostes més globals en el plantejament i més transversals en la gestió.

ESTRATÈGIES D'INTERVENCIÓ I GESTIÓ

Per la seva mateixa concepció i definició, el Pla és més que un conjunt de programes gestionats des dels diferents departaments. En aquest sentit supera els plans anteriors, que van ser plans de coordinació interna que, conceptualment, gestionaven un conjunt de programes i actuacions només des de l'Administració autonòmica. Les persones destinatàries eren el conjunt d'estrangers que residien al país, a qui calia atendre per cobrir les seves necessitats. En cap dels casos no es contemplava la resta d'administracions implicades, no es comptava ni amb l'Administració local, ni amb els agents socials i econòmics. Tampoc no es tenia en compte el teixit associatiu, que històricament ha fet unes funcions integradores i de cohesió social fonamentals, sovint suplint les funcions de la mateixa Administració pública.

El Pla de Ciutadania i Immigració va més enllà de l'atenció als estrangers. Conceptualment ja no són "només" immigrants, sinó ciutadans que han de tenir un conjunt de deures però que també han de poder accedir als drets i a la xarxa de serveis públics, com la resta de la ciutadania. És justament per això que el Pla articula tres línies fonamentals: l'acollida de les persones; els programes que tenen com a objectiu la igualtat, és a dir, la seva integració social i laboral; i les polítiques d'acomodació, és a dir, el coneixement mutu, la integració bidireccional: dels ciutadans que arriben respecte als que ja hi érem, i també a l'inrevés.

Així doncs, hi ha un canvi important en la concepció i en la voluntat política: la descentralització de la gestió, el principi de subsidiarietat, els principis d'eficàcia i d'eficiència i el de corresponsabilitat en la gestió.

RECURSOS I PRESSUPOST

El Pla assoleix un nivell de concreció important. S'hi defineix el conjunt de programes i d'actuacions que el conformen, amb un calendari assignat i la determinació dels diferents agents que les han d'implementar. Tanmateix, s'hi troba a faltar dos elements fonamentals: els indicadors per avaluar les actuacions, tant de forma quantitativa com qualitativa i els recursos corresponents a aquestes actuacions.

No obstant això, en l'apartat dedicat al Pla d'Acció 2005 sí que hi consta el conjunt de recursos que s'hi destinen, i que provenen, bàsicament, dels pressupostos de la Generalitat, amb una aportació global de més de 68 milions d'euros, i del Fons de l'Estat per a l'Acollida, la Integració i el Reforç Educatiu, amb una aportació de més de 27 milions d'euros. Per tant, el Pla d'Acció 2005 suposa un inversió total de més de 95 milions d'euros en polítiques d'acollida, d'igualtat i d'acomodació.

És una aportació pressupostària important. Tot i que els recursos assignats sempre són insuficients, cal dir que mai no s'havien destinat tants recursos a les polítiques d'integració dels immigrants. Aquest és, sens dubte, un dels punts forts del Pla, que ha tingut unes repercussions molt directes en els municipis.

Històricament una de les grans demandes dels ajuntaments, més enllà de les competències, ha estat els recursos per impulsar polítiques d'acollida i d'integració per a les persones nouvingudes. Aquesta demanda s'ha accentuat molt en els darrers anys, atès que l'increment de la població estrangera ha estat molt important en els darrers cinc anys. Fins ara, cap de les administracions supramunicipals no havia destinat els recursos suficients per als seus propis programes d'actuació. Més petits encara eren els recursos que es destinaven a donar suport econòmic a les administracions municipals. En el millor dels casos existia alguna línia de finançament per a projectes concrets, normalment impulsats per les mateixes administracions centrals i autonòmiques, i que, en qualsevol cas, eren del tot testimonials.

La millora percebuda pels ajuntaments ha estat considerable, ja que a la falta de competències calia sumar-hi la falta de recursos. Podem afirmar que durant l'any 2005 aquesta situació s'ha començat a alleujar, sobretot gràcies a la convocatòria de subvencions per als ens locals que va fer la Secretaria per a la Immigració i que ha tingut unes repercussions molt positives per al conjunt de l'Administració local.

Aquest ha estat un punt d'inflexió important durant el 2005: la transferència als ajuntaments i consells comarcals del 50% dels recursos obtinguts de l'Estat. Dels 27 milions transferits dels pressupostos generals de l'Estat a la Generalitat, es van atorgar subvencions per a la realització de projectes gestionats per l'administració local per un import de 13 milions i mig d'euros. (Vegeu el capítol 7.)

Tot i que el calendari no ha estat el més apropiat, ja que la convocatòria pública de subvencions es va resoldre en el darrer trimestre de l'any, cal dir també que ha estat supeditat a la signatura del conveni amb l'Administració central, que es va fer el mes de juliol.

Amb relació al finançament, i al marge del calendari per a la gestió dels recursos, han sorgit també veus discordants, ja que hi ha un bon nombre de municipis, sobretot els que tenen major nombre de població, que demanen poder establir convenis per dur a terme les actuacions en comptes de sol·licitar subvencions. Aquest és un element important, no només de la relació entre administracions i pel que fa al nivell de corresponsabilitat, sinó que, sobretot en l'àmbit municipal, l'establiment d'aquests convenis de col·laboració permetria planificar millor i consolidar serveis, la qual cosa és més difícil amb les subvencions, ja que no hi ha cap tipus de garantia de poder-les obtenir l'any següent.

Un altre dels reptes pel que fa al finançament del fons de l'Estat és el seguiment de les actuacions que es financen i el fet de garantir que els recursos públics arribin proporcionalment i en igualtat de condicions al conjunt de municipis del país.

VALORACIÓ GLOBAL I REPTES DE FUTUR

Tan importants com els recursos pressupostaris, tècnics i humans són els criteris d'actuació, les línies de treball, la definició de programes i d'objectius. En una paraula, l'acció política del govern.

No podem obviar que la immigració actual, més enllà d'un factor de canvi social, cultural i demogràfic, està comportant també un cert rebuig de part d'un sector de la població "autòctona". En situacions com l'actual, en què hi ha hagut un increment molt important de persones nouvingudes en un període de temps molt breu, i en què a més es produeix un fenomen de concentració de les persones nouvingudes en determinades zones, és fàcil que sorgeixin tensions i percepcions negatives en la població autòctona.

Més enllà de pors, prejudicis o rumors que es puguin generar, és evident que hi ha una gran preocupació dels governs locals sobre el tractament, la gestió i les repercussions que poden causar. La immigració actual està agreujant els problemes que la nostra societat ja tenia, però l'element diferencial i multiplicador és que hi ha un sector important de població que entra en competència pel mercat laboral i pels recursos públics, que d'altra banda, són del tot insuficients.

Això té unes conseqüències evidents en totes les esferes de la vida pública i política. En aquest sentit, aquesta és una de les contribucions més grans, si no la més important, del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 a la gestió del fet migratori des d'una perspectiva municipal: la definició de línies polítiques d'intervenció; l'elaboració d'un marc conceptual d'intervenció en el qual els ajuntaments es puguin recolzar; la concepció global i estratègica; la dimensió social de la immigració; la prioritització de les línies d'actuació (acollida, igualtat i acomodació); el treball per a la integració dels immigrants interrelacionat amb el treball de sensibilització amb el conjunt de la ciutadania; la concepció integral de la immigració, a partir dels conceptes de ciutadania, convivència i cohesió social; la millora de la qualitat de vida del conjunt de la ciutadania, amb la universalització d'uns serveis públics de qualitat. En definitiva, l'acció política i les prioritats polítiques del Govern de la Generalitat, que són, per definició, les línies mestres del model de societat que volem assolir.

En una distribució competencial en els tres nivells de l'Administració pública que tenim, és fonamental per a l'Administració local tenir unes línies mestres molt clares i definides. És imprescindible tenir marcs conceptuals de referència per poder-los gestionar des dels diferents nivells de l'administració, i el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 pot esdevenir la referència política i de gestió municipal per al conjunt de municipis catalans.

Seria molt prematur intentar valorar les actuacions proposades en el Pla, els resultats i els impactes que ha tingut. Però subjectivament podríem dir que hi ha una certa percepció d'alleujament. Som molts els professionals que des dels municipis pensem que, per primera vegada i amb totes les limitacions que es vulguin, hi ha una línia política clara des del Govern de la Generalitat, i que hi ha una voluntat política de treball, prioritats, programes, projectes i recursos per a impulsar-los. Som molts els municipis que per primera vegada no tenim la sensació de solitud i abandonament. La immigració i la seva gestió ja no és "el problema" d'uns quants ajuntaments. És un repte del conjunt del país i de la nostra societat. S'han fet passos importants, però segurament encara cal fer-ne més: necessitem més competències i més recursos, però també necessitem que aquest tema estigui al centre de les agendes polítiques i no a la perifèria com ha estat, sovint, fins ara.

El Pla de Ciutadania i Immigració aprovat el juny del 2005 és un bon punt de partida per aquest canvi tan necessari. Caldrà veure'n l'evolució i com s'implementa, però sobretot caldrà seguir atentament tres aspectes molt importants:

- La coordinació dels programes i les actuacions impulsats des dels diferents departaments de la Generalitat.
- La posada en funcionament del conjunt de programes, és a dir, el desenvolupament del Pla, i la seva capacitat d'adaptar-se a situacions i entorns molt canviants en molt poc temps.
- La coordinació amb la resta d'administracions: ajuntaments, mancomunitats de municipis, consells comarcals, diputacions provincials i Administració central. De la mateixa manera, cal veure el paper que hi té el conjunt d'entitats i associacions que també treballen per l'acollida, la integració i la sensibilització del conjunt de la ciutadania.

Hi ha altres elements que no estan inclosos en el Pla, però que d'alguna manera hi són consubstancials i que, en funció de la seva evolució, poden fer un paper potenciador, en positiu o en negatiu, de les polítiques d'integració de les persones nouvingudes. Ens estem referint al nou Estatut d'Autonomia, que contempla assumir més grans competències en matèria d'immigració; a la modificació del marc normatiu aplicable; a les polítiques d'habitatge que es desenvolupin en els propers anys i que pot afavorir o desafavorir els processos de concentració dels immigrants (amb totes les conseqüències que això comporta: més dificultats per a la integració, més concentració a les escoles, a l'espai públic...); a la Llei de barris i la transformació de les zones més degradades dels nostres municipis; als programes de suport en l'àmbit educatiu (aules d'acollida, plans d'entorn...).

El Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 és, en aquest sentit, un avenç molt important i molt necessari. Socialment i col·lectiva tenim una gran oportunitat per avançar en el model de societat que el Pla contempla: la convivència i la cohesió social; la igualtat de drets, de deures i d'oportunitats; el respecte pels principis i valors democràtics; l'accés del conjunt de la ciutadania a la xarxa de serveis públics i de qualitat.

Per assolir-ho ens caldrà impulsar aquestes polítiques socials, d'acollida, d'igualtat i d'acomodació. Ens caldrà, tal i com s'estableix en el Pla, treballar amb la població nouvinguda i amb la població autòctona. Però també ens caldrà voluntat política, recursos suficients i un treball coordinat amb el conjunt d'associacions i d'administracions, en especial amb l'Administració local.

Socialment, el gran repte que se'ns planteja és decidir si només volem donar resposta a les demandes del nostre mercat laboral, i per tant, el que volem és únicament treballadors i treballadores (sovint mà d'obra barata i no qualificada), o al contrari, el que volem és donar resposta a les demandes de la nostra societat. Si és així, ens caldrà incorporar i integrar ciutadans i ciutadanes, en igualtat de condicions i d'oportunitats.

7 Les polítiques d'immigració: una gran oportunitat i molts reptes

Montserrat Solé Aubia

RESUM

Per primera vegada els pressuposts generals de l'Estat de l'any 2005 van crear un fons específic per a l'acollida, la integració i el reforç educatiu de les persones immigrades. Les conseqüències de la creació d'aquest fons per als governs de les comunitats autònomes i de les administracions locals en el desenvolupament de polítiques i accions han estat i seran, en el futur, bàsiques per promoure efectivament l'acollida i la integració, en la nostra societat, de les persones que arriben de contextos culturals diferents. Però aquest fons, alhora que dóna al conjunt de professionals i administracions una gran oportunitat, també els planteja molts reptes. Aquest article detalla els que es poden ja entreveure en el moment actual.

LES TRES PRIMERES ETAPES DE LES POLÍTIQUES MIGRATÒRIES

Ara fa vint anys que l'entrada de l'Estat espanyol a la Unió Europea va suposar un primer punt d'inflexió en la seva política d'estrangeria: per a les autoritats espanyoles va comportar el compromís de tancar les seves fronteres i legislar sobre el règim d'entrada i de permanència a l'Estat. Així, l'any 1985 es va publicar la primera Llei de drets i llibertats dels estrangers a Espanya,¹ coneguda com a Llei d'estrangeria. Aquesta Llei va ser durant molts anys l'única política governamental existent en aquesta matèria. De fet no va ser fins al final de l'any 1994 que el Govern espanyol va aprovar el seu primer Pla per a la Integració Social dels Immigrants.² Dos anys abans, però, la Generalitat de Catalunya havia aprovat el primer Pla que s'elaborava a l'Estat: el Pla Interdepartamental d'Immigració. Podríem classificar els anys noranta com la dècada de la planificació, en què les diferents administracions van establir, si més no per escrit, les grans línies a seguir, van proposar un model d'integració, van iniciar accions i van establir els mecanismes i instruments de coordinació i de participació de les entitats i associacions. També en aquells anys les diferents administracions van

---

1. Llei Orgànica 7/1985, d'1 de juliol, sobre els drets i les llibertats dels estrangers a Espanya (BOE, núm. 158, 3/7/1985).

2. MINISTERIO DE ASUNTOS SOCIALES (1994). *Plan de integración social de los inmigrantes*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.

començar a contractar professionals per gestionar uns programes encara tímids i amb pocs recursos econòmics.

L'any 2000 segurament es recordarà com un dels anys d'inflexió en el tema migratori. El Govern de l'Estat va publicar les dues Lleis encara vigents de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social,³ i els diferents governs van començar a crear estructures administratives encarregades de coordinar els diversos òrgans departamentals del Govern en aquesta matèria.⁴ A més, el debat social i mediàtic sobre aquest tema va deixar de ser un tema residual i es va generalitzar. Sovint s'expressaven opinions marcades bàsicament per posicions extremes. Un altre fet característic dels primers anys d'aquest segle va ser el canvi en les tendències migratòries, tant pel que fa a l'accentuació de la diversitat de procedències com per un increment progressiu però més pronunciat de les xifres.

Segurament d'aquí a uns anys considerarem l'any 2005 com un altre any d'inflexió en la realitat migratòria. Els pressupostos generals de l'Estat, després d'unes conegudes correccions en la negociació, incorporen, per primera vegada en la història de l'Estat, una partida específica per a l'acollida, la integració i el reforç educatiu de les persones immigrades. Si bé fins llavors l'Imsero (Instituto de Migraciones y Servicios Sociales) del Ministeri de Treball i Afers Socials havia signat convenis de col·laboració amb els governs de les diferents comunitats autònomes, la creació d'una partida específica va comportar no només un increment de gairebé un 800% del pressupost per a aquest tema, sinó també dotar-lo de la importància necessària per disposar d'un mecanisme pressupostari propi, ja difícil de suprimir. A Catalunya, a més, aquest any s'aprova el tercer Pla del Govern de la Generalitat de Catalunya, el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008,⁵ amb una clara aposta de ser un pla vertebrador del conjunt de les políti-

---

3. Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers i la seva integració social, i Llei Orgànica 8/2000, de 22 de desembre, de reforma de la Llei 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social.

4. El Govern de l'Estat crea la Delegación del Gobierno para la Extranjería y la Inmigración, adscrita al Ministeri de l'Interior, i el Govern de la Generalitat de Catalunya crea la Secretaria per a la Immigració, adscrita al Departament de Presidència.

5. Aprovat pel Consell Executiu el 28 de juny de 2005.

ques que es realitzen a Catalunya i amb l'establiment d'un model que se centra en la consecució de la igualtat d'oportunitats per a tota la ciutadania que viu a Catalunya.

FONS ESTATAL PER A L'ACOLLIDA I LA INTEGRACIÓ DELS IMMIGRANTS I EL SEU REFORÇ EDUCATIU

Partida pressupostària

La partida pressupostària creada per l'Estat es va concretar amb la creació d'un fons estatal que, per a l'any 2005, va ser de 120.000.000 €. Sobre la base de criteris demogràfics es van repartir aquests diners a les diferents comunitats autònomes, es van signar convenis de col·laboració amb cadascuna d'elles i es va delegar en els òrgans responsables de les polítiques migratòries del Govern autonòmic perquè els gestionessin. Per a Catalunya es van assignar 27.096.708,30 € a la Generalitat de Catalunya, mitjançant el conveni de col·laboració signat el 7 de juliol entre el Departament de Benestar i Família i el Ministeri de Treball i Afers Socials. La responsabilitat de la gestió d'aquest fons va correspondre a la Secretaria per a la Immigració.

Un dels requisits que establí aquest fons estatal és que se n'havia de destinar el 50% a les administracions locals i com a mínim el 40% a reforç educatiu.

A Catalunya, els 27.096.708,30 € van quedar distribuïts de la manera següent:

- 50% per a les administracions locals: 13.548.354,15 €
- 41% per a educació: 11.096.595,16 €
- 9% per a gestió i altres: 2.451.759,14 €

Actuacions

Les actuacions que es van dur a terme a partir d'aquest fons per a cada bloc van ser les següents:

A. Gestió i altres: 2.451.759 €

Pel que fa a l'apartat de gestió i altres accions, el fons es va destinar a reforçar les àrees de la Secretaria per a la Immigració i altres òrgans de la Generalitat:

• Projectes de la Secretaria per a la Immigració ⁶	1.494.059 €
• Altres òrgans de la Generalitat:	
Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència	900.000 €
Departament de Salut	35.700 €
Departament de Justícia	22.000 €

B. Educació: 11.096.595 €

Pel que fa a l'àmbit del reforç educatiu, el fons es va destinar a:

• Aules d'acollida	8.414.638 €
• Assessorament a centres	266.000 €
• Elaboració de materials específics	1.080.000 €
• Material escolar per a tothom	600.000 €
• Recursos d'ajuda escolar	200.000 €
• Materials, recursos i pràctiques educatives	78.000 €
• Formació de persones adultes	200.000 €
• Consorci de Normalització Lingüística de Catalunya	257.957 €

Bona part d'aquest fons, doncs, es va destinar a subvencionar les 938 aules d'acollida que es van crear en centres escolars de 199 municipis de Catalunya (mapa 1).

C. Administració local: 13.548.354,15 €

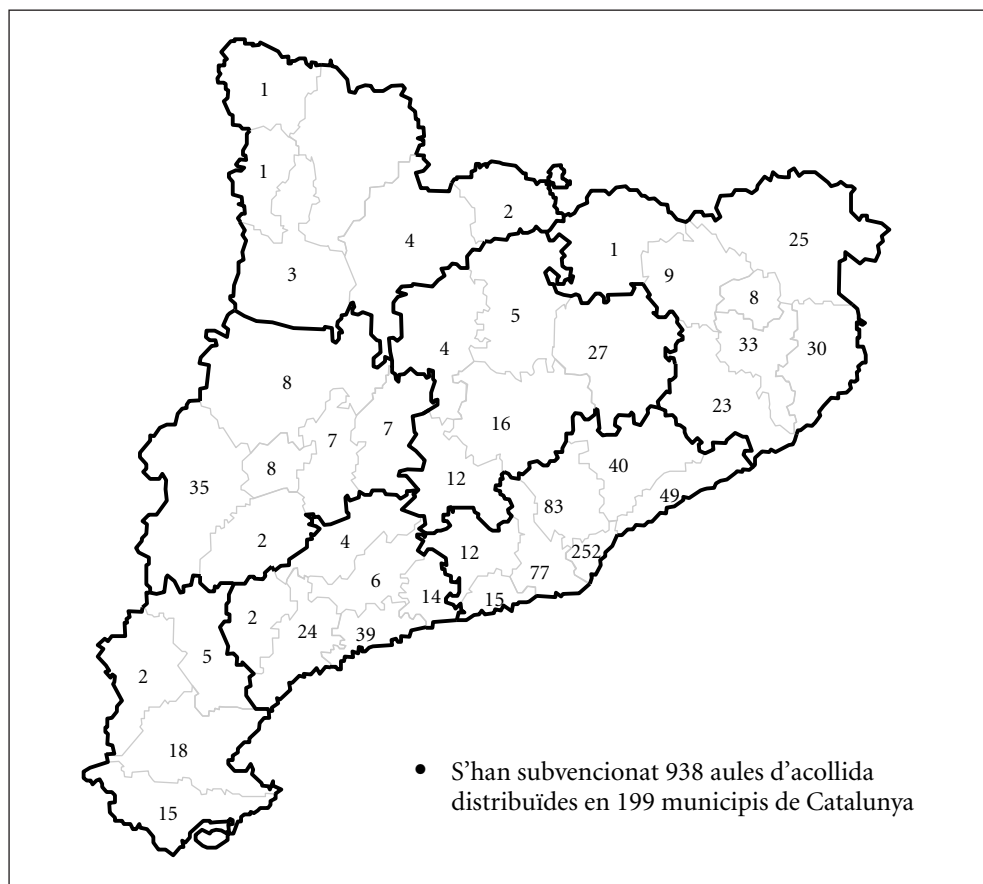
Pel que fa a la part corresponent a les administracions locals, el fons es va destinar a finançar projectes que les administracions locals van presentar a la convocatòria de subvencions publicada el dia 1 d'agost. Els objectius i criteris d'aquesta convocatòria havien estat consensuats prèviament amb la Federació de Municipis de Catalunya i

---

6. Suport econòmic a projectes d'entitats i associacions, reforç de personal, avaluació del Pla d'Acció, allotjaments de treballadors temporers, etc.

Mapa 1.

Distribució de les aules d'acollida subvencionades. Catalunya, 2005

Font: Fons 2005 per a l'acollida i la integració de les persones immigrades. Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya.

amb l'Associació Catalana de Municipis, així com amb la Direcció General d'Administracions Locals del Departament de Governació. A més, es va signar un conveni de col·laboració amb el Consell Generau de la Val d'Aran per al desenvolupament del Plan de Coesion Sociau 2005 dera Val d'Aran.

A aquesta convocatòria s'hi van poder presentar:

- Els ajuntaments dels municipis amb més de 20.000 habitants.
- Els ajuntaments dels municipis de menys de 20.000 habitants, però amb més de 1.000 estrangers empadronats i un percentatge de població estrangera empadronada superior a la mitjana oficial de Catalunya.
- Els consells comarcals.

Es van establir tres línies de programes i accions subvencionables, seguint les línies estratègiques del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008. Aquestes línies tenien com a objectiu principal gestionar les polítiques d'acollida, promoure la igualtat d'oportunitats a través de l'adequació dels serveis públics a les noves necessitats i la formació dels professionals i, per últim, gestionar la diversitat mitjançant la promoció de les relacions i el coneixement mutu, per facilitar la participació dels ciutadans d'origen estranger al conjunt d'activitats i fomentar la convivència i la sensibilització del conjunt de la població sobre la realitat del fet migratori.

A la convocatòria s'hi van presentar un total de 135 ens locals, dels quals 95 eren ajuntaments i 40 eren consells comarcals⁷ (mapa 2).

Dels 135 ens locals que s'hi van presentar, 129 van rebre finançament (89 ajuntaments i 40 consells comarcals). Els sis ajuntaments restants no complien els criteris demogràfics establerts.

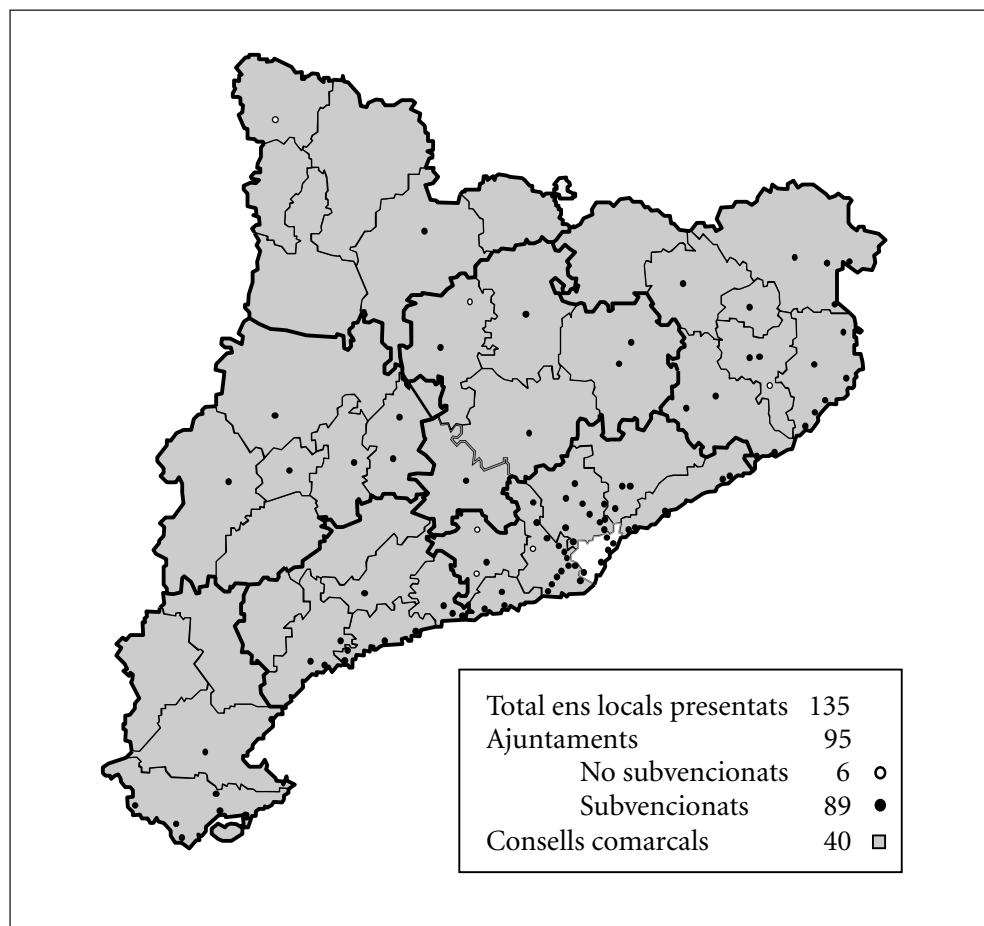
Per territoris, la distribució dels ens locals que van rebre finançament va ser la que es pot observar al gràfic 1.

---

7. Informe de presentació del fons per a l'acollida i la integració de persones immigrades: un nou panorama en les polítiques de ciutadania i immigració a Catalunya. Any 2005. Presentat el 10 de febrer de 2006 a l'Auditori del Palau de la Generalitat de Catalunya.

Mapa 2.

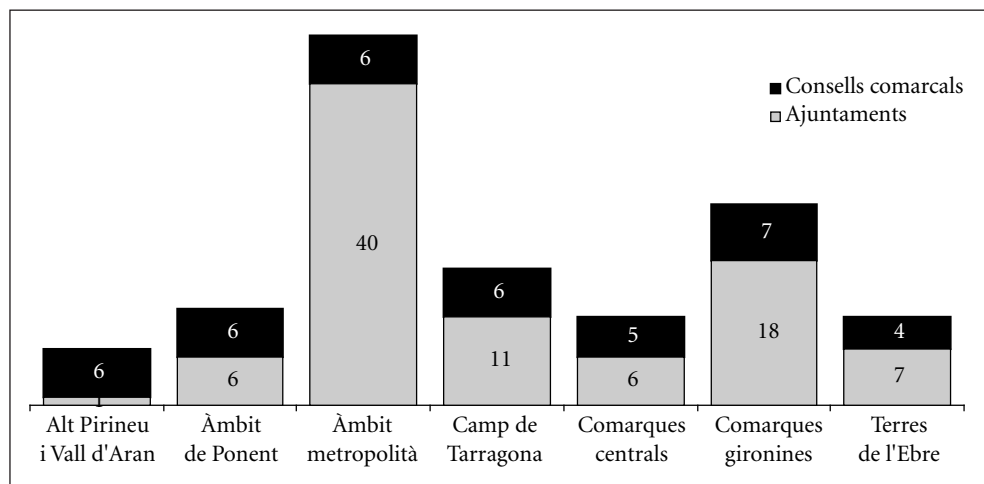
Ens locals presentats a la convocatòria de subvencions. Catalunya, 2005

Font: Fons 2005 per a l'acollida i la integració de les persones immigrades. Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya.

Gràfic 1.

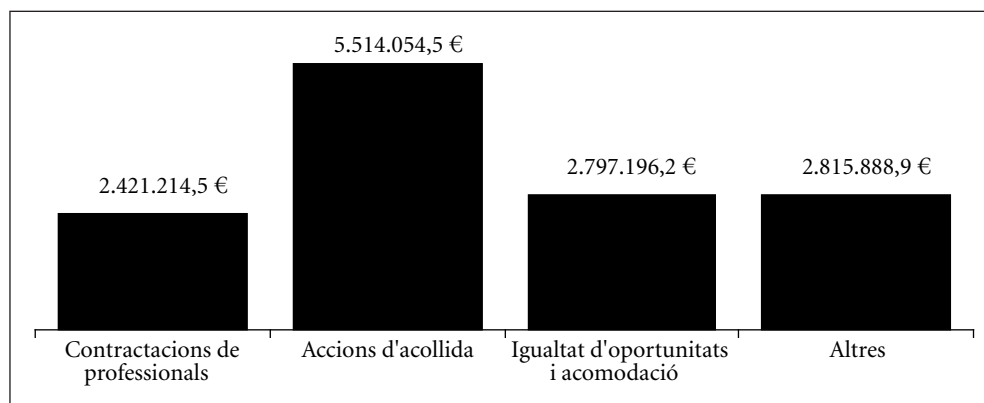
Ens locals subvencionats a la convocatòria 2005, per territoris

Font: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya.

Gràfic 2.

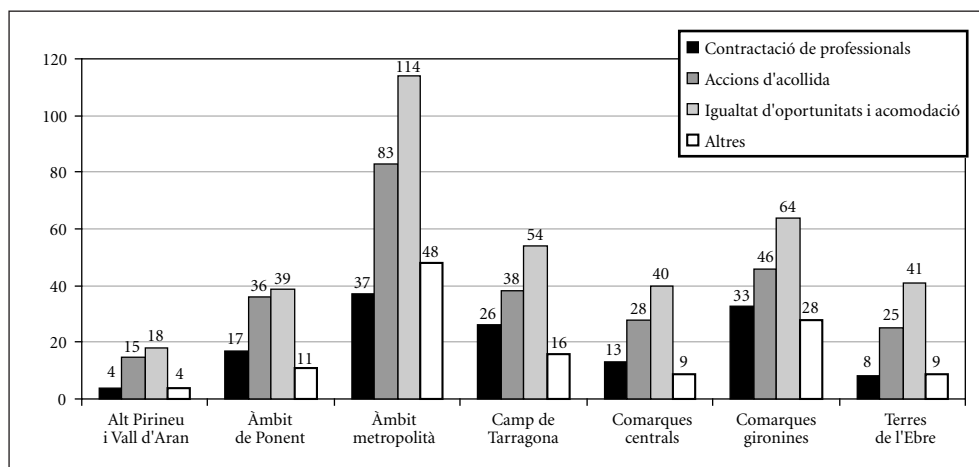
Distribució dels fons segons el tipus de programes

Font: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya.

Gràfic 3.

Distribució dels fons en els diferents territoris segons el tipus de programes

Font: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a la distribució del fons, el pes més important el van rebre les accions d'acollida, segurament perquè són programes més estables i més estructurats dins de les estructures administratives (gràfic 2).

Per demarcació territorial, la distribució dels projectes subvencionats va ser la que es pot observar al gràfic 3.

UNA GRAN OPORTUNITAT I MOLTS REPTES

Així doncs, per a Catalunya la creació d'aquest fons ha suposat l'inici d'un canvi qualitatiu i quantitatiu en les polítiques migratòries. Els diferents plans i programes que s'havien iniciat de manera sovint indecisa i gairebé sempre amb dotacions econòmiques escasses durant els últims anys de la dècada de 1990 i els primers de la del 2000, es podran impulsar més decididament.

També és una gran oportunitat per crear un marc de coordinació i de treball conjunt entre les diverses administracions responsables de gestionar l'acollida i la integració de les persones immigrades. Així, la Generalitat de Catalunya —que des que va aprovar l'any 1993 el primer Pla Interdepartamental d'Immigració havia desenvolupat una política de coordinació entre els diferents departaments responsables i havia iniciat, sobretot a partir de l'any 2000, un treball de coordinació amb les administracions locals a través dels plans comarcals d'integració dels immigrants— es planteja, de manera més decidida, donar suport econòmic i tècnic a les administracions locals, i establir conjuntament les bases d'un treball en xarxa per a les àrees que són pròpies de cada administració i per a les accions conjuntes. Per fer possible aquest suport als ens locals, es destina part de l'aportació del fons estatal a temes de gestió, la qual cosa serveix per incrementar l'estructura de coordinació territorial de la Secretaria per a la Immigració amb set persones més, situades a les demarcacions territorials de Girona, Tarragona, Terres de l'Ebre, Lleida, Pirineu-Vall d'Aran, Catalunya central i àrea de Barcelona. Aquests professionals tenen com a funció donar suport als ens locals i ser els interlocutors de la Secretaria per a la Immigració al territori.

Els objectius que es pretenen aconseguir amb aquesta línia de treball de suport als ens locals són diversos. D'una banda, que totes les administracions locals de Catalunya promoguin les activitats necessàries per a la integració de les persones immigrades, que concretin i institucionalitzin unes pautes d'actuació per al futur. De l'altra, que els seus serveis públics s'adeqüin a la nova realitat, i que els reforcin quan calgui. A més, la contractació de més professionals i la posada en funcionament de més plans locals de Ciutadania i Immigració a tot Catalunya suposarà fer passos decidits cap a la normalitat institucional en l'àmbit de les polítiques d'acollida i integració.

Els resultats de la convocatòria d'ajuts a ens locals han permès conèixer i donar suport a les experiències i pràctiques que alguns municipis ja estaven desenvolupant. També, i més important encara, han permès que els ens locals que encara no ho havien fet, per manca de decisió política o tècnica, o bé per manca de recursos, s'hagin plantejat desenvolupar accions.

És, doncs, una gran oportunitat, però ho serà més encara si som capaços de canalitzar aquest salt qualitatiu.

El fons ha significat una gran oportunitat per demostrar la voluntat de treballar per construir una societat més inclusiva de tots els ciutadans. Per demostrar una altra vegada que la societat catalana sap adaptar-se als canvis. Però, una vegada més, la immigració posa sobre la taula molts reptes.

A partir de l'any 2005, les diferents administracions públiques han de demostrar la seva capacitat per gestionar les polítiques d'immigració. No les d'estrangeria, la competència de les quals és en mans de l'Administració central de l'Estat, sinó les de promoció de la integració d'aquesta immigració. Els governs autonòmics i les administracions locals ja no tenen l'excusa de la manca de recursos econòmics per no exercir les competències que els pertocuen. El fons també ha comportat l'increment de persones per gestionar aquestes polítiques locals i per donar suport a programes concrets. El repte que es planteja ara és l'aplicació dels models i dels plans elaborats, l'aplicació i concreció pràctica dels conceptes inclosos en la majoria d'aquests plans, com ara la transversalitat, la coordinació, la normalització, la cohesió social, la gestió de la diversitat, etc.

La realitat catalana és molt diversa. La població d'origen immigrant també ho és: per la diversitat d'orígens,⁸ per la formació, pels llocs de treball que ocupa,⁹ per les diferències quant a la situació jurídica, pels anys que fa que viu aquí, per la seva localització territorial a Catalunya, etc. Aquesta heterogeneïtat també es tradueix a l'hora d'aplicar les polítiques públiques. Existeixen ens locals que ja fa molts anys que van començar a desenvolupar aquestes polítiques i altres que tot just s'ho estan plantejant en aquests moments. D'altra banda, hi ha poblacions amb xifres absolutes de població d'origen estranger molt destacables, però en canvi els percentatges més importants els trobem sovint en poblacions petites. Hi ha territoris on l'impacte de la immigració es va començar a donar fa més de quinze anys i altres on, fins fa tres o quatre anys el

---

8. Hi ha, a Catalunya, persones que provenen de més de 170 països i que parlen més de 200 llengües.

9. La població d'origen immigrant està ocupant els sectors laborals rebutjats per la població que ha millorat la seva capacitat econòmica i formativa. Així, treballen bàsicament en el sector de la construcció, el servei domèstic, l'hostaleria i la restauració i l'agricultura. Aquests dos darrers sectors generen el que s'ha denominat la *ruralització* de la immigració, és a dir, el fet que percentatges importants d'immigrants s'instal·len en poblacions que tradicionalment havien estat "emissores" de població.

fenomen era inexistent i, en canvi, en aquests moments tenen els percentatges més elevats de població immigrant.

Tota aquesta diversitat ha estat present en el debat, el disseny i la creació de la convocatòria d'ajuts. Segurament, però, aquesta convocatòria s'haurà d'anar adequant i millorant per donar resposta a les diferents demandes que es formulen des de diversos indrets. Cal avançar per trobar elements de planificació i gestió que assegurin un funcionament eficaç i eficient de tota l'estructura i que, a més, contribueixin a homogeneïtzar les actuacions, fent possible la difusió i el coneixement de les bones pràctiques.

Un altre dels grans reptes és que els recursos es destinin a allò per a què han estat concebuts. L'estat del benestar en el nostre país és molt deficitari. L'arribada de més població genera més demandes en aquests sistemes, ja no només perquè hi ha més població i els serveis s'han de redimensionar, sinó també perquè, sovint, és una població amb més necessitats no resoltes. La qüestió que es posa sobre la taula és com finançar el redimensionament i l'adequació d'aquests grans sistemes (educatiu, laboral, de salut, d'habitatge i de benestar). S'ha de finançar amb pressupostos de l'àmbit de la immigració, o bé cada sistema ha de preveure les mesures pressupostàries per fer-ho?

Tot i que aquesta qüestió, ja molt debatuda a Catalunya durant els anys noranta, tenia, si més no en el discurs teòric, la resposta que cada sistema ha de trobar els mecanismes per adequar-s'hi, també és veritat que, en la convocatòria d'ajuts a ens locals, hi ha hagut demandes de finançament d'algunes estructures d'àrees deficitàries. Fet que demostra que, en alguns casos, els sistemes no saben o no poden redimensionar-se al ritme necessari i han necessitat que s'actués a través dels diners de l'àrea d'immigració. Caldrà estar amatents que aquesta circumstància es doni puntualment; altrament la consolidació d'aquest fet provocaria un greuge comparatiu amb els altres sistemes, una perversió del model establert i no poder realitzar actuacions en els temes pròpiament de gestió de les polítiques d'acollida, sensibilització de la població, participació de la població d'origen immigrant, gestió de la diversitat, etc.

Un altre gran repte que es planteja és el desenvolupament d'actuacions fins ara encara poc aplicades. En els darrers quinze anys, el marc teòric i pràctic s'ha centrat sobretot

en l'establiment d'un model basat en la promoció de l'accés normalitzat de la població d'origen estranger al conjunt de serveis i recursos, tot intentant adaptar aquests serveis i formant-ne els professionals. Amb l'aprovació del Pla de Ciutadania i Immigració i el Programa Integral d'Acollida s'ha anat definit què és i com s'ha de gestionar l'acollida. Ara encara queda per desenvolupar i concretar el tercer eix del Pla: el de l'acomodació. Eix en què, com el de l'acollida, tenen una bona part de responsabilitat les administracions més properes als ciutadans.

S'entén per *acomodació* trobar els mecanismes per tal que, en els espais de convivència, tothom es trobi còmode amb els canvis que la societat experimenta. Tenir idees i trobar els instruments per desenvolupar accions que promoguin la convivència en els barris i en les comunitats de veïns, i per gestionar la diversitat que plantegen les diferents expressions culturals i religioses, són reptes que tenen una aplicació pràctica en l'àmbit local. Així doncs, en la mesura que molts dels espais on es viuen aquestes necessitats són espais urbans i equipaments d'ús públic, aquest tema té uns responsables clars a l'hora de gestionar aquestes situacions: els ajuntaments.

És cert, però, que en aquestes respostes els ajuntaments han de trobar el suport i l'acompanyament de la resta de municipis i de les administracions supralocals. És absolutament inviable que les respostes siguin contraposades entre els diferents municipis, o que alguns no n'hi donin. El repte migratori afecta tot el país i tota la societat que el conformem. Ningú no pot desentendre-se'n. Cal millorar la coordinació entre totes les administracions i que totes apliquin els mateixos criteris i objectius. És evident que els ritmes i les necessitats, com hem dit abans, són diferents, perquè la realitat i el territori són diferents. Però en aquests moments ja hi ha prou experiència i pràctica perquè els que ara comencen aprenguin dels èxits i els fracassos dels qui els han precedit.

Així doncs, cal introduir una cultura de l'avaluació que permeti emetre judicis de valor amb relació als programes i projectes desenvolupats, i que retroalimentí d'aquesta manera tota l'estructura. Aquesta avaluació s'ha d'entendre com un conjunt d'anàlisis dels processos, dels impactes i dels resultats.

Per acabar, l'aplicació d'aquestes polítiques locals, amb una voluntat clarament d'assumpció de responsabilitats públiques, no pot deixar de banda l'interès per millorar els sistemes de participació i consolidar la implicació de les comunitats de persones d'origen immigrant. Cal donar suport a les iniciatives d'aquestes comunitats, així com les de les entitats que treballen en l'anomenat tercer sector. En general, aquestes entitats s'han caracteritzat per la rapidesa de la seva resposta, però les accions han de ser conseqüents amb les polítiques públiques que s'estan realitzant. És cert, però, que moltes de les associacions de persones d'origen immigrant no estan encara suficientment preparades per gestionar programes i accions. Cal, doncs, potenciar la formació dels agents implicats i donar suport a les iniciatives destinades a professionalitzar les respostes de les mateixes comunitats.

Ja hem superat les etapes més difícils. Ara ja no hem de convèncer ningú de la conveniència i necessitat d'abordar el tema de la immigració. Ja no hem de lluitar contra excuses primàries ni contra el mirar cap a una altra banda. Ara ens toca demostrar que som capaços de gestionar la realitat actual. Que som capaços de fer-ho amb instruments pràctics, consensuats, reflexionats i, en alguns casos, ja experimentats en altres territoris. Hem de ser capaços, en definitiva, d'estar a l'alçada d'anar construint la nació que volem, una construcció en la qual tothom és necessari. Una nació amb capacitat per adaptar-se als canvis que experimenten les societats per participar en el món globalitzat i interconnectat en què vivim.

Segona part:

Anàlisi sociodemogràfica

8 L'evolució recent de la població estrangera a Catalunya

Andreu Domingo Valls¹
Fernando Gil Alonso²

---

1. Sotsdirector del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) i investigador principal del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de Demografia i Migracions del CED, finançat per la Generalitat de Catalunya (ref. 2005SGR00930).

2. Investigador del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) com a integrant del Programa "Juan de la Cierva" per a doctors, finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència. També és coordinador tècnic del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de Demografia i Migracions del CED, finançat per la Generalitat de Catalunya (ref. 2005SGR00930).

RESUM

Aquest article sintetitza l'evolució recent dels immigrants estrangers a Catalunya i quines en són les característiques demogràfiques principals. El seu nombre ha augmentat de manera molt important durant el darrer quinquenni i actualment frega el milió de persones (pels volts del 13% de la població total catalana), encara que aquestes xifres varien en funció de les fonts estadístiques utilitzades i del criteri que s'utilitzi com a element discriminador (la nacionalitat o el lloc de naixement). Després de la primera part, centrada en la qüestió de la magnitud d'aquesta població, les dues parts següents es focalitzen en l'anàlisi de la seva estructura, per sexe i edat, i segons el seu origen geogràfic. A grans trets, es tracta d'una població jove i cada vegada més masculinitzada que procedeix majoritàriament de països llatinoamericans, del Marroc i, més recentment, de països de l'Europa de l'Est, comunitats seguides a certa distància per la població provinent de l'Àfrica subsahariana i d'Àsia. Continua existint, però, un flux migratori rellevant procedent dels països comunitaris, amb unes característiques demogràfiques força diferents, en què tenen un pes remarcable les persones en edat de jubilació. Finalment, la darrera part del text analitza la distribució geogràfica de la població immigrada en el territori català. Encara que els immigrants estrangers tenen predilecció per establir-se a Barcelona i les altres comarques metropolitanes i litorals, on trobem en nombres absoluts el volum més gran de població de nacionalitat estrangera, aquesta nova onada procedent de fora d'Espanya s'ha establert per tot Catalunya, i ha assolit percentatges significatius de la població en municipis i comarques de l'interior, del Pirineu i de les Terres de l'Ebre, contrades que fins ara tenien poca tradició immigratòria.

EL BOOM MIGRATORI DEL PRIMER QUINQUENNI DEL SEGLE XXI³

L'evolució dels moviments migratoris a Catalunya des de l'any 2000 s'ha caracteritzat per la seva inusitada intensitat i s'ha convertit, sens dubte, en un veritable *boom* migratori. Això ha significat, per a la resta d'Espanya, confirmar el país com a lloc d'immigració i deixar enrere una història, demogràficament parlant, marcada secularment per l'emigració. Els nivells assolits deixen enrere qualsevol previsió feta quan la inflexió va ser anunciada (Muñoz Pérez i Izquierdo Escribano, 1989), i avui Espanya se situa entre els països capdavaners de la Unió Europea en la proporció d'estrangers sobre el total de la població, el 8,5% segons les darreres dades disponibles, corresponents al padró continu de població del 2005, quan l'any 1999 tan sols en representaven l'1,8%. Per a Catalunya, aquest quinquenni igualment excepcional s'ha d'interpretar, per contra, com la represa i internacionalització dels fluxos migratoris seculars. Dit d'una altra manera, com l'ampliació transfronterera del "sistema català de reproducció", entenent el fenomen migratori com un fet estructural i gairebé endogen de la dinàmica demogràfica, que en el segle xx va significar que el creixement de la població catalana es degués bàsicament a l'aportació migratòria més que no pas al creixement vegetatiu (Cabré, 1999). Des del 1999, la població estrangera a Catalunya s'ha multiplicat per cinc, i ha

---

3. Aquest article s'emmarca dintre del projecte I+D "Demografia i integració social de la població de nacionalitat estrangera a Espanya" (SEJ2004-00846/SOCI), dirigit pel doctor Andreu Domingo i finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència, mitjançant el Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica, i pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya.

arribat, a 1 de gener de 2006, segons les dades no oficials lliurades per la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, a les 939.321 persones empadronades de nacionalitat estrangera, que constitueixen el 13,13% de tota la població empadronada. I, amb tot, haurem de recordar que els nivells d'immigració assolits resten encara lluny dels existents als anys seixanta del segle passat.

Els canvis d'aquest quinquenni excepcional no s'han limitat al creixement espectacular del volum; han anat acompanyats de la diversificació en els orígens dels immigrants, i d'una alteració significativa en l'estructura per sexe i edat (Domingo, 2004).

Aquests canvis han estat condicionats per les demandes del nostre mercat de treball (Domingo i Houle, 2004; Gil i Domingo, 2006), per les transformacions sociodemogràfiques del país —que ha rebut l'impacte de les migracions (Reques i De Cos, 2004; Solé *et al.*, 2000)—, i per les modificacions que ha experimentat el marc legal (Massó Garrote, 2003), fets que expliquen l'evolució recent dels fluxos migratoris més que no pas l'existència de factors exògens que fomentarien la disposició a l'emigració en tercers països (Domingo, en premsa). Aquest darrer any 2005, per exemple, el procés de normalització de treballadors estrangers, del qual ja disposem de les primeres avaluacions d'incidència (Observatorio de las Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid, 2005), així com la nova normativa que afecta el procés de renovació padronal dels estrangers no comunitaris amb permisos de residència temporals —des del desembre del 2005 han de renovar el seu empadronament cada dos anys—, han estat dos canvis legals que han condicionat l'evolució anual de les xifres d'immigrants recollides per les diverses fonts.

Tenint en compte tots aquests canvis, en aquest apartat dedicat a l'anàlisi demogràfica de la població estrangera tractarem de posar al dia les tendències senyalades prèviament per altres autors (Brancós i Domingo, 1997; Reclons, 1998; Pascual, Cardelús i Solana, 2000) i retrem comptes detallats i sumaris del que ha representat aquesta evolució recent. Més concretament, descriurem les característiques demogràfiques bàsiques de la població de nacionalitat estrangera amb les darreres dades disponibles respecte al nombre (quants són?), la nacionalitat (d'on vénen?), el sexe i l'edat (quina estructura demogràfica tenen?) i la distribució territorial (on són?).

QUANTS IMMIGRANTS DE NACIONALITAT ESTRANGERA VIUEN A CATALUNYA?

Segons el cens del 2001, a Catalunya hi residien 310.307 persones de nacionalitat estrangera i 388.576 persones nascudes fora d'Espanya (taula 1) o, el que és el mateix, el 4,89% o el 6,13%, respectivament, de la població total censada a Catalunya en aquell moment (6.343.110 habitants). No obstant això, les dades censals —que permeten comparar el nombre i l'estructura de la població estrangera amb la total i que tenen el gran avantatge de proporcionar informació sobre altres característiques sociodemogràfiques com ara el nivell d'instrucció, la relació amb l'activitat laboral, l'estructura de la llar o les característiques de l'habitatge on resideix—, ja no ens serveixen per conèixer l'impacte actual de la immigració sobre la població i el territori a Catalunya, a causa de la seva periodicitat decennal i la vertiginosa evolució de les migracions a casa nostra.

La font que recull de manera més actualitzada el nombre d'immigrants existents és el padró continu. Es tracta d'un registre de caire administratiu gestionat pels ajuntaments que recull el nombre d'habitants empadronats en el municipi, és a dir, que declaren que hi tenen la seva residència principal. Aquest registre s'actualitza anualment amb les altes i les baixes que es produeixen al llarg de l'any i dona lloc —després d'un procés de depuració realitzat per l'Institut Nacional d'Estadística per tal d'eliminar duplicitats i corregir omissions, principalment— a una dada oficial de població per cada municipi a 1 de gener de cada any, dada que és publicada en el BOE i que es considera la població oficial d'aquell municipi. Segons aquest recompte, a Catalunya residien, a 1 de gener de 2005 (darreres dades disponibles a l'INE) 798.904 persones de nacionalitat estrangera, l'11,4% de la població empadronada a Catalunya en aquell moment. Si el que comptem és la gent nascuda fora d'Espanya, el nombre s'eleva a 878.890 (12,6% del total), ja que s'hi afegeixen tant els immigrants naturalitzats espanyols, que també creixen, com el de persones que sempre han tingut la nacionalitat espanyola però que han nascut a l'estranger; en canvi, aquí no es comptabilitzen els fills de pares estrangers nascuts a Espanya, que conserven la nacionalitat dels progenitors.

La diferència de volum entre la població estrangera i la població nascuda a l'estranger (més gran) porta a fer dues reflexions: primer, que la importància del fenomen de la

Taula 1.

Població total, estrangera i nascuda a l'estranger, segons diverses fonts de dades. Catalunya, 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Població estrangera							
Cens (1/11/2001)		310.307					
Padró continu	181.590	257.320	382.020	543.008	642.846	798.904	939.321
Permisos de residència	183.736	214.996	280.167	328.461	383.938	462.046	603.636
Targetes d'estudiant	5.300			7.363	11.926		
Població en alta Seg. Social	90.006	123.290	164.665	200.018	234.969	244.032	377.855
Pobl. nascuda a l'estranger							
Cens (1/11/2001)		388.576					
Padró continu	253.050	335.862	461.251	623.947	725.384	878.890	1.024.569
Total població							
Cens (1/11/2001)		6.343.110					
Padró continu	6.261.999	6.361.365	6.506.440	6.704.146	6.813.319	6.995.206	7.151.851
Altes Seg. Social	2.769.100	2.859.200	2.928.200	2.998.700	3.073.300	3.082.500	3.260.000
% població estrangera							
Cens (1/11/2001)		4,9					
Padró continu	2,9	4,0	5,9	8,1	9,4	11,4	13,1
Permisos de residència	2,9	3,4	4,3	4,9	5,6	6,6	8,4
Població en alta Seg. Social	3,3	4,3	5,6	6,7	7,6	7,9	11,6
% pobl. nascuda a l'estranger							
Cens (1/11/2001)		6,1					
Padró continu	4,0	5,3	7,1	9,3	10,6	12,6	14,3

Font: Cens (dades a 1/11/2001): IDESCAT, a partir de dades de l'INE; padró continu (dades a 1 de gener): Idescat, a partir de dades de l'INE, excepte dades a 1/1/2006: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials. Permisos de residència i targetes d'estudiant (dades a 31 de desembre de l'any precedent): Ministeri de Treball i Afers Socials. Observatori Permanent de la Immigració; població en alta laboral afiliada a la Seguretat Social: Ministeri de Treball i Afers Socials, dades 2000-2004: mitjana anual; dada 2005: desembre de 2004; dada 2006: desembre 2005. En el cas de les dades mensuals, situació existent l'últim dia del mes.

immigració internacional és encara més important si adoptem aquest últim criteri d'anàlisi; i segon, realça la importància de les naturalitzacions, car és evident que una part creixent dels immigrants adopta la nacionalitat espanyola, sigui abans de migrar —en una part dels casos, per facilitar aquesta migració— o bé quan ja fa una sèrie d'anys que viuen al nostre país, per gaudir dels avantatges legals i administratius de posseir aquesta nacionalitat. Per tant, el criteri de la nacionalitat estrangera com a base per a l'anàlisi de la immigració internacional —sovint l'únic criteri possible, per manca de dades per lloc de naixement— deixa de banda una part creixent de la població que és objecte del nostre interès.

La taula 1 també mostra que, segons les dades padronals no oficials proporcionades per la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat, i de caràcter provisional car

Taula 2.

Taxes de creixement interanual i de creixement anual acumulatiu de la població total, estrangera i nascuda a l'estranger, segons diverses fonts de dades. Catalunya, 2000-2006

	Taxa de creixement interanual						TCAA
	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2000-2006
Població estrangera							
Padró continu	41,7	48,5	42,1	18,4	24,3	17,6	31,5
Permisos de residència	17,0	30,3	17,2	16,9	20,3	30,6	21,9
Targetes d'estudiant				62,0			22,5
Pobl. en alta Seg. Social	37,0	33,6	21,5	17,5	3,9	54,8	27,0
Nascuts a l'estranger							
Padró continu	32,7	37,3	35,3	16,3	21,2		28,3
Total població							
Padró continu	1,6	2,3	3,0	1,6	2,7	2,2	2,2
Pobl. en alta Seg. Social	3,3	2,4	2,4	2,5	0,3	5,8	2,8

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts de dades mencionades a la taula 1. La taxa de creixement anual acumulatiu (TCAA) correspon al període 2000-2004 per a les targetes d'estudiant, i al període 2000-2006 per les persones nascudes a l'estranger.

encara no han estat depurades per l'INE, Catalunya tindria a 1 de gener de 2006 939.321 residents estrangers, el 13,13% de la població catalana empadronada en aquesta data (7.151.851 habitants), així com 1.024.569 habitants nascuts a l'estranger (14,3%). Això significa uns 750.000 immigrants estrangers més dels enregistrats l'1 de gener de 2000 (181.590), és a dir, que hi hauria un creixement del 417% des d'aquella data. Dit d'una altra manera, significa que el nombre d'estrangers s'ha quintuplicat en tan sols sis anys, la qual cosa equival a una taxa de creixement anual acumulatiu del 31,5% (taula 2).

Respecte a l'1 de gener de 2005 s'hauria produït un creixement d'uns 140.000 estrangers, és a dir un 17,6%. Recordem, però, que les dades del 2005 i el 2006 no són completament comparables, car aquestes darreres no han estat depurades. En tot cas es tracta d'un creixement important, encara que força més petit que els espectaculars creixements interanuals que es donaven al principi d'aquesta dècada, com es pot veure a la taula 2.

Per tant, segons el padró continu i amb variacions en funció del criteri emprat, a Catalunya viurien actualment pels volts d'un milió d'estrangers immigrants, la qual cosa representa pels volts del 13% de la nostra població, percentatges situats per sobre de les mitjanes espanyola (8,5% a 1-1-2005, font: INE) i europea (5,9% a 1-1-2004, font: Eurostat⁴).

Però a més dels censos i padrons existeixen altres fonts que també poden ser d'utilitat a l'hora d'analitzar el creixement de la població objecte del nostre interès i concretar el seu pes en la població catalana actual. Es tracta de: *a*) les estadístiques sobre *permisos de residència* que concedeix el Ministeri de l'Interior als immigrants legals —que tenen un contracte de treball, que demostren tenir mitjans de vida, o que són aquí per causa d'un reagrupament familiar—, i que es complementen amb *b*) les estadístiques sobre *targetes d'estudiants* atorgades pel mateix Ministeri als estudiants estrangers i els seus

---

4. Val a dir, però, que cal ser prudent amb les comparacions entre països: cada país registra de manera diferent els estrangers residents al territori (tant pel que fa a la modalitat de registre com a la referència temporal emprada); també les diferents legislacions afavoreixen o dificulten el pas de la condició d'estranger a la de nacional, etc.

familiars directes; i c) les dades sobre *població en alta laboral afiliada al règim de la Seguretat Social*, proporcionades pel Ministeri de Treball i Afers Socials.

L'evolució d'aquestes tres sèries de dades es presenta a la taula 1 (incompleta en el cas de les targetes d'estudiants⁵) i els creixements corresponents, a la taula 2. A 31 de desembre de 2005 hi havia a Catalunya 603.636 estrangers amb targetes o amb autorització de residència en vigor (dels quals 41.580 eren nascuts a Espanya), és a dir un 8,4% de la població total, i 377.855 estrangers afiliats a la Seguretat Social, que representen un 11,6% del total de treballadors donats d'alta a Catalunya. La discrepància entre el nombre total de permisos, comptant-hi els estudiants, i el nombre d'empadronats es deu sobretot, encara que no exclusivament, als alts nivells d'irregularitat. De la mateixa manera, cal comptar que el nombre d'ocupats estrangers segons les altes de la Seguretat Social i l'ocupació real d'aquest col·lectiu difereix, a causa de la participació d'una part de les persones de nacionalitat estrangera en el mercat de treball informal.

Utilitzar de manera conjunta les diverses fonts ens serveix, també, per comparar-les i extraure la coherència o incoherència que existeix entre elles. Això queda reflectit a la taula 2, en què es mesuren els nivells de creixement. Així doncs, les diferents sèries mostren que els primers anys de la dècada actual van experimentar els creixements més forts d'arribada d'immigrants —especialment l'any 2001, ja que totes les sèries excepte la d'afiliats a la Seguretat Social mostren els increments més grans entre l'1/1/2001 i l'1/1/2002—, creixement que va disminuir significativament l'any 2003, es va recuperar el 2004 i va augmentar encara el 2005. Com era d'esperar, el ritme d'aquesta evolució ha estat marcat pels canvis legislatius, principalment per la regularització de l'any 2000; la del 2001, per arrelament, i la darrera, del 2005. A banda de l'anomenat “efecte crida” que hagin pogut tenir, sens dubte han facilitat l'aflorament de població estrangera que estava en situació irregular i la seva incorporació al mercat laboral en situació regular (Observatorio de las Migraciones, 2005).

---

5. Possiblement pels efectes que hi han tingut els canvis legislatius en matèria d'estrangeria que han afectat aquest col·lectiu, de manera que alguns anys aquestes targetes es comptabilitzen dintre del conjunt de permisos de residència i altres anys ho fan per separat.

Evidentment les sèries no experimenten creixements anuals del mateix valor ja que mesuren conceptes diferents i, en alguns casos, estan subjectes a normatives legals diferents. D'aquesta manera s'entén que el darrer procés de normalització d'immigrants sigui la causa que l'any 2005 enregistri els creixements interanuals més alts en les xifres de permisos de residència (30,6%) i, sobretot, d'afiliacions a la Seguretat Social (54,8%), car la concessió d'un permís de residència anava emparellada, en aquest procés, amb la regularització del lloc de treball i l'alta conseqüent a la Seguretat Social.

En conjunt, les diferents sèries referides a la població estrangera o nascuda a l'estranger mostren una gran consistència entre elles al llarg del període 2000-2006, amb taxes mitjanes anuals de creixement (TCAA) d'entre el 22% (autoritzacions i targetes de residència) i el 32% (dades padronals). Aquests dos llindars semblen marcar el creixement anual màxim i mínim que la població immigrant estrangera hauria experimentat durant el període 2000-2006 a Catalunya. En una posició justament al mig (27%) se situa el creixement d'afiliats estrangers a la Seguretat Social i, amb valors similars (28%), l'augment de població empadronada nascuda fora d'Espanya.

Sembla creïble que el creixement de la població immigrant estrangera se situï probablement pels volts d'aquests valors intermedis, ja que hi ha consens, entre els experts, sobre el fet que les estadístiques d'immigrants legals deixen fora un contingent important de "sense papers" (Recaño i Domingo, 2005), mentre que també és força estesa l'opinió que les dades padronals pateixen sobreregistre, és a dir, que estarien "inflades" i no reflectirien exactament el nombre real d'immigrants estrangers que viuen avui dia al nostre país (Devolder i Gil, 2006; Arango, 2004; De Castro, 2004; Fernández Cordón, 2004). Però, per què es creu això?

Tothom que viu en un municipi té el dret d'empadronar-s'hi, independentment de la seva nacionalitat i de la seva situació legal al país, dret reconegut des del 1996 a la Llei de bases de règim local. Des d'aquest reconeixement, i també per l'accés automàtic al sistema de salut (obtenció de la targeta sanitària) o a l'educatiu (en el cas que tinguin fills) que comporta, s'ha incrementat notablement des d'aleshores la proporció d'empadronaments entre la població de nacionalitat estrangera. A més, hi hauríem d'afegir que la possibilitat d'utilitzar la constància d'empadronament com a prova de l'antiguitat

de residència en el país de cara a una futura regularització, ha incentivat l'interès per estar empadronat també entre la població en situació irregular. Se suposa, per tant, que la gran majoria d'immigrants estrangers s'empadronen al seu municipi de residència, i en aquest sentit el padró continu seria un bon instrument per mesurar l'impacte de la immigració internacional. El problema, però, és que molts d'ells, que sí que s'han donat d'alta en arribar al municipi, generalment no es donen de baixa quan l'abandonen, la qual cosa produeix un sobreregistre dels immigrants no espanyols, amb una mobilitat més elevada (Recaño, 2002). A banda de les dificultats del sistema estadístic per detectar les duplicacions específicament entre la població de nacionalitat estrangera,⁶ el fet que els estrangers no es donin de baixa té un impacte especialment greu en les estadístiques quan aquests se'n van d'Espanya, car l'error és més difícil de detectar i corregir. Aquest biaix, que fa uns anys era menystenible en el conjunt de la població, avui dia s'ha de comptar que és rellevant, a causa del mateix creixement del nombre d'immigrants, tant pel que fa als que han retornat al seu país d'origen, com per aquells que han migrat a un tercer país. Se sap que aquest sobreregistre existeix, però és més difícil estimar-ne la magnitud, tot i els esforços que s'estan fent en aquest sentit (Devolder, Gil i Forte, 2006).

Es pot fer una primera aproximació al sobreregistre del padró comparant les dades del padró continu i les del cens del 2001 al mateix moment. Segons el padró, a Catalunya hi havia 257.320 estrangers a 1/1/2001, xifra que havia augmentat a 382.020 un any després, a 1/1/2002. Fent una interpolació lineal, això ens donaria una població de nacionalitat no espanyola de 371.628 persones a 1/11/2001, que es podria comparar amb les 310.307 recollides pel cens a la mateixa data. Això suposa un 19,7% d'estrangers més al padró que al cens, i encara que es pot demostrar que el cens presenta un cert subregistre d'estrangers (Devolder, Gil i Forte, 2006), sembla innegable que ja existia un sobreregistre d'immigrants estrangers a final del 2001, que s'hauria anant

---

6. Quan no se'n van d'Espanya sinó que fan simplement una migració intermunicipal, teòricament s'han de donar d'alta en un nou municipi, que ha de notificar aquesta alta al municipi de partida perquè els donin de baixa, per la qual cosa no hauria d'haver-hi sobreregistre. No obstant això, aquest tràmit no sempre es realitza de la manera adequada, o els mecanismes de depuració de l'INE no identifiquen correctament l'immigrant, per exemple, pel fet de tenir un nom amb una grafia complicada o un nom o cognoms compostos, o perquè utilitzin per empadronar-se en un lloc el número de passaport i en l'altre el NIE (número d'identificació dels estrangers).

acumulant i incrementant en anys successius. Aquest sobreregistre padronal sembla, però, inexistent quan comparem les dades per lloc de naixement: 320.772 persones nascudes fora d'Espanya a 1/1/2001 i 396.544 a 1/1/2002 donen, per interpolació, 390.230 persones a 1/11/2001, només un 0,4% superior a les 388.576 recollides pel cens. Per tant, sembla que els registres per lloc de naixement ofereixen una coherència més gran que els que utilitzen la nacionalitat com a criteri.

Precisament el lloc de naixement o naturalesa és el criteri que ha utilitzat l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) per dur a terme estimacions de població a partir de les dades censals i del padró del 1996, que tenia característiques censals. La taula 3 recull dues d'aquestes estimacions: d'una banda les estimacions intercensals i postcensals recollides en un document intern (IDESCAT, 2005a) i, de l'altra, la denominada estimació per naturalesa (EPN), publicada en un document metodològic (IDESCAT, 2005b). La primera sèrie estima, pel mètode de components, la població a 1 de gener de cada any a partir de les dades censals, afegint-hi anualment el creixement natural —dades provinents del Moviment Natural de la Població— i el migratori, a partir de les estadístiques de variacions residencials (EVR). La segona sèrie, que parteix de la renovació padronal del 1996 (la darrera feta amb la metodologia anterior, que l'equipara a una mena de cens), és un perfeccionament del mètode anterior, que té en compte, a més del sexe i l'edat, la naturalesa, és a dir el lloc de naixement, sigui Catalunya, la resta d'Espanya o l'estranger.

Seguint la sèrie d'estimacions inter i postcensals de l'IDESCAT (taula 3), a Catalunya hi hauria, a 1/1/2004, 638.665 persones que haurien nascut a l'estranger, un 12% menys que la xifra padronal: 725.384. Segons l'estimació EPN, que s'atura l'any 2002, a 1 de gener d'aquest any a Catalunya hi hauria 396.544 persones nascudes fora d'Espanya, un 14% menys que les dades proporcionades pel padró continu per a l'1/1/2002: 461.251 persones. Correlativament, la pèrdua de població estrangera es deixaria sentir significativament en el recompte total de la població de Catalunya. D'aquesta manera, aplicant la correcció per l'any 2004, el total de la població a Catalunya hauria minvat un 2,4% respecte al registre padronal, amb 6.651.557 habitants estimats en comptes dels 6.813.319 empadronats. L'estimació EPN pel 2002 mostraria una correcció similar a la baixa (-2,5%).

Taula 3.

Comparació entre les dades registrades al cens i al padró continu i les estimades per l'IDESCAT per a la població total i segons el lloc de naixement. Catalunya, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Població total							
Padró continu	6.261.999	6.361.365	6.506.440	6.704.146	6.813.319	6.995.206	7.151.851
Estimació IDESCAT	6.174.547	6.253.305	6.356.889	6.528.794	6.651.557	6.801.033	
Estimació EPN IDESCAT	6.186.758	6.262.935	6.346.581				
Cens (1/11/2001)		6.343.110					
Nascuts a Espanya							
Padró continu	6.008.949	6.025.503	6.045.189	6.080.199	6.087.935	6.116.316	
Estimació IDESCAT		5.950.038	5.952.172		6.008.891		
Estimació EPN IDESCAT	5.934.094	5.941.162	5.950.038				
Cens (1/11/2001)		5.954.534					
Nascuts a l'estranger							
Padró continu	253.050	335.862	461.251	623.947	725.384	878.890	
Estimació IDESCAT		396.544	404.949		638.665		
Estimació EPN IDESCAT	252.663	320.772	396.544				
Cens (1/11/2001)		388.576					
Població total							
diferència (%) entre est. IDESCAT i padró	-1,4	-1,7	-2,3	-2,6	-2,4	-2,8	
diferència (%) entre est. EPN IDESCAT i padró	-1,2	-1,5	-2,5				
Nascuts a Espanya							
diferència (%) entre est. IDESCAT i padró		-1,3	-1,5		-1,3		
diferència (%) entre est. EPN IDESCAT i padró	-1,2	-1,4	-1,6				
Nascuts a l'estranger							
diferència (%) entre est. IDESCAT i padró		18,1	-12,2		-12,0		
diferència (%) entre est. EPN IDESCAT i padró	-0,2	-4,5	-14,0				

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT. Sèrie estimació IDESCAT: "Població de Catalunya segons les diferents fonts existents", Mimeo, octubre 2005; Sèrie EPN IDESCAT: "Estimacions de població segons naturalesa. 1996-2001". Document metodològic, octubre 2005. Dada 2006: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials.

Si considerem que aquestes estimacions de l'IDESCAT fetes a partir de les fonts censals, teòricament més fiables, donen unes xifres plausibles de la població real, tant de la nascuda a Espanya com fora de l'Estat, llavors es dedueix: *a*) que les dades del padró continu estan efectivament sobreestimades; *b*) que aquest sobrerregistre correspon, en termes relatius, sobretot als nascuts a l'estranger; i *c*) que aquest biaix presenta una certa tendència a augmentar amb el temps, sobretot quan s'agafa l'estimació per naturalesa de l'IDESCAT com a sèrie de referència.

Així doncs, a l'hora de respondre a la pregunta inicial, si prenem les estimacions de l'IDESCAT que mostren un percentatge un punt inferior de nascuts a l'estranger que el padró (9,6% respecte a 10,6%) a 1/1/2004, i prolonguem aquesta diferència fins dos anys després, ens donaria un percentatge proper al 12% de població estrangera i pels volts del 13% pel que fa a la població nascuda fora d'Espanya.

DE QUINA NACIONALITAT SÓN I EN QUINS PAÏSOS HAN NASCUT?

Les dades padronals provisionals a 1 de gener de 2006 mostren una distribució per nacionalitats molt similar a l'existent un any abans (taula 4). Aproximadament un terç de la població de nacionalitat estrangera empadronada a Catalunya prové del continent americà. Exactament el 37,7%, i destaca l'Amèrica del Sud (32,3%) per sobre de la del Nord, la Central i el Carib (5,4%). El segon continent més representat és l'Àfrica, amb poc més d'una quarta part (27,4%), seguit ben a prop per Europa, amb una altra quarta part (25,1%), de la qual la porció corresponent als ciutadans de la UE (14%) és més important que la dels extracomunitaris (11,1%). Finalment, els ciutadans de països d'Àsia i Oceania representen gairebé la desena part restant (9,8%).⁷

---

7. Si en comptes de les dades padronals es prenen les dades d'autoritzacions de residència del Ministeri de l'Interior a 31-12-2005, els resultats varien: augmenta la proporció de població amb ciutadania de països africans (34,6%) i asiàtics (11%) i disminueix la de països americans (33,3%) i europeus, tant comunitaris (12,8%) com extracomunitaris (8,2%). Deixant de banda els ciutadans de la UE, subjectes al règim comunitari, l'antiguitat dels fluxos migratoris i, per tant, l'oportunitat de regularitzar la situació, estan probablement darrere d'aquestes diferències entre les dades padronals i de residència.

Taula 4.

Població estrangera empadronada per continents i principals nacionalitats. Catalunya, 2005 i 2006

Continents i principals nacionalitats	Padró 2005 1/1/2005		Padró 2006 1/1/2006		Diferència 2005-2006	
	Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%
POBLACIÓ TOTAL	6.995.206		7.151.851		156.645	2,24
POBLACIÓ ESTRANGERA	798.904	100,00	939.321	100,00	140.417	17,58
EUROPA	192.392	24,08	235.847	25,11	43.455	22,59
Unió Europea	109.606	13,72	131.995	14,05	22.389	20,43
Itàlia	25.804	3,23	31.815	3,39	6.011	23,29
França	21.140	2,65	25.344	2,70	4.204	19,89
Alemanya	16.461	2,06	18.784	2,00	2.323	14,11
Regne Unit	13.852	1,73	16.390	1,74	2.538	18,32
Portugal	7.099	0,89	8.822	0,94	1.723	24,27
Paisos Baixos	6.528	0,82	7.752	0,83	1.224	18,75
Resta de nacionalitats	18.722	2,34	23.088	2,46	4.366	23,32
Resta d'Europa	82.786	10,36	103.852	11,06	21.066	25,45
Romania	39.328	4,92	52.600	5,60	13.272	33,75
Ucraïna	11.342	1,42	13.212	1,41	1.870	16,49
Rússia	10.322	1,29	12.535	1,33	2.213	21,44
Bulgària	7.524	0,94	9.123	0,97	1.599	21,25
Resta de nacionalitats	14.270	1,79	16.382	1,74	2.112	14,80
ÀFRICA	224.383	28,09	257.360	27,40	32.977	14,70
Marroc	171.202	21,43	194.874	20,75	23.672	13,83
Gàmbia	13.130	1,64	14.729	1,57	1.599	12,18
Senegal	10.284	1,29	12.723	1,35	2.439	23,72
Algèria	7.252	0,91	8.054	0,86	802	11,06
Resta de nacionalitats	22.515	2,82	26.980	2,87	4.465	19,83
AMÈRICA	309.081	38,69	354.091	37,70	45.010	14,56
Amèrica del Nord i Central	43.032	5,39	50.631	5,39	7.599	17,66
República Dominicana	15.131	1,89	17.422	1,85	2.291	15,14
Mèxic	7.898	0,99	9.320	0,99	1.422	18,00
Cuba	7.638	0,96	8.451	0,90	813	10,64
Estats Units	5.024	0,63	5.930	0,63	906	18,03
Resta de nacionalitats	7.341	0,92	9.508	1,01	2.167	29,52
Amèrica del Sud	266.049	33,30	303.460	32,31	37.411	14,06
Equador	88.618	11,09	90.475	9,63	1.857	2,10
Colòmbia	41.853	5,24	45.410	4,83	3.557	8,50
Argentina	35.657	4,46	39.794	4,24	4.137	11,60
Bolívia	24.354	3,05	35.590	3,79	11.236	46,14
Perú	27.103	3,39	30.697	3,27	3.594	13,26
Brasil	11.735	1,47	16.845	1,79	5.110	43,54
Uruguai	13.367	1,67	15.382	1,64	2.015	15,07
Xile	12.803	1,60	15.283	1,63	2.480	19,37
Resta de nacionalitats	10.559	1,32	13.984	1,49	3.425	32,44
ÀSIA I OCEANIA	73.003	9,14	92.023	9,80	19.020	26,05
Xina	28.088	3,52	35.630	3,79	7.542	26,85
Pakistan	20.028	2,51	26.386	2,81	6.358	31,75
Índia	8.021	1,00	10.432	1,11	2.411	30,06
Filipines	7.237	0,91	7.702	0,82	465	6,43
Resta de nacionalitats	9.629	1,21	11.873	1,26	2.244	23,30

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE (1/1/2005) i de la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Per nacionalitats, els marroquins són els estrangers més presents a Catalunya, amb gairebé 200.000 persones o, dit d'una altra manera, una cinquena part del total (concretament un 20,8%). A continuació hi ha els equatorians, amb unes 90.000 persones (gairebé un 10% del total); els romanesos, amb més de 50.000 persones, i després diverses nacionalitats llatinoamericanes com ara els colombians (quart grup, amb més de 45.000 persones), els argentins (cinquè), els bolivians (setè) i els peruans (novè); o asiàtiques com els xinesos (sisè) i els pakistanesos (desè).

La nacionalitat de la Unió Europea actualment més present a Catalunya és la italiana (vuitè grup, amb gairebé 32.000 individus), encara que, com veurem després, molts són nascuts a l'Argentina —10.540 exactament— o a l'Uruguai —2.503— i han adoptat la nacionalitat italiana d'algun dels seus avantpassats. Segueixen per ordre d'importància els francesos, amb més de 25.000, els alemanys i els britànics. Altres grups d'estrangers que cal destacar, amb més de 15.000 nacionals, són els dominicans, els brasilers, els uruguaians i els xilens. Per sobre de 10.000 persones també hi ha els gambians, amb gairebé 15.000 individus, seguits per ucraïnesos, senegalesos i russos. Cap altre grup nacional present a Catalunya no arriba als 10.000 individus.

Entre l'1/1/2005 i l'1/1/2006 la població estrangera ha augmentat un 17,6% o 140.417 individus. Els europeus⁸ i els originaris d'Àsia i Oceania ho han fet d'una manera més intensa: 22,6% i 26,1%, respectivament, mentre que els africans (14,7%) i els americans (14,6%) han alentit el seu creixement. Sembla, doncs, que alguns dels grups més nombrosos i que més havien crescut els darrers anys comencen a estabilitzar-se (com ara els equatorians, +2,1%, els colombians, +8,5% o els marroquins, +13,8%), així com grups d'arribada més antiga, com els filipins (+6,4%), mentre que guanyen protagonisme altres grups nacionals. Seria el cas, per exemple, dels bolivians (+46,1%), els brasilers (+43,5%) i els romanesos (+33,8%, els que més augmenten en termes absoluts: +13.272 individus).

Un cop més, el context legislatiu és fonamental per comprendre aquesta evolució: encara que en nombres absoluts l'arribada d'equatorians i colombians continuï sent

---

8. Sobretot els extracomunitaris, que augmenten un 25%, en comparació amb els ciutadans de la UE, que creixen un 20%.

important, en termes d'increment relatiu s'ha de comptar amb l'efecte restrictiu que té ara la demanda de visat, a més de l'efecte anticipador que va tenir en els anys previs a l'entrada en vigor d'aquesta demanda, el 2000 i el 2001 principalment. I de la mateixa manera haurem d'entendre l'increment actual dels bolivians, a qui s'ha anunciat també la imminent demanda de visat.

D'altra banda, tant el recompte del nombre d'estrangers com l'evolució interanual d'aquests contingents nacionals ha de tenir present la importància del procés de "naturalització" o adopció de la nacionalitat espanyola, que en part explica que a Catalunya hi hagi més gent nascuda fora d'Espanya que gent de nacionalitat estrangera, concretament 85.248 persones més. El recompte dels països d'origen de la migració a Catalunya, així com la seva jerarquització, no canvia gaire si s'agafa el país de naixement com a criteri d'anàlisi en comptes de la nacionalitat. No obstant això, la comparació entre ambdues sèries (taula 5)⁹ sí que reflecteix els avantatges comparatius que tenen algunes nacionalitats en l'accés a la nacionalitat espanyola, com és el cas dels llatinoamericans i els filipins, principalment, que amb només dos anys de residència legal i continuada al país tenen dret a la nacionalitat, mentre que la resta necessiten deu anys en les mateixes condicions. A aquesta situació privilegiada hauríem d'afegir la de països com l'Argentina, on s'ha reconegut la possibilitat de nacionalització en el lloc d'origen als descendents d'emigrants espanyols. Per acabar, en alguns dels països europeus hauríem de comptar amb els fills d'emigrants espanyols, que mai no han perdut la nacionalitat dels pares.

Això explicaria que l'elevadíssim 49% dels nascuts a França, el 35% dels nascuts a Alemanya o el 29% dels nascuts a Cuba tinguin nacionalitat espanyola, així com el 27% dels originaris de Filipines, o el 24% dels nascuts a l'Argentina o l'Uruguai.¹⁰

---

9. La taula 5 mostra, per exemple, que a Catalunya hi havia empadronats a 1/1/2006 (dades no oficials) 189.070 persones nascudes al Marroc, 15.258 de les quals tenien nacionalitat espanyola (un 8,1% del total) i 173.812 tenien nacionalitat no espanyola, tot i que destacaven, com és obvi, els 173.047 de nacionalitat marroquina. Aquesta xifra s'ha de comparar amb les 194.874 persones (nascudes o no al Marroc) amb nacionalitat marroquina, de les quals 21.512 (un 11%) són nascudes a Espanya. Veiem, doncs, que la immigració marroquina és més important si es comptabilitza per nacionalitat que per lloc de naixement, però no en tots els casos succeeix així i, globalment, és a la inversa.

10. Els argentins són la tercera nacionalitat estrangera més important a Catalunya segons el criteri de país de naixement, amb prop de 70.000 immigrants, i també l'Uruguai puja força posicions en la classificació.

Taula 5.

Població estrangera empadronada per continents i principals nacionalitats. Comparació entre dades per nacionalitat i per país de naixement. Catalunya, 2006

País de naixement / nacionalitat	Població segons país de naixement					Població segons nacionalitat		
	Total	Nacionalitat del país naixement	Nacionalitat estrangera	Nacionalitat espanyola	% amb nac. espanyola	Total	Nascuts a Espanya	% nascuts a Espanya
POBLACIÓ TOTAL	7.151.851		939.321	6.212.530	87	7.151.851	6.127.282	86
POBL. ESTRANGERA	1.024.569		885.221	139.348	14	939.321	54.100	6
Espanya	6.127.282		54.100	6.073.182	99	6.212.530	6.073.182	98
Marroc	189.070	173.047	173.812	15.258	8	194.874	21.512	11
Equador	89.377	87.456	87.775	1.602	2	90.475	2.908	3
Argentina	67.233	38.800	50.985	16.248	24	39.794	668	2
Romania	51.569	50.954	51.089	480	1	52.600	1.524	3
Colòmbia	49.627	44.319	45.222	4.405	9	45.410	943	2
França	41.319	20.523	21.118	20.201	49	25.344	1.955	8
Perú	37.572	29.843	30.616	6.956	19	30.697	754	2
Bolívia	35.794	34.841	34.981	813	2	35.590	685	2
Xina	34.985	32.279	32.466	2.519	7	35.630	3.226	9
Pakistan	26.470	25.793	25.986	484	2	26.386	556	2
Alemanya	23.618	14.828	15.438	8.180	35	18.784	1.620	9
Uruguai	23.514	15.081	17.891	5.623	24	15.382	197	1
República Dominicana	21.845	16.398	16.870	4.975	23	17.422	979	6
Brasil	21.212	16.541	17.514	3.698	17	16.845	234	1
Xile	20.357	14.910	15.791	4.566	22	15.283	241	2
Regne Unit	16.875	14.296	14.567	2.308	14	16.390	907	6
Itàlia	15.601	14.016	14.409	1.192	8	31.815	1.587	5
Ucraïna	13.383	12.715	12.876	507	4	13.212	343	3
Rússia	13.233	11.326	11.676	1.557	12	12.535	337	3
Cuba	12.135	8.322	8.664	3.471	29	8.451	96	1
Mèxic	11.690	9.107	9.482	2.208	19	9.320	118	1
Gàmbia	11.332	10.925	10.961	371	3	14.729	3.773	26
Índia	10.593	9.956	10.114	479	5	10.432	412	4
Senegal	9.807	11.655	11.739	1.848	19	12.723	1.019	8
Filipines	9.499	6.872	6.951	2.548	27	7.702	820	11
Portugal	9.360	7.527	7.651	1.709	18	8.822	440	5
Bulgària	9.192	8.892	8.942	250	3	9.123	198	2
Algèria	8.995	7.352	8.136	859	10	8.054	619	8
Països Baixos	7.486	6.375	6.505	981	13	7.752	482	6
Estats Units	6.864	4.864	5.309	1.555	23	5.930	287	5

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Entre aquests dos últims col·lectius també hi ha, com s'ha comentat anteriorment, moltes persones que han adoptat la nacionalitat italiana. Això explica per què el cas italià és dels pocs països europeus amb més gent de la seva nacionalitat que persones nascudes al seu país.

La situació contrària es dona en aquells casos en què el percentatge d'immigrants que han adoptat la nacionalitat espanyola és molt petit, sigui perquè la migració ha estat molt recent —fet que explicaria que només el 2% dels naturals de l'Equador o l'1% dels de Romania tinguin la nacionalitat espanyola—, o perquè la legislació espanyola és més restrictiva, com per exemple per als naturals del Marroc o de Gàmbia, amb només un 8% i un 3%, respectivament, de nacionalitzats espanyols. Encara que, a banda de la legislació espanyola i el temps transcorregut des de l'arribada, cal comptar també amb el paper de les lleis respectives pel que fa a la doble nacionalització¹¹ o a l'interès personal per mantenir la nacionalitat d'origen.

Aquestes raons poden explicar també que hi hagi molts fills de persones d'aquestes nacionalitats nascuts a Espanya però que conserven la nacionalitat dels seus progenitors: és el cas del 26% dels nacionals de Gàmbia, que han nascut a Espanya però no són espanyols, de l'11% de ciutadans marroquins, del 9% de xinesos o del 8% de senegalesos. Aquesta situació troba el seu contrapunt entre la comunitat llatina: el percentatge de ciutadans llatinoamericans nascuts a Espanya és molt petit, per la senzilla raó que la majoria dels nascuts aquí adopta la nacionalitat espanyola.

Veiem, doncs, que la introducció del concepte *país de naixement* juntament amb el de *nacionalitat* introdueix molta riquesa a l'anàlisi del fenomen de la immigració internacional a Catalunya, però al mateix temps el fa molt més complex. Un estudi més detallat d'aquest camp sobrepassa les fronteres de la pura demografia, ja que requereix un coneixement molt fi de les diferents legislacions nacionals sobre ciutadania i nacionalitat.

---

11. En alguns països no està permesa la doble nacionalitat, és a dir que adoptar una segona nacionalitat implica perdre la nacionalitat d'origen.

QUINES CARACTERÍSTIQUES TENEN, PER SEXE I EDAT?

Si durant els darrers anys del segle xx la feminització de la població estrangera era un fet rellevant (Domingo i Brancós, 2000), tant per l'increment d'aquelles nacionalitats en què la dona era la protagonista del procés migratori (com és el cas de moltes llatinoamericanes), com per l'incipient procés de reagrupament familiar en nacionalitats caracteritzades per la presència més gran dels efectius masculins (com els marroquins), en el primer quinquenni del segle XXI ha canviat la tendència. L'increment de població causat per les accions reguladores d'aquests anys ha afavorit la remasculinització dels fluxos i, conseqüentment, dels efectius de població. El resultat ha estat que fins i tot en les nacionalitats en què el nombre de dones segueix sent més important que el d'homes, el seu pes relatiu ha disminuït. Actualment, a Catalunya hi ha una accentuada preeminència masculina entre la població de nacionalitat estrangera (al contrari del que succeeix amb la població espanyola) amb 123 homes per 100 dones, o gairebé 100.000 homes més que dones, a 1 de gener de 2006 (taula 6).¹²

El caràcter predominantment masculí de la immigració internacional és un tret comú a les comunitats nacionals procedents de la majoria dels països d'Europa, Àfrica, Àsia i Oceania, i així es reflecteix en la població resident resultant, amb relacions de masculinitat per sobre de 100. Únicament la població procedent del continent americà és predominantment femenina.

La taula 6 mostra, dins de cada conjunt continental, els països classificats per ordre ascendent de la relació de masculinitat. Respecte a les nacionalitats procedents de la Unió Europea, allà on la migració econòmica és molt més representativa, els índexs de masculinitat són més alts: és el cas dels portuguesos (151), seguits pels italians, que recordem que inclouen molts argentins d'origen nacionalitzats. Entre les nacionalitats

---

12. Aquesta preeminència masculina s'accentua si s'utilitzen les dades dels permisos de residència en comptes de les dades padronals: el percentatge d'homes estrangers passa del 55,2% al 56,3%. El fet que els fluxos migratoris procedents de l'Amèrica llatina, majoritàriament femenins, siguin més recents que altres fluxos amb preponderància masculina, i una possible major facilitat dels homes per regularitzar la seva situació, podrien estar al darrere d'aquestes diferències entre les dades padronals i les del Ministeri de l'Interior.

Taula 6.

Població estrangera empadronada per continents i principals nacionalitats. Dades absolutes per sexe, percentatges d'homes i de dones i relació de masculinitat. Catalunya, 2006

Continents i principals nacionalitats	Població a 1/1/2006			% Homes	% Dones	Relació de masculinitat
	Homes	Dones	Total			
POBLACIÓ TOTAL	3.553.257	3.598.594	7.151.851	49,7	50,3	99
ESPANYA	3.034.407	3.178.123	6.212.530	48,8	51,2	95
POBLACIÓ ESTRANGERA	518.850	420.471	939.321	55,2	44,8	123
EUROPA	125.580	110.267	235.847	53,2	46,8	114
Unió Europea	71.846	60.149	131.995	54,4	45,6	119
França	12.908	12.436	25.344	50,9	49,1	104
Alemanya	9.752	9.032	18.784	51,9	48,1	108
Regne Unit	8.886	7.504	16.390	54,2	45,8	118
Països Baixos	4.276	3.476	7.752	55,2	44,8	123
Itàlia	18.762	13.053	31.815	59,0	41,0	144
Portugal	5.308	3.514	8.822	60,2	39,8	151
Resta d'Europa	53.734	50.118	103.852	51,7	48,3	107
Rússia	4.501	8.034	12.535	35,9	64,1	56
Ucraïna	6.876	6.336	13.212	52,0	48,0	109
Romania	28.236	24.364	52.600	53,7	46,3	116
Bulgària	5.237	3.886	9.123	57,4	42,6	135
ÀFRICA	170.750	86.610	257.360	66,3	33,7	197
Marroc	123.567	71.307	194.874	63,4	36,6	173
Gàmbia	10.757	3.972	14.729	73,0	27,0	271
Algèria	5.957	2.097	8.054	74,0	26,0	284
Senegal	10.362	2.361	12.723	81,4	18,6	439
AMÈRICA	160.954	193.137	354.091	45,5	54,5	83
Amèrica del Nord i Central	21.407	29.224	50.631	42,3	57,7	73
República Dominicana	6.841	10.581	17.422	39,3	60,7	65
Cuba	3.639	4.812	8.451	43,1	56,9	76
Mèxic	4.216	5.104	9.320	45,2	54,8	83
Estats Units	3.030	2.900	5.930	51,1	48,9	104
Amèrica del Sud	139.547	163.913	303.460	46,0	54,0	85
Brasil	6.805	10.040	16.845	40,4	59,6	68
Bolívia	14.804	20.786	35.590	41,6	58,4	71
Colòmbia	20.429	24.981	45.410	45,0	55,0	82
Perú	14.027	16.670	30.697	45,7	54,3	84
Equador	41.683	48.792	90.475	46,1	53,9	85
Uruguai	7.810	7.572	15.382	50,8	49,2	103
Argentina	20.210	19.584	39.794	50,8	49,2	103
Xile	7.986	7.297	15.283	52,3	47,7	109
ÀSIA I OCEANIA	61.566	30.457	92.023	66,9	33,1	202
Filipines	3.387	4.315	7.702	44,0	56,0	78
Xina	19.221	16.409	35.630	53,9	46,1	117
Índia	8.280	2.152	10.432	79,4	20,6	385
Pakistan	23.455	2.931	26.386	88,9	11,1	800

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

europèes extracomunitàries aquesta preeminència masculina està menys accentuada (107 respecte a 119 pels nacionals de la Unió Europea), si exceptuem la comunitat búlgara (135 homes per 100 dones). Hi ha, però, casos oposats com el de la població russa, on el sexe femení constitueix evidentment un factor selectiu determinant en la migració (56 homes per cada 100 dones).

La preeminència masculina s'accentua encara més en el cas dels immigrants procedents de països africans, on hi ha gairebé el doble d'homes que de dones (197 homes per 100 dones); destaca el cas del Senegal (439 homes per 100 dones) i el d'altres comunitats que, pel fet de ser més petites, no apareixen a la taula 6: Mali (918 homes per 100 dones) i Mauritània (828 homes per 100 dones). El caràcter emergent de les migracions d'aquests països explica també la relació tan esbiaixada a favor dels homes, ja que és el sexe masculí el pioner d'aquests moviments migratoris. Aquesta característica també es repeteix entre els immigrants asiàtics, amb més del doble d'homes que de dones (202 per 100) encara que aquí es donen situacions extremes: 800 homes per 100 dones entre la comunitat pakistanesa, però només 78 homes per 100 dones dins de la comunitat filipina, majoritàriament femenina.

A les comunitats americanes, com ja s'ha dit, el pes de les dones segueix sent un factor destacable, tant a les procedents de l'Amèrica Central i del Nord (73 homes per 100 dones, amb només 65 entre els dominicans, però 104 entre els naturals dels Estats Units) com a les sud-americanes, amb 85 homes per 100 dones, i en les que destaca el cas del Brasil (68), Bolívia (71) i Colòmbia (82). L'excepció la constitueixen els col·lectius dels immigrants procedents dels països del Con Sud, que presenten unes relacions de masculinitat lleugerament per sobre de 100: 109 entre els xilens, i 103 entre els argentins i uruguaians.

Si, com acabem de veure, entre la població de nacionalitat estrangera que viu a Catalunya les proporcions d'homes són més grans que entre la població espanyola, també és una població relativament més jove: els estrangers¹³ tenen de mitjana

.....
13. Aquesta mitjana puja als 32 anys segons les dades d'autoritzacions de residència del Ministeri de l'Interior. La diferència és lògica, car les persones que han aconseguit regularitzar la seva situació ja fa alguns anys que viuen a Catalunya i són, per tant, més vells de mitjana.

30,5 anys, i els nacionals una edat mitjana de 41,5, o sigui, 11 anys més (taula 7). Això és lògic, car la migració internacional és un fenomen demogràfic protagonitzat, sobretot, per joves (Domingo, Bayona i Brancós, 2002). I per joves d'ambdós sexes, amb una diferència d'edat mínima entre homes i dones, essent elles una mica més joves que ells (30,4 i 30,6 anys, respectivament).

La taula 7 torna a mostrar diferències significatives entre grups continentals: els europeus són els immigrants estrangers més vells (33,6 anys de mitjana), mentre que els africans són els més joves (28 anys). Els altres grups continentals oscil·len pels volts dels 30 anys. En realitat, la dada per Europa amaga una doble situació: els extracomunitaris també tenen una edat mitjana d'uns 30 anys (30,3 exactament; i entre ells, els romanesos, amb 28,3 anys, són els més joves) mentre que els europeus comunitaris són més vells, amb una mitjana de 36,8 anys. Això és així perquè una part d'aquests immigrants no ho són per raons de treball, sinó que són jubilats que han escollit el nostre país per retirar-se.

Deixant de banda, doncs, el cas extraordinari dels ciutadans de la Unió Europea, la resta de nacionalitats mostren edats mitjanes similars. Sí que existeixen, però, divergències significatives quan s'analitzen les diferències per sexe, i apareixen de nou dos patrons geogràfics clars: en la majoria de les comunitats nacionals, els homes són més vells que les dones —amb diferències extremes entre els originaris d'alguns països africans com ara Gàmbia (8,5) i el Senegal (7,1) i alguns asiàtics com ara el Pakistan (7,9)—, però es dona el cas contrari entre els nacionals de països americans —menys els dels Estats Units—, de Filipines i de Rússia, on les dones són de mitjana més grans que els homes.

Així doncs, en observar en conjunt els patrons per sexe i edat apareixen dos grups immigratoris amb característiques diferencials: els immigrants dels països americans (menys els dels Estats Units, i més Filipines i Rússia) són principalment dones, i amb una edat més elevada que els homes, mentre que els immigrants estrangers procedents d'altres països són majoritàriament homes, també de més edat que les dones connacionals. Aquest dos patrons es constaten quan comparem les estructures per sexe i edat utilitzant l'instrument bàsic de representació gràfica en demografia: les piràmides de població.

Taula 7.

Edat mitjana, per sexe i total, de la població estrangera empadronada per continents i principals nacionalitats. Catalunya, 2006

Continents i principals nacionalitats	Edat mitjana			Diferència entre homes i dones
	Homes	Dones	Total	
POBLACIÓ TOTAL	38,6	41,4	40,0	2,8
ESPANYA	40,0	42,9	41,5	2,9
POBLACIÓ ESTRANGERA	30,6	30,4	30,5	-0,2
EUROPA	34,0	33,3	33,6	-0,7
Unió Europea	37,0	36,7	36,8	-0,2
Portugal	33,1	32,2	32,8	-0,9
Itàlia	34,3	33,8	34,1	-0,4
França	36,7	36,9	36,8	0,2
Països Baixos	38,2	37,7	38,0	-0,5
Regne Unit	39,4	38,7	39,1	-0,7
Alemanya	41,2	40,3	40,8	-0,9
Resta d'Europa	30,7	29,9	30,3	-0,8
Romania	29,1	27,4	28,3	-1,7
Rússia	28,8	32,5	31,2	3,7
Bulgària	32,2	30,9	31,7	-1,3
Ucraïna	31,9	31,7	31,8	-0,2
ÀFRICA	29,2	25,6	28,0	-3,6
Gàmbia	27,6	19,1	25,3	-8,5
Marroc	28,8	25,9	27,7	-2,9
Senegal	30,6	23,5	29,3	-7,1
Algèria	32,3	27,4	31,0	-4,9
AMÈRICA	29,5	31,0	30,4	1,5
Amèrica del Nord i Central	29,8	31,4	30,7	1,6
Cuba	34,7	36,1	35,5	1,4
Estats Units	34,7	33,9	34,4	-0,8
Mèxic	28,9	29,7	29,4	0,8
República Dominicana	26,7	30,0	28,7	3,4
Amèrica del Sud	29,5	31,0	30,3	1,5
Bolívia	27,5	28,8	28,2	1,2
Equador	27,7	29,3	28,5	1,6
Brasil	27,8	29,7	28,9	1,9
Colòmbia	29,5	31,6	30,7	2,1
Xile	31,0	32,0	31,5	1,0
Uruguai	31,3	33,4	32,3	2,1
Argentina	31,8	33,2	32,5	1,4
Perú	32,2	33,8	33,1	1,6
ÀSIA I OCEANIA	30,5	29,2	30,1	-1,3
Xina	28,8	28,5	28,7	-0,3
Índia	30,4	28,6	30,0	-1,8
Pakistan	31,6	23,7	30,7	-7,9
Filipines	31,2	33,3	32,4	2,1

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

S'han seleccionat 12 piràmides de població (gràfic 1), corresponents al total de la població empadronada a Catalunya a 1 de gener de 2006 (dades no oficials), a la població de nacionalitat espanyola, al conjunt dels estrangers i a nou nacionalitats representatives de diferents comportaments migratoris.

Les primeres tres piràmides mostren com la immigració internacional ha servit per rejuvenir la població catalana, tendència que és evident si observem com la majoria de la població immigrant es concentra a les franges d'edat de 25-34 anys.

A més del caràcter fonamentalment jove de la immigració, la piràmide corresponent al total de la població estrangera també mostra el pes més gran del sexe masculí. Aquesta preeminència masculina, si bé no gaire pronunciada, es repeteix a les piràmides corresponents a comunitats europees com les de les poblacions amb nacionalitat alemanya i romanesa. La primera, però, s'ha agafat com a exemple dels ciutadans procedents de la Unió Europea, que tenen un percentatge significatiu corresponent a jubilats (grups d'edat de més de 60 anys), grup que brilla per la seva absència a la piràmide romanesa, agafada com a exemple d'immigració europea extracomunitària amb motius purament laborals.

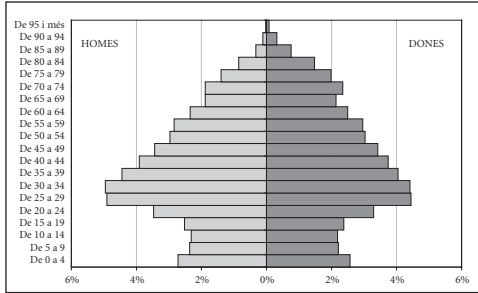
Com hem vist, el caràcter bàsicament masculí de la immigració s'accentua en el cas de les poblacions d'origen africà i asiàtic, com es mostra a les piràmides de les poblacions amb nacionalitat del Marroc, Gàmbia i el Pakistan, que és un cas molt espectacular de desequilibri de sexes.

Per contra, els grups de procedència llatinoamericana estan formats per un nombre més gran de dones que d'homes, com també mostren els exemples escollits. En el cas de les dues comunitats més nombroses (equatorians i colombians) aquest desequilibri no és excessivament pronunciat, però és més evident en el cas de la comunitat dominicana. Finalment es mostra el cas excepcional, dintre del context de la immigració europea, de la migració russa, que també té un desequilibri molt accentuat en favor de les dones.

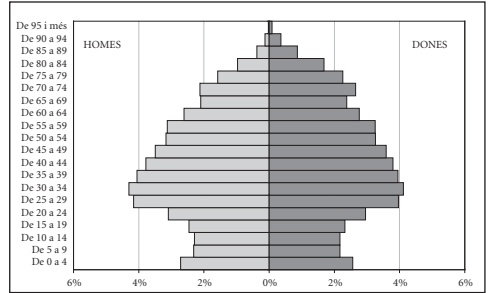
Gràfic 1.

Piràmides de població pel total de la població i segons la nacionalitat de la població empadronada. Catalunya, 2006

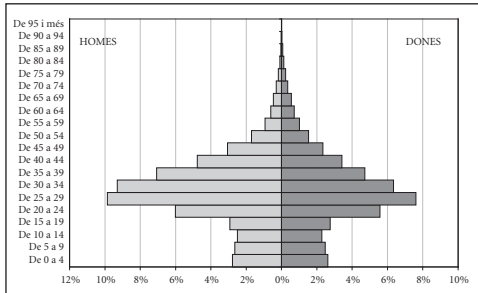
Població empadronada

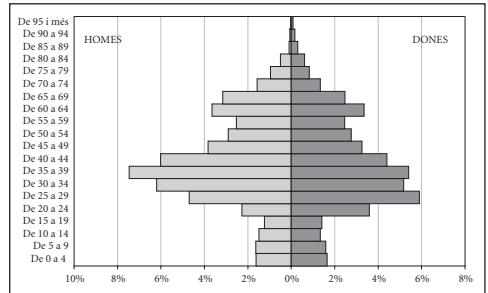
Població de nacionalitat espanyola

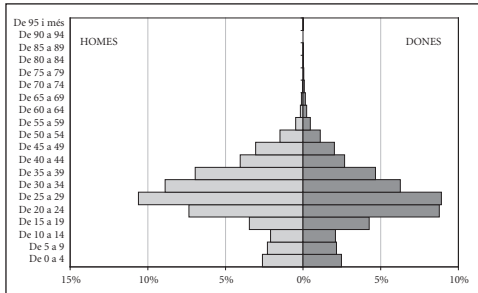
Població de nacionalitat estrangera

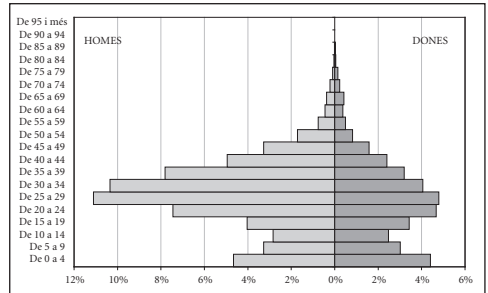
Població de nacionalitat alemanya

Població de nacionalitat romanesa

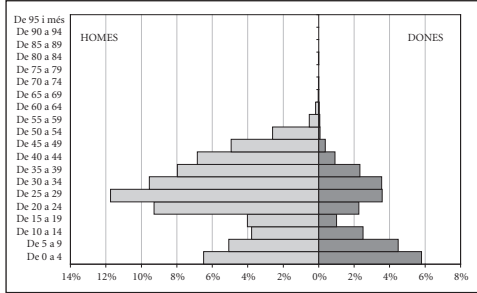
Població de nacionalitat marroquina

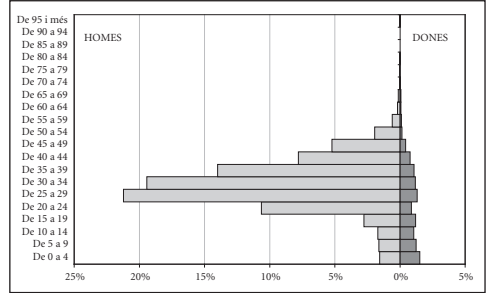
Font: Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

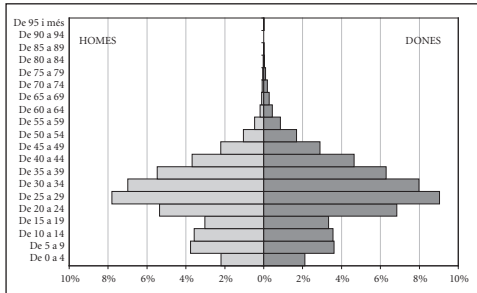
Població de nacionalitat gambiana

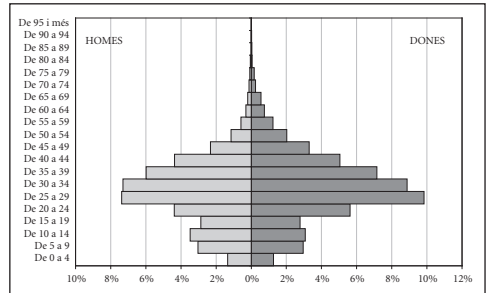
Població de nacionalitat pakistanesa

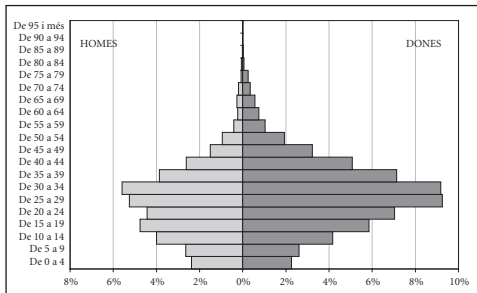
Població de nacionalitat equatioriana

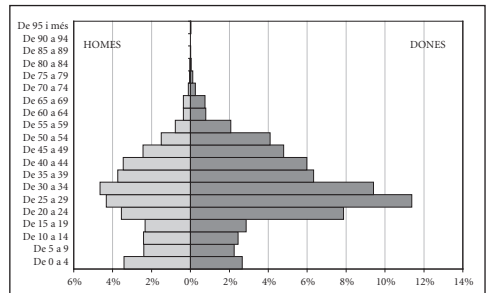
Població de nacionalitat colombiana

Població de nacionalitat dominicana

Població de nacionalitat russa

COM ES DISTRIBUEIXEN PEL TERRITORI CATALÀ?

A diferència de les grans onades migratòries dels anys seixanta i setanta del segle xx, que van tenir un caire fonamentalment metropolità, la immigració actual de procedència internacional s'està estenent d'una manera bastant uniforme pel territori català: només a 11 comarques hi ha percentatges d'estrangers inferiors al 10%, i cap no té un percentatge inferior a la mitjana europea (5,9% a 1/1/2004, segons l'Eurostat), ja que la que en té menys és el Ripollès amb el 6,3%. Això no significa, però, que no hi hagi diferències territorials significatives, tal com mostra la taula 8 pel conjunt de Catalunya i per les diferents delimitacions territorials. Aquesta taula s'ha ordenat en funció del percentatge d'estrangers, sempre del més petit al més gran, per províncies, dintre de les províncies per àmbits territorials, i dintre d'aquests àmbits per comarques.

Tot i així, abans de parlar dels patrons territorials hem de diferenciar entre les dades absolutes i les relatives. En termes absoluts, és cert que a la província de Barcelona hi viu més de dos terços de tots els immigrants estrangers i tan sols la comarca del Barcelonès ja concentra més d'un terç del total. En termes relatius, però, són altres àrees territorials les que mostren percentatges d'estrangers més elevats respecte a la seva població total, fet que permet parlar del caràcter gairebé ubic de la nova immigració i, alhora, diferenciar pautes territorials per nacionalitats i grups de nacionalitats.

A grans trets les comarques costaneres, seguides per les comarques de Ponent i certes contrades pirinenques, són les que mostren els percentatges més elevats d'estrangers, mentre que les comarques de la Catalunya central (9,8%) són les que es troben a l'extrem oposat. L'àmbit metropolità (12,7%) també mostra percentatges comarcals per sota de la mitjana catalana (amb l'excepció del Barcelonès i el Garraf), i hi destaquen, amb nivells relativament baixos, comarques que sí que van protagonitzar les migracions dels anys seixanta i setanta del segle xx, com el Vallès Occidental i el Baix Llobregat. Per tant la província de Barcelona, amb el 12,4%, és la que presenta la proporció més petita de ciutadans estrangers, comparada amb el 17,4% de la província de Girona —la que en té el percentatge més alt—, el 14,3% de Tarragona o el 13,5% de Lleida.

Entre les comarques gironines, les costaneres són efectivament les que en tenen proporcions més altes (destaca l'Alt Empordà, amb gairebé el 22%) i les interiors, com la

Taula 8.

Població empadronada total i de nacionalitat estrangera, i proporció d'aquesta per agrupacions continentals. Catalunya, províncies, àmbits territorials i comarques, 2006

	Població total	Població estrangera	% total estrangers	% europeus UE-15	% europeus no UE-15	% total europeus	% sud-americans	% nord-americans i centreamericans	% total americans	% africans	% d'Àsia i Oceania
Comarques centrals	481.689	47.082	9,8	0,4	1,3	1,7	1,9	0,3	2,2	5,5	0,4
Berguedà	40.137	3.037	7,6	0,4	1,6	2,0	2,1	0,3	2,4	2,6	0,5
Anoia	109.067	8.826	8,1	0,5	1,2	1,7	1,8	0,3	2,1	4,0	0,4
Bages	173.630	15.034	8,7	0,4	1,4	1,8	1,8	0,3	2,1	4,4	0,3
Solsonès	13.083	1.610	12,3	0,6	2,2	2,8	1,9	0,2	2,1	7,1	0,4
Osona	145.772	18.575	12,7	0,4	1,0	1,4	2,1	0,2	2,3	8,5	0,5
Àmbit metropolità	4.850.470	614.036	12,7	1,6	0,9	2,6	4,9	0,8	5,7	2,7	1,7
Vallès Occidental	834.897	78.813	9,4	1,0	0,8	1,8	3,7	0,6	4,3	2,8	0,5
Baix Llobregat	769.977	75.732	9,8	1,3	0,9	2,2	3,9	0,4	4,3	2,8	0,5
Vallès Oriental	371.298	37.676	10,1	0,8	1,0	1,7	3,4	0,3	3,7	4,3	0,4
Maresme	408.394	45.608	11,2	1,6	0,8	2,3	2,8	0,4	3,2	4,9	0,7
Alt Penedès	96.795	10.825	11,2	0,8	1,2	2,0	3,0	0,3	3,3	5,5	0,4
Garraf	133.112	18.317	13,8	4,2	1,8	6,0	4,2	0,6	4,9	2,5	0,4
Barcelonès	2.235.997	347.065	15,5	2,0	1,0	3,0	6,5	1,2	7,7	1,8	3,1
BARCELONA	5.318.827	659.424	12,4	1,5	1,0	2,5	4,7	0,8	5,4	2,9	1,6
Alt Pirineu i Vall d'Aran	72.138	9.117	12,6	2,6	2,8	5,5	4,7	0,5	5,2	1,9	0,2
Pallars Jussà	12.734	1.087	8,5	1,1	2,6	3,6	1,8	0,5	2,3	2,6	0,0
Pallars Sobirà	7.060	765	10,8	1,9	2,4	4,2	5,1	0,4	5,5	1,0	0,1
Alt Urgell	21.310	2.518	11,8	4,1	2,2	6,3	3,6	0,5	4,2	1,1	0,3
Alta Ribagorça	4.092	535	13,1	1,1	5,6	6,7	3,9	0,1	4,1	2,3	0,0
Cerdanya	17.370	2.606	15,0	2,7	2,3	5,1	7,9	0,5	8,4	1,3	0,2
Vall d'Aran	9.572	1.606	16,8	2,4	4,6	7,0	5,0	0,6	5,6	4,1	0,1
Àmbit de Ponent	337.913	46.657	13,8	0,4	4,2	4,6	2,2	0,4	2,5	6,2	0,4
Garrigues	20.049	1.842	9,2	0,3	4,7	5,1	0,6	0,1	0,6	3,3	0,2
Noguera	38.225	4.595	12,0	0,4	4,8	5,2	1,8	0,1	1,9	4,6	0,3
Segrià	189.153	25.643	13,6	0,5	3,2	3,7	2,7	0,4	3,1	6,3	0,5
Pla d'Urgell	34.135	5.035	14,8	0,4	4,8	5,2	1,8	0,1	2,0	7,1	0,5
Urgell	34.883	5.183	14,9	0,3	4,2	4,5	1,7	0,6	2,3	7,6	0,4
Segarra	21.468	4.359	20,3	0,3	10,1	10,4	1,3	0,5	1,8	7,8	0,3
LLEIDA	409.269	55.051	13,5	0,7	3,9	4,7	2,4	0,4	2,7	5,6	0,4
Camp de Tarragona	555.741	77.753	14,0	2,0	2,5	4,5	3,4	0,5	3,9	5,0	0,7
Conca de Barberà	20.266	1.794	8,9	0,5	3,2	3,8	1,5	0,2	1,8	3,0	0,3
Priorat	9.813	871	8,9	1,7	2,9	4,6	1,4	0,2	1,6	2,5	0,2
Alt Camp	41.400	4.126	10,0	0,9	2,1	2,9	1,6	0,4	2,0	4,7	0,3
Baix Penedès	85.942	11.840	13,8	1,9	1,8	3,7	3,4	0,4	3,8	5,9	0,3
Tarragonès	223.109	32.989	14,8	2,1	2,5	4,5	3,9	0,6	4,5	4,8	1,0
Baix Camp	175.211	26.133	14,9	2,4	2,9	5,2	3,4	0,5	4,0	5,2	0,6
Terres de l'Ebre	179.420	27.458	15,3	2,1	6,6	8,7	2,2	0,2	2,3	3,2	1,1
Terra Alta	12.716	1.222	9,6	1,0	6,5	7,6	0,8	0,3	1,1	0,5	0,4
Ribera d'Ebre	23.038	2.523	11,0	3,1	3,9	6,9	0,9	0,1	1,1	2,7	0,3
Baix Ebre	77.567	12.620	16,3	2,5	5,4	7,8	2,1	0,2	2,3	4,4	1,7
Montsià	66.099	11.093	16,8	1,5	9,0	10,5	2,9	0,2	3,1	2,5	0,7
TARRAGONA	735.161	105.211	14,3	2,0	3,5	5,5	3,1	0,4	3,5	4,5	0,8
Comarques gironines	674.480	117.218	17,4	3,2	2,5	5,7	3,1	0,8	3,9	6,8	0,9
Ripollès	26.440	1.653	6,3	0,5	0,7	1,2	1,8	0,2	2,1	2,8	0,2
Garrotxa	52.928	6.576	12,4	1,1	1,3	2,3	1,5	0,4	2,0	4,8	3,3
Pla de l'Estany	28.567	3.851	13,5	1,1	1,3	2,3	2,3	0,4	2,7	7,7	0,7
Gironès	166.485	28.062	16,9	1,2	2,0	3,2	3,0	1,6	4,6	8,4	0,7
Selva	151.753	26.602	17,5	3,5	3,8	7,2	3,7	0,5	4,2	4,7	1,4
Baix Empordà	124.222	23.315	18,8	4,0	2,6	6,6	2,7	0,6	3,4	8,3	0,5
Alt Empordà	124.085	27.159	21,9	6,8	2,6	9,4	4,2	0,6	4,8	7,2	0,4
GIRONA	688.594	119.635	17,4	3,2	2,5	5,7	3,2	0,8	4,0	6,7	0,9
CATALUNYA	7.151.851	939.321	13,1	1,7	1,5	3,2	4,2	0,7	5,0	3,6	1,4

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Garrotxa o, sobretot, el Ripollès, les més baixes. A Tarragona també passa el mateix, tant a les Terres de l'Ebre (15,3%) com al Camp de Tarragona (14%), ja que comarques interiors com la Terra Alta, el Priorat o la Conca de Barberà són les menys afectades per la immigració. La distribució dels estrangers mostra percentatges bastant similars a la província de Lleida, tant per l'àmbit de Ponent (13,8%) com per l'Alt Pirineu i la Vall d'Aran (12,6%), amb mínims per la Noguera i les Garrigues en el primer cas, i pels dos Pallars en el segon; els màxims respectius es troben a la Segarra (més del 20%) i la Vall d'Aran (gairebé el 17%).

La taula 8 també mostra els percentatges per les agrupacions continentals de nacionalitats, distribució que es pot analitzar en l'àmbit municipal gràcies a l'ajuda dels mapes 1 a 6.

Aquests mapes mostren, en primer lloc, que dintre d'una comarca hi pot haver municipis amb nivells d'estrangeria molt dispars; potser el cas més paradigmàtic és el del Solsonès, on la capital, Solsona, presenta un percentatge d'estrangers del 16,3% mentre que pràcticament tots els altres municipis de la comarca no arriben al 5% (mapa 1).

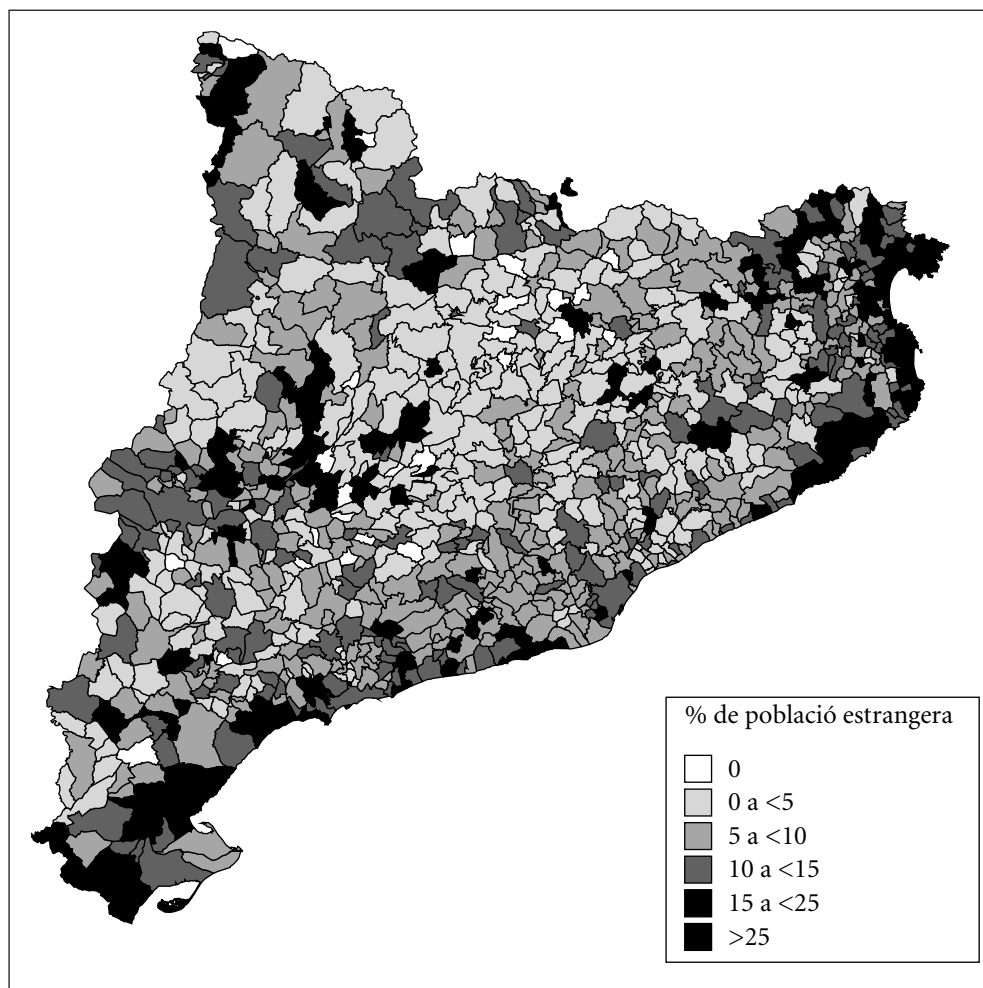
En segon lloc, el mapa 1 reafirma la preferència costanera dels immigrants internacionals, amb casos extrems com Castelló d'Empúries (45,7%), Sant Pere Pescador (35,3%), o Salou (35%), encara que certs municipis de les Terres de Ponent com Guissona (37,2%) o la Portella (32,8%); o bé de la zona pirinenca, com Vielha e Mijaran (20,1%), també presenten percentatges d'estrangers molt elevats.

Finalment, en tercer lloc, els mapes 2 a 6 mostren que les diferents procedències geogràfiques solen mostrar uns certs patrons d'establiment al país més o menys clars:

- Els *europaeus comunitaris* mostren una preferència relativa pels municipis turístics litorals de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva, el Garraf, el Baix Ebre i el Baix Camp, així com per certs municipis turístics pirinencs de l'Alt Urgell i el Pallars Sobirà. Destaquen també alguns municipis de la Ribera d'Ebre com Riba-roja d'Ebre i Ginestar.

Mapa 1.

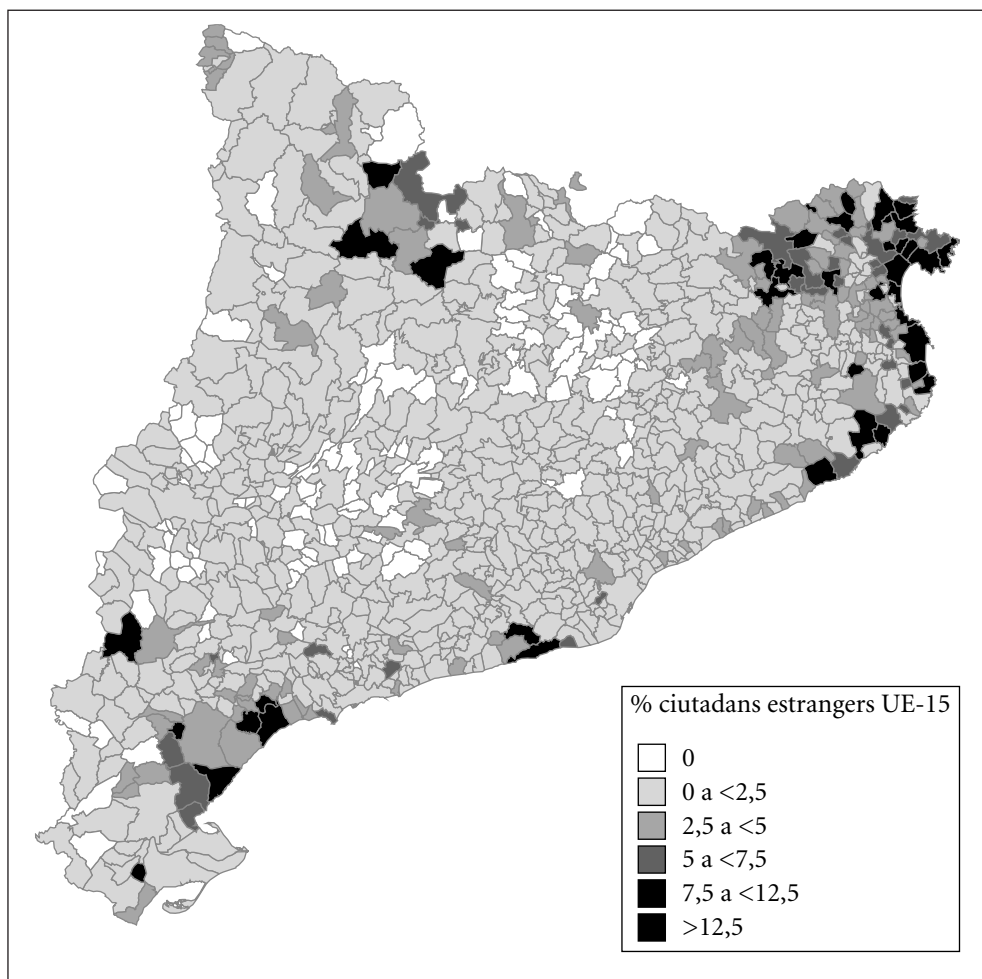
Percentatge de població de nacionalitat estrangera sobre la població total de cada municipi. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Mapa 2.

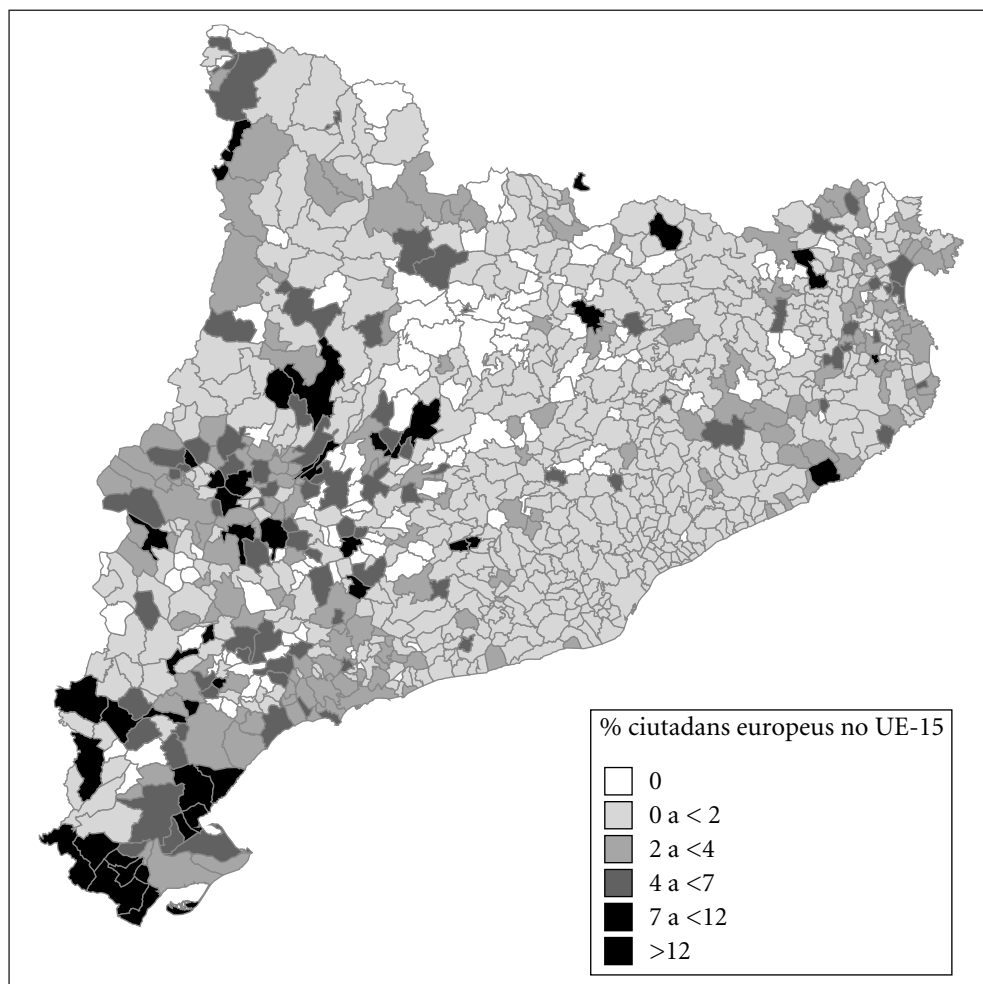
Percentatge d'estrangers de la Unió Europea dins de cada municipi. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Mapa 3.

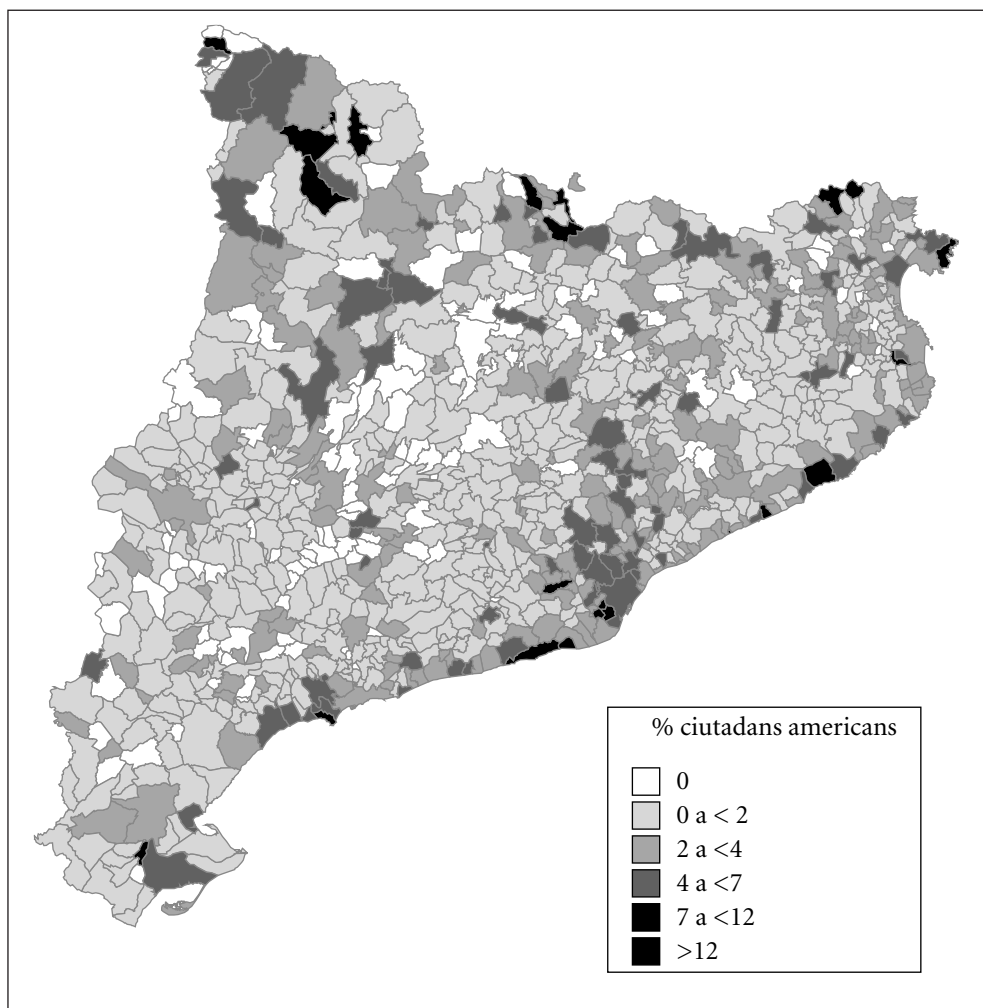
Percentatge dels europeus extracomunitaris dins de cada municipi . Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Mapa 4.

Percentatge dels nacionals de països americans dins de cada municipi. Catalunya, 2006

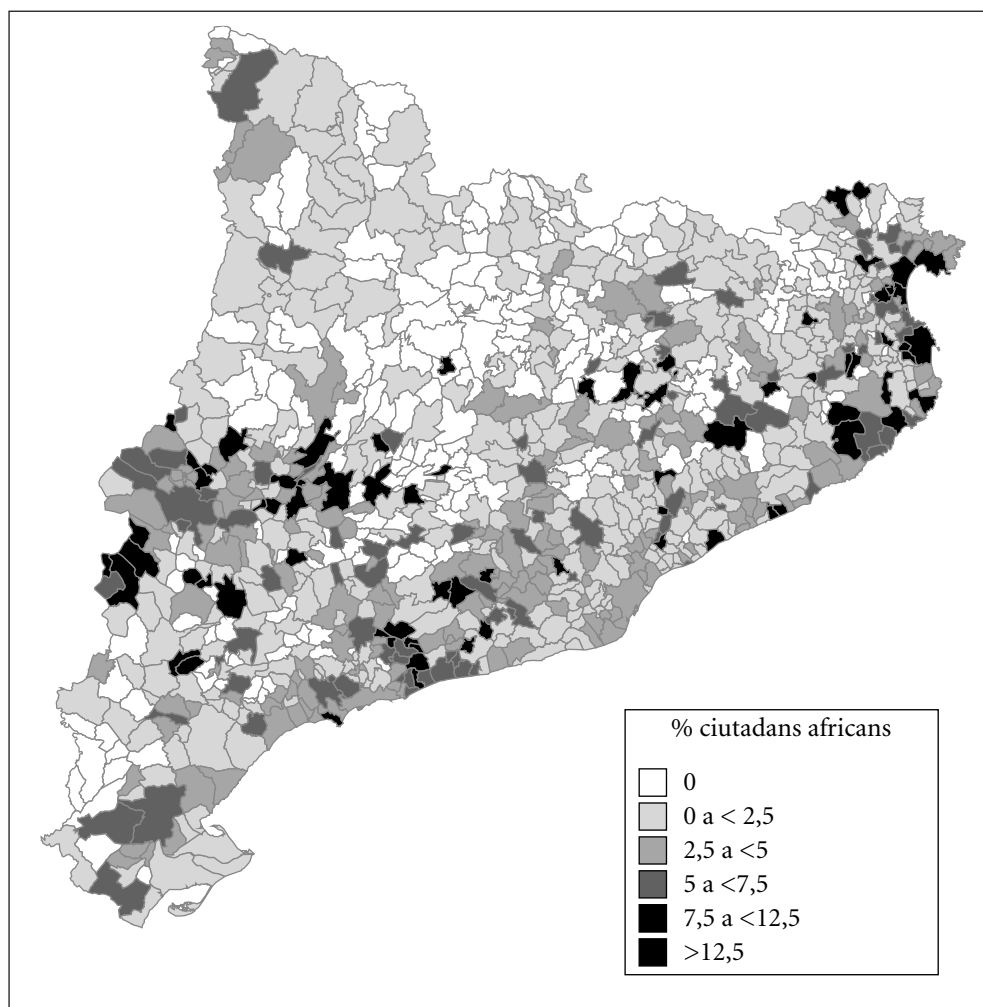

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Mapa 5.

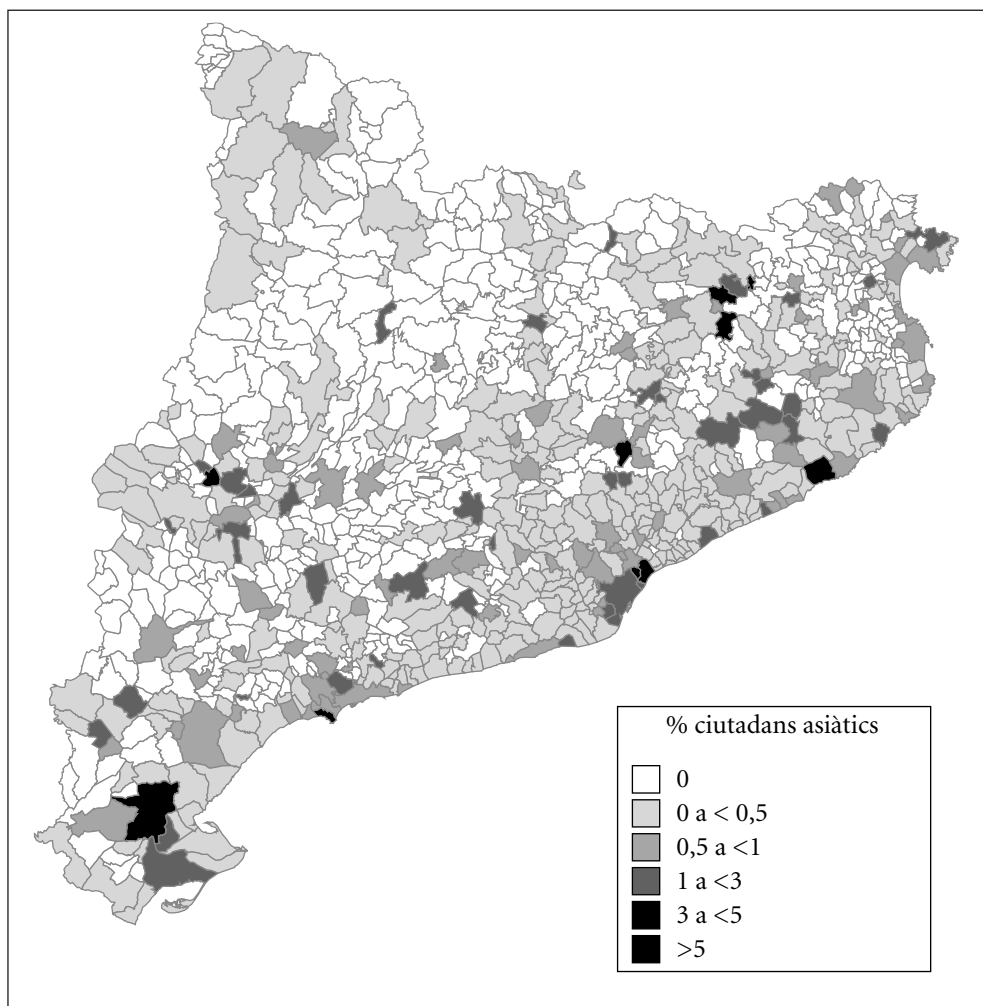
Percentatge dels nacionals de països africans dins de cada municipi. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Mapa 6.

Percentatge dels nacionals de països d'Àsia i Oceania dins de cada municipi. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró, proporcionades per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

- Els *europus extracomunitaris* presenten les concentracions més grans als municipis del Montsià —sobretot en aquells situats a la frontera amb Castelló, com Alcanar, Ulldecona i la Sénia—, del Baix Ebre —com Camarles, l'Ampolla i el Perelló— i de la Segarra, com Guissona o Torà. La seva distribució tradueix el pes dels romanesos i la proximitat geogràfica amb Castelló, que ha estat inicialment un dels principals centres receptors d'immigrants d'aquesta nacionalitat.
- Els ciutadans de països *americans* semblen estar més dispersos pel territori català i no presenten percentatges especialment alts en una comarca específica, encara que mostren certa predilecció pels municipis de l'àmbit metropolità i per certs municipis pirinencs propers a estacions d'esquí com Sort, Espot i la Vall de Cardós, al Pallars Sobirà, i Alp i Ger, a la Cerdanya.
- Els ciutadans *africans* mostren concentracions més altes a certs municipis interiors, potser per la seva més gran participació laboral en activitats agràries. Seròs, al Segrià, Mollerussa o Agramunt, al Pla d'Urgell, i Tàrraga i Guissona, a l'Urgell, mostren percentatges relativament elevats de població d'origen africà, així com Vic i Manlleu (Osona), Salt (Gironès) o Banyoles (Pla de l'Estany), de caire més industrial.
- Finalment, el conglomerat *asiàtic* mostra percentatges més modestos per tot arreu, i destaca únicament la seva concentració a Badalona (bàsicament, pakistanesos i xinesos) i Santa Coloma de Gramenet (xinesos), així com puntualment a altres municipis com Tortosa (pakistanesos), Olot (indis i xinesos) i Lloret de Mar (indis).

Existeixen, per tant, uns patrons territorials d'assentament dels immigrants estrangers a Catalunya més o menys determinats en funció del seu origen, pautes que no obstant això estan en mutació permanent i que, de totes maneres, no ens han de fer oblidar que la concentració més gran de ciutadans estrangers a casa nostra es troba, en nombres absoluts, a la ciutat de Barcelona i a la seva àrea metropolitana. Aquestes pautes territorials són un reflex d'una certa especialització laboral per nacionalitats que s'ha anat configurant amb el temps. En definitiva, es podria dir que la geografia dels estrangers a Catalunya és, en certa manera, una geografia de l'activitat laboral.

CONCLUSIONS

Les pàgines anteriors han tractat de sintetitzar quina ha estat l'evolució recent del col·lectiu d'immigrants estrangers a Catalunya i quines en són les característiques demogràfiques principals. Es tracta d'una població que ha experimentat un augment excepcional durant el darrer quinquenni i que —tot i les dificultats per mesurar-la, la disparitat de les fonts estadístiques disponibles i la variació de les dades segons si s'utilitza com a criteri definitori la nacionalitat o el lloc de naixement—, tindria actualment un volum proper al milió de persones, que representaria pels volts del 13% de la població catalana total.

És una població jove i cada vegada més masculinitzada, procedent majoritàriament de països llatinoamericans, del Marroc i, més recentment, de països de l'Europa de l'Est, comunitats seguides a certa distància per les provinents de l'Àfrica subsahariana i d'Àsia. No hem d'oblidar, però, l'existència d'un flux migratori procedent dels països comunitaris, amb unes característiques demogràfiques força diferents, en el qual tenen un pes remarcable les persones en edat de jubilació.

Tant aquests darrers immigrants com el col·lectiu majoritari dels immigrants laborals tenen, però, un tret en comú: la predilecció per establir-se en comarques litorals, on trobem, en nombres absoluts, el volum més gran de població de nacionalitat estrangera. No obstant això, i a diferència d'onades immigratòries anteriors, aquesta nova onada procedent de fora d'Espanya s'ha establert per tot Catalunya, fins arribar a assolir percentatges molt significatius de la població de municipis petits i mitjans situats a les Terres de Ponent, a les Terres de l'Ebre o a determinades contrades pirinenques, localitzacions sens dubte lligades als sectors d'activitat en què treballen de manera preferent els immigrants estrangers.

Referències bibliogràfiques

- ARANGO, Joaquín (2004). “La población inmigrada en España”. *Economistas*, núm. 99, p. 6-14.
- BRANCÓS, Inés; DOMINGO, Andreu (1997). “Aspectes demogràfics de la immigració estrangera a les comarques barcelonines”, a E. MALUQUER (dir.) *II Informe sobre immigració i treball social*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- CABRÉ, Anna (1999). *El sistema català de reproducció. Cent anys de singularitat demogràfica*. Barcelona: Proa.
- DE CASTRO, Miguel Ángel (2004). “Fuentes estadísticas sobre la inmigración”, *Economistas*, núm. 99, p. 128-145.
- DEVOLDER, Daniel; GIL, Fernando; FORTE, Pere (2006). “Estimación del grado de error en el registro de la población extranjera en España: un enfoque comparativo”, comunicació presentada al X Congreso de la Población Española, Pamplona, 29 de juny - 1 de juliol.
- DOMINGO, Andreu (2004). “La immigració actual a Espanya. Aspectes demogràfics”. *Papers de Demografia*, núm. 252.
- DOMINGO, Andreu; HOULE, René (2004). “La actividad de la población de nacionalidad extranjera en España, entre la complementariedad y la exclusión”, ponència presentada al IV Congreso sobre la Inmigración en España, Girona, 10-13 de novembre de 2004.
- DOMINGO, Andreu (en premsa). “Internacionalització de la immigració i població estrangera a Catalunya”, a II Jornades de població “La població a Catalunya”. Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.
- DOMINGO, Andreu; BAYONA, Jordi; BRANCÓS, Inés (2002). *Migracions internacionals i població jove de nacionalitat estrangera a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Secretaria General de Joventut.
- DOMINGO, Andreu; BRANCÓS, Inés (2000). “Población femenina de nacionalidad extranjera en la provincia de Barcelona”. *Papers. Revista de Sociología*, núm. 60, p. 305-326.
- FERNÁNDEZ CORDÓN, Juan Antonio (2004). “Demografía e inmigración”. *Economistas*, núm. 99, p. 16-27.
- GIL, Fernando; DOMINGO, Andreu (2006). “La complementariedad de la actividad de españoles y extranjeros: análisis sectorial y diferencias territoriales”, comunicació presentada al X Congreso de la Población Española, Pamplona, 29 de juny - 1 de juliol.
- IDESCAT (2005a). *Població de Catalunya segons les diferents fonts existents*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, Mimeo.

IDESCAT (2005b). *Estimacions de població segons naturalesa. 1996-2001*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, document metodològic.

IZQUIERDO ESCRIBANO, Antonio; LÓPEZ DE LERA, Diego (2003). "El rastro demográfico de la inmigración en España: 1996-2002". *Papeles de Economía Española*, núm. 98, p. 68-93.

MASSÓ GARROTE, Marcos Francisco (2003). "El nuevo marco legal del derecho de extranjería en España. De la inestabilidad legal a la ausencia de una política de inmigración". *Papeles de Economía Española*, núm. 98, p. 45-65.

MUÑOZ PÉREZ, Francisco; IZQUIERDO ESCRIBANO, Antonio (1989). "L'Espagne, pays d'immigration". *Population*, núm. 44-2, p. 257-289.

OBSERVATORIO DE LAS MIGRACIONES Y LA CONVIVENCIA INTERCULTURAL DE LA CIUDAD DE MADRID (2005). *Informe sobre el proceso de normalización de trabajadores extranjeros*. Madrid: Dirección General de Inmigración, Cooperación al Desarrollo y Voluntariado.

PASCUAL, Àngels; CARDELÚS, Jordi; SOLANA, A. Miguel (2000). "Recent immigration to Catalonia: character and responses", a R. KING, G. LAZARIDIS, C. TSARDINIDIS (eds.). *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*. Londres: Macmillan.

PUJADAS, Isabel; GARCIA, Arlinda; LÓPEZ, Cristina; NAVARRO, Montserrat (2003). "La immigració estrangera a les Terres de l'Ebre: canvis recents i reptes de futur". *Perspectives Territorials*, núm. 4.

RECAÑO, Joaquín (2002). "La movilidad geográfica de la población extranjera en España: un fenómeno emergente". *Cuadernos de Geografía*, núm. 72, p. 135-156.

RECAÑO, Joaquín; DOMINGO, Andreu (2005). "Factores sociodemográficos y territoriales de la inmigración irregular en España", comunicació presentada al XXV Congreso Internacional de la Población 2005, Tours, França, 18-23 de juliol.

RECOLONS, Lluís (1998). "Migracions entre Catalunya i l'estranger", a S. GINER (dir.). *La societat catalana*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, p. 243-271.

REQUES, Pedro; DE COS, Olga (2004). "De lo global a lo local: repercusiones geodemográficas de la inmigración en España". *Economistas*, núm. 99, p. 48-61.

SOLANA, A. Miguel; MOREN, Ricard; DE MIGUEL, Verónica (2002). "L'estudi de les migracions a Catalunya des de la geografia i la demografia". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 41, p. 145-164.

SOLÉ, Carlota; PARELLA, Sònia; ALARCÓN, Amado; BERGALLI, Valeria; GIBERT, Francesc (2000). "El impacto de la inmigración en la sociedad receptora". *REIS*, núm. 90, p. 131-157.

9 Aproximació a la irregularitat a Catalunya

Joaquín Recaño Valverde¹
Andreu Domingo Valls²

-
1. Investigador del Centre d'Estudis Demogràfics (CED), professor associat del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i membre del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de Demografia i Migracions del CED, finançat per la Generalitat de Catalunya (ref. 2005SGR00930).
  2. Sotsdirector del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) i investigador principal del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de Demografia i Migracions del CED, finançat per la Generalitat de Catalunya (ref. 2005SGR00930).

RESUM

Un dels aspectes més destacats que es deriven de l'actual onada immigratòria és l'augment accelerat que ha experimentat a Catalunya la població estrangera en situació irregular des de l'any 2001. En aquest capítol farem una anàlisi de la grandària i les característiques demogràfiques d'aquest col·lectiu durant els primers anys del segle XXI. I destacarem, d'altra banda, els resultats positius del procés de normalització documental dut a terme durant l'any 2005 i els seus efectes sobre la irregularitat a Catalunya. L'estimació màxima del nombre d'immigrants en situació irregular a Catalunya se situava, a 1 de gener de 2006, molt a prop dels 280.000 individus, i el 35% dels estrangers eren susceptibles d'incorporar-se al grup dels anomenats "sense papers". Els immigrants irregulars s'han reduït, per primera vegada, en valors absoluts i relatius, durant l'any 2005, essent aquest un dels principals resultats de l'últim procés de regularització. El col·lectiu llatinoamericà i el de persones originàries dels països de l'est d'Europa són en l'actualitat els que tenen nivells relatius d'irregularitat més grans, per davant dels africans, que gràcies a una cronologia migratòria més antiga presenten proporcions d'irregularitat significativament més baixes. L'elevat nombre de menors sense regularitzar augura una reducció considerable dels irregulars quan els seus pares facin la primera renovació del permís de residència al llarg de l'any 2006. Malgrat que és evident que no ha resolt de manera completa el fenomen de la irregularitat, aquesta darrera operació de regularització ha invertit la tendència al creixement i ha comportat una disminució significativa de la proporció d'irregulars entre el segon col·lectiu d'immigrants més nombrós a Catalunya, els equatorians.

SOTA L'OMBRA DE LA IRREGULARITAT³

L'acció legislativa de l'Estat en matèria d'estrangeria no ha estat aliena al *boom* migratori experimentat des de l'inici del segle XXI, ans al contrari. El creixement de la població estrangera enregistrat des de l'any 2000 no es pot explicar sense els canvis legislatius i, en especial, les diverses operacions reguladores. I això per diferents raons:

- perquè han incrementat notablement la visibilitat estadística de la població de nacionalitat estrangera;
- perquè, en major o menor mesura, algunes modificacions legislatives han tingut també un “efecte crida”, han incentivat nous corrents migratoris que s'han sumat als corrents ja existents; i
- perquè aquests nous corrents han afectat no només el nombre, sinó també la composició per sexe i edat i la distribució per nacionalitats de la població estrangera al país.

---

3. Aquest article s'emmarca dintre dels projectes I+D “Migraciones internas, constitución familiar y empleo: dinámicas territoriales y temporales” (SEJ2004-01534), dirigit pel doctor Joaquín Recaño, i “Demografía e integración social de la población de nacionalidad extranjera en España” (SEJ2004-00846), dirigit pel doctor Andreu Domingo, tots dos finançats pel Ministeri d'Educació i Ciència mitjançant el Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica 2004-2007, i pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya.

La regularització del 2000 (Reial Decret 239/2000), la del 2001 (Reial Decret 142/2001) —coneguda com a “regularització per arrelament”—, i per fi, la regularització del 2005 —prevista al Reglament de la Llei 14/2003—, no han estat les úniques mesures legislatives que s’han pres durant aquest temps i que han incidit en els moviments migratoris i en la situació de la població resident a Catalunya. Podríem destacar també, per exemple, els anuncis de l’exigència de visat a diferents països (Equador i Colòmbia, o Bolívia, més recentment) o els canvis en l’accés a la nacionalitat espanyola per als descendents d’antics emigrants espanyols (principalment en el cas de l’Argentina), que han accelerat, en uns casos, o facilitat, en altres, l’arribada intensa dels estrangers en els darrers anys. Però les regularitzacions mereixen una atenció especial, ja que per definició són les que han tingut com a objectiu declarat acabar amb la situació d’irregularitat en què es troba una part important de la població estrangera, amb totes les implicacions que aquesta situació té, tant pel que fa a les condicions de vida com a la integració social d’aquest col·lectiu heterogeni, així com per a la societat receptora, començant pel sector públic, però acabant també pel conjunt d’habitants d’un territori; en aquest cas, Catalunya. I és que la irregularitat, juntament amb el creixement, ha estat una de les característiques principals de la situació de la població estrangera durant els darrers anys al conjunt d’Espanya (Recaño i Domingo, 2006) i a Catalunya, però també en altres països de la Unió Europea (Salt, Clarke i Schmidt, 2000; Salt, Clarke i Wanner, 2004). L’augment de la irregularitat ha estat paral·lel a l’aplicació de polítiques restrictives en el control dels moviments migratoris que s’ha anat enregistrant durant els darrers anys a la majoria de països desenvolupats (Castles, 2004).

Popularment s’entén que la irregularitat comprèn exclusivament les persones que han entrat al país de forma irregular o, com a molt, també inclou les que ho van fer de forma regular (com a turistes o estudiants), però amb la intenció de romandre al país més enllà del temps de validesa de la seva estada en aquestes condicions. La nostra percepció del fenomen està fortament esbiaixada per esdeveniments com els que es van produir durant el mes d’octubre del 2005, a la frontera d’Espanya amb el Marroc, amb les imatges de ciutadans subsaharians que intentaven saltar desesperadament les tanques que els separaven de les ciutats de Ceuta i Melilla, d’Espanya i de la Unió Europea, i que van fer que la nostra atenció es fixés sobre els que seran anomenats indiscriminadament “sense papers”, “indocumentats” o “il·legals” (King, 2002) gai-

rebé exclusivament en el control dels fluxos i les fronteres. Cal recordar, però, que la irregularitat és una situació a què es pot arribar per diverses vies, que depèn de com es defineixi mitjançant la legislació vigent i que no és una característica inherent a la naturalesa de certs immigrants (Colectivo IOÉ, 1999; Heckmann, 2004). Així doncs, als que mai no han tingut accés a la documentació necessària, sigui quina sigui la seva forma d'entrada al país, caldria afegir-hi aquells que en un moment o altre han perdut la seva condició de regulars (irregularitat sobrevinguda) i els que es troben en situació d'il·legalitat (entre els que hi ha les persones amb ordre d'expulsió o sortida obligatòria no executada, que estan en llibertat).

Espanya s'ha significat en els darrers anys com un cas extrem en els nivells d'irregularitat del col·lectiu d'estrangers al territori. Així, comparant les dades del padró continu de població i les dels permisos de residència per al conjunt espanyol, amb totes les prudències necessàries sobre la distorsió que poden introduir les mateixes fonts (i a què ens referirem en els propers apartats), es pot fer una estimació màxima d'1.470.000 immigrants irregulars no comunitaris, que significaven una proporció del 49% del conjunt d'estrangers d'aquesta procedència⁴ a 1 de gener de 2005. En aquest sentit, la necessitat de repetides operacions reguladores no ha fet res més que palesar la ineficiència de les polítiques migratòries adoptades fins al moment (Sandell, 2005; Aja i Díez, 2005).

Entre el 7 de febrer i el 7 de maig de l'any 2005 es va dur a terme la darrera gran operació reguladora a Espanya, pensada per a totes aquelles persones ocupades i residents al país en situació irregular (anomenada Proceso de Normalización Documental de Trabajadores Extranjeros). Les dades provisionals d'aquesta regularització per al conjunt de l'Estat ens parlen de 687.138 demandes, de les quals, a 7 de maig de 2005 (quan acabava el termini), se n'havia admès a tràmit el 88%, és a dir 604.357. D'aquestes, 561.241 (el 93%) s'han resolt favorablement, 112.842 de les quals corresponien a Catalunya (un 19% dels permisos de residència en vigor a Catalunya el 31 de desembre de 2005). D'aquesta manera, es convertia en l'operació d'aquesta naturalesa de major

---

4. En els propers apartats descriurem amb detall la composició per nacionalitats que hem utilitzat per fer l'estimació d'irregulars.

envergadura de les que s'han dut a terme fins ara.⁵ Com en les operacions anteriors, Catalunya apareix com una de les comunitats autònomes que més demandes ha rebut (el 20% de les demandes atorgades).

A continuació es descriuen les fonts i la metodologia emprada per estimar els immigrants en situació irregular i es presenten els resultats principals sobre les característiques d'aquest col·lectiu a Catalunya, del qual s'han seleccionat els quatre grups regionals i les nacionalitats que presentaven un nombre més gran d'efectius a 1 de gener de 2006, i que integren un grup variat i heterogeni quant a la cronologia migratòria, les característiques demogràfiques i l'origen territorial.

FONTS I METODOLOGIA D'ESTIMACIÓ DE LA IMMIGRACIÓ IRREGULAR A CATALUNYA I ESPANYA

Les mesures legislatives en matèria d'estrangeria i migracions durant la dècada dels noranta han anat acompanyades d'un esforç notable per millorar, racionalitzar i centralitzar la informació estadística sobre els fluxos i els efectius de població estrangera residents a Espanya. Els resultats han estat dispars i, en alguns casos, han introduït interrogants importants sobre la seva fiabilitat.

L'any 1996 és central en la millora del recompte de població de nacionalitat estrangera, a causa de l'establiment de mesures legislatives relacionades directament i indirecta amb els estrangers i el disseny d'un nou registre continu de població (l'anomenat padró continu); aquests elements expliquen l'ampliació substancial de la cobertura estadística de la població estrangera. Aquell any es va aprovar la Llei Reguladora de les bases de règim local, que establia per primera vegada el dret i el deure d'empadronar-se de totes les persones que resideixen en un municipi, independentment de la seva situació legal. Aquest fet, conjuntament amb els rumors que era imminent algun tipus d'iniciativa regularitzadora i que els papers d'empadronament serviren per acreditar el temps

---

5. En tancar l'any 2005 quedaven per resoldre 2.195 sol·licituds de normalització, xifra que no distorsiona l'anàlisi que hem realitzat.

que feia que es residia al país, va invertir totalment la situació anterior de subregistre sistemàtic de la població censada i empadronada, per passar al sobregistre actual, encara per avaluar i de difícil depuració.⁶

Aquell mateix any 1996 es va decidir iniciar les operacions de constitució d'un nou registre a partir de les altes i baixes padronals que permetés obtenir informació contínua sobre la població empadronada a Espanya respecte al sexe, l'edat i la nacionalitat amb el màxim detall territorial: així naixia el padró continu de població. Aquesta sèrie estadística, gestionada per l'Institut Nacional d'Estadística i que es va iniciar el 1998 (amb referència 1 de gener), és la font de dades principal sobre l'evolució de la població d'Espanya per sexe, edat i nacionalitat, pel seu caràcter universal i anual, a més de la relativa rapidesa amb què es disposa dels resultats. Aquesta font presenta, però, alguns problemes que incideixen en la sobreestimació de la població estrangera. La construcció del padró continu a partir de l'avaluació dels moviments migratoris entre municipis ignora totalment les baixes que es donen en adreça fora d'Espanya no comunicades pels interessats, sigui per tornada al país d'origen sigui per migració a tercers països, de manera que contribueix a inflar les dades padronals, conjuntament amb les duplicacions degudes a errors involuntaris o a l'empadronament de familiars per poder accedir a hipotètiques regularitzacions futures.

Al mateix temps, el cens de població i habitatges realitzat el novembre del 2001 va posar de manifest una discrepància important entre les fonts coincidents en la referència temporal: la comparança entre els permisos de residència a 31 de desembre de 2001, el cens d'1 de novembre de 2001 i el padró continu d'1 de gener de 2002 plantejava seriosos dubtes sobre la fiabilitat de les dades del cens, sospitós de subregistre quant a la població estrangera, alhora que obria també interrogants sobre el padró continu en sentit invers, per sobregistre. No obstant això, la variabilitat dels biaixos de caràcter

---

6. Des del novembre del 2005 els padrons municipals de població estan sotmesos a un procés de revisió de la situació de residència de la població estrangera empadronada pel qual tots els estrangers no comunitaris sense permís de residència permanent han de tornar a empadronar-se cada dos anys; el no empadronament produeix automàticament la baixa del padró. Els resultats d'aquest procés encara no estan disponibles, però tot indica una disminució dels efectius.

asistemàtic tant en les característiques de la població estrangera (nacionalitat, sexe i edat) com en la mateixa desagregació territorial, fa difícil en aquests moments una valoració de l'abast de les possibles perturbacions introduïdes en les diferents sèries estadístiques.

Tot i les limitacions subratllades, el padró continu constitueix la millor aproximació al volum real de la població estrangera amb independència del seu estatus legal, mentre que les dades de permisos de residència representen la població real en situació legal. La comparança dels dos registres i la seva disponibilitat anual permeten obtenir una estimació aproximada del nombre d'irregulars a escala provincial mitjançant un càlcul relativament senzill, el mètode del qual es descriu a continuació.

Per definició, la població en situació irregular no és un subjecte estadístic i per tant no es disposa d'estadístiques d'aquest col·lectiu. Només es pot realitzar una estimació indirecta basada en la diferència entre les persones empadronades (padró continu) i els permisos de residència en vigor (Ministeri de l'Interior). Aquest tipus d'estimació ha de tenir en compte tres limitacions:

- En primer lloc, s'hauria de sostreure els ciutadans amb nacionalitat d'algun dels països de la Unió Europea, ja que encara que existeixin discrepàncies entre ambdues fonts, la manca de la targeta de residència no implica que es trobin en situació irregular, atès que gaudeixen dels mateixos drets que els espanyols, tant en la residència com en l'accés a l'ocupació. En l'estimació de població en situació irregular, s'exclou, per tant, la població de la Unió Europea, que per definició legal no pot trobar-se en situació irregular.
- En segon lloc, cal advertir que els resultats poden estar sobreestimant el nombre de persones irregulars, ja que a més de la tendència a la inflació que té el padró continu, ja comentada anteriorment, ens trobem que la sèrie dels permisos de residència no inclou els permisos que a 31 de desembre estan en tràmits de renovació. Si bé aquesta quantitat era habitualment poc significativa, arran de les regularitzacions dels anys 2000 i 2001 es va incrementar progressivament, de manera que contribueix a la sobreestimació dels efectius en situació irregular.
- En tercer lloc, el grau de cobertura de la població estrangera en el padró continu

ha variat des de la seva posada en marxa, la qual cosa ha afectat conjuntament l'escala territorial i algunes nacionalitats. Abans de l'any 2001, certs col·lectius presenten una clara dissociació entre la província de domicili i la província en què obtenen el permís de residència, mostrant les províncies més rurals un major nivell d'aquests últims. Aquestes diferències només afectarien l'estimació global del nombre d'irregulats d'aquelles nacionalitats amb una baixa propensió a empadronar-se. No obstant això, a partir de l'any 2001 les discrepàncies desapareixen i rarament els permisos de residència superen el nombre d'estrangers empadronats en les províncies espanyoles.

- En termes generals, la diferència entre persones amb permisos i persones empadronades ha anat creixent a favor d'aquestes últimes, per a totes les nacionalitats observades. Aquesta evolució és deguda sobretot a la millora progressiva de la cobertura de l'empadronament, que en primer lloc ha de comptar amb els factors que poden haver propiciat una propensió més gran a l'empadronament entre la població immigrada:
  - El fet que, des del 1996, la Llei de bases del règim local marca l'obligatorietat de l'Administració municipal d'empadronar tots els residents estrangers en el municipi, independentment de la seva situació legal.
  - El paper de l'empadronament com document acreditatiu de l'antiguitat de la residència en el país per a regularitzar-se.
  - L'empadronament com a requisit administratiu per accedir a recursos socials com, per exemple, la targeta sanitària o l'escolarització dels menors (amb independència de la situació legal de l'immigrant).

A aquesta propensió més gran a empadronar-se hi hauríem d'afegir els biaixos, ja enumerats amb anterioritat, que contribueixen a la inflació de l'empadronament, començant pels de tipus estadístic, que afecten pròpiament el padró continu, entre els quals assenyalem com a principals els falsos registres que s'expliquen per motius legals (amb o sense duplicació), o les dificultats del registre per detectar les baixes, tant si són degudes a la mobilitat interna com a la internacional (tornada o moviment migratori a tercers països). Sense oblidar, finalment, la sobreestimació que es podria derivar dels permisos de residència que es trobessin en període de renovació a cada moment determinat.

En aquest text no es busca la correcció de les dades padronals i dels permisos per calibrar el possible biaix, sinó fer una estimació aproximada del nombre d'irregulars i de les seves característiques demogràfiques a Catalunya.

El càlcul de la irregularitat

Una primera aproximació a la irregularitat sol realitzar-se comparant els permisos de residència en vigor a 31 de desembre d'un any determinat amb els resultats del padró continu a 1 de gener de l'any següent. Els resultats mostren diferències notables entre els nivells d'irregularitat de les nacionalitats considerades, les causes de les quals són múltiples. A partir de les dues estadístiques senyalades s'obté un estimador relativament senzill de la proporció d'immigrants en situació irregular que es mostra en l'equació següent. Es tracta de restar el nombre de persones amb permisos de residència de les persones empadronades i calcular el percentatge d'aquestes darreres (és a dir, persones empadronades que no tenen papers) sobre el conjunt d'estrangers empadronats. Cal subratllar que el càlcul del nombre d'irregulars que hem portat a terme és una estimació màxima d'aquest col·lectiu:

$$Ir(i, j, t) = \frac{I_{pc}(i, j, t) - I_{pr}(i, j, t)}{I_{pc}(i, j, t)}$$

On $Ir(i, j, t)$ és un estimador relatiu de la irregularitat en l'any t , la nacionalitat j i la regió i

$I_{pc}(i, j, t)$ és la població de nacionalitat estrangera registrada pel padró continu en la regió i , de nacionalitat j en l'any t , que integra tant immigrants regulars com irregulars.

$I_{pr}(i, j, t)$ és la població de nacionalitat estrangera j amb permís de residència en la regió i en l'any t , assimilable a la immigració de caràcter regular.

Aquest procediment és extensible també a qualsevol altra característica que pugui ser comparada entre el padró continu i els permisos de residència, com és el cas del sexe i del grup d'edat.

En aquest treball s'ha considerat que els col·lectius en situació irregular corresponen a quatre agrupacions regionals de nacionalitats:

- a) *Resta d'Europa*, constituït per tots els països que no formen part de la Unió Europea dels Quinze. Formarien part d'aquest grup tots els països de l'Est que pertanyien a l'òrbita soviètica. D'altra banda, la manca de desagregació d'alguns països, com Noruega i Suïssa, no ens ha permès distingir-los, en alguns casos, quan s'han construït els indicadors generals de l'agrupació regional. No obstant, això, per a altres indicadors corresponents es fa una distinció individualitzada dels països que integren realment aquest grup.
- b) *Països del continent africà*.
- c) *Amèrica llatina*, format per tots els països del continent americà amb l'excepció dels Estats Units i el Canadà.
- d) *Països asiàtics*, tots els del continent amb l'excepció d'Armènia i Geòrgia (antigues repúbliques soviètiques que s'han incorporat al conjunt de la Resta d'Europa).
- e) Queden exclosos, per tant, de l'anàlisi de la irregularitat els països de la Unió Europea dels Quinze, els Estats Units, el Canadà i els països d'Oceania.

Les dades utilitzades en aquest treball procedeixen de l'Observatori Permanent de la Immigració (OPI) del Ministeri de Treball i Afers Socials (permisos de residència) i d'un avançament, amb dades no oficials, del padró continu a 1 de gener de 2006 que ens ha proporcionat la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya i que, malgrat l'escassa desagregació, ens permetran una primera i exclusiva aproximació als resultats d'aquesta darrera operació de regularització.

EVOLUCIÓ TEMPORAL DE LA IMMIGRACIÓ IRREGULAR A CATALUNYA

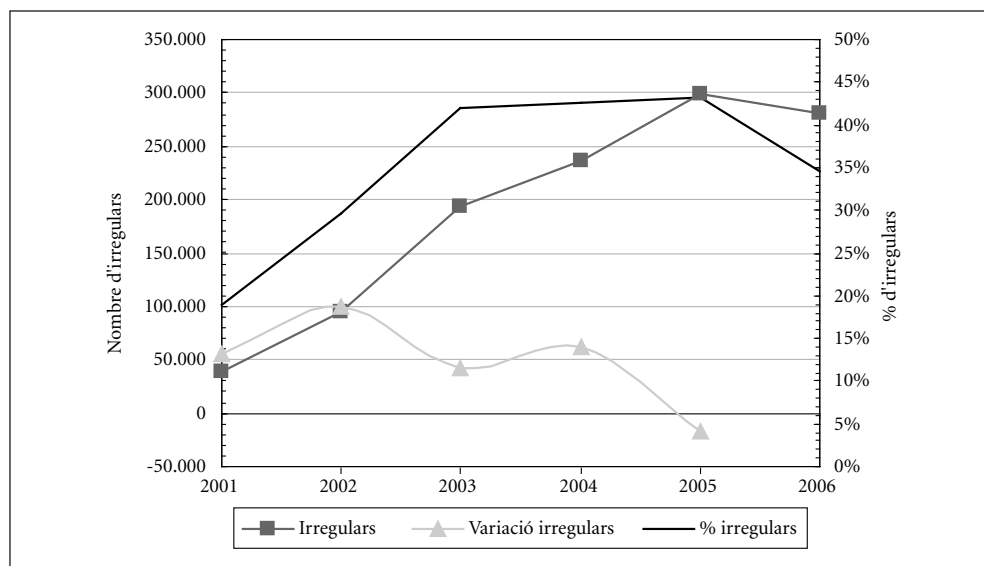
El nombre absolut d'immigrants en situació irregular a Catalunya ha registrat un augment espectacular entre l'any 2001 i el 2006, període en què van passar dels 39.000 inicials als 280.000 el 2006. No obstant això, el seu ritme de creixement s'ha reduït considerablement des de l'any 2004 i es registra una disminució real de gairebé 18.000 irregulars durant l'any 2005, com a primer resultat positiu de la regularització del

2005 (taula 1 i gràfic 1). Malgrat les noves incorporacions a partir del 2005, part de les quals són irregulars, els bons resultats de la regularització han fet decreïxer el nombre d'irregulars a finals del 2005 en la xifra expressada anteriorment. Les dades del conjunt d'Espanya exhibeixen una evolució similar a l'experimentada per Catalunya.

El resultat més important de l'evolució de la proporció d'irregulars es troba en la dinàmica registrada durant l'any 2005: la proporció de persones en situació irregular ha baixat gairebé 10 punts a Catalunya (del 43,1% al 34,6%), i mostra per primera vegada una reducció tant en nombres absoluts com relatius.⁷

Gràfic 1.

Evolució de la població immigrada irregular. Catalunya, 2001-2006

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2001-2006) i permisos de residència (2000-2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

7. La dinàmica del conjunt d'Espanya mostra des del 2003 fins al 2005 una estabilització de la proporció d'irregulars pels volts del 49%.

L'estructura per edats dels irregulars ens fa pensar que la reducció, de 10 punts, de la irregularitat, en el futur pot ser encara més intensa, tenint en compte la regularització per la via del reagrupament familiar.

Un últim aspecte destacat és la creixent homogeneïtzació territorial del fenomen de la irregularitat, que mostra l'intens descens del coeficient de variació de la proporció d'irregulars entre comunitats autònomes des de l'any 2001 (taula 1).

Taula 1.

Estimació del nombre d'immigrants irregulars. Catalunya i Espanya, 2001-2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Irregulars Catalunya	39.023	94.816	194.318	236.809	298.366	280.789
Irregulars Espanya	360.094	697.251	1.099.694	1.188.935	1.473.686	
% Catalunya / Espanya	10,8%	13,6%	17,7%	19,9%	20,2%	
% irregulars Catalunya	19,0%	29,7%	42,0%	42,6%	43,1%	34,60%
% irregulars Espanya	38,6%	47,6%	53,6%	49,1%	49,3%	
CV interregional % irregulars	46,2%	34,6%	19,2%	23,8%	17,7%	

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del padró continu (2001-2006) i dels permisos de residència (2000-2005). La data de referència del padró és l'1 de gener i la dels permisos de residència, el 31 de desembre. Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

La proporció d'immigrants irregulars a Espanya varia considerablement entre els diferents grups de nacionalitats, encara que aquesta segueix a grans trets una pauta íntimament relacionada amb la cronologia del procés migratori. Els nivells més baixos (taula 2) corresponen a la immigració més antiga, l'africana, amb un 30,2% d'irregulars, mentre que les dades corresponents al conjunt d'immigrants asiàtics, són qüestionables per la baixa propensió a empadronar-se d'algunes de les nacionalitats incloses en l'agregat continental i que fa inviable l'aplicació del mètode de mesura dels irregulars. Per contra, la immigració llatinoamericana i la de la resta d'Europa presenta nivells d'irregularitat pròxims al 55% en la primera i superiors al 64% per la segona.

Taula 2.

Percentatge d'immigrants irregulars per comunitats autònomes i grup de nacionalitats, 1/1/2005*

Comunitats autònomes	Conjunt	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica llatina	Àsia
Andalusia	53,5%	67,5%	39,5%	62,8%	20,0%
Aragó	46,6%	64,9%	27,1%	46,2%	16,4%
Astúries	44,1%	45,4%	28,8%	46,8%	25,4%
Illes Balears	45,7%	57,5%	16,5%	57,7%	16,3%
Canàries	47,5%	39,4%	37,0%	57,5%	14,4%
Cantàbria	31,1%	44,4%	31,6%	30,2%	
Castella - La Manxa	58,2%	72,9%	32,8%	56,6%	16,6%
Castella-Lleó	39,9%	53,1%	20,8%	39,7%	
Catalunya	43,1%	56,8%	24,5%	56,1%	29,1%
Com. Valenciana	62,6%	69,8%	44,2%	67,2%	42,0%
Extremadura	29,0%	81,4%	6,8%	46,2%	0,3%
Galícia	42,9%	57,4%	25,4%	45,1%	18,6%
Madrid	50,4%	65,5%	34,6%	51,2%	22,6%
Múrcia	44,6%	63,2%	22,9%	55,9%	27,1%
Navarra	44,7%	57,4%	35,3%	45,0%	42,0%
País Basc	53,6%	67,0%	43,2%	57,0%	31,5%
La Rioja	48,3%	71,7%	26,4%	51,8%	28,9%
Espanya	49,3%	64,4%	30,2%	55,1%	25,4%

* Encara no es disposa de les dades padronals per al conjunt d'Espanya corresponents a 1 de gener de 2006.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró continu (1/1/2005) i dels permisos de residència (31/12/2004).

El nivell d'irregularitat que presenta Catalunya ha estat sistemàticament més baix que l'enregistrat al conjunt de l'Estat, encara que en els últims anys s'ha produït una convergència: dels gairebé 20 punts de diferència de l'any 2002 s'ha passat a només 6 punts l'any 2005 (taula 1). Aquestes diferències no han estat homogènies quan s'han establert per grups de nacionalitat. El 2005 Catalunya mostrava uns nivells més baixos d'irregularitat que el conjunt d'Espanya entre els africans (24,5%) i els procedents

de la resta d'Europa (56,8%), però mostrava nivells lleugerament superiors entre la immigració llatinoamericana i asiàtica (56,1% i 29,1% respectivament).

L'evolució temporal de la irregularitat que pot observar-se en la taula 3 mostra un creixement ininterromput dels immigrants irregulars entre el col·lectiu procedent de la resta d'Europa i el continent asiàtic,⁸ amb increments absoluts durant el procés de regularització del 2005, mentre que els africans i els llatinoamericans registren una disminució durant l'any 2005.

Taula 3.

Evolució dels immigrants irregulars per grups de nacionalitats. Catalunya, 2001-2006

Nombre d'irregulars	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Resta d'Europa	4.369	11.539	28.023	37.053	51.940	55.106
Àfrica	9.052	22.448	35.901	37.208	54.881	48.311
Amèrica llatina	27.922	64.184	123.454	152.767	170.336	150.317
Àsia	-2.323	-3.355	6.940	9.781	21.209	27.055
Total	39.020	94.816	194.318	236.809	298.366	280.789
% global	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Resta d'Europa	10,6%	11,8%	14,4%	15,6%	17,4%	19,6%
Àfrica	21,9%	22,9%	18,5%	15,7%	18,4%	17,2%
Amèrica llatina	67,5%	65,4%	63,5%	64,5%	57,1%	53,5%
Àsia			3,6%	4,1%	7,1%	9,6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%
% d'irregulars	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Resta d'Europa	31,4%	43,2%	59,1%	57,7%	56,8%	47,7%
Àfrica	9,1%	16,8%	21,7%	20,2%	24,5%	18,8%
Amèrica llatina	39,2%	49,9%	60,7%	60,5%	56,1%	43,2%
Àsia			14,9%	18,0%	29,1%	29,6%
Total	19,0%	29,7%	42,0%	42,6%	43,1%	34,6%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2001-2006) i dels permisos de residència (2000-2005). Les dades de la irregularitat fan referència a l'1 de gener de cada any. Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

8. Els increments negatius que registra el col·lectiu d'asiàtics es deuen a un baix nivell d'empadronament d'aquestes nacionalitats.

El col·lectiu de llatinoamericans ha mantingut des del 2001 una posició dominant entre els irregulars residents a Catalunya, mentre que els africans, en conjunt, han reduït lleugerament el seu paper entre els irregulars a mesura que els procedents de la resta d'Europa i d'Àsia augmentaven de proporció en la immigració irregular.

En tots els col·lectius es va incrementar el nivell relatiu d'irregularitat durant el període 2001-2005, encara que amb valors molt diferents. Mentre que entre els africans 19 de cada 100 ciutadans d'aquest continent es trobaven el 2005 en situació irregular, 56 de cada 100 llatinoamericans i ciutadans de països de la resta d'Europa podien considerar-se en aquesta situació. L'any 2005 va significar, per contra, una reducció de la proporció d'irregulars en els tres col·lectius esmentats i un lleuger increment entre els asiàtics (taula 3).

L'evolució temporal de la irregularitat mostra també una pauta molt consistent en totes les nacionalitats (gràfic 2), en les quals les proporcions d'irregulars creixen considerablement entre els anys 2001 i 2003, s'estabilitzen entre el 2003 i el 2004 per a reduir-se des del començament de l'any 2004, per algunes nacionalitats, i des del 2005 per altres. Aquesta pauta afecta, de manera general, bona part de les 30 nacionalitats analitzades, mentre que les proporcions d'irregulars entre la immigració boliviana i brasilera, exemple de fluxos de caràcter molt recent, van continuar creixent, la primera fins l'any 2005 i la segona fins el 2006.

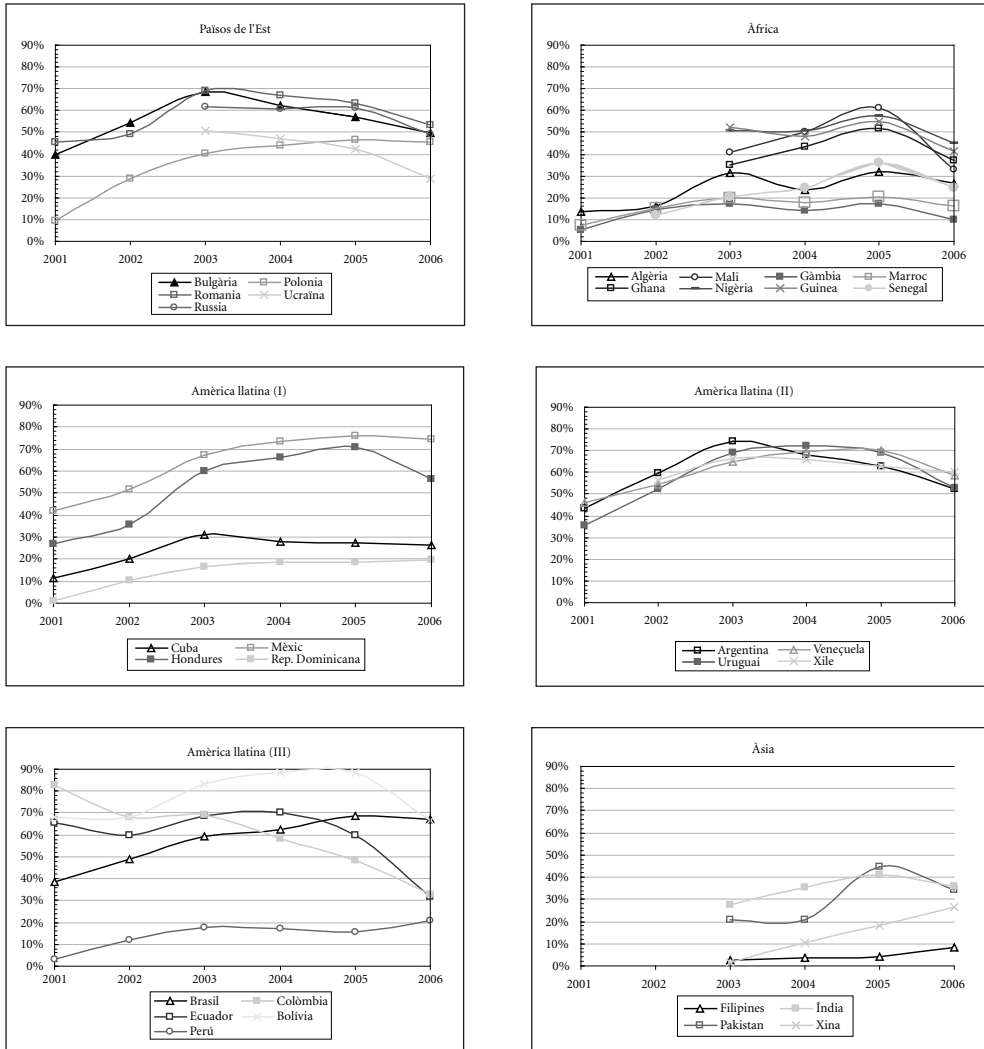
ELS EFECTES DEL PROCÉS DE REGULARITZACIÓ DEL 2005 SOBRE LA IMMIGRACIÓ IRREGULAR

La regularització del 2005 ha reduït efectivament el nombre de persones en situació irregular, malgrat que com veurem ha anat acompanyada d'un augment d'aquests en nombres absoluts per algunes nacionalitats, com a efecte col·lateral no desitjat (taules 4 i 5).

Centrem-nos en l'evolució experimentada per la irregularitat durant l'any 2005. La taula 4 presenta l'evolució dels fluxos nets enregistrats a Catalunya durant el 2005.

Gràfic 2.

Evolució de la irregularitat per nacionalitats. Catalunya, 2001-2006

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2001-2006) i els permisos de residència (2000-2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Malgrat l'augment de 120.000 immigrants dels quatre col·lectius analitzats que registra el padró continu durant el 2005, el procés de normalització documental ha permès absorbir aquest creixement i reduir en més de 17.500 persones el nombre d'immigrants irregulars. Aquesta reducció, encara que generalitzada, no ha afectat amb la mateixa intensitat tots els col·lectius.

La immigració llatinoamericana és la que ha experimentat una més gran disminució, absoluta i relativa, del nombre d'irregulars, seguida dels immigrants de la resta d'Europa; ambdós col·lectius registraven el 2005 els índexs d'irregularitat més elevats. La immigració africana, per la seva banda, és la que ha experimentat una menor reducció relativa, encara que era el col·lectiu que partia dels nivells d'irregularitat més baixos. Per contra, el nombre d'irregulars ha crescut lleugerament entre els immigrants asiàtics.

Com pot observar-se en la taula 5, on es representen les proporcions d'immigrants en situació irregular de diferents nacionalitats, el grau d'irregularitat dels agregats continentals (taula 4) amaga una situació molt heterogènia, amb nivells d'irregularitat i efectes del procés de regularització del 2005 molt desiguals, que semblen estar vinculats estretament amb el període d'arribada a Catalunya.

Taula 4.

Dinàmica migratòria i irregularitat. Catalunya, 2005-2006

Agrupació de nacionalitats	Variació PC 2005 i 2006	% Variació PC 2005 i 2006	Irregulars 2005 (1 gener)	Irregulars 2006 (1 gener)	Variació absoluta	% variació	% irregulars 2005 (1 gener)	% irregulars 2006 (1 de gener)	Variació
Resta d'Europa	24.098	26,4%	51.940	55.106	3.166	6,1%	56,8%	47,7%	-9,1%
Àfrica	32.977	14,7%	54.881	48.311	-6.570	-12,0%	24,5%	18,8%	-5,7%
Amèrica llatina	44.729	14,7%	170.336	150.317	-20.019	-11,8%	56,1%	43,2%	-12,9%
Àsia	18.425	25,3%	21.209	27.055	5.846	27,6%	29,1%	29,6%	0,5%
Total	120.229	17,4%	298.366	280.789	-17.577	-5,9%	43,1%	34,6%	-8,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu 2005 i 2006 i dels permisos de residència 2004 i 2005. Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Pel que fa a la immigració de països de l'est d'Europa, les vuit nacionalitats considerades han experimentat una reducció de la proporció d'irregulars, encara que en quatre d'elles el nombre absolut d'irregulars s'ha incrementat. Entre aquest col·lectiu, el percentatge d'irregulars l'any 2006 varia entre el mínim dels ucraïnesos (28,6%) i el màxim dels armenis (60,7%), una nacionalitat emergent, encara que el valor més significatiu sigui el 53,2% d'irregulars que conserva Romania, malgrat la reducció de més de 10 punts l'any 2005.

Tot el col·lectiu africà analitzat experimenta una reducció de la irregularitat en nombres absoluts i relatius. En termes relatius, els marroquins i els gambians són els col·lectius més destacats pel seu volum demogràfic. Els primers presenten una proporció d'irregulars de pels volts del 16%, mentre que els segons mostren un dels nivells d'irregularitat més baixos entre la immigració estrangera a Catalunya (10,1%) en tancar el 2005. Destaca, d'altra banda, la caiguda de gairebé 30 punts en la irregularitat que presenta la immigració procedent de Mali.

Encara que, en conjunt, decreixen els nivells d'irregularitat de la immigració llatinoamericana, hi ha una gran diversitat de situacions dins d'aquest col·lectiu. Bolívia, el Brasil, Cuba, Hondures, Mèxic, el Perú, la República Dominicana i Xile han vist com creixia el nombre dels seus nacionals en situació irregular a Catalunya, tot i que sis d'aquestes vuit nacionalitats han reduït els seus percentatges de població irregular.

En nombres absoluts, els increments més importants d'irregulars s'han produït entre la immigració boliviana, brasilera, peruana i xilena. Per contra, la disminució més important es troba entre els equatorians, que són el col·lectiu que més s'ha beneficiat del procés de regularització del 2005. Aquest col·lectiu ha experimentat una reducció de gairebé 25.000 irregulars i una caiguda de la proporció d'irregulars de 28,2 punts, passant de gairebé el 60% d'irregulars al 31,7% en començar l'any 2006.

La immigració llatinoamericana presenta avui dia molts contrastos. Així, per exemple, la immigració boliviana, de caràcter molt recent, és en el 66% dels casos de naturalesa irregular, enfront de la peruana i la dominicana, amb una mitjana d'antiguitat considerable i subjecta a diversos processos de regularització, el percentatge d'irregularitat

Taula 5.

Estimació dels nivells d'irregularitat per nacionalitats. Catalunya, 2005 i 2006

Nacionalitat	Padró 2005 (1 gener)	Padró 2006 (1 gener)	Variació	Irregulars		% d'irregulars		Variació (d)-(c)	Variació (b)-(a)	Variació relativa (b/a)
				2005(a)	2006(b)	2005 (c)	2006(d)			
Resta d'Europa										
Armènia	2.251	2.782	531	1.493	1.690	66,3%	60,7%	-5,6%	197	13%
Bulgària	7.524	9.123	1.599	4.291	4.520	57,0%	49,5%	-7,5%	229	5%
Geòrgia	1.948	2.403	455	1.502	1.324	77,1%	55,1%	-22,0%	-178	-12%
Moldàvia	2.227	2.822	595	1.144	962	51,4%	34,1%	-17,3%	-182	-16%
Polònia	4.607	6.253	1.646	2.138	2.861	46,4%	45,8%	-0,7%	723	34%
Romania	39.328	52.600	13.272	24.940	27.982	63,4%	53,2%	-10,2%	3.042	12%
Rússia	10.322	12.535	2.213	6.316	6.195	61,2%	49,4%	-11,8%	-121	-2%
Ucraïna	11.342	13.212	1.870	4.836	3.784	42,6%	28,6%	-14,0%	-1.052	-22%
Àfrica										
Algèria	7.252	8.054	802	2.312	2.136	31,9%	26,5%	-5,4%	-176	-8%
Gàmbia	13.130	14.729	1.599	2.258	1.494	17,2%	10,1%	-7,1%	-764	-34%
Ghana	2.840	3.671	831	1.469	1.365	51,7%	37,2%	-14,5%	-104	-7%
Guinea	3.357	3.858	501	1.844	1.593	54,9%	41,3%	-13,6%	-251	-14%
Mali	4.305	4.997	692	2.637	1.635	61,3%	32,7%	-28,5%	-1.002	-38%
Marroc	171.202	194.874	23.672	35.226	31.285	20,6%	16,1%	-4,5%	-3.941	-11%
Mauritània	1.862	2.274	412	609	634	32,7%	27,9%	-4,8%	25	4%
Nigèria	3.706	4.620	914	2.135	2.075	57,6%	44,9%	-12,7%	-60	-3%
Senegal	10.284	12.723	2.439	3.694	3.147	35,9%	24,7%	-11,2%	-547	-15%
Amèrica llatina										
Argentina	35.657	39.794	4.137	22.371	20.811	62,7%	52,3%	-10,4%	-1.560	-7%
Bolívia	24.354	35.590	11.236	21.558	23.646	88,5%	66,4%	-22,1%	2.088	10%
Brasil	11.735	16.845	5.110	8.050	11.301	68,6%	67,1%	-1,5%	3.251	40%
Colòmbia	41.853	45.410	3.557	20.340	14.817	48,6%	32,6%	-16,0%	-5.523	-27%
Cuba	7.638	8.451	813	2.101	2.209	27,5%	26,1%	-1,4%	108	5%
Equador	88.618	90.475	1.857	53.096	28.661	59,9%	31,7%	-28,2%	-24.435	-46%
Hondures	3.874	5.280	1.406	2.744	2.987	70,8%	56,6%	-14,3%	243	9%
Mèxic	7.898	9.320	1.422	6.018	6.950	76,2%	74,6%	-1,6%	932	15%
Perú	27.103	30.697	3.594	4.217	6.449	15,6%	21,0%	5,4%	2.232	53%
Rep. Dominicana	15.131	17.422	2.291	2.845	3.435	18,8%	19,7%	0,9%	590	21%
Uruguai	13.367	15.382	2.015	9.211	8.104	68,9%	52,7%	-16,2%	-1.107	-12%
Veneçuela	7.184	8.552	1.368	5.023	5.009	69,9%	58,6%	-11,3%	-14	0%
Xile	12.803	15.283	2.480	8.057	9.195	62,9%	60,2%	-2,8%	1.138	14%
Àsia										
Bangladesh	2.502	3.267	765	754	844	30,1%	25,8%	-4,3%	90	12%
Filipines	7.237	7.702	465	315	649	4,4%	8,4%	4,1%	334	106%
Índia	8.021	10.432	2.411	3.289	3.731	41,0%	35,8%	-5,2%	442	13%
Japó	1.991	2.290	299	516	853	25,9%	37,2%	11,3%	337	65%
Pakistan	20.028	26.386	6.358	8.932	9.056	44,6%	34,3%	-10,3%	124	1%
Xina	28.088	35.630	7.542	5.128	9.447	18,3%	26,5%	8,3%	4.319	84%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu de 2005 i 2006 i dels permisos de residència de 2004 i 2005. Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

de la qual tot just se situa pels volts del 20%, mentre que la immigració colombiana ha vist com disminuïa la seva proporció d'irregulars de forma paral·lela a la disminució dels seus fluxos (32,6% d'irregularitat).

Finalment, totes les nacionalitats asiàtiques experimenten un increment dels seus irregulars, encara que només Bangladesh, l'Índia i el Pakistan registren una disminució de la proporció dels seus ciutadans en situació irregular. La immigració filipina (8,4% d'irregulars) i la pakistanesa (34,3%) presenten les situacions extremes entre les nacionalitats del continent asiàtic.

LA DURADA DE RESIDÈNCIA: UN FACTOR ESTRUCTURAL DE LA IRREGULARITAT

Les dificultats per obtenir una informació estadística significativa sobre la població en situació irregular limita considerablement les possibilitats d'establir característiques individuals de la irregularitat. No obstant això, podem estimar la influència d'alguns factors estructurals, com ara la durada de residència del col·lectiu nacional a Catalunya o la incidència del nivell de riquesa en el país d'origen, expressat a partir del PIB per càpita.

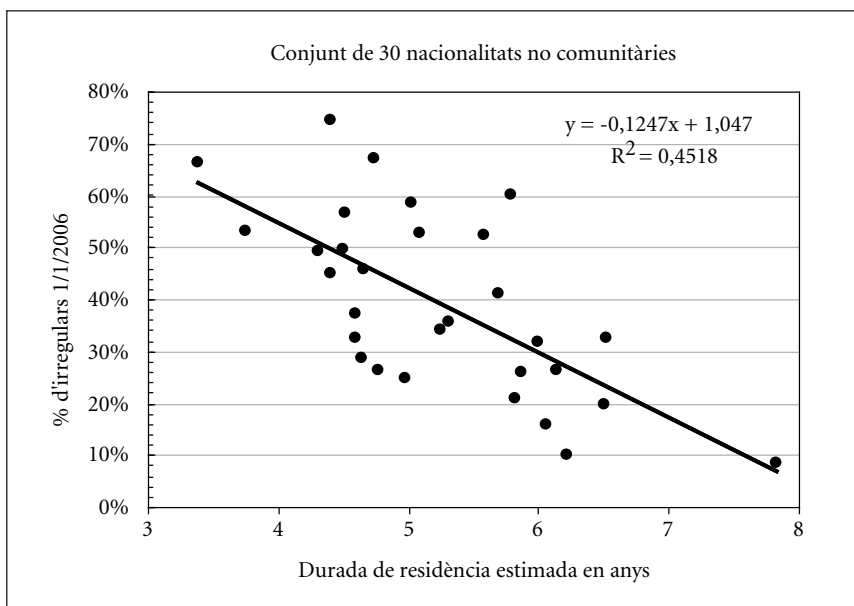
Podem dir, sense por a equivocar-nos, que hi ha una clara associació negativa entre la proporció d'immigrants irregulars i la durada mitjana de residència a Catalunya (a 1 de gener del 2006): a mesura que augmenta la durada de residència d'una nacionalitat en disminueix la proporció d'irregulars. Si observem el gràfic 3, la R^2 de Pearson⁹ presenta un valor de 0,451 el 2006 (0,462 per al conjunt d'Espanya el 2005) mentre que el signe del coeficient és negatiu. D'altra banda, encara que el grau d'associació és relativament baix, la més gran reducció de la irregularitat s'ha produït en algunes de les nacionalitats amb una durada mitjana de residència més baixa, que eren les que mostraven un grau més alt d'irregularitat l'any 2005.

---

9. Aquest indicador estadístic té valors entre 0 i 1; això permet interpretar el grau d'associació en termes de percentatge de la variable explicada. El valor 0,451 vol dir que la variable de la durada de residència explica un 45% de la variabilitat que mostren els nivells d'irregularitat quan es mesuren per nacionalitats.

Gràfic 3.

Incidència de la durada de la residència en els nivells d'irregularitat. Catalunya, 1/1/2006

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2001-2006) i dels permisos de residència (2000-2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

CARACTERÍSTIQUES DEMOGRÀFIQUES DE LA IMMIGRACIÓ IRREGULAR

La distribució per sexes de la irregularitat (taula 6) pot donar-nos pistes sobre les estratègies migratòries del col·lectiu, en general, i les dutes a terme com a resposta als canvis legislatius experimentats durant els últims anys. Per exemple, el major nombre d'homes en situació irregular en el cas dels africans (el 68,9% dels irregulars són homes) i asiàtics (72,4%) respondria tant al perfil masculinitzat d'aquests corrents migratoris, com a un efecte crida en favor dels homes en edat de treballar. El cas oposat el trobaríem

Taula 6.

Característiques demogràfiques bàsiques de la immigració irregular. Catalunya, 2006

Agrupació de nacionalitats	% d'irregulars per sexes		% de dones entre el conjunt d'irregulars	Distribució entre les agrupacions	
	Homes	Dones		Homes	Dones
Resta d'Europa	45,6%	49,5%	50,2%	18,2%	21,1%
Àfrica	19,5%	17,4%	31,1%	22,2%	11,5%
Amèrica llatina	44,1%	42,4%	53,7%	46,4%	61,7%
Àsia	32,3%	25,1%	27,6%	13,2%	5,8%
Total	33,4%	36,1%	46,6%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i dels permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

entre els llatinoamericans, amb nacionalitats migratòries amb un perfil tradicionalment femení i/o de caràcter familiar, on el 53,7% dels irregulars serien dones.

L'estructura demogràfica de la immigració irregular és sensiblement més jove que la de la immigració en situació regular (Recaño i Domingo, 2006). Aquest resultat s'explica, en bona part, per la mateixa cronologia del procés migratori. Els fluxos migratoris internacionals que rep Catalunya es caracteritzen per un predomini notable de les persones entre 20 i 34 anys (Domingo, 2004) que una vegada arribats a Catalunya passen per una fase d'alegalitat que es reflecteix també en el pla estadístic; quan aquests individus han regularitzat la seva situació tenen una edat sensiblement superior. Per contra, entre els immigrants irregulars existeix una elevada proporció de nous nadius, tots ells més propers a l'edat modal de migració. Aquestes dues pautes explicarien per si soles les diferències d'edat entre immigrants regulars i irregulars.

Amb l'escassa desagregació per edats que ofereixen els permisos de residència registrats a 31 de desembre de 2005 no és possible arribar a resultats detallats sobre l'estructura demogràfica dels irregulars que ens ofereix el treball de Recaño i Domingo (2006) per

al conjunt d'Espanya. No obstant això, en la taula 7 podem destacar algunes característiques interessants de l'estructura demogràfica dels irregulars a Catalunya.

El gruix dels immigrants irregulars es localitza lògicament en les edats actives (16-64 anys), en proporcions que oscil·len entre el mínim dels llatinoamericans (74,3%) i el màxim dels africans (95,4%). Aquestes diferències procedeixen, substancialment, del protagonisme que tenen els menors de 16 anys en cada grup de nacionalitats.

Taula 7.

Distribució de la població per grups d'edat i situació respecte a la regularitat. Catalunya, 2006

Irregulars	Grups d'edat			Total
	0-15 anys	16-64 anys	65 anys i més	
Resta d'Europa	18,6%	80,6%	0,8%	100%
Àfrica	2,2%	95,4%	2,3%	100%
Amèrica llatina	23,2%	74,3%	2,5%	100%
Àsia	11,9%	86,5%	1,6%	100%
Total	17,0%	81,0%	2,0%	100%
Regulars	0-15 anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa	8,6%	89,2%	2,1%	100%
Àfrica	23,3%	75,6%	1,1%	100%
Amèrica llatina	9,5%	88,8%	1,7%	100%
Àsia	14,6%	84,2%	1,3%	100%
Total	15,4%	83,1%	1,4%	100%
Conjunt de la població	0-15 anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa	13,4%	85,1%	1,5%	100%
Àfrica	19,3%	79,4%	1,3%	100%
Amèrica llatina	15,1%	82,9%	2,0%	100%
Àsia	13,5%	85,1%	1,4%	100%
Total	16,0%	82,4%	1,6%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i dels permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Així, 1 de cada 4 immigrants latinoamericans en situació irregular té menys de 16 anys, proporció que se situa prop de la dels de la resta d'Europa, 1 de cada 5 (18,6%). Aquesta elevada presència de menors mostra o bé un reagrupament familiar previ a la concessió dels permisos de residència d'aquests menors o el resultat d'una immigració de caràcter familiar. Aquesta situació contrasta amb la presència insignificant de menors irregulars entre el col·lectiu africà (2,2%), de la qual cosa podem deduir

Taula 8.

Nivells d'irregularitat i distribució per edats. Catalunya, 2006

Nombre d'irregulars	Grups d'edat			Total
	0-15* anys	16-64 anys	65 anys i més	
Resta d'Europa	10.221	44.192	434	54.847
Àfrica	1.067	46.110	1.134	48.311
Amèrica llatina	31.344	100.352	3.338	135.034
Àsia	5.072	36.832	693	42.597
Total	47.704	227.486	5.599	280.789
Distribució per edats	0-15* anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa	18,6%	80,6%	0,8%	100%
Àfrica	2,2%	95,4%	2,3%	100%
Amèrica llatina	23,2%	74,3%	2,5%	100%
Àsia	11,9%	86,5%	1,6%	100%
Total	17,0%	81,0%	2,0%	100%
Proporció d'irregulars	0-15* anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa	66,1%	45,0%	25,2%	47,5%
Àfrica	2,1%	22,6%	33,0%	18,8%
Amèrica llatina	62,4%	36,4%	50,5%	40,6%
Àsia	35,2%	40,6%	46,4%	40,0%
Total	36,8%	34,0%	42,2%	34,6%

* Existeix una diferència d'un any entre el grup d'edat procedent del padró continu del 2006 (0-14) anys i el que proporciona els permisos de residència (0-15).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i els permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

que els menors africans o bé han nascut aquí, de pares amb permisos, o bé han arribat després d'un procés de reagrupament, amb els papers en regla. La prova més evident de l'avançament del reagrupament familiar pot observar-se en la proporció d'irregulars entre els immigrants menors de 16 anys de la resta d'Europa i de l'Amèrica llatina (66,1% i 62,4% respectivament) davant d'un minúscul 2,1% dels menors africans (taula 8). A tots els col·lectius, la proporció d'immigrants irregulars de més de 65 anys és molt reduïda.

No obstant això, l'anticipació de projectes migratoris fins llavors latents o inexistents i la precipitació del reagrupament familiar tenen un efecte notable en l'estructura demogràfica quan aquesta s'analitza amb més detall per nacionalitats, tal com s'observa en les taules 9 i 10. Per exemple, els immigrants irregulars de nacionalitat equatoriana d'ambdós sexes es caracteritzen per una estructura d'edat molt jove, en què el 35,5% són menors de 16 anys. En la mateixa situació, amb valors per damunt del 20%, es troben la immigració irregular de nacionalitat russa, argentina, boliviana, colombiana, hondurenys, peruana, dominicana, uruguaians, xilens i filipina. Aquesta situació contrasta amb el baixíssim 1% dels immigrants marroquins en situació irregular en les mateixes edats (taula 9).

Les proporcions elevades d'irregularitat que presenten els menors de 16 anys entre les diferents nacionalitats dels països de l'Europa de l'Est i de l'Amèrica llatina, en contrast amb el grup de 16 a 64 anys, són una prova fefaent del que hem subratllat fins ara. Aquesta proporció elevada podria significar una reducció substantiva de la irregularitat en dates properes. Tanmateix, tot això dependrà de la capacitat de renovació dels permisos: un exemple d'aquesta probable evolució el mostra la immigració equatoriana: 35 de cada 100 equatorians entre els 16 i els 64 anys residents a Catalunya són irregulars, mentre que 60 de cada 100 menors de 16 anys d'aquesta nacionalitat estarien en la mateixa situació (taula 10).

Si tenim en compte la proporció del grup de 16 a 64 anys com a mesura més apropiada del nivell d'irregularitat a Catalunya a començaments del 2006, ens trobem amb dos grups de contrast ben marcat: una immigració més recent, en la qual la irregularitat supera el 50% (Armènia, Geòrgia, Bolívia, el Brasil, Hondures, Mèxic, Veneçuela i

Taula 9.

Estimació de la distribució per edats de la immigració irregular segons la nacionalitat. Catalunya, 2006

Nacionalitat	0-15 anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa				
Armènia	20,1%	78,3%	1,6%	1.690
Bulgària	15,3%	83,3%	1,4%	4.520
Geòrgia	13,9%	84,7%	1,4%	1.324
Moldàvia	13,4%	86,3%	0,3%	962
Polònia	15,6%	83,6%	0,8%	2.861
Romania	19,2%	80,1%	0,7%	27.982
Rússia	21,3%	77,1%	1,6%	6.195
Ucraïna	15,1%	84,2%	0,6%	3.784
Àfrica				
Algèria	11,6%	85,2%	3,2%	2.136
Ghana	3,2%	96,7%	0,1%	1.365
Guinea	11,6%	86,1%	2,3%	1.593
Mali	2,7%	97,2%	0,1%	1.635
Marroc	0,9%	96,1%	3,1%	31.285
Nigèria	5,3%	94,6%	0,1%	2.075
Senegal	4,7%	95,2%	0,0%	3.147
Amèrica llatina				
Argentina	20,3%	74,3%	5,4%	20.811
Bolívia	20,1%	79,3%	0,7%	23.646
Brasil	14,2%	85,1%	0,7%	11.301
Colòmbia	21,6%	76,5%	1,9%	14.817
Cuba	11,4%	79,5%	9,1%	2.209
Equador	35,5%	62,7%	1,9%	28.661
Hondures	23,2%	75,3%	1,5%	2.987
Mèxic	8,9%	90,4%	0,7%	6.950
Perú	21,3%	73,8%	4,9%	6.449
Rep. Dominicana	29,4%	67,8%	2,8%	3.435
Uruguai	26,2%	69,0%	4,8%	8.104
Veneçuela	17,8%	79,6%	2,7%	5.009
Xile	20,9%	76,4%	2,7%	9.195
Àsia				
Bangladesh	9,1%	90,0%	0,8%	844
Filipines	27,0%	65,9%	7,1%	649
Índia	3,3%	95,9%	0,9%	3.731
Japó	13,7%	85,7%	0,6%	853
Pakistan	3,5%	96,0%	0,4%	9.056
Xina	17,3%	81,9%	0,9%	9.447

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Taula 10.

Nivells d'Irregularitat de la immigració segons la nacionalitat i el grup d'edat.
Catalunya, 2006

Nacionalitats	0-15 anys	16-64 anys	65 anys i més	Total
Resta d'Europa				
Armènia	77,9%	57,5%	61,4%	60,7%
Bulgària	62,2%	47,5%	78,5%	49,5%
Geòrgia	69,2%	53,2%	69,2%	55,1%
Moldàvia	34,7%	34,0%	30,0%	34,1%
Polònia	65,7%	43,2%	56,1%	45,8%
Romania	74,5%	49,6%	80,0%	53,2%
Rússia	67,5%	46,1%	46,8%	49,4%
Ucraïna	34,0%	27,8%	33,3%	28,6%
Àfrica				
Algèria	20,7%	27,1%	51,5%	26,5%
Gàmbia	-10,7%	18,3%	30,0%	10,1%
Ghana	27,3%	37,6%	50,0%	37,2%
Guinea	35,0%	41,7%	97,4%	41,3%
Mali	13,0%	34,1%	66,7%	32,7%
Marroc	0,7%	19,8%	30,8%	16,1%
Nigèria	32,5%	45,9%	50,0%	44,9%
Senegal	10,0%	26,7%	7,1%	24,7%
Amèrica llatina				
Argentina	74,9%	47,7%	65,3%	52,3%
Bolívia	93,1%	61,9%	83,4%	66,4%
Brasil	84,9%	64,8%	70,4%	67,1%
Colòmbia	46,4%	30,0%	39,6%	32,6%
Cuba	38,4%	23,7%	51,4%	26,1%
Equador	59,7%	24,7%	63,7%	31,7%
Hondures	80,9%	51,5%	77,2%	56,6%
Mèxic	84,4%	73,9%	54,9%	74,6%
Perú	36,4%	18,5%	26,3%	21,0%
Rep. Dominicana	32,1%	16,7%	29,4%	19,7%
Uruguai	84,5%	45,7%	61,5%	52,7%
Veneçuela	81,1%	55,1%	58,8%	58,6%
Xile	84,4%	55,7%	62,3%	60,2%
Àsia				
Bangladesh	12,9%	28,6%	46,7%	25,8%
Filipines	16,0%	6,7%	24,6%	8,4%
Índia	10,7%	39,1%	21,8%	35,8%
Japó	36,7%	38,1%	10,0%	37,2%
Pakistan	14,0%	36,2%	43,0%	34,3%
Xina	27,1%	26,5%	19,1%	26,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Taula 11.

Edats mitjanes de la població immigrant en situació regular i del conjunt de la població estrangera. Catalunya, 2006

Països	(a) Empadronats	(b) Permís de residència	(b)-(a)
Resta d'Europa			
Armènia	31,5	34,7	3,2
Bulgària	31,7	33,2	1,57
Geòrgia	32,7	34,8	2,14
Moldàvia	30,2	31	0,84
Polònia	30,8	33,5	2,77
Romania	28,3	30,9	2,56
Rússia	31,2	33,8	2,58
Ucraïna	31,8	32,6	0,76
Àfrica			
Algèria	31	30,9	-0,14
Gàmbia	25,3	24,8	-0,58
Ghana	30,8	31,5	0,67
Guinea	29,3	29,1	-0,26
Mali	29,1	29,1	0,01
Marroc	27,7	26,9	-0,79
Mauritània	31,9	32,1	0,21
Nigèria	28,2	28,7	0,52
Senegal	29,3	29,7	0,42
Amèrica llatina			
Argentina	32,5	34,9	2,41
Bolívia	28,2	32,3	4,06
Brasil	28,9	32,4	3,43
Colòmbia	30,7	32,3	1,64
Cuba	35,5	35,1	-0,44
Ecuador	28,5	31,1	2,53
Hondures	28	31,1	3,14
Mèxic	29,4	33,6	4,29
Perú	33,1	34,7	1,61
Rep. Dominicana	28,7	30,6	1,86
Uruguai	32,3	36,2	3,91
Veneçuela	31,2	34,3	3,07
Xile	31,5	35,7	4,23
Àsia			
Filipines	32,4	33,6	1,22
Índia	30	29,8	-0,21
Pakistan	30,7	30,9	0,18
Xina	28,7	29,3	0,61

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del padró continu (2006) i permisos de residència (2005). Dada del 2006 proporcionada per la Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, dades no oficials (1/1/2006).

Xile) i altres nacionalitats amb percentatges inferiors al 20%,¹⁰ (el Marroc, el Perú, la República Dominicana i Filipines). Aquestes diferències mostrades en la taula 10 estan fortament associades amb l'antiguitat del procés migratori. Les nacionalitats amb una durada mitjana de residència a Catalunya més gran són les que mostren un menor nivell d'irregularitat en el grup de 16 a 64 anys.

Les informacions proporcionades per la Secretaria per a la Immigració (avanç provisional del padró a 1 de gener de 2006), ens permeten calcular les edats mitjanes de la població empadronada i comparar-les amb les de la població que disposa d'una situació regular (taula 11). En termes generals, els immigrants de la resta d'Europa i de l'Amèrica llatina disposen d'unes edats mitjanes en els permisos de residència significativament més grans que les de la població empadronada, diferències que s'atenuen i canvien de signe entre la immigració africana i asiàtica. Aquests resultats reforcen les idees abans comentades de més joventut del col·lectiu d'irregulars. Això és especialment evident en les poblacions producte de fluxos més recents, amb un component elevat de menors irregulars com, per exemple Bolívia (diferència de 4,06 anys entre els permisos i el padró, a favor del primer), Mèxic (4,29 anys), Xile (4,23 anys), Armènia (3,2 anys), Romania (2,56 anys), Rússia (2,58 anys).

En termes generals, el perfil demogràfic de la immigració irregular reproduïx l'estructura de la immigració regular però amb un pes més gran de la població més jove.

CONCLUSIONS

La situació de la immigració internacional a Catalunya ens brinda una oportunitat privilegiada per a l'estudi de la immigració irregular, fenomen creixent en tots els països de la Unió Europea. Això es deu a tres raons principals: la riquesa de les fonts disponibles, el volum extraordinari i l'acció legislativa tan intensa com recent. Quant a les fonts, són pocs els països que disposen de sèries anuals i fonts de tipus estoc

---

10. El subregistre de menors gambians al padró no ens ha permès estimar les dades de Gàmbia.

que permetin estimar la població irregular (en la majoria, es redueix a estimacions indirectes a partir dels fluxos o a sèries censals de periodicitat decennal). En segon lloc, el volum de la població irregular és extraordinari, relacionat com hem vist amb l'acceleració creixent dels fluxos, a més d'una presència relativament superior deguda als condicionaments legals, econòmics i geogràfics d'Espanya. Finalment, Espanya és un exemple únic dels efectes de la legislació, tant en la visibilitat estadística de la població estrangera com en la mateixa irregularitat.

La metodologia emprada demostra que malgrat les limitacions estadístiques, la comparació entre els estocs del padró continu i els permisos de residència produeixen una estimació senzilla i robusta dels nivells d'irregularitat de la població, estimació que es pot estendre a una desagregació per sexe, grup d'edat i nacionalitat. A escala territorial, els biaixos que introdueixen ambdues fonts no asseguren la mateixa solidesa que els resultats obtinguts per al conjunt català i espanyol, ja que hi ha una sobreestimació d'irregulars en les províncies més urbanes i una infravaloració en les àrees de caràcter més rural. No obstant això, les dades dels últims anys mostren una millora de la qualitat de les estimacions provincials d'irregulars en totes les províncies catalanes.

Al començament de l'any 2006, s'estimava en més de 280.000 persones el nombre d'immigrants irregulars a Catalunya; no obstant això, la proporció d'aquests immigrants en el conjunt de la població estrangera s'havia estabilitzat des de l'any 2003 després de diversos anys de creixement accelerat. El procés de regularització del 2005 ha contribuït notablement a la disminució del volum d'immigrants irregulars en les edats actives, amb una reducció real de gairebé 18.000 irregulars (de manera que s'han absorbit els fluxos entrats a Catalunya durant el 2005 i que segons les condicions establertes en el procés de normalització no podien accedir a la regularitat) i ha reduït 10 punts percentuals la proporció d'aquest col·lectiu, fins al 34,6%.

Els nivells d'irregularitat estan negativament associats amb la durada de residència. Així, els col·lectius protagonistes dels últims corrents migratoris, llatinoamericans i originaris de països de l'Europa de l'Est, són els que presenten els nivells d'irregularitat més elevats. No obstant això, existeixen notables diferències en el si de les agrupacions continentals, lligades estrictament a l'antiguitat del col·lectiu a Catalunya i Espanya.

Els immigrants irregulars tenen un perfil demogràfic més jove que els que es troben en situació regular. Aquests resultats confirmen la hipòtesi d'un avançament del calendari migratori relacionat amb les mesures de regularització, especialment pel que fa als menors de 16 anys, col·lectiu en què el caràcter d'irregularitat està associat al predomini de la immigració familiar entre els llatinoamericans. D'altra banda, sembla confirmar-se que, en aquest cas, de les diferents possibilitats anunciades al principi d'aquest treball com a causes d'irregularitat, el model dominant a Catalunya és el de les entrades legals (amb visat d'estudiant o turista) que esdevenen posteriorment situacions d'irregularitat.

La incidència dels biaixos estadístics a escala provincial dificulta avaluar o traduir amb la mateixa fiabilitat les estimacions obtingudes per al conjunt català, i fa necessària una anàlisi de l'activitat laboral, que sembla estar darrere de moltes de les inconsistències entre la informació padronal i la proporcionada pels permisos de residència.

Fins que es va engegar el padró continu a la fi dels anys noranta, la imatge de la irregularitat a Espanya i Catalunya era gairebé invisible. A tot estirar, els resultats dels processos de regularització, els registres assistencials (prestacions socials de l'Administració i organitzacions no governamentals) o els policials (detencions i expulsions), eren les úniques aproximacions al fenomen. La comparació entre el registre dels permisos de residència en vigor i el padró continu ens ha permès, malgrat tots els biaixos inherents a les fonts, ja assenyalats, traçar una topografia del fenomen. No obstant això, no hauríem d'oblidar que en la situació més marginal la invisibilitat estadística pot persistir —els que ni s'empadronen ni tenen permís de residència—, o fins i tot tornar a créixer, i que a més pot distorsionar la imatge i el significat del mapa obtingut, tant en la seva representació territorial com per nacionalitats.

Per acabar, volem destacar el resultat positiu d'aquesta darrera operació de regularització, malgrat que és evident que no ha acabat de forma completa amb el fenomen de la irregularitat. Aquest resultat positiu ho és molt més encara si el comparen amb els obtinguts per la regularització del 1991, que també estava adreçada a treballadors en situació irregular, a diferència de la resta de regularitzacions.

Referències bibliogràfiques

AJA, Eliseo; DIEZ, Laura (coords.) (2005). *La regulació de la immigració a Europa*. Barcelona: Fundació “La Caixa”.

ARAGÓN BOMBÍN, R.; CHOZAS, J. (1993). *La regularización de inmigrantes durante 1991-1992*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social.

ARANGO, Joaquín (2004). “La población inmigrada en España”. *Economistas*, núm. 99, p. 6-14.

BALDWIN-EDWARDS, Martin; ARANGO, Joaquín (1999). *Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe*. London: Frank Cass.

CARVAJAL, María Isabel (2004). “Algunas notas sobre el perfil de los ciudadanos extranjeros en situación documental irregular en España en 2002 y 2003”. *Migraciones*, núm. 15, p. 17-41.

CASTLES, Stephen (2004). “The Factors that Make and Unmake Migration Policies”. *International Migration Review*, núm. 146, p. 852-884.

COLECTIVO IOÉ (1999). *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde España*. València: Universitat de València - Patronat Sud-Nord. Col·lecció Oberta, 49.

COSTA-LASCoux, Jacqueline (1991). “L’espace Schengen”. *Révue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 7, núm. 2, p. 163-168.

DE LUCAS, Javier (2004). “Ciudadanía: la jaula de hierro de la integración de los inmigrantes”. A Gemma AUBARELL i Ricard ZAPATA (2004). *Inmigración y procesos de cambio. Europa y el Mediterráneo en el contexto global*. Barcelona: Icaria&Antrazyt - IEMed., p. 215-237.

DOMINGO, Andreu (2004). “La immigració actual a Espanya. Aspectes demogràfics”, *Papers de Demografia*, núm. 252, <www.ced.uab.es>.

DOMINGO, Andreu (2005). “Tras la retórica de la hispanidad: la migración latinoamericana en España entre la complementariedad y la exclusión”. *Papers de Demografia*, núm. 261.

HECKMANN, Friedrich (2004). “Illegal Migration: What can we know and what can we explain?”. *International Migration Review*, núm. 146, p. 1103-1126.

IZQUIERDO, Antonio (2004). “Los preferidos frente a los extranjeros permanentes: la inmigración marroquí en los inicios del siglo XXI”. A Bernabé LÓPEZ GARCÍA i Mohamed BERRIANE (dirs.). *Atlas de la inmigración marroquí en España*. Madrid: Taller de Estudios Internacionales Mediterráneos, Universidad Autónoma de Madrid.

IZQUIERDO, Antonio (dir.) (2003). *Inmigración, mercado de trabajo y protección social en España*. Madrid: Consejo Económico y Social.

JURADO, Teresa (ed.) (2000). "Easy escapegoats': sans papiers immigrants in Europe", Weinheim: Freudenbergstiftung.

KING, Russell (2002). "Toward a New Map of European Migration". *International Journal of Population Geography*, vol. 8, núm. 2, p. 89-106.

MARTINEZ VEIGA, Ubaldo (2003). "Pobreza absoluta e inmigración irregular. La experiencia de los inmigrantes sin papeles en España". *Papeles de Economía Española*, núm. 98, p. 214-224.

MASSEY, Douglas; CAPOFERRO, Chiara (2004). "Measuring Undocumented Migration". *International Migration Review*, núm. 146, p. 1075-1102.

PARELLA, Sònia (2005). "La població estrangera a Catalunya". A M. J. LARIOS i M. NADAL (dirs.) *La immigració a Catalunya avui. Anuari 2004*. Barcelona: Editorial Mediterrània, p. 199-245.

RECAÑO, Joaquín (2002). "La movilidad geográfica de la población extranjera en España: un fenómeno emergente". *Cuadernos de Geografía*, núm. 72, p. 135-156.

RECAÑO, Joaquín; DOMINGO, Andreu (2006). "Factores sociodemograficos y territoriales de la irregularidad en España". *Papers de Demografia*, núm. 268.

RECOLONS, Lluís (2005). "Las migraciones exteriores en la evolución de la población de España, 1950-2004". *Migraciones*, núm. 17, p. 45-89.

SALT, John; CLARKE, James; SCHMIDT, Sandra (2000). *Patterns and trends in international migration in Western Europe*. Brussel-les: Eurostat - European Comission.

SALT, John; CLARKE, James; WANNER, Philippe (2004). *International labour migration*. Estrasburg: Council of Europe.

SANDELL, Rickard (2005). "Spain's Quest for Regular Immigration". *ARI*, núm. 64, Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos.

SOLÉ, Carlota (1997). "La irregularidad laboral de la inmigración extracomunitaria". *Migraciones*, núm. 1, p. 7-40.

10 La natalitat i la fecunditat dels estrangers a Catalunya

Daniel Devolder¹

---

1. Membre del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de Demografia i Migracions del CED, finançat per la Generalitat de Catalunya (ref. 2005SGR00930).

Resum

En aquest treball s'analitzen els efectes de l'augment molt ràpid del pes de la població estrangera sobre la natalitat a Catalunya i s'estudien les pautes de fecunditat d'aquesta població, comparant-la amb la de la població de nacionalitat espanyola. S'observa que el pes creixent de la població estrangera va acompanyat d'una tendència a l'endogàmia, en la mesura que augmenta més ràpidament la proporció de naixements amb ambdós pares estrangers que la proporció de naixements amb un dels pares estranger i l'altre de nacionalitat espanyola. S'observa també que el percentatge de naixements de mare estrangera (19% el 2004) és notablement més elevat —aproximadament el doble— que la proporció de població femenina estrangera sobre la població femenina total (8,5%). L'explicació no és igual per a totes les nacionalitats i s'observa que, en el cas dels nacionals de l'Àfrica, això és degut a una fecunditat entre tres i quatre vegades superior a la dels nacionals d'Espanya i, en canvi, en el cas dels nacionals d'Amèrica Central i del Sud, el factor principal és l'elevada proporció de dones en edat fecunda. Destaca també el fet que les dones de nacionalitat espanyola tenen fills a una edat entre 4 i 5 anys més tardana que les dones originàries de l'Àfrica, l'Amèrica Central i del Sud i Àsia i Oceania.

ELS NAIXEMENTS AMB PARES ESTRANGERS I L'ENDOGÀMIA DE LA FECUNDITAT²

La taula 1 presenta l'evolució dels naixements segons la nacionalitat dels pares des de l'any 1996 fins al 2004, per a Catalunya i per al conjunt d'Espanya. Les principals observacions que es poden fer es distribueixen en dos grups: els efectes de la presència de població estrangera sobre l'evolució dels naixements i les diferències en el grau d'endogàmia³ de la fecunditat entre Catalunya i Espanya, d'una banda, i entre nacionalitats, de l'altra.

- El pes dels naixements amb almenys un dels dos pares estranger ha augmentat de forma espectacular en els darrers anys: a Catalunya, durant l'any 2004, la relació era d'un naixement d'aquesta mena per cada 4,4 naixements amb ambdós pares de nacionalitat espanyola, mentre que l'any 1996 era aproximadament d'un per 12. Globalment la incidència de la presència d'estrangers sobre la natalitat és més gran a Catalunya que a la resta d'Espanya, on l'any 2004 la relació comentada

---

2. Aquest article s'emmarca dintre del projecte I+D "Demografia i integració social de la població de nacionalitat estrangera a Espanya" (SEJ2004-00846/SOCI), dirigit pel doctor Andreu Domingo i finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència, mitjançant el Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica, i pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya.

3. Es considera aquí que existeix una endogàmia completa de la fecunditat si totes les criatures que neixen tenen o bé tots dos pares estrangers, o bé tots dos pares amb nacionalitat espanyola.

anteriorment era d'un naixement amb almenys un dels dos pares estranger per cada 6 naixements amb ambdós pares espanyols.

- L'augment de la xifra de naixements totals és molt notable, sobretot a Catalunya, on va créixer un 40% entre el 1996 i el 2004, contra només un 25% en el conjunt d'Espanya. S'observa també que, tant a Catalunya com a Espanya, pels volts del 45% de l'increment dels naixements totals correspon a naixements de criatures amb ambdós pares estrangers. Dit d'una altra manera, l'increment total dels naixements s'hauria reduït a gairebé la meitat en aquest període sense la contribució de la immigració estrangera.
- Durant aquest període, l'augment més ràpid ha estat el dels naixements amb ambdós pares estrangers, és a dir, aquells en què l'infant inicialment no té la nacionalitat espanyola. Així, l'any 1996 aquests naixements eren inferiors en nombre als naixements amb un dels dos pares estranger, en els quals en principi l'infant obté la nacionalitat espanyola de forma automàtica. Però a Catalunya, l'any 2004 el nombre de naixements d'infants amb ambdós pares estrangers va duplicar la xifra dels naixements de criatures amb només un dels dos pares estranger. Aquesta evolució és el resultat d'un procés de major endogàmia (augment de la proporció de parelles de la mateixa nacionalitat, tal com es pot percebre amb aquestes dades de natalitat). Aquesta endogàmia creixent es pot explicar pel fet que l'any 2004 la majoria de la població estrangera havia arribat feia poc a Catalunya o a Espanya, quan l'any 1996 el nombre mitjà d'anys de residència a Espanya dels estrangers era superior. Una altra raó possible d'aquesta endogàmia creixent és el fet que la immigració recent té principalment com a motiu la recerca d'una feina, quan en el passat la immigració d'estrangers tenia en més gran mesura un motiu familiar, per formar una parella amb un nacional.
- El grau d'endogàmia, tal com es percep a través d'aquestes xifres de naixements, sembla que sigui més gran a Catalunya que en el conjunt d'Espanya. En efecte, durant tot aquest període, la relació entre els naixements amb dos pares estrangers i els naixements amb només un dels dos pares estranger sempre ha estat més elevada a Catalunya. Per exemple, el 1996 a Catalunya els naixements amb ambdós pares estrangers representaven el 3,5% del total, mentre que els naixements amb només un dels pares estranger eren el 4,3%. Aquell mateix any les xifres eren l'1,7% i el 3,8% en el conjunt d'Espanya. El 2004 es continua trobant

una endogàmia més gran a Catalunya (15,4% i 7,6%) que a Espanya (10,3% i 6,6%), si bé la diferència és ara menor. Aquestes diferències del nivell d'endogàmia podrien ser un indicador del grau d'integració social de les persones de nacionalitat estrangera, i semblaria apuntar que és menor a Catalunya.

Taula 1.

Evolució dels naixements segons la nacionalitat dels pares. Espanya i Catalunya, 1996-2004

Espanya	1996	1998	2000	2002	2004
Mare i pare estrangers (%)	1,7	2,4	3,9	7,6	10,3
Mare espanyola - pare estranger (%)	2,4	2,7	2,8	3,2	3,4
Mare estrangera - pare espanyol (%)	1,4	1,7	2,1	2,7	3,2
Mare i pare espanyols (%)	94,5	93,3	91,2	86,5	83,0
Naixements totals (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Naixements totals	361.947	364.427	396.626	417.688	453.172
Catalunya					
Mare i pare estrangers (%)	3,5	4,7	6,7	10,9	15,4
Mare espanyola - pare estranger (%)	2,7	3,0	3,4	3,7	4,1
Mare estrangera - pare espanyol (%)	1,6	1,8	2,3	3,0	3,5
Mare i pare espanyols (%)	92,2	90,4	87,7	82,5	77,0
Naixements totals (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Naixements totals	54.858	56.831	63.807	68.546	76.968

Font: Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

El major grau d'endogàmia dels estrangers a Catalunya que en el conjunt d'Espanya podria explicar-se per un efecte de la composició de la població estrangera, és a dir, podria dependre d'un pes més gran a Catalunya de nacionalitats més endògames que altres. Per aclarir aquest punt, a la taula 2 es presenten les dades sobre el grau d'endogàmia per grans grups de nacionalitat, amb el desglossament dels naixements de l'any 2004 segons la nacionalitat dels pares, tant a Catalunya com al conjunt d'Espanya. Globalment es confirma que la major endogàmia global observada a Catalunya afecta moltes nacionalitats, notablement les persones estrangeres originàries de l'Àfrica i de l'Amèrica del Sud, que són els col·lectius més importants, tot i que també hi ha

situacions oposades, com per exemple el menor grau d'endogàmia a Catalunya per a les mares amb nacionalitat d'un país de la resta d'Europa (essencialment els països de l'Europa de l'antic bloc comunista) i la menor endogàmia a Catalunya per a les mares de nacionalitat espanyola. Una altra observació, més general, vàlida tant per a Catalunya com per al conjunt d'Espanya, és que les persones amb nacionalitat d'un país de l'Àfrica o d'Àsia i Oceania són notablement més endògames que les originàries dels altres continents. Així, a Catalunya, per a les mares estrangeres originàries d'un país africà que van tenir un fill aquest any, la proporció dels pares de nacionalitat espanyola era inferior al 10%. Per contra, aquesta xifra era superior al 20% per als naixements de mares estrangeres originàries d'Amèrica del Sud, i era superior al 30% per a les mares de la resta d'Europa.

Taula 2.

Grau d'endogàmia dels naixements per grans grups de nacionalitat de les mares. Espanya i Catalunya, 2004

Nacionalitat de la mare		Espanya			Catalunya		
		Nacionalitat del pare (%)		Total naixements	Nacionalitat del pare (%)		Total naixements
Continent	Regió	Espanya	Estranger		Espanya	Estranger	
Àfrica	Àfrica del Nord	10	90	13.262	6	94	4.776
	Resta d'Àfrica	13	87	2.806	7	93	970
Amèrica	Amèrica Central	53	47	2.106	42	58	555
	Amèrica del Nord	60	40	750	70	30	148
	Amèrica del Sud	25	75	24.092	22	78	4.511
Àsia i Oceania		12	88	3.686	10	90	1.302
Europa	Espanya	96	4	391.741	95	5	62.356
	Europa mediterrània	47	53	1.489	38	62	290
	Europa occidental	50	50	3.998	51	49	759
	Resta d'Europa	25	75	9.242	31	69	1.301

Nota: *Àfrica del Nord* agrupa Algèria, Egipte i el Marroc; *Europa mediterrània* està formada per Grècia, Itàlia i Portugal; *Europa occidental* correspon a Alemanya, Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Finlàndia, França, Irlanda, Luxemburg, Noruega, Països Baixos, Regne Unit, Suècia i Suïssa.

Font: Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

LA CONTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA A LA NATALITAT

En l'apartat anterior hem analitzat les dades de naixements per la nacionalitat dels pares. S'ha vist que existeix una tendència a l'endogàmia, atès que augmenta més ràpidament la proporció de naixements amb ambdós pares de nacionalitat estrangera, que la dels naixements amb només un dels dos pares de nacionalitat estrangera. No obstant això, la proporció de naixements exògams és significativa, i per exemple va assolir el 7,6% del total dels naixements a Catalunya durant l'any 2004. Si es vol analitzar quina ha estat la contribució de la immigració estrangera a la natalitat, cal decidir com imputar aquests naixements exògams als col·lectius "població espanyola" i "població estrangera". Per simplificar, es considerarà que si no s'hagués produït una immigració estrangera, els homes i les dones amb nacionalitat espanyola que van tenir fills amb una persona d'una altra nacionalitat haurien trobat una persona de nacionalitat espanyola amb qui tenir aquests fills. I, a la inversa, les persones estrangeres exògames haurien pogut trobar una persona no espanyola per tenir-hi fills, en cas d'absència de contactes amb la població espanyola. Òbviament és un raonament artificiós, que suposa que aquestes dues poblacions viuen en dos mons paral·lels, però necessari per poder calcular la contribució de la població estrangera resident a Espanya a la natalitat total. Tenint en compte aquest raonament, el mètode d'imputació dels naixements amb almenys un dels dos pares estranger consisteix a atribuir a la població d'una nacionalitat només els naixements de mares de la mateixa nacionalitat, és a dir, exclouent els naixements de pare d'aquesta nacionalitat i mare espanyola. S'hauria pogut fer també l'elecció inversa, i atribuir a la població d'una nacionalitat els naixements amb el pare de nacionalitat estrangera, i excloure els naixements fruit d'una mare de nacionalitat estrangera amb un pare espanyol. Però en la pràctica és millor la primera opció, atès que hi ha un nombre significatiu de naixements en què no es coneix la nacionalitat del pare.

Les dades de la taula 3 permeten mesurar i analitzar la contribució de la població de cada grup de nacionalitat a la natalitat total, a Catalunya, durant l'any 2004. S'observa que durant aquest any prop del 19% del total dels naixements corresponien a mares estrangeres (dades de la columna n). Aquest pes molt significatiu és aproximadament el doble de la proporció de persones estrangeres en la població total (columna p). És a dir que aquestes persones estrangeres van tenir aquest any una natalitat notablement

superior a la de la població de nacionalitat espanyola, tal com s'observa amb les dades d'aquest quadre (columna TN). Per exemple, la taxa de natalitat de la població amb nacionalitat d'un país de l'Àfrica és pels volts del triple de la de la població de nacionalitat espanyola. Així mateix la natalitat de les persones originàries de l'Amèrica Central i del Sud, d'Àsia i Oceania i dels països de la resta d'Europa (essencialment Europa central i de l'Est) és aproximadament el doble que la de les persones de nacionalitat espanyola.

Taula 3.

Natalitat, fecunditat i pes de les dones en edat fèrtil segons la nacionalitat. Catalunya, 2004

Continent	Regió	TN (‰)	p (%)	n (%)	ISF	g (%)
Àfrica	Àfrica del Nord	29,02	2,16	6,21	3,72	7,81
	Resta d'Àfrica	24,33	0,52	1,26	3,84	6,33
Amèrica	Amèrica Central	20,62	0,35	0,72	1,29	15,93
	Amèrica del Nord	12,31	0,16	0,19	0,82	15,07
	Amèrica del Sud	18,48	3,20	5,86	1,34	13,78
Àsia i Oceania		20,33	0,29	0,58	2,32	8,78
Europa	Espanya	9,03	90,55	81,02	1,10	8,19
	Europa mediterrània	9,61	0,40	0,38	0,98	9,83
	Europa occidental	11,81	0,84	0,99	1,12	10,50
	Resta d'Europa	17,36	0,98	1,69	1,31	13,23
Total		10,09	100,00	0,00	1,20	8,43

Nota: *TN* és la taxa de natalitat, calculada a partir dels naixements per nacionalitat de la mare, per mil persones del mateix grup de nacionalitat; *p* és la proporció de persones de cada grup de nacionalitat sobre la població total; *n* és la proporció de naixements per nacionalitat de la mare en relació amb el total; *ISF* és l'índex sintètic de fecunditat de les dones de cada grup de nacionalitat; *g* és el pes de la generació mitjana de dones d'edat fecunda (la mitjana ponderada dels efectius de dones d'edat fecunda proporcionalment a la població total, amb el factor de ponderació igual a la taxa de fecunditat de cada edat dividida per l'ISF).

Font: Dades de naixements i del padró continu de l'Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

Aquest diferencial de natalitat es pot explicar per dos factors: el diferencial de fecunditat i les diferències en la composició per edat d'aquestes poblacions. Per exemple, en el cas de les poblacions amb nacionalitat d'un país de l'Àfrica, la natalitat més alta s'explica per un nivell de fecunditat molt elevat, proper a 4 fills per cada dona en edat fèrtil (columna ISF). En canvi, la natalitat més alta de les poblacions amb nacionalitat d'un país d'Amèrica s'explica sobretot pel major pes poblacional de les dones d'edat fecunda (columna g), ja que el seu nivell de fecunditat és molt semblant al de la població de nacionalitat espanyola.

Les dades de la taula 4 permeten quantificar la importància d'aquests efectes. S'utilitza per això la identitat següent:

$$\frac{n_i}{p_i} = \frac{ISF_i}{ISF} \cdot \frac{g_i}{g}$$

que permet obtenir, per a cada grup de nacionalitat i , una descomposició de la relació n_i/p_i entre contribució del grup als naixements totals i contribució a la població total, en termes, d'una banda, de ISF_i/ISF , el diferencial de fecunditat d'aquest grup en relació amb la fecunditat total i, de l'altra, de g_i/g , el diferencial del pes de les dones d'edat fèrtil del grup en relació amb aquest pes per a la població total. S'observa que, en el cas de les poblacions de nacionalitat d'un país africà, la seva contribució als naixements és de 2,5 a 3 vegades superior al seu pes en la població total, diferència que s'explica totalment per la seva major fecunditat. Aquesta fecunditat més gran fa més que compensar el fet que en aquestes poblacions hi hagi una proporció menor de dones d'edat fecunda respecte a la població total. Les poblacions originàries d'Àsia i Oceania estan en una situació semblant a les africanes: el seu sobrepès en els naixements en relació amb el seu pes en la població total s'explica gairebé totalment (94%) per la seva més gran fecunditat. En canvi, l'explicació per a les poblacions originàries d'Amèrica Central i del Sud és a la inversa, ja que entre el 80% i el 90% del seu sobrepès en els naixements és degut a una composició per edat molt favorable a la natalitat, amb una proporció de dones en edat fecunda que s'acosta al doble d'aquesta proporció de dones per a la població de nacionalitat espanyola.

Taula 4.

Efectes del diferencial de fecunditat i de la composició per edat sobre la contribució relativa de cada grup de nacionalitat a la natalitat total. Catalunya, 2004

Continent	Regió	n/p	ISFe/ISFt	gi/gt	e(ISF)	e(g)
Àfrica	Àfrica del Nord	2,88	3,10	0,93	107	-7
	Resta d'Àfrica	2,41	3,21	0,75	133	-33
Amèrica	Amèrica Central	2,04	1,08	1,89	11	89
	Amèrica del Nord	1,22	0,68	1,79	-193	293
	Amèrica del Sud	1,83	1,12	1,64	19	81
Àsia i Oceania		2,01	1,93	1,04	94	6
Europa	Espanya	0,89	0,92	0,97	74	26
	Europa mediterrània	0,95	0,82	1,17	416	-316
	Europa occidental	1,17	0,94	1,25	-40	140
	Resta d'Europa	1,72	1,10	1,57	17	83
Total		1,00	1,00	1,00	-	-

Nota: *n/p* és la relació entre la proporció de naixements de mares del grup de nacionalitat i la proporció de la població d'aquestes nacionalitats; *ISFe/ISFt* és la relació entre l'ISF del grup de nacionalitats i l'ISF total; *ge/gt* és la relació entre el pes de la generació mitjana per al grup de nacionalitat i el pes per a la població total; *e(ISF)* és l'efecte del diferencial de fecunditat sobre el valor de *n/p*; *e(g)* és l'efecte del diferencial del pes de la generació mitjana de dones d'edat fecunda sobre el valor de *N/P*.

ANÀLISI DE LA FECUNDITAT DIFERENCIAL DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

En la secció precedent s'han emprat les dades del padró continu per calcular els nivells de fecunditat de la població estrangera resident a Catalunya. És sabut que aquesta font, en el període recent, probablement sobreestima la població real en la mesura que, d'una banda, l'empadronament és beneficiós per a les persones estrangeres i obtenir-hi la inscripció no requereix altra prova documental que una presumpció de residència en el municipi, i quan, de l'altra, fins fa poc no hi havia cap mecanisme administratiu per donar de baixa del registre una persona estrangera que realitzava un canvi de residència cap a un altre país. Dit d'una altra manera, és probable que l'estoc de població

estrangera que resideix a Espanya creixi en el temps en la mateixa quantitat que el flux real d'entrada d'immigrants estrangers, però no es veu afectat pel flux de sortida. Un altre factor possible de sobreestimació de l'efectiu de població estrangera és l'existència d'empadronaments múltiples, a causa del fet que una mateixa persona estrangera, quan canvia de residència dins del territori de Catalunya, pot inscriure's amb diferents documents d'identitat, almenys el passaport i la targeta de residència, la qual cosa dificulta després l'eliminació dels registres múltiples. Aquest desfasament entre els efectius del padró i la xifra real de persones residents va augmentant des del 1996, any en què es va fer la darrera operació d'actualització de les dades dels padrons municipals. En aquest apartat s'intentarà estimar els efectes d'aquest problema sobre els nivells de fecunditat presentats en l'apartat precedent. A més, això permetrà donar una idea de la magnitud de la sobreestimació de la població estrangera en el padró continu. En un segon temps s'examinaran altres aspectes de la fecunditat relacionats amb el calendari, és a dir, amb l'edat en què els pares de diverses nacionalitats tenen fills.

Evolució del nivell de fecunditat segons les dades del padró continu i del cens del 2001

La taula 5 presenta els valors de l'índex sintètic de fecunditat (ISF) per grans grups de nacionalitat des del 1996 fins al 2004, calculat tant a partir de les dades de població del padró continu com del cens del 2001. L'ISF permet fer-se una idea bastant precisa del nivell de fecunditat d'una població, i el seu valor té una interpretació intuïtiva, pel fet d'expressar-se en termes de nombre mitjà de fills per dona. En canvi té com a defecte principal el fet que a l'hora de calcular-lo es barregen les taxes de fecunditat de dones que pertanyen a diverses generacions, sense tenir en compte els possibles canvis del cycle de vida que s'hagin pogut produir en el passat. Per ser més concrets, el valor mitjà de l'ISF a Catalunya l'any 2004 era d'1,2 fills per cada dona, quan se sap que el nombre real de fills de les generacions fecundes aquest any va ser de prop d'1,4 fills per dona.

Però en el context del càlcul de l'ISF per a la població estrangera resident a Espanya, aquests problemes d'interpretació del valor de l'ISF són minúcies comparats amb

els dubtes que es poden tenir sobre l'estimació dels efectius de població, que són els denominadors de les taxes de fecunditat per edat emprades per al còmput de l'ISF. De forma general, si els efectius reals d'una població estan subestimats, l'ISF presentarà un valor inflat, i a l'inrevés, si els efectius reals estan sobreestimats, l'ISF tindrà un valor inferior al nivell real. Així doncs, les dades de la taula 5 presenten casos d'ambdues situacions:

- Es poden observar alguns valors sospitosament alts de l'ISF, conseqüència d'un probable subregistre de la població femenina, per exemple en el valor de l'ISF per a les dones del grup de nacionalitats de països de la "resta d'Àfrica" en el període 1996-1997, essencialment dels països de l'Àfrica subsahariana. El valor de 6,1 fills per dona és segurament massa elevat, tant si es compara amb els nivells de fecunditat de períodes més recents, com amb els nivells de les poblacions originàries. En efecte, segons les dades de l'Anuari Demogràfic de les Nacions Unides, l'ISF de Gàmbia, la mitjana de les dues Guinees o del Senegal, que són els països d'on procedeix la majoria de les mares d'aquest grup de nacionalitats, era en tots els casos inferior a 6 fills per dona en el període 1991-1995. En canvi els valors de fecunditat d'aquestes dones per als períodes més recents semblen més raonables. Un cas similar de valors massa elevats de l'ISF el trobem per a les dones del grup de nacionalitat d'Àsia i Oceania, tant per al període 1996-1997 com per al valor calculat amb les dades del cens del 2001.
- També es poden observar casos oposats, de nivells de fecunditat sospitosament baixos, probablement deguts a uns efectius de població inflats. És el cas, per exemple, de les dones del grup de nacionalitats de països d'Amèrica del Nord l'any 2004, amb un ISF de 0,82 fills per dona, i també els valors del mateix any per al grup de l'Europa occidental i de l'Europa mediterrània. De forma general els valors de l'ISF de l'any 2004 estan netament per sota dels valors per al període 2001-2002, tant els calculats amb els efectius del padró continu com els calculats amb el cens. L'únic cas contrari singular el presenten les dones del grup de l'Àfrica del Nord, amb un valor de l'ISF per a l'any 2004 superior a l'ISF calculat amb el padró per al període 2001-2002. S'observa també que, de forma general, els valors de l'ISF calculats amb les dades del padró continu per al període 2001-2002 estan per sota dels valors calculats amb el cens. No obstant

això, cal remarcar que no es pot afirmar que les xifres de població del cens siguin sempre les correctes, i concretament és probable que els efectius d'alguns grups de nacionalitats estiguin subestimats en aquesta font, sobretot els col·lectius que estan en les situacions més precàries. Per la qual cosa és raonable suposar que els valors reals de l'ISF de la població estrangera estaran compresos en un interval definit pels valors, en general baixos, calculats a partir del padró, i els valors, en alguns casos massa elevats, calculats a partir del cens.

La conclusió d'aquesta anàlisi és que els valors de l'ISF calculats amb els efectius del padró continu tendeixen a subestimar els valors reals, i que aquest desfasament va creixent amb el temps, ja que els valors per a l'any 2004 són més sospitosos que els del període 2001-2002. Basant-nos en la hipòtesi que els valors reals de la fecunditat se situen en un interval comprès entre els valors calculats a partir del padró i els valors calculats a partir del cens, es pot observar que la fecunditat de la població estrangera resident a Espanya és generalment superior a la fecunditat de les persones de nacio-

Taula 5.

Evolució de l'índex sintètic de fecunditat a Catalunya entre el 1996 i el 2004 segons les dades del padró continu i comparació amb les dades del cens del 2001

Continent	Regió	1996-1997	2001-2002	2001-2002 (cens)	2004
Àfrica	Àfrica del Nord	4,02	3,38	3,94	3,72
	Resta d'Àfrica	6,13	4,17	4,82	3,84
Amèrica	Amèrica Central	1,80	1,45	1,71	1,29
	Amèrica del Nord	2,44	1,33	1,62	0,82
	Amèrica del Sud	1,79	1,43	1,67	1,34
Àsia i Oceania		3,55	2,52	3,30	2,32
Europa	Espanya	1,10	1,11	1,24	1,10
	Europa mediterrània	1,68	1,22	1,46	0,98
	Europa occidental	1,75	1,40	1,70	1,12
	Resta d'Europa	2,15	1,70	2,25	1,31
Total		1,14	1,18	1,32	1,20

Font: Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

nalitat espanyola. Aquesta diferència és màxima en el cas de les dones originàries de països de l'Àfrica, i és elevada també en el cas de les dones d'Àsia i Oceania. Però la diferència és molt més petita en els altres casos, i de forma notable per a les dones originàries d'Amèrica Central i del Sud, per a les quals els valors de l'ISF podrien estar situats al voltant d'1,5 fills, és a dir només un 20% per sobre de la fecunditat de les espanyoles.

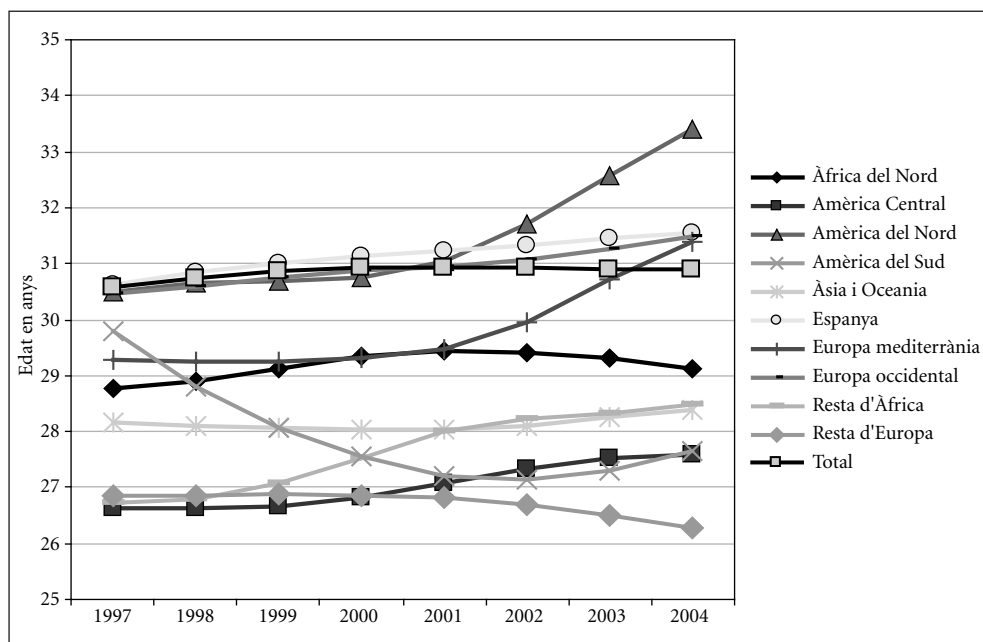
Diferències en la fecunditat per edat

Un altre aspecte remarcable són les diferències en el cicle de vida de les dones empadronades a Catalunya, segons la seva nacionalitat. Les dones estrangeres, en general, solen tenir els fills en edats molt més joves que les dones de nacionalitat espanyola. Es pot observar això a partir dels valors de l'edat mitjana a la maternitat representats en el gràfic 1. La diferència d'edat mitjana sobrepasa els 5 anys, per exemple, en el cas de les dones del grup de la resta d'Europa, comparat amb les dones de nacionalitat espanyola. Aquestes diferències són importants, sobretot si es té en compte que la fecunditat de les espanyoles és més baixa que la de les dones d'altres nacionalitats. En efecte, quan el nivell de fecunditat és elevat, això significa que la proporció de mares que tenen dos, tres o més fills també és més elevada, la qual cosa es tradueix també en valors més elevats de l'edat mitjana a la maternitat. Aleshores les diferències en el cicle de vida són més grans que les que indiquen aquests valors de l'edat mitjana a la maternitat, ja que aquesta és molt més elevada per a les espanyoles, que tenen menys segons o tercers fills, comparada amb l'edat mitjana per a les dones originàries de l'Àfrica, l'Amèrica Central i del Sud, Àsia i Oceania i la resta d'Europa, que en general tenen més fills.

Això es pot comprovar si, en comptes de l'edat mitjana, comparem les taxes de fecunditat per edat, tal com es pot observar amb les dades del gràfic 2, per a l'any 2004. Per exemple, abans de l'edat de 25 anys, el nivell de fecunditat de les dones de nacionalitat espanyola és entre 4 i 9 vegades inferior al nivell per a les dones originàries d'un altre continent. En canvi, als 30-34 anys, les dones de nacionalitat espanyola tenen un nivell de fecunditat que és més de la meitat del nivell de les dones amb nacionalitat d'un país de l'Àfrica.

Gràfic 1.

Evolució de l'edat mitjana a la maternitat per grans grups de nacionalitat. Catalunya, 1997-2004

Nota: Taxes de fecunditat per edat calculades a partir de les dades del padró continu. Les sèries de valors d'edat mitjana a la maternitat estan suavitzades per tal d'eliminar la variabilitat aleatòria.

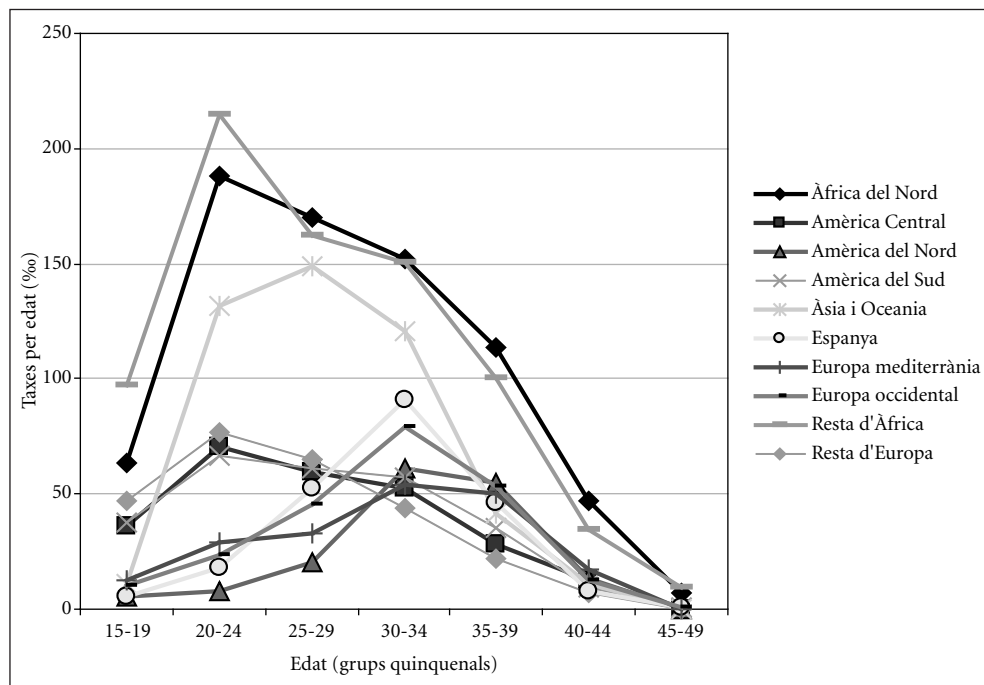
Font: Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

Per acabar amb l'anàlisi de la fecunditat de la població estrangera a Catalunya, un altre aspecte interessant que cal tenir en compte és el fet que el pes cada vegada més gran de les dones d'altres nacionalitats es fa notar en l'evolució dels indicadors de fecunditat global. Així, podem comprovar que l'edat mitjana a la maternitat de les dones de nacionalitat espanyola va augmentar de forma continuada durant el període 1997-2004, la qual cosa és la continuació d'una tendència històrica que va començar a la dècada dels vuitanta. En canvi, l'edat mitjana a la maternitat per al conjunt de la població resident a Catalunya es manté en el mateix valor des de l'any 2000, com a

conseqüència de l'augment del pes de les poblacions de nacionalitat estrangera, amb un calendari de fecunditat més precoç.

Gràfic 2.

Taxes de fecunditat per edat segons grans grups de nacionalitat. Catalunya, 2004

Nota: Taxes calculades amb les dades del padró continu a 1/1/2004 i 1/1/2005 i els naixements de l'any 2004.

Font: Institut Nacional d'Estadística (INEBase, març 2006).

Referències bibliogràfiques

DELGADO, M.; ZAMORA, F. (2004). “Españolas y extranjeras: su aportación a la fecundidad de España”. *Economistas*, núm. 99, p. 88-97.

DEVOLDER, D.; DOMINGO, A.; GARCÍA, J. (2003). “Fecundidad diferencial y potencial de reagrupación familiar de la población extranjera de la Comunidad de Madrid a partir del Padrón continuo a 1/1/1999”, comunicació presentada al III Congreso sobre la Inmigración en España, Granada, 6-9 de novembre 2002. Publicat a *Papers de Demografia*, núm. 224, Centre d'Estudis Demogràfics.

IZQUIERDO ESCRIBANO, A.; LÓPEZ DE LERA, D. (2003). “Natalidad y nacionalidad: efectos de las tasas de natalidad de poblaciones inmigrantes”, a AADD. *La natalidad en España. Situación y estrategias socioeconómicas*. Madrid: Ministerio de la Presidencia - Universidad Menéndez y Pelayo.

ROIG, M.; CASTRO, T. (2005). “Immigrant mothers, Spanish babies: Longing for a baby-boom in a lowest-low fertility society”, comunicació presentada a la XXV IUSSP International Population Conference, Tours, França, 18-23 de juliol.

TOULEMON, L. (2004). “Fertility among immigrant women: new data, new approach”. *Population & Societies*, núm. 400, París: INED.

11 La nupcialitat de la població estrangera a Catalunya

Pau Miret Gamundi¹

---

1. Membre del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona dins del Programa Ramón y Cajal del Ministeri d'Educació i Ciència, on forma part del grup de recerca consolidat Grup d'Estudis de la Població (2005SGR00897), alhora que és investigador associat del Centre d'Estudis Demogràfics.

RESUM

La investigació té tres parts diferenciades. A la primera es fa un repàs de la nacionalitat dels cònjuges dels matrimonis que fixen la seva residència a Catalunya, utilitzant com a font de dades el Moviment Natural de la Població. S'analitza si els cònjuges són de nacionalitat espanyola, d'un altre país dins de la Unió Europea o de fora d'aquesta àrea, amb l'objectiu d'esbrinar si el matrimoni, a més del canvi en l'estat civil, pot facilitar la variació de l'estatus pel que fa al permís de residència o la nacionalitat. I, de fet, s'observa que la majoria dels matrimonis en què si més no un dels cònjuges era estranger s'han produït entre una persona de nacionalitat espanyola i una altra de nacionalitat extracomunitària. A la segona part, a través de les taxes de nupcialitat i tenint en compte si la nacionalitat de les persones era espanyola o estrangera, es calcula la intensitat i el calendari de la nupcialitat a Catalunya: la percepció resultant és que la reduïda nupcialitat actual pràcticament no canvia si se separa el component de nacionalitat espanyola i el de nacionalitat estrangera. A la tercera part, finalment, per copsar la realitat de les parelles residents a Catalunya (i no només la dels matrimonis que s'hi celebren) s'utilitzen dades censals. La panoràmica resultant d'aquesta font acota força la nostra visió: la formació de parelles entre les dones estrangeres es produeix a una edat molt més jove que entre les dones de nacionalitat espanyola, tot i que, per a ambdós sexes, la convivència en parella més enllà dels trenta anys és molt menor entre els estrangers que entre les persones de nacionalitat espanyola.

Tot i que —com s’ha explicat en un altre capítol d’aquest Anuari— la població estrangera a Catalunya no ha deixat d’incrementar-se, la nupcialitat d’aquest conjunt poblacional no ha estat gaire sovint objecte d’estudi acadèmic, sinó més aviat d’anàlisi periodística, amb les seves característiques concomitants d’immediatesa i superficialitat. En realitat, fins fa molt pocs anys, la nupcialitat de la població estrangera no tenia una presència numèrica suficient per despertar l’interès demogràfic, fet que explica que els treballs que s’hi refereixen utilitzin normalment una metodologia qualitativa (Rodríguez García, 2004 i 2006) i que només en casos molt recents la perspectiva hagi estat quantitativa (Cortina *et al.*, 2006). Per contra, aquest ha estat un tema clau en altres llocs, entre els quals destaquen els Estats Units (Pagnini i Morgan, 1990; McCaa, 1993; Quan i Lichter, 2001). De fet, la nacionalitat apareix com a variable en els registres de matrimonis del Moviment Natural de la Població l’any 1989, tot i que no serà fins al 2001 que les núpcies amb un o dos cònjuges estrangers adquiriran a Catalunya —com es comprovarà a continuació— una presència estadística rellevant.

S’anomena endogàmia matrimonial el fet que els cònjuges tinguin les mateixes característiques. El fenomen oposat rep el nom d’exogàmia matrimonial. El grau d’endogàmia es pot analitzar segons la similitud d’edats, nivell d’instrucció (González, 2003; Esteve i Cortina, 2005), professions² (Miret, 2003) o altres variables: en aquest capítol ens hi referirem en el sentit de tenir la mateixa nacionalitat.

---

2. En aquests darrers casos s’anomena homogàmia matrimonial.

ELS MATRIMONIS SEGONS LA NACIONALITAT DELS CÒNJUGES

En aquest anuari es recullen tant les evolucions sociodemogràfiques com les jurídiques: tan important és esbrinar quants són els nous immigrants i quines en són les característiques socials com la situació de dret que els emmarca. En concret, en el tema del matrimoni, l'interès rau en com un canvi en l'estat civil pot comportar una variació en la situació legal de residència o la nacionalitat del cònjuge immigrant. En efecte, casar-se amb algú amb una nacionalitat d'un país de la Unió Europea pot obrir les portes a la possessió del permís d'estada a la Unió Europea o fins i tot a la nacionalitat: així, per exemple, contraure matrimoni amb una persona de nacionalitat espanyola implica reduir a un any el requisit de residència legal i permanent a Espanya per poder adquirir la nacionalitat. Per això, en aquest apartat, separarem els cònjuges segons la nacionalitat: 1) espanyola, 2) una altra nacionalitat comunitària³ o 3) una nacionalitat no comunitària.

Fins l'any 2000, a Catalunya, els matrimonis entre un home i una dona⁴ ambdós de nacionalitat espanyola van mantenir-se per sobre del 94% (taula 1). Certament, havien caigut dos punts percentuals des del 1989, el primer any que es va recollir la nacionalitat dels cònjuges, però es tractava d'una variació insignificant en comparació amb l'evolució posterior. En efecte, a partir de l'any 2001 aquest descens es va fer més precipitat, i va arribar l'any 2004 a un 81%, tretze punts percentuals per sota del 2000. És a dir, el pendent de la disminució dels matrimonis entre espanyols s'havia accelerat, amb una tendència descendent de l'1% anual: en cas que continuï aquesta progressió, el nombre de matrimonis en què ambdós cònjuges són de nacionalitat espanyola per al 2006 es pot estimar en un 76,5% (en conseqüència, s'estima que, aquest any, algun dels dos cònjuges serà estranger en un xic més del 25% dels matrimonis), un percentatge que, si continua la mateixa tendència, disminuiria fins al 68% a l'horitzó de l'any 2010.

3. Considerarem la Unió Europea dels 15, abans de les darreres incorporacions, és a dir, la composta, a més d'Espanya, per Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Luxemburg, Holanda, el Regne Unit, Dinamarca, Irlanda, Grècia, Portugal, Àustria, Finlàndia i Suècia.

4. Els darrers registres de matrimonis publicats fins ara ens remeten a l'any 2004; en conseqüència, encara no s'havia produït la reforma del Codi Civil de 2005 que ha obert la porta al matrimoni entre parelles del mateix sexe: potser podrem tractar aquest tema en el proper Anuari.

Cal remarcar que la majoria dels matrimonis a Catalunya en què si més no un dels cònjuges tenia una nacionalitat estrangera s'ha produït, en els darrers anys, entre un cònjuge espanyol i un altre amb una nacionalitat no comunitària (taula 2). Així, entre els matrimonis en què almenys un dels membres era estranger, fins al 1997 un 30% es contreia entre un espanyol i una extracomunitària, i un altre 30% entre una espanyola i un extracomunitari. En definitiva, fins a aquesta data, a Catalunya un 60% dels matrimonis en què almenys un dels cònjuges era estranger afavoria el permís de residència a Espanya i fins i tot la nacionalitat espanyola per a un dels cònjuges. Aquest percentatge s'ha incrementat fins a un 65%, amb la diferència que les parelles en què l'espanyol era l'home s'han incrementat fins al 43% i aquelles en què l'espanyola era la dona han disminuït fins al 23%. Uns percentatges registrats el 2004, que s'havien mantingut estables des del 2001 i que no sembla que hagin de canviar gaire en el futur proper.

Si es calculen aquests percentatges sobre el total de matrimonis es veu com el ritme d'increment en el segle XXI ha estat molt superior al del segle passat: fins l'any 2000, només un 3% dels matrimonis era entre un cònjuge espanyol i un altre extracomunitari; després d'un increment lineal aquest valor ha arribat l'any 2004 al 8% per a les parelles en què ell era l'espanyol i al 4% en les que ho era ella.

Entre aquestes proporcions només un altre percentatge superava l'1%, i només per als darrers tres anys, és a dir, aquells matrimonis en què marit i muller tenien una nacionalitat no comunitària. Així, aquest valor va passar del 0,8% l'any 2001 al 4% l'any 2004.

Els valors de les altres tipologies de matrimonis eren minúsculs en relació amb els anteriors. Per exemple, el matrimoni entre un home amb una nacionalitat de la Unió Europea i una espanyola va passar del 0,7% durant el període 1993-1996 a l'1% del 1999 ençà. O, en el cas invers, el d'un espanyol amb una comunitària, del 0,6% durant els primers anys analitzats al 0,5% del 1993 ençà (taula 1). Òbviament, aquests matrimonis no canviaven en res l'estatus legal dels contraents, ja que ambdós ja estaven en possessió d'una nacionalitat comunitària. Aquests percentatges s'han mantingut força estables en els darrers anys, de manera que les parelles mixtes entre una persona de nacionalitat espanyola i una d'algun altre país de la Unió Europea no s'allunyan gaire, en un futur proper, de l'1,5% que s'ha registrat en els darrers anys.

Taula 1.

Percentatges de matrimonis segons la nacionalitat dels cònjuges. Catalunya, 1989-2004

Any	Nacionalitat dels cònjuges (%)									Total
	Espanyol - espanyola	Comunitari - espanyola	Extracomunitari - espanyola	Espanyol - comunitaria	Comunitari - comunitaria	Extracomunitari - comunitaria	Espanyol - extracomunitaria	Comunitari - extracomunitaria	Extracomunitari - extracomunitaria	
1989	96,36	0,69	1,16	0,61	0,08	0,02	0,9	0,03	0,15	100
1990	95,62	0,81	1,47	0,65	0,06	0,02	1,18	0,03	0,15	100
1991	95,17	0,8	1,71	0,64	0,08	0,03	1,33	0,03	0,21	100
1992	95,4	0,71	1,3	0,55	0,09	0,02	1,48	0,06	0,38	100
1993	95	0,78	1,55	0,5	0,06	0,05	1,68	0,04	0,34	100
1994	94,98	0,74	1,66	0,49	0,06	0,06	1,67	0,05	0,29	100
1995	95,38	0,8	1,55	0,53	0,05	0,06	1,35	0,05	0,24	100
1996	95,12	0,75	1,57	0,48	0,06	0,08	1,55	0,05	0,32	100
1997	94,67	0,87	1,82	0,49	0,09	0,07	1,69	0,05	0,24	100
1998	94,46	0,89	1,68	0,43	0,07	0,08	2,02	0,09	0,29	100
1999	93,83	1	1,7	0,44	0,12	0,07	2,42	0,11	0,3	100
2000	94,04	0,94	1,46	0,51	0,1	0,06	2,37	0,09	0,43	100
2001	92,36	0,99	1,62	0,49	0,11	0,08	3,36	0,18	0,81	100
2002	89,15	0,89	2,42	0,5	0,14	0,17	4,7	0,27	1,77	100
2003	83,66	1,01	3,46	0,48	0,15	0,25	7,05	0,43	3,52	100
2004	81,19	0,96	4,31	0,48	0,18	0,32	8,03	0,53	4	100

Font: Elaboració a partir del Moviment Natural de la Població (dades primàries facilitades per l'Institut Nacional d'Estadística).

Els altres tres tipus de matrimonis, certament, han augmentat de manera important des del 2001 fins al 2004, però els valors de què parlem són poc importants, fins i tot per als darrers anys observats. Així, els matrimonis entre un estranger comunitari i una estrangera de fora de la Unió Europea han passat del 0,03% el 1989 al 0,53% el 2004;

Taula 2.

Percentatges de matrimonis amb almenys un dels cònjuges estranger, segons la nacionalitat dels cònjuges. Catalunya, 1989-2004

Any	Nacionalitat dels cònjuges (%)								Total
	Comunitari - espanyola	Extracomunitari - espanyola	Espanyol - comunitària	Comunitari - comunitària	Extracomunitari - comunitària	Espanyol - extracomunitària	Comunitari - extracomunitària	Extracomunitari - extracomunitària	
1989	18,97	31,88	16,87	2,1	0,48	24,78	0,73	4,2	100
1990	18,54	33,63	14,88	1,35	0,41	27	0,74	3,45	100
1991	16,51	35,42	13,19	1,63	0,54	27,59	0,72	4,4	100
1992	15,34	28,31	11,94	1,93	0,51	32,28	1,35	8,34	100
1993	15,68	30,98	9,95	1,13	1,01	33,63	0,82	6,8	100
1994	14,74	33,08	9,74	1,2	1,14	33,33	0,95	5,82	100
1995	17,2	33,53	11,42	1,08	1,28	29,23	1,14	5,11	100
1996	15,48	32,27	9,8	1,24	1,7	31,81	1,05	6,66	100
1997	16,4	34,05	9,25	1,68	1,38	31,71	0,96	4,56	100
1998	16,06	30,37	7,73	1,26	1,37	36,46	1,54	5,21	100
1999	16,27	27,56	7,1	1,91	1,16	39,24	1,86	4,89	100
2000	15,7	24,53	8,53	1,72	1,01	39,83	1,46	7,22	100
2001	12,96	21,24	6,44	1,39	1,07	43,99	2,3	10,62	100
2002	8,24	22,32	4,59	1,27	1,53	43,29	2,46	16,29	100
2003	6,17	21,19	2,92	0,91	1,52	43,12	2,64	21,53	100
2004	5,12	22,91	2,56	0,94	1,68	42,69	2,81	21,29	100

Font: Elaboració a partir del Moviment Natural de la Població (dades primàries facilitades per l'Institut Nacional d'Estadística).

els matrimonis entre un estranger extracomunitari i una estrangera comunitària, del 0,02% al 0,32% per a les mateixes dates, i els matrimonis entre dos cònjuges estrangers, ambdós comunitaris, del 0,08% el 1989 al 0,18% el 2004. Uns percentatges negligibles que no canvien per res l'escenari observat de les noves parelles mixtes a Catalunya.

En definitiva, el grau d'endogàmia matrimonial a Catalunya el 2004 va ser del 85% (un 81% de matrimonis entre espanyols, un 4% entre extracomunitaris i un percentatge negligible entre cònjuges amb alguna nacionalitat d'un país de la Unió Europea llevat de l'espanyola). Així, de manera complementària a aquesta dada, es pot estimar que el grau d'exogàmia matrimonial és del 15%.

LA NUPCIALITAT DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

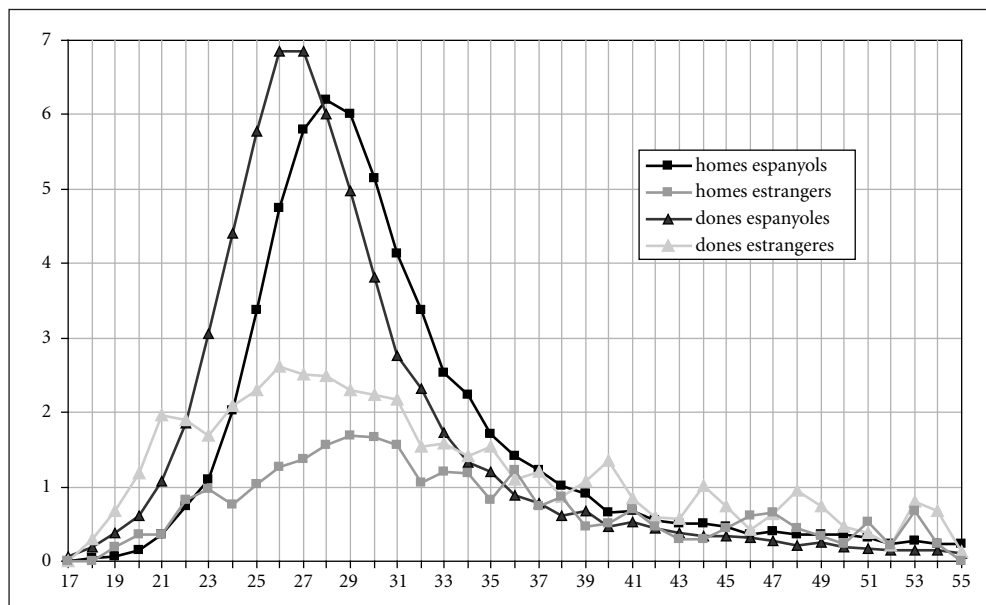
Per poder parlar amb propietat sobre la nupcialitat i no sobre els matrimonis cal fer un salt tècnic en els indicadors que utilitzem: ja no es tracta de calcular les proporcions de matrimonis amb un dels cònjuges de nacionalitat estrangera sobre el total de matrimonis, sinó d'elaborar les taxes de nupcialitat específiques per edat i sexe i segons si el cònjuge tenia la nacionalitat estrangera o espanyola. Per construir aquestes taxes cal tenir al denominador la població per edat, sexe i nacionalitat. Aquesta informació es recull amb els censos de població, una operació que es va fer per darrera vegada l'any 2001 i que s'ha anat actualitzant amb el padró continu, que parteix d'una certa sobreestimació de la població (ja que algunes vegades els ajuntaments no donen de baixa els habitants que deixen el municipi, característica que afecta molt especialment la població de nacionalitat estrangera, que és molt més mòbil que la resta). Les taxes específiques per edat, sexe i nacionalitat per al 2001 estan representades al gràfic 1, del qual es conclou que indubtablement, a Catalunya, la nupcialitat va ser molt més intensa entre qui tenia nacionalitat espanyola que entre qui la tenia estrangera, molt en especial entre els homes.

Amb la suma d'aquestes taxes específiques s'obté l'índex sintètic de nupcialitat (ISN), que és la mesura de la intensitat del fenomen en un moment donat en el temps. El 2001, l'ISN fou del 64% per a la població de nacionalitat espanyola, per ambdós sexes, però del 34% per als homes estrangers i del 51% per a les dones estrangeres. A més, si es calcula l'edat mitjana en què se celebra el matrimoni, es comprova que el calendari va ser més tardà per als estrangers que per als espanyols; en concret, aquest indicador va ser de 31,1 anys entre els homes si tenien nacionalitat espanyola i de 33,7 anys si eren estrangers (hi havia una diferència substancial de 2,6 anys entre uns i altres);

i, entre les dones, de 29,0 anys i 32,3 anys respectivament (amb una distància encara més gran: de 3,3 anys).

Gràfic 1.

Taxes específiques de nupcialitat segons edat, sexe i nacionalitat. Catalunya, 2001

Font: Elaboració pròpia a partir del Moviment Natural de la Població i del cens 2001.

Els mateixos càlculs es poden realitzar per a la primonupcialitat, és a dir, per als primers matrimonis, aquells en què l'estat civil anterior dels cònjuges era el de la solteria. Amb aquest indicador es pot fer una estimació de quina seria la solteria definitiva (és a dir, quantes persones no es casarien mai) si les taxes de nupcialitat es mantinguessin immutables com les registrades en un any determinat. Doncs bé, si aquestes taxes fossin les del 2001, entre la població de nacionalitat espanyola es registraria una solteria definitiva del 44% entre els homes i del 42% entre les dones: uns nivells que mostren fins a quin punt fou reduïda la nupcialitat aquell any. Encara pitjor, aquest

valor per a la població de nacionalitat estrangera va ser d'una alçada esporuguidora: si les taxes de nupcialitat dels solters estrangers registrats l'any 2001 es perllonguessin en el temps, el 75% romandria solter tota la vida; per a les dones el percentatge seria un xic menor, del 64%, però tot i així extraordinari. Òbviament, aquests indicadors transversals no coincideixen amb els indicadors longitudinals o de generació, ja que només senyalen que l'any 2001 fou un moment en què la població, independentment de la seva nacionalitat, es va casar molt poc a Catalunya, però potser era perquè havien escollit fer-ho abans o perquè ho farien després.

Com ja s'ha explicat, l'estimació de la població estrangera resident a Catalunya perd un xic de fiabilitat quan la font no és un cens de població o una operació semblant sinó el padró continu, que és precisament la font que cal utilitzar per obtenir denominadors de l'any 2001 en endavant (cal tenir en compte que la propera operació censal es farà el 2011). Així s'han calculat les taxes específiques de nupcialitat per grups d'edat, sexe i nacionalitat anualment per al període 2002-2004 (taula 3). Tot i les lleugeres oscil·lacions, la nupcialitat de la població de nacionalitat espanyola pràcticament no ha variat durant aquest període, i s'ha mantingut al voltant del 65% entre els homes i del 60% entre les dones. Tanmateix, entre la població estrangera l'evolució ha estat ascendent, de manera lineal entre els homes i exponencial entre les dones (fonamentalment a causa del salt espectacular registrat per la població femenina de nacionalitat estrangera entre el 2001 i el 2004), tot i que sembla que entre aquesta població la nupcialitat ha esgotat en gran part la seva força, si tenim en compte els canvis mínims ocorreguts entre el 2003 i el 2004. En espera de la confirmació de les tendències percebudes —que arribarà quan es coneguïn les dades del 2005 amb detall suficient—, es pot estimar que la nupcialitat per al 2006 serà, per als homes estrangers, del 50%, és a dir, encara més de deu punts percentuals per sota de la de la població amb nacionalitat espanyola, i de quasi el 75% per a les dones. En definitiva, creure que la nupcialitat dels estrangers a Catalunya és exuberant és un miratge sense base.

Tanmateix, els registres de matrimonis no recullen els que se celebren fora d'Espanya, tot i que la població resideixi habitualment a Catalunya o tingui pensat fer-ho un cop casats, que és probablement una opció a disposició més de la població estrangera que de la de nacionalitat espanyola. Evidentment, tampoc no podem incloure en l'anàlisi

Taula 3.

Taxes de nupcialitat per grups d'edat, sexe i nacionalitat. Catalunya, 2002-2004

		Homes espanyols			Homes estrangers			Dones espanyoles			Dones estrangeres		
		2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Grups d'edat	<14	0	0	0				0	0	0	0	0	0,01
	15-19	0,03	0,02	0,03	0,1	0,08	0,11	0,14	0,13	0,15	0,5	0,5	0,56
	20-24	0,9	0,76	0,63	1,16	1,21	1,3	2,42	2,17	2,02	2,87	2,76	2,5
	25-29	5,41	4,77	4,37	1,78	1,7	1,78	5,84	5,27	5,15	3,14	3,09	2,95
	30-34	3,4	3,3	3,52	1,42	1,58	1,47	2,3	2,41	2,63	2,34	2,54	2,45
	35-39	1,28	1,36	1,58	0,89	1,01	1,11	0,8	0,84	1	1,28	1,58	1,75
	40-44	0,67	0,72	0,82	0,58	0,66	0,76	0,43	0,46	0,57	0,85	1,24	1,33
	45-49	0,42	0,46	0,57	0,43	0,42	0,59	0,29	0,3	0,37	0,73	0,92	1,02
	50-54	0,33	0,33	0,38	0,47	0,49	0,49	0,17	0,2	0,22	0,63	0,83	0,98
	55-59	0,27	0,31	0,33	0,43	0,54	0,51	0,11	0,11	0,12	0,48	0,49	0,5
	60+	0,34	0,39	0,45	0,47	0,46	0,59	0,14	0,13	0,13	0,29	0,44	0,47
	ISN	65,19	62,12	63,39	38,56	40,85	43,58	63,21	60,07	61,86	65,5	72,01	72,62

Font: Elaboració pròpia a partir del Moviment Natural de la Població i del padró continu.

les unions consensuals, ja que per definició romanen fora del matrimoni. Per aquest motiu creiem interessant fer una ullada a l'estat civil de la població i al nivell de convivència en parella que hi ha a Catalunya segons la nacionalitat. Malauradament, aquesta informació només està disponible per una operació censal, és a dir que ens haurém de conformar amb la finestra que obre el cens del 2001.

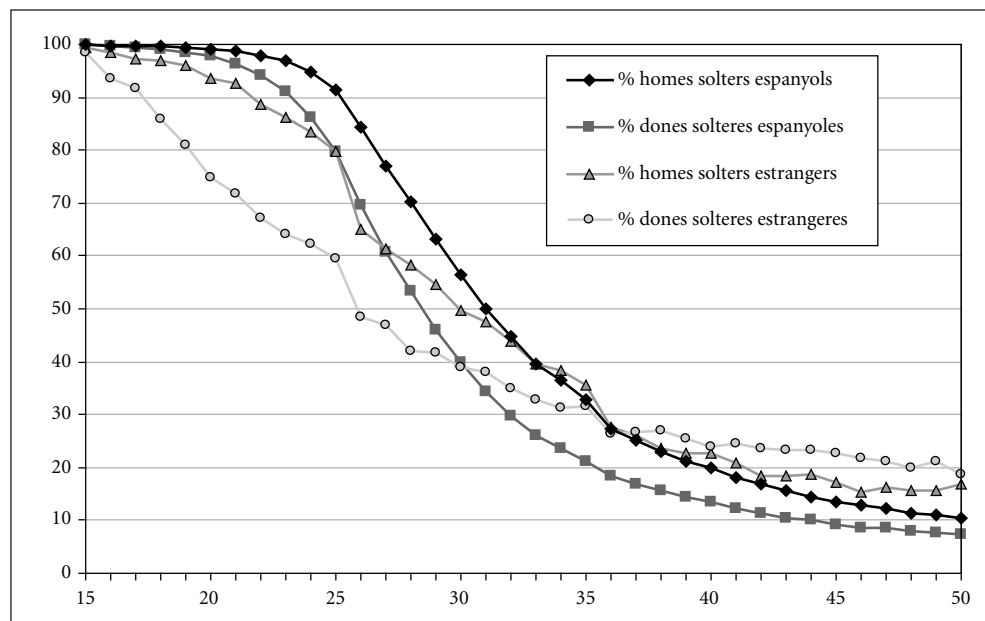
CONVIURE EN PARELLA A CATALUNYA

El gràfic 2 representa les proporcions de solteria per edat (dels 10 als 50 anys), sexe i nacionalitat (segons si és espanyola o estrangera) de la població resident a Catalunya l'any 2001. La particularitat d'utilitzar aquests indicadors és que un cop es deixa de ser solter o soltera, és a dir, quan una persona es casa, mai més no pot tornar a l'estat de

solteria (pot continuar estant casada, o passar a ser separada, divorciada o vídua, però mai més soltera): és un procés irreversible. Per aquest motiu, tothom que és solter ho és perquè mai no s'ha casat. Així les proporcions de solteria es poden utilitzar com la sèrie de solters d'una taula de nupcialitat: com faria una cohort si anés deixant de ser soltera a cada edat considerada fins arribar a un mínim de solteria en aquell punt del curs vital en què les proporcions de solteria ja no disminueixen; aquí s'ha considerat aquest llindar als 50 anys. S'observa així com la nupcialitat era nul·la per a tots els col·lectius abans dels 15 anys, però a partir d'aquesta edat les diferències entre la població de nacionalitat espanyola i l'estrangera eren substancials, molt especialment entre les dones i entre la població més jove.

Gràfic 2.

Proporcions de solters i solteres segons edat, sexe i nacionalitat. Catalunya, 2001

Font: Elaboració pròpia a partir del cens 2001.

En efecte, entre la població femenina es comprova que la solteria abans dels 30 anys era molt menys elevada entre les dones de nacionalitat estrangera i, a la inversa, entre les més grans d'aquesta edat era superior. Igual ocorria entre els homes, tot i que de manera menys extremada, de manera que el punt de tall lliscava entre els 33 i els 39 anys, és a dir, els homes de nacionalitat espanyola tenien proporcions més altes de solteria abans dels 33 anys que els estrangers, i menors dels 40 en endavant. En concret, la distància entre espanyoles i estrangeres en les proporcions de solteria augmentava amb l'edat fins arribar al punt màxim als 22 anys, ja que mentre que un 94% de les dones amb nacionalitat espanyola estaven solteres als 22 anys, les de nacionalitat estrangera ho estaven en un 67%, amb vint-i-set punts percentuals de diferència, un valor que s'anava reduint fins a esdevenir zero als 30 anys, edat a partir de la qual la diferència s'invertia fins que, a partir dels 35 anys, la solteria entre les dones de nacionalitat estrangera era deu punts percentuals superior a la de les que tenien nacionalitat espanyola. D'altra banda, entre els homes aquesta distància també anava augmentant amb l'edat, i arribava als dinou punts percentuals als 26 anys, moment en què un 84% dels espanyols estaven solters mentre que els estrangers ho estaven en un 65%, distància que anava escurçant-se fins a esdevenir poc significativa a partir dels 33 anys.

Sens dubte, en aquest aspecte, la diferència cultural entre la població de nacionalitat espanyola i la de nacionalitat estrangera estava emmarcada en la població jove, ja que l'entrada al matrimoni es produïa substancialment abans entre els estrangers. Si una cohort no afectada per canvis de nacionalitat mostrés les proporcions de solteria observades en el cens del 2001, les persones de nacionalitat espanyola es casarien com a mitjana als 32,0 anys, els homes, i als 29,7 anys, les dones; i les persones de nacionalitat estrangera als 29,6 anys i als 26,4 anys, respectivament. A més, la solteria definitiva seria per a la població de nacionalitat espanyola del 10,4% la masculina i del 7,5% la femenina, i per a la nacionalitat estrangera del 17,0% i el 19,8%, respectivament.

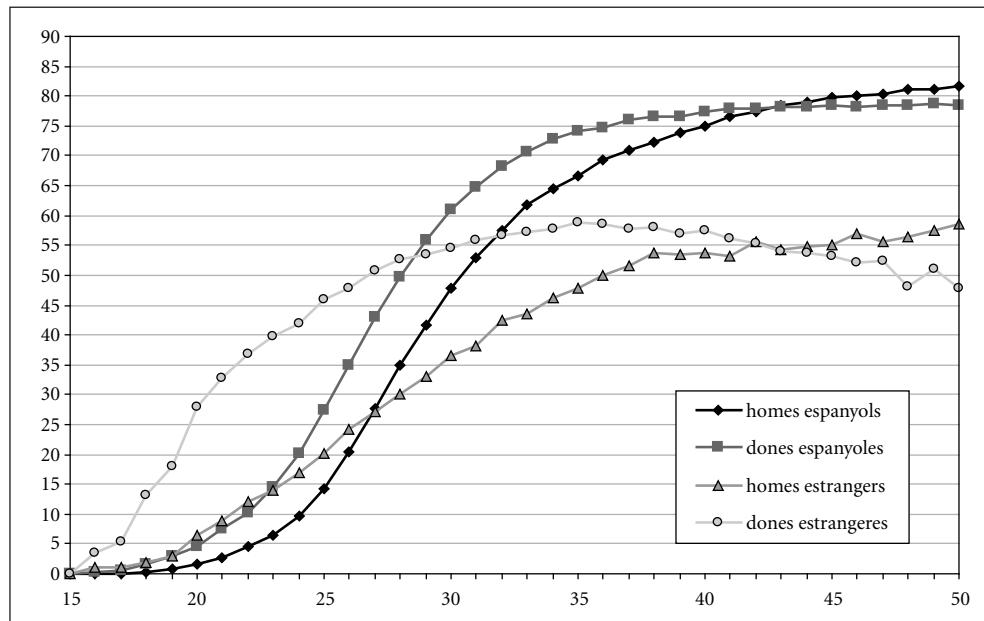
Ens falta encabir en aquesta concisa panoràmica les unions consensuals, motiu pel qual a continuació presentem la situació de convivència en parella dibuixada pel cens del 2001, independentment de si es tracta de parelles de dret o de fet. Certament, a Catalunya, la cohabitació ha afectat fonamentalment les edats joves (Miret, 2005),

però també està força present entre certes nacionalitats com, per exemple, les llatino-americanes (Castro, 2001).

En certa mesura, el gràfic 3 és el negatiu de l'anterior: es tracta de qui estava convivint amb la seva parella a Catalunya el 2001, segons edat, sexe i nacionalitat. Per a la població de nacionalitat espanyola, les corbes dibuixades remetent sense dificultat a imaginar una cohort que hagués seguit aquesta pauta respecte a la formació de la parella: així, a partir d'una edat mínima (els 15 anys), la gent aniria emparellant-se, mostrant les proporcions acumulades que s'observen per a cada edat, fins a un màxim del 80% per a ambdós sexes, cota que s'assoliria a la tardana edat de 45 anys per als homes i a la no menys tardana de 41 anys per a les dones. Cal tenir en compte, però, que alguns dels qui

Gràfic 3.

Proporcions de població que conviu en parella segons edat, sexe i nacionalitat. Catalunya, 2001

Font: Elaboració pròpia a partir del cens 2001.

no estaven convivint en parella l'any 2001 hi havien estat convivint amb anterioritat, però en el moment del cens la parella s'havia separat per la raó que fos. Tot i així, si aquesta fos la pauta de formació de parelles, els homes haurien començat a conviure en parella a una edat mitjana de 30 anys i les dones a 28 anys.

La interpretació de les dades per a la població de nacionalitat estrangera és un xic menys clara, ja que implicaria una formació de la parella a una edat molt jove però de molt reduïda intensitat. Així, només el 60% d'homes i dones de nacionalitat estrangera formaria parella, nivell que en el cas de les dones s'assoliria als 35 anys i en el dels homes fonamentalment abans dels 38 anys. Si fos d'aquesta manera, les edats mitjanes serien de 28,9 anys per als homes i de 21,0 anys per a les dones.

CONCLUSIONS SOBRE ELS MATRIMONIS I LA NUPCIALITAT DE LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA A CATALUNYA

Malgrat que només disposem de dades sobre matrimonis fins al 2004, l'anàlisi de les tendències ens permet pronosticar que l'any 2006 a Catalunya, pels volts d'un de cada quatre matrimonis tindrà si més no un dels cònjuges de nacionalitat estrangera, una cota que s'ha assolit després de seguir un augment geomètric de l'albada del segle XXI ençà. Aquest increment extraordinari es deu fonamentalment a la progressió dels matrimonis en què un dels cònjuges té una nacionalitat d'algun país fora de la Unió Europea i un altre la té espanyola: es pot estimar que, sobre el total de matrimonis del 2006, a Catalunya, un 17% serà d'aquestes característiques.

Tanmateix, aquesta importància dels cònjuges de nacionalitat extracomunitària ajuda poc a incrementar la intensitat de la nupcialitat a Catalunya. Per exemple, l'any 2004, l'índex sintètic de nupcialitat a Catalunya va ser del 57,7% per als homes i del 61,8% per a les dones: en absència d'estrangers, aquest indicador hauria estat sis punts percentuals superior entre els homes i idèntic entre les dones. En definitiva, totes les informacions que afirmen que a Catalunya la nupcialitat augmenta a causa fonamentalment de la nupcialitat dels estrangers són manifestament falses.

Amb tot, l'edat d'entrada al matrimoni de la població estrangera és substancialment més jove que entre la població amb nacionalitat espanyola, ja que les proporcions de solters i de solteres abans del 30 anys són molt més altes entre la població de nacionalitat espanyola que entre l'estrangera. A més, en comparar la nupcialitat amb les proporcions de solteria es constata que els matrimonis entre estrangers no se celebren a Espanya i, en conseqüència, no són enregistrats, ja que aquesta solteria relativament baixa entre la població més jove no es manifesta amb unes altes taxes de nupcialitat abans dels 30 anys.

Referències bibliogràfiques

CASTRO, T. (2001). "Matrimonios sin papeles en Centroamérica: Persistencia de un sistema dual de nupcialidad", a R. BIXBY (ed.). *Población del Istmo 2000*. Centro Centroamericano de Población, Universidad de Costa Rica, p. 41-65.

CORTINA, C.; ESTEVE, A.; DOMINGO, A. (2006). "Nupcialidad y características de los matrimonios de las personas de nacionalidad extranjera en España". *Papers de Demografia*, núm. 281, Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.

ESTEVE, A.; CORTINA, C. (2005). "Homogamia educativa en la España contemporánea: pautas y tendencias". *Papers de Demografia*, núm. 257, Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.

GONZÁLEZ, M. J. (2003). "Who Marries Whom in Spain?", a H.P. BLOSSFELD, A. TIMM (eds.). *Who Marries Whom? Educational System as Marriage Markets in Modern Societies*, vol. 12, Holanda: Kluwer Academic Publishers, p. 57-78.

MCCAA, R. (1993). "Ethnic intermattiage and gender in New York City". *Journal of Interdisciplinary History*, núm. 24 (2), p. 207-231.

MIRET, P. (2003). "Rols complementaris i homogàmia professional entre els matrimonis a Catalunya entre 1885 i 1999". *Papers de Demografia*, núm. 225, Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.

MIRET, P. (2005). "Conviure en parella, matrimoni versus cohabitació consensual, Catalunya, 1991, 1996 i 2001". *Papers de Demografia*, núm. 256, Bellaterra: Centre d'Estudis Demogràfics.

PAGNINI, D. L.; MORGAN, S. P. (1990). "Intermarriage and social distance among U.S. immigrants at the turn of the century". *American Sociological Review*, núm. 96, p. 405-432.

QIAN, Z.; LICHTER, D.T. (2001). "Measuring Marital Assimilation: Intermarriage among Natives and Immigrants". *Social Science Research*, núm. 30, p. 289-312.

RODRÍGUEZ GARCÍA, D. (2004). "Inmigración y mestizaje hoy. Formación de matrimonios y familias transnacionales de inmigrantes en Cataluña". *Migraciones*, núm. 16, p. 77-120.

RODRÍGUEZ GARCÍA, D. (2006). "Mixed Marriages and Transnational Families in the Intercultural Context: A Case Study of African-Spanish Couples in Catalonia". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 32, núm. 3, p. 403-433.

12 L'alumnat estranger a Catalunya

Miquel Àngel Alegre Canosa
Mònica Nadal Anmella

RESUM

A continuació presentem les dades sobre l'alumnat estranger a les aules catalanes durant el curs 2004-2005 i plantejem alguns interrogants sobre la manera com s'està produint aquesta inserció. L'alumnat estranger ha representat durant aquest curs el 9% de l'alumnat total, tot i que algunes comarques o municipis tenen percentatges superiors. Durant el curs 2004-2005 s'ha detectat una reducció en el ritme de creixement de l'alumnat estranger (20% en front del 40% experimentat en cursos anteriors) particularment a les províncies de Barcelona i Girona. Els col·lectius més importants són el marroquí i l'equatorià, tot i que les nacionalitats que més estan creixent són la xinesa i la romanesa. A l'article s'exploren aquestes i altres dades, fent esment especial dels indicis de desigualtat en l'àmbit educatiu: la distribució diferenciada de l'alumnat estranger en els centres educatius i la també presència diferent en els cicles educatius (i en particular en els nivells postobligatoris).

La presència d'alumnat estranger a les aules ha estat al llarg de l'any 2005 un tema recurrent per l'opinió pública i ha estat al darrere de no pocs debats sobre el sistema educatiu català i les seves deficiències i necessitats de reforma. Aquests debats són un element més de la imprescindible reflexió sobre les transformacions ineludibles de la societat catalana sota l'impuls de les migracions contemporànies, les quals modifiquen substancialment l'estructura social i política del país.

Un any més, aquest informe es proposa presentar les dades sobre les característiques de l'alumnat estranger durant el curs escolar 2004-2005. L'objectiu, recordem-ho, és aportar una foto fixa de la situació i incorporar alguns elements d'anàlisi i de reflexió que, inevitablement, només poden apuntar-se bo i esperant que serveixin per impulsar estudis més aprofundits.

Abans de començar, però, cal fer algunes precisions sobre les dades disponibles amb les quals treballarem en aquest capítol. Fonamentalment, es presenten les dades referides al curs 2004-2005, proporcionades pel Departament d'Educació. Tot i que en l'actualitat ja s'han publicat algunes dades per al curs 2005-2006, aquestes són provisionals: no incorporen tots els cicles (falta el primer cicle de l'educació infantil i els d'educació especial) i no estan prou desagregades per als nostres objectius. La voluntat de presentar dades com més exhaustives millor i de poder establir comparacions amb cursos precedents és la raó per la qual hem optat per no utilitzar-les. Tanmateix, i pel que

fa a les dades utilitzades en aquest capítol, repetim aquí algunes de les observacions recollides en edicions anteriors.

1. Les dades que presentem són les referides als centres sostinguts amb recursos públics; és a dir, centres de titularitat pública i centres de titularitat privada concertats. En queden fora els centres no concertats que segueixen altres plans educatius i/o depenen dels governs d'altres països. Aquestes dades no s'incorporen a les estadístiques perquè aquests centres no tenen l'obligació de proporcionar les dades (tot i que la majoria ho fan) i perquè no sempre són homologables als cicles educatius que permeten classificar l'alumnat. Així, l'alumnat dels centres escolars d'alguns països (Itàlia, Japó, Estats Units o Suïssa) no hi és comptabilitzat, tot i que tenen certa incidència en determinats col·lectius.
2. L'alumnat ressenyat en centres d'educació especial és exclusivament el que es troba en centres específics, és a dir, que presenta deficiències psíquiques, físiques o conductuals i que no pot escolaritzar-se als centres ordinaris.
3. Els programes de garantia social en són, també, exclosos, ja que la diversitat d'instàncies que organitzen els cursos dificulta la recollida exhaustiva de les dades.
4. Les classificacions per grups continentals (Unió Europea, resta d'Europa, Magrib, resta d'Àfrica, Amèrica del Nord, Amèrica Central i del Sud, Àsia i Oceania) són les mateixes que segueix el Departament d'Educació. La recent ampliació de l'Est de la Unió Europea ha incorporat 10 nous països a la categoria d'alumnat de la Unió Europea (a més dels 15 existents). Tot i així, les nostres taules fan referència a la Unió Europea prèvia a la ampliació (UE-15); un cop més la disponibilitat de les xifres ens ha portat a prendre aquesta decisió.
5. Finalment, per alumnat estranger entenem aquell que té una nacionalitat diferent de l'espanyola, amb independència del país de naixement. Tot i que aquesta variable deixa fora una part creixent de l'alumnat (els nois i les noies que es nacionalitzen a partir de la residència estable; aquells que, nascuts i socialitzats a l'estranger, no han perdut o han recuperat la nacionalitat espanyola dels seus ancestres, etc.) i en reté d'altres que s'han escolaritzat des del principi a les aules catalanes (a causa de la diversitat normativa en l'accés a la nacionalitat per als diferents col·lectius), és aquesta la única referència disponible per aproximar-nos-hi.

PANORÀMICA GENERAL

Durant el curs 2004-2005, a les aules catalanes han estudiat 92.369 alumnes estrangers, un 20% més que el curs precedent (15.374), els quals representen el 8,7% de tot l'alumnat (enfrent del 7,4% del curs precedent).

Aquestes dades posen de manifest, en primer lloc, un descens del ritme de creixement d'aquest alumnat, que en els darrers cursos havia crescut més d'un 40% per any. També, tal i com observem a la taula 1, les províncies que de nou han experimentat un increment més important en termes relatius han estat les de Lleida i Tarragona (31% i 32% respectivament), mentre que a les províncies de Barcelona i Girona el creixement ha estat molt més moderat. Tanmateix, com es pot preveure, són aquestes dues províncies les que més alumnat estranger apleguen en nombres absoluts. En el darrer apartat d'aquest capítol tornarem sobre aquestes xifres.

Taula 1.

Evolució de l'alumnat estranger. Catalunya i províncies, cursos 2001-2002 a 2004-2005

Província	Nombre d'alumnes				Creixement anual		
	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2001-02 2002-03	2002-03 2003-04	2003-04 2004-05
Barcelona	25.668	38.561	54.886	64.483	50,2%	42,3%	17,5%
Girona	5.621	7.719	10.559	12.691	37,3%	36,8%	20,2%
Lleida	1.571	2.445	3.810	4.988	55,6%	55,8%	30,9%
Tarragona	3.441	5.281	7.740	10.207	53,5%	46,6%	31,9%
Catalunya	36.301	54.006	76.995	92.369	48,8%	42,6%	20,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

La taula 2 ens permet veure l'evolució dels diferents col·lectius en els darrers quatre cursos. L'increment més important en termes relatius és l'experimentat pel col·lectiu d'alumnes d'Àsia (40%), amb la Xina al capdavant, seguit pel d'alumnes de l'Europa no comunitària (33,8%). De fet, una part d'aquests nois i noies europeus procedeix

Taula 2.

Evolució de l'alumnat estranger segons la nacionalitat. Catalunya, cursos 2001-2002 a 2004-2005

Nacionalitat	Nombre d'alumnes				Creixement anual		
	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2001-02 2002-03	2002-03 2003-04	2003-04 2004-05
Unió Europea	3.043	3.756	4.723	5.443	23,4%	25,7%	15,2%
Resta d'Europa	2.613	4.653	6.955	9.306	78,1%	49,5%	33,8%
Magrib	12.676	15.354	20.718	24.850	21,1%	34,9%	19,9%
Resta d'Àfrica	1.600	2.345	3.312	4.137	46,6%	41,2%	24,9%
Amèrica del Nord	288	337	393	416	17,0%	16,6%	5,9%
Amèrica Central i del Sud	13.643	24.418	36.396	41.927	79,0%	49,1%	15,2%
Àsia i Oceania	2.438	3.143	4.498	6.290	28,9%	43,1%	39,8%
TOTAL	36.301	54.006	76.995	92.369	48,8%	42,6%	20,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

dels països recentment incorporats a la Unió Europea i que, tal i com hem explicat, no hem comptabilitzat com a comunitaris a les taules per la disponibilitat de les dades; si els traiem del grup de no comunitaris, el creixement d'aquest grup baixa fins al 23%. En qualsevol cas, el que volem destacar és un canvi en els ritmes de creixement dels diversos grups continentals d'alumnat. Així, crida l'atenció la moderació del creixement del grup de nois i noies procedent de l'Amèrica Central i del Sud, i en menor mesura del Magrib. Tot i que es preveu un increment d'aquest tipus d'alumnat fruit dels processos de reagrupament familiar que previsiblement s'esdevindran com a conseqüència del procés de normalització d'estrangers de l'any 2005, les dades del curs 2004-2005 recullen l'aturada (comentada en el capítol 8 d'aquest mateix anuari) del flux migratori de les poblacions procedents d'alguns països de l'Amèrica Llatina així com el ritme de creixement constant però moderat de les poblacions procedents del Magrib.

La taula 3 ens aproxima a la composició d'aquest alumnat estranger i al pes relatiu de les diferents nacionalitats en el conjunt. El grup més nombrós és el de nois i noies

Taula 3.

Evolució de l'alumnat estranger per zona d'origen i principals nacionalitats. Catalunya, cursos 2001-2002 a 2004-2005

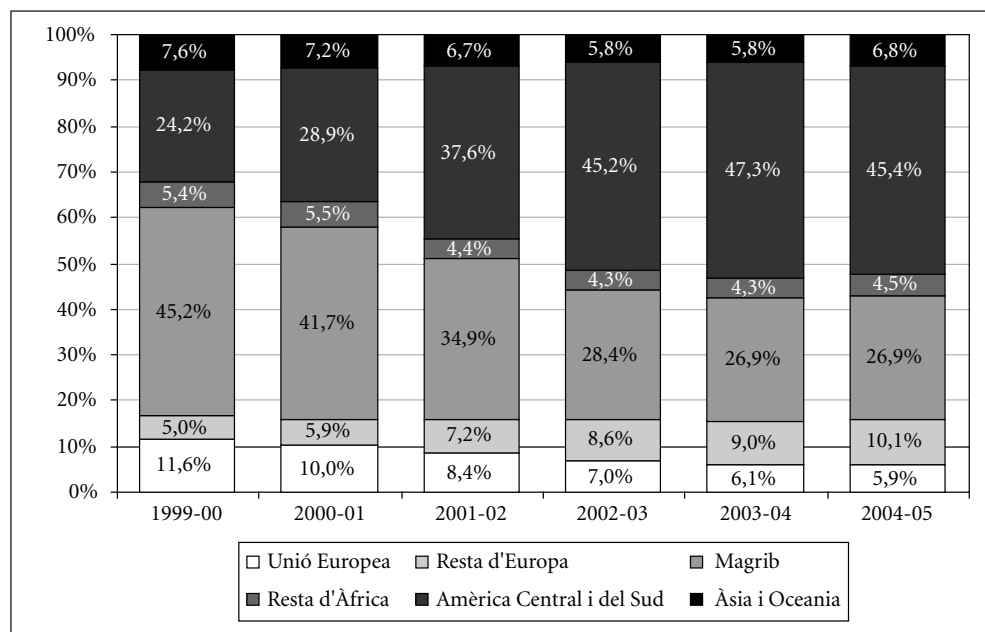
	2001-2002	%	2002-2003	%	2003-2004	%	2004-2005	%
Unió Europea	3.043	8,4%	3.756	7,0%	4.723	6,1%	5.443	5,9%
Itàlia	483	1,3%	694	1,3%	993	1,3%	1.288	1,4%
Regne Unit	494	1,4%	654	1,2%	858	1,1%	962	1,0%
França	600	1,7%	748	1,4%	872	1,1%	951	1,0%
Alemanya	598	1,6%	636	1,2%	723	0,9%	788	0,9%
Resta de nacionalitats	868	2,4%	1.024	1,9%	1.277	1,7%	1.454	1,6%
Resta d'Europa	2.613	7,2%	4.653	8,6%	6.955	9,0%	9.306	10,1%
Romania	434	1,2%	1.383	2,6%	2.475	3,2%	3.661	4,0%
Rússia	446	1,2%	673	1,2%	1.006	1,3%	1.271	1,4%
Ucraïna	287	0,8%	506	0,9%	818	1,1%	1.098	1,2%
Resta de nacionalitats	1.446	4,0%	2.091	3,9%	2.656	3,4%	3.276	3,5%
Magrib	12.676	34,9%	15.354	28,4%	20.718	26,9%	24.850	26,9%
Marroc	12.414	34,2%	15.006	27,8%	20.245	26,3%	24.252	26,3%
Resta de nacionalitats	262	0,7%	348	0,6%	473	0,6%	598	0,6%
Resta d'Àfrica	1.600	4,4%	2.345	4,3%	3.312	4,3%	4.137	4,5%
Gàmbia	848	2,3%	1.306	2,4%	1.852	2,4%	2.324	2,5%
Resta de nacionalitats	752	2,1%	1.039	1,9%	1.460	1,9%	1.813	2,0%
Amèrica del Nord	288	0,8%	337	0,6%	393	0,5%	416	0,5%
Amèrica Central i del Sud	13.643	37,6%	24.418	45,2%	36.396	47,3%	41.927	45,4%
Equador	3.558	9,8%	8.315	15,4%	14.699	19,1%	15.103	16,4%
Colòmbia	2.728	7,5%	4.454	8,2%	4.911	6,4%	5.598	6,1%
Argentina	1.291	3,6%	3.012	5,6%	4.326	5,6%	5.026	5,4%
Perú	1.429	3,9%	1.905	3,5%	2.590	3,4%	3.346	3,6%
Bolívia	348	1,0%	764	1,4%	1.558	2,0%	2.596	2,8%
Uruguai	429	1,2%	812	1,5%	1.542	2,0%	2.144	2,3%
Rep. Dominicana	1.184	3,3%	1.450	2,7%	1.888	2,5%	2.164	2,3%
Xile	592	1,6%	898	1,7%	1.245	1,6%	1.544	1,7%
Resta de nacionalitats	2.084	5,7%	2.808	5,2%	3.637	4,7%	4.406	4,8%
Àsia i Oceania	2.438	6,7%	3.143	5,8%	4.498	5,8%	6.290	6,8%
Xina	995	2,7%	1.352	2,5%	2.215	2,9%	3.333	3,6%
Pakistan	412	1,1%	474	0,9%	693	0,9%	1.006	1,1%
Resta de nacionalitats	1.031	2,8%	1.317	2,4%	1.590	2,1%	1.951	2,1%
Total d'alumnes estrangers	36.301	100%	54.006	100%	76.995	100%	92.369	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

marroquins (26,3%); tot i haver incorporat 4.000 alumnes, en el darrer curs mantenen el mateix pes relatiu que el del curs precedent. El segueix l'alumnat equatorià (15.103), que pràcticament no ha crescut gens en el darrer curs. La resta de nacionalitats es troben molt lluny d'aquests dos grans grups i només l'alumnat colombià i l'argentí superen el 5% del conjunt cadascun. En canvi, si ho llegim en clau continental, el tercer gran grup el representen els europeus no comunitaris, entre els quals destaquen, amb el 4% de l'alumnat estranger total, els procedents de Romania. Finalment, els nois i noies procedents de l'Àsia representen globalment el 6,8%, grup format, principalment, per alumnat xinès (3,6%).

Gràfic 1.

Evolució del percentatge d'alumnat estranger segons la nacionalitat. Catalunya, cursos 1999-00 a 2004-2005

Nota: En aquest gràfic no s'han tingut en compte les persones de nacionalitat nordamericana, ja que són poc nombroses.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Tal i com es posa de manifest en el gràfic 1, es constata un creixement constant de la diversitat d'origens, amb noves nacionalitats que s'incorporen de mica en mica però cada cop més a les aules catalanes i que modifiquen la importància relativa de les nacionalitats més tradicionals (principalment magribins).

DIVERSITAT I NECESSITATS EDUCATIVES ESPECÍFIQUES

La incorporació progressiva d'alumnat d'origen estranger al nostre sistema educatiu és, des de ja fa uns quants anys, un tema principal de debat de l'agenda dels administradors i gestors educatius. Val a dir, però, que en general, la presència d'alumnes immigrants a l'escola no representa (o no hauria de representar necessàriament) un “problema” específic. En tot cas, la necessitat d'esmerçar-hi atencions específiques es troba en funció de les circumstàncies particulars d'aquest alumnat i llur entorn familiar.

Els darrers cursos escolars un dels principals puntals dissenyats per al tractament d'aquesta especificitat ha estat, efectivament, l'aula d'acollida. Malgrat es concebi aquest recurs com un mecanisme de caràcter transitori (integració en l'aula ordinària), obert (assistència a matèries comunes) i flexible (pla de treball individualitzat per cada alumne), destinada a l'aprenentatge intensiu de la llengua vehicular i de certs coneixements instrumentals bàsics, és clar que la seva posada en funcionament s'orienta a donar sortida a les necessitats educatives específiques de l'alumnat nouvingut.

Però, quines són aquestes necessitats específiques? El “grau” d'aquesta d'especificitat (s'entén, respecte del conjunt de l'alumnat autòcton) té a veure amb múltiples variables, tres de les quals semblen evidents: 1) el coneixement o no d'alguna de les llengües autòctones; 2) l'edat d'arribada i d'inici de l'escolarització; i, 3) la trajectòria educativa i el nivell d'aprenentatge previ. Filant més prim, podríem arribar a afirmar que el “nivell i tipus de diversitat” que aporta l'alumnat nouvingut en un determinat context escolar es troba definit a la pràctica en funció de la mateixa estructura i composició del conjunt de l'alumnat del centre en què s'escolaritza. Tal i com hem afirmat en un altre lloc (Alegre, 2005), aquest fet sovint permet justificar per què en un centre de primària caracteritzable genèricament com de classe obrera castellanoparlant, la incorporació

d'un alumne llatinoamericà de parla espanyola no té per què requerir la formulació d'un tractament escolar específic. En aquests casos s'entén que la seva escolarització pot ser directament assumida per les estructures generals ("normalitzades") d'atenció a la diversitat. Per contra, i en aquest cas amb independència de quines siguin les característiques pròpies del centre designat, difícilment la incorporació al segon cicle de l'ESO d'un alumne nouvingut d'origen marroquí podrà atendre's sense una atenció educativa específica. Si bé en tots dos casos podem estar parlant d'alumnes que han rebut el qualificatiu d'alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE per raó d'incorporació tardana), és evident que la disparitat quant al nivell de "diversitat" que aporten a l'aula (ens referim aquí a l'aula "ordinària") exigeix l'estructuració d'un tractament escolar diferenciat.

Transcendent, en qualsevol cas, la consideració del pes de les característiques del context escolar d'acollida a l'hora de valorar l'adequació relativa entre les estructures d'atenció específica i les particularitats pròpies de l'alumnat nouvingut, és innegable que parlar una de les llengües autòctones i/o haver-se incorporat al sistema escolar català en els primers cicles de l'itinerari educatiu i/o haver rebut una escolarització òptima al país d'origen, totes aquestes són condicions que faciliten el procés d'integració i de promoció socioescolar dels alumnes immigrants.

Aprofitem per fer un apunt a propòsit de la tercera d'aquestes variables, el sistema escolar d'origen, que considerem força rellevant encara que és tot sovint negligida. Per tal d'orquestrar de forma òptima els recursos per a la intervenció educativa, es fa necessari conèixer el tipus de dinàmiques escolars a què han estat habituats aquests alumnes abans de la seva incorporació al sistema educatiu català. Altrament poden perdre's de vista els significats d'uns estranyaments, d'unes dissociacions¹ enormement transcendents en les trajectòries acadèmiques d'aquest alumnat. Dit d'una altra manera: tenir presents les característiques dels sistemes i dels contextos escolars d'origen d'aquest alumnat pot perfectament donar pistes sobre la mena de distàncies

---

1. Utilitzem la conceptualització de Bernstein (1985), el qual entén per *dissociació* aquell conjunt de disposicions que situen l'alumne en una posició d'incomprensió (que no de resistència) respecte de les finalitats i exigències de la institució educativa.

educatives (i no tan sols educatives) de què parteixen en el moment de començar el procés d'escolarització a Catalunya². Revisant des d'aquesta òptica les dades generals abans descrites, podríem aleshores destacar alguns àmbits d'atenció.

Com hem vist, en nombres absoluts, en els darrers cinc anys, els col·lectius d'alumnes procedents de països de parla hispana han passat a ocupar el primer lloc destacat del rànquing de procedències. Malgrat la importància del seu pes demogràfic (45,4% de l'alumnat estranger), advertíem més amunt com el ritme de creixement anual d'aquest col·lectiu s'ha vist reduït els darrers cursos a una raó sensiblement superior a la reducció del ritme de creixement del total de la població escolar d'origen estranger.

Pel que fa a l'escolarització d'origen dels nois i noies llatinoamericans, aquesta presenta força diversitat en funció del país d'on provinguin (més o menys desenvolupat socioeconòmicament), així com novament del perfil i de la ubicació del centre (rural o urbà, central o perifèric, de titularitat pública, militar o privada...). Trobem aquí força varietat quant a l'abast de les distàncies que aquests nois i noies poden experimentar en la manera de funcionar l'aula en els seus actuals centres educatius. De tota manera, si considerem el cas dels dos països llatinoamericans que més població escolar aporten a les aules catalanes, Equador i Colòmbia (vegeu la taula 3), sí que ens arrisquem a assenyalar que, malgrat que l'aplicació de tècniques disciplinàries de càstig físic no tingui la centralitat que té a d'altres sistemes escolars, la distància entre el rol del professorat i de l'alumnat és significativament superior en els contextos escolars d'origen que no pas en els d'acollida. En canvi, pel que fa al grau de dificultat de les matèries, en termes generals els alumnes procedents d'aquests països afirmen no experimentar salts significatius, ni tan sols quan s'incorporen a la secundària obligatòria (Alegre, Benito i González, 2006).

---

2. Una valoració més general i exhaustiva demanaria, d'una banda, disposar de coneixement contrastat sobre la diversitat pròpia de les dinàmiques d'aula més habituals en funció de les diverses xarxes escolars a cadascun dels països d'origen; d'altra banda, convindria igualment considerar la diversitat específica dels centres educatius que conformen el sistema educatiu català. Aleshores caldria plantejar la comparació no tan sols en funció de la varietat de situacions escolars d'origen sinó també en base a les distàncies a molts nivells existents entre els mateixos centres educatius catalans (centres públics / concertats, laïcs / religiosos, de classe obrera / de classe mitjana, a grans ciutats / a petits municipis, al centre urbà / a la perifèria...).

Per contra un dels sectors d'alumnat estranger de parla no romànica que fa temps havia estat majoritari, el magribí, no tan sols passa a ocupar el curs 2004-2005 una posició de menys predominància demogràfica (representa el 26,9% respecte del total d'estudiants estrangers) sinó que ha vist disminuir el seu ritme de creixement percentual any rere any fins a situar aquest increment, entre els cursos 2003-2004 i 2004-2005, lleugerament per sota de la mitjana general (taula 2). Per tal de poder valorar el tipus d'escolarització rebuda als països d'origen cal puntualitzar que en el cas de l'alumnat magribí influeix la diferència entre haver estat escolaritzat en un centre alcorànic (generalment de titularitat estatal) o haver-ho estat en escoles francòfones (generalment de titularitat privada). Si bé és cert que a les escoles religioses s'acostumen a emprar criteris pedagògics i de control molt basats en la disciplinització explícita dels estudiants, els sistemes d'aprenentatge de bona part dels centres privats no religiosos no deixen d'aplicar unes relacions entre professor i alumne estrictament jeràrquiques i marcadament centrades en el respecte a l'autoritat. Val a dir que en aquest punt no és estrany que l'alumnat magribí hagi estat familiaritzat amb pràctiques disciplinàries "típiques" del seu antic professorat com la intimidació i l'agressió física (Alegre, Benito i González, 2006).

Continua incrementant-se a un ritme notable la incorporació al sistema educatiu català d'alumnes procedents de països de parla no romànica de l'àrea d'Àsia i d'Oceania. Especialment significatiu és el creixement anual del col·lectiu d'alumnat xinès, si bé sobre el total d'alumnes estrangers representa un percentatge del 3,6% el curs 2004-2005. També en aquest cas podem parlar, molt pel broc gros, de l'existència d'una distància significativa entre els trets característics dels sistemes i de les dinàmiques escolars d'origen i els que caracteritzen la realitat escolar d'acollida. En termes generals l'alumnat xinès també ha estat escolaritzat en el marc d'un model educatiu que tendeix al que podríem denominar "pedagogies visibles" (fent ús de la conceptualització de Bernstein, 1985): una escolarització basada en codis educatius de tipus agregat (classificació i emmarcació fortes), amb unes relacions d'ensenyament-aprenentatge "centrades en el professorat", i amb uns marcs curriculars construïts des de la noció del coneixement com a "estats tancats de saber". Tot i la distància idiomàtica, en incorporar-se a l'ESO no són pocs els alumnes d'origen xinès que confirmen haver experimentat una baixada de nivell en el ritme d'aprenentatge d'algunes matèries (un exemple paradigmàtic n'és el cas de

les matemàtiques), en comparació amb el grau d'exigència i de dificultat exigits en els seus contextos escolars d'origen (Alegre, Benito i González, 2006).

Finalment, destacàvem anteriorment que si bé els alumnes procedents dels països de l'Europa dels 15 han anat perdent els darrers cursos pes relatiu respecte del total de la població escolar matriculada al sistema educatiu català (aquest col·lectiu ha passat de representar-ne un 8,4% el curs 2001-2002 a un 5,9% respecte d'aquest total), si ens fixem en els procedents del conjunt de països de la UE-25, aleshores el percentatge corresponent s'incrementa fins al 6,7% aquest darrer curs (superior al 6,1% del curs anterior), de manera que el ritme de creixement percentual entre el 2003-2004 i el 2004-2005 (31,7%) se situa sensiblement per sobre del de la mitjana de creixement general (20%). Certament els sistemes educatius propis dels 10 països d'incorporació recent a la UE es troben a més distància del català que no pas els propis dels països de la UE dels 15. Sobretot quan fem referència a l'alumnat procedent de països de l'antiga Europa de l'Est. I malgrat tenir també present la distància entre les llengües d'origen d'aquests alumnes (no romàniques) i les llengües autòctones, són una majoria els qui constaten, un cop incorporats als centres catalans, percebre clarament els efectes d'algunes d'aquestes distàncies: pel que fa a l'ordre disciplinari establert a les aules, i, sobretot, pel que fa als ritmes d'aprenentatge i a les dificultats de les diverses matèries escolars (sobretot matemàtiques i anglès). En efecte, d'acord amb el seu testimoniatge, a les seves antigues escoles aquests ritmes i nivells de dificultat eren força superiors als dels seus nous centres educatius. En aquest sentit, s'estableixen clares homologies entre el nivell de disciplinització dels comportaments i el rigor dels ensenyaments escolars (Alegre, Benito i González, 2006).

Recapitulant, diríem que aquest seguit de reflexions reforcen l'argument que no tots els col·lectius d'alumnes d'origen estranger "desafien" de la mateixa manera les estructures d'atenció educativa dels centres escolars, que no tots parteixen d'unes mateixes dificultats d'ordre educatiu (ja sigui per motiu de llur llengua materna, de llur moment d'incorporació al centre d'acollida o de llur tipus d'escolarització prèvia). Estirant aquest fil, caldria aleshores ponderar el fet que no totes les concentracions d'alumnes no autòctons a determinades escoles (públiques o privades) són igualment problemàtiques. Tornarem a aquesta qüestió.

L'ALUMNAT ESTRANGER EN ELS CICLES EDUCATIUS

Fins ara hem parlat de la presència de l'alumnat estranger en el conjunt del sistema educatiu. A la taula 4 podem llegir el pes de cada grup continental en els diferents cicles educatius i veiem que es produeixen algunes diferències significatives respecte de l'estructura global. Les raons d'aquestes variacions són múltiples. En primer lloc tenen a veure amb la diferent estructura per edats dels col·lectius immigrants, deguda tant a pautes demogràfiques com a les fases del moment migratori de les famílies. També, com hem assenyalat en anuaris precedents, es vinculen a les eleccions educatives dels diferents col·lectius, fonamentalment en els cicles no obligatoris; així, alguns col·lectius, per motius diversos, tenen menys tendència a l'escolarització precoç en l'ensenyament

Taula 4.

Distribució de l'alumnat estranger en els cicles educatius segons la nacionalitat. Catalunya, curs 2004-2005

Nacionalitat	Infantil	Primària	ESO	Batxillerat	C.F. Grau Mitjà	C.F. Grau Superior	Especial	Total
Alumnat estranger	20.178 100%	40.254 100%	23.596 100%	3.738 100%	2.017 100%	1.887 100%	699 100%	92.369 100%
Unió Europea	1.365 6,8%	2.114 5,3%	1.220 5,2%	409 10,9%	110 5,5%	204 10,8%	21 3,0%	5.443 5,9%
Resta d'Europa	1.886 9,3%	3.838 9,5%	2.555 10,8%	636 17,0%	184 9,1%	175 9,3%	32 4,6%	9.306 10,1%
Magrib	6.307 31,3%	11.124 27,6%	6.020 25,5%	402 10,8%	624 30,9%	141 7,5%	232 33,2%	24.850 26,9%
Resta d'Àfrica	1.541 7,6%	1.748 4,3%	615 2,6%	53 1,4%	64 3,2%	57 3,0%	59 8,4%	4.137 4,5%
Amèrica del Nord	94 0,5%	174 0,4%	90 0,4%	40 1,1%	7 0,3%	11 0,6%	0 0,0%	416 0,5%
Amèrica Central i del Sud	7.761 38,5%	18.724 46,5%	10.926 46,3%	2.005 53,6%	968 48,0%	1.216 64,4%	327 46,8%	41.927 45,4%
Àsia i Oceania	1.224 6,1%	2.532 6,3%	2.170 9,2%	193 5,2%	60 3,0%	83 4,4%	28 4,0%	6.290 6,8%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

infantil i altres semblen aturar la seva formació en finalitzar la secundària obligatòria i perden pes en relació a d'altres grups.

Si prenem com a mesura estàndard la distribució global en el conjunt del sistema educatiu, s'observen algunes diferències en els cicles.

L'etapa d'escolarització infantil forma part de l'escolarització no obligatòria, que abasta dels 0 als 6 anys, per bé que l'escolarització en l'etapa dels 3 als 6 anys ha esdevingut gairebé universal. A la taula 4 veiem que alguns grups, en relació al pes que tenen en el conjunt del sistema educatiu, es troben sobrerrepresentats (Unió Europea, Magrib, resta d'Àfrica), mentre que d'altres tenen un pes menor (Àsia, Amèrica Central i del Sud i en menys mesura la resta d'Europa), cosa que indicaria (amb tota la cautela ja anunciada) una menor tendència a l'escolarització primerenca d'aquests darrers col·lectius.

Una altra dada que cal esmentar és la referida a l'alumnat que es troba en centres d'educació especial. Així, veiem que l'alumnat magribí i el procedent d'altres països de l'Àfrica, i en menor mesura el de l'Amèrica Central i del Sud, té més alumnes en aquests centres que l'alumnat autòcton (0,6%). L'explicació no és senzilla però cal estar amatents als sistemes de classificació de l'alumnat amb necessitat d'atenció especial, ja que és possible que determinats col·lectius, sobretot el de l'alumnat de parla no romànica arribat a Catalunya un cop encetat el curs ("matrícula viva") i quan bona part dels centres ordinaris han cobert ja les seves places vacants, estigui essent incorporat a centres d'educació especial per motius, certament, poc justificables.

A l'ensenyament obligatori, la majoria dels col·lectius presenten un pes semblant al que tenen en el conjunt del sistema educatiu. Això és particularment notable en el cas de l'ensenyament infantil. En canvi, a l'ESO detectem algunes variacions significatives: l'escàs pes dels nois i noies de l'Àfrica no magribina i la importància relativa dels nois i noies asiàtics.

En passar a l'ensenyament postobligatori, les diferències són encara més notables. Així, els nois i noies del Magrib queden reduïts al 10% de l'alumnat estranger que cursa el batxillerat i al 7,5% del que fa formació de grau superior; en canvi són el 31% dels que

fan formació de grau mitjà. Contràriament, l'alumnat de l'Amèrica Central i del Sud es troba sobrerrepresentat (en relació al seu pes sobre el conjunt del sistema educatiu) en aquests mateixos cicles. Aquesta primera lectura condueix a assenyalar una menor tendència dels nois i noies magribins —front als altres col·lectius estrangers— de continuar els estudis en acabar l'ensenyament obligatori³.

Per validar aquesta i altres hipòtesis, seria molt interessant poder calcular les taxes d'escolarització dels col·lectius a cada nivell educatiu; és a dir, la proporció dels nens i nenes d'unes determinades edats que efectivament es troben matriculats al nivell que els correspon. Aquest càlcul no resulta tan senzill com podria semblar, ja que les xifres de població que haurien de servir de base són les recollides pels padrons, i aquestes presenten algunes mancances i insuficiències. En primer lloc, perquè les edats no corresponen de manera exacta als cursos. En segon lloc, perquè els padrons, com s'ha vist en el capítol dedicat a la població estrangera a Catalunya en aquest mateix informe, presenten errors i duplicitats particularment sensibles per als col·lectius estrangers que podrien conduir a càlculs erronis. Aquesta dificultat és extensible a tots els grups d'edat i, per tant, la taxa d'escolarització esdevé difícil de determinar.

De la secundària obligatòria a la postobligatòria

Un tema de gran importància que hem abordat temptativament en anuaris precedents és el de la continuïtat dels estudis de l'alumnat d'origen estranger un cop finalitzats els cicles obligatoris. És en aquest apartat on esdevé més important conèixer les taxes d'escolarització de l'alumnat estranger en comparació amb l'alumnat autòcton. La suma de l'alumnat estranger que cursa batxillerat o cicles formatius sobre el conjunt de la població d'edat compresa entre els 16 i els 19 anys ens diria el percentatge d'aquesta

---

3. Les dades de la taula 4 es complementen amb les que es poden llegir a la taula annexa 1, a la qual veiem com es distribueix cada col·lectiu al llarg dels cicles educatius. Cal repetir, però, que aquesta taula reflecteix també l'efecte de l'estructura d'edats dels diferents col·lectius. Menys del 5% de l'alumnat magribí es troba en algun dels cicles postobligatoris (similar al 4,2% dels de la resta d'Àfrica) front al 10% de l'alumnat procedent de l'Amèrica Central i del Sud o al 13,2% del comunitari.

població que es troba estudiant i, per tant, el que no ho fa. Com ja hem assenyalat, les dades de població no estan prou depurades com per abordar amb seguretat un càlcul d'aquest tipus.

Una altra aproximació al fenomen seria el càlcul de taxes de continuïtat dels estudis en el trànsit de l'ensenyament obligatori al postobligatori i que vam apuntar de manera molt temptativa a l'anuari del 2004. Un càlcul d'aquest tipus valoraria el pes dels alumnes matriculats a primer de batxillerat i a primer dels cicles formatius de grau mitjà, després d'haver restat els alumnes repetidors d'aquests primers cursos de l'alumnat que el curs precedent ha obtingut el Graduat d'Estudis Secundaris. Existeixen també algunes dificultats associades a aquest càlcul. En primer lloc, el Departament d'Educació no recull de manera exhaustiva la nacionalitat a totes les variables en joc en aquesta fórmula: repetidors i alumnat amb el GES. En segon lloc, cal tenir present una suma de factors, probablement de poc pes aïlladament, però que en conjunt poden distorsionar els resultats. Així, alguns d'aquests alumnes canvien de nacionalitat (per adopció de l'espanyola) en el procés i per tant desapareixen de les estadístiques d'alumnat estranger; també, el fet que hi ha alumnat que s'incorpora directament en el primer curs dels cicles postobligatoris i que se suma als que procedeixen de cursos anteriors; finalment, hi ha alumnes que havent iniciat el batxillerat passen al cicle formatiu en no superar el primer any. Caldria afegir també un recordatori: l'existència d'alumnat estranger que, donada la situació d'irregularitat administrativa en la qual es troben (els seus pares, en definitiva), no sempre poden continuar els estudis, encara que així ho desitgin, i que quan ho fan no sempre queden registrats. En definitiva, una aproximació acurada a aquests fluxos resulta difícil tot i que necessària, encara que només sigui aproximativament. Les aproximacions temptatives que s'han fet fins ara indiquen una menor tendència a la continuïtat dels estudis entre els col·lectius d'alumnat estranger (alguns més que d'altres) i es fa imprescindible conèixer l'abast del fenomen així com les causes que el motiven.

Itineraris formatius

Si tornem a la taula 4 i a l'annexa 1 observem, com ja havíem notat en anualis precedents, que l'alumnat africà (magribí i de la resta d'Àfrica), és l'únic que té més alumnes

en els cicles formatius de grau mitjà que no pas al batxillerat, cosa que indica una preferència per la formació de tipus tècnica, per sobre de la pròpiament acadèmica, i amb vocació laboral més immediata; això es reforça per la minsa presència que tenen en els cicles formatius de grau superior, als quals s'accedeix per la via del batxillerat o, més minoritàriament, un cop finalitzats els cursos de grau mitjà.

L'alumnat europeu, tant el comunitari com el no comunitari, prefereix en percentatges fins i tot superiors als de la població autòctona el batxillerat que no pas les formacions professionals. També és el cas de l'alumnat llatinoamericà, tot i que en percentatges inferiors.

És del tot rellevant assenyalar les diferències segons el sexe. Així, si com dèiem globalment l'alumnat del continent africà prefereix els cicles formatius per sobre del batxillerat, la preferència no és igual entre nois i noies. A la taula annexa 2 observem que d'entre els estudiants magribins que es decideixen pel batxillerat, el 58% són noies, i que aquestes es distribueixen de manera bastant equilibrada entre el batxillerat i els cicles formatius (amb preferència per aquests últims). Pel que fa a les noies de la resta del continent africà, tot i ser poc nombroses en la formació postobligatòria, són majoria en el batxillerat i a més prefereixen més aquesta formació que els CFGM. Les noies de la resta dels col·lectius, encara més que els seus companys nois del mateix origen, prefereixen el batxillerat, on són clarament majoritàries.

En el decurs d'altres recerques qualitatives, hem tingut ocasió d'aproximar-nos als discursos de joves estudiants de 4t d'ESO sobre el sentit de prosseguir l'escolarització més enllà de les etapes obligatòries, ja sigui estudiant batxillerat o bé matriculant-se en algun cicle formatiu de grau mitjà⁴. És clar que aquests sentits, aquestes visions compartides, "marquen" la idoneïtat d'un o altre itinerari. En aquest punt les opcions són diverses i, molt majoritàriament, basades en determinades imatges sobre la mena de formació rebuda tant als cicles formatius com als cursos de batxillerat. La contraposició d'imatges acostuma a ser: "cicles formatius = orientació pràctica, continguts fàcils" vs. "batxillerat = orientació teòrica, continguts difícils". Segons el jove aposti

---

4. Veure Bonal *et al.* (2005) i Alegre (2004).

per un o altre itinerari desvalorarà els trets compartits sobre la formació no escollida. Llavors la formació professional passarà a ser vista com a poc seriosa i incompleta, o en cas contrari, el batxillerat com a massa abstracte i complicat de seguir.

I tot plegat barrejat amb consideracions i càlculs diversos sobre el valor de canvi de l'un i de l'altre procés formatiu. Aquí es comparteixen estimacions sobre quines portes obre i quines tanca tant el batxillerat com la formació ocupacional. Majoritàriament l'oposició s'estableix entre els següents termes: "cicles formatius = mercat laboral" *vs.* "batxillerat = mercat laboral o possibilitat de carrera universitària". Aquells que opten per la via dels cicles formatius ho fan valorant-ne la seva utilitat a l'hora d'inserir-se al món laboral i desmereixent el poc valor del batxillerat en aquesta transició; aquells que prefereixen estudiar els cursos de batxillerat critiquen les destinacions laborals poc qualificades a què orienten els cicles, i en canvi avaluen positivament les opcions de continuïtat formativa o d'entrades més dignes en el mercat de treball que suposadament facilita el fet d'acreditar el batxillerat.

Al mateix temps, torna a ser innegable que la manera com els joves resolen les disjuntives entre aquestes visions gairebé oposades té alguna relació amb quina sigui la posició que ocupen (ells i llurs famílies) en l'estructura social i, molt lligat amb això, amb els valors del nivell d'instrucció dels seus pares⁵.

En aquest sentit, alguns estudis mostren que les classes socials constitueixen un factor reproductor (almenys parcialment) de desigualtats educatives. L'estudi de Bonal, Rambla i Ajenjo (2004) a partir de les dades del Panel de Desigualtats Socials (PaD) de la Fundació Jaume Bofill dels anys 2000-2001 recull resultats que evidencien la incidència de les posicions de classe⁶ dels pares en l'especificació dels itineraris educatius

---

5. Segons les dades de l'informe PISA per Catalunya (Ferrer, 2006), la variable "nivell d'instrucció de la família" és de gran importància en els resultats dels nois i noies de 15 anys en el domini de determinades competències.

6. La variable "classe social de la llar" construïda pel PaD consta de 10 categories, les quals es corresponen a diverses combinacions de les 4 categories que componen la classe social de l'individu (classe mitjana propietària, classe mitjana assalariada, classe treballador i altres). Els autors de la taula es queden amb les cinc combinacions que es mostren més explicatives de les desigualtats a estudi.

de llurs fills (taula 5). Les dades presentades demostren el fet que la classe mitjana assalariada és el grup social amb un accés superior a l'ensenyament postobligatori de tipus acadèmic (batxillerat: el 79,9% dels seus fills hi accedeixen) i, en canvi, el que més tendeix a descartar la continuïtat cap a opcions professionals (cicles formatius) de la seva descendència (tan sols el 9% ho fa). Aquesta darrera opció sí que es demostra significativament presa per part dels fills de famílies de classe treballadora (el 25,8%), si bé en conjunt és aquest el col·lectiu que menys accedeix a la secundària postobligatòria (el 41% no hi accedeix).

Taula 5.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons la classe social de la llar

	No hi accedeixen (%)	Postobligatòria professional (%)	Postobligatòria acadèmica (%)
Algun membre de classe mitjana propietària	23,7	15,5	59,8
Ambdós pares de la classe mitjana assalariada	11,1	9	79,9
Classe mitjana assalariada + classe treballadora	12,7	30,6	56,7
Ambdós pares de la classe treballadora	41	25,8	33,3
Altres situacions	25,3	20	54,7

Font: Bonal, Rambla i Ajenjo (2004) a partir de les dades extretetes del Panel de Desigualtats 2001-2002, Fundació Jaume Bofil.

Aquests resultats es corresponen amb les conclusions a les quals arriba l'informe *Enquesta als Joves de Catalunya 2002* (Casals *et al.*, 2004) a propòsit del pes del capital cultural i econòmic de les famílies en la mediatització de les expectatives acadèmiques dels seus fills. Si bé fóra inoportú establir una relació determinista entre ambdós factors, sí que s'observen distàncies significatives en les aspiracions de titulació segons la posició d'adscripció de l'estructura social. Per exemple, i centrant-nos en la incidència del capital educatiu familiar, les dades d'aquesta enquesta mostren: *a*) que les expectatives d'estudis de formació professional de grau superior (CFGs) i mitjà (CFGM) són sis vegades superiors entre els fills de famílies amb baix nivell d'estudis que entre els fills de famílies amb capital cultural elevat (pares amb estudis universitaris); i *b*) que les

expectatives de finalitzar l'escolarització un cop acabat l'ensenyament obligatori són el doble entre els fills de famílies amb nivell cultural baix que entre els de famílies de capital cultural elevat.

Més enllà del factor més estrictament econòmic, i molt directament en relació amb el cas que aquí ens ocupa, podem recordar les paraules que escrivia John Ogbu gairebé trenta anys enrere: “un important determinant del rendiment escolar és allò que els estudiants i les seves famílies o comunitat esperen obtenir de la seva escolarització en la vida adulta” (Ogbu, 1978: 54). I val a dir que determinats col·lectius de població estrangera fa temps que han tingut ocasió de percebre i experimentar en pròpia pell, a molts i molt diversos nivells, els efectes de la discriminació ètnica; una discriminació que, entre altres coses, reproduceix entre les noves generacions la visió de quin és el “camp de les possibilitats laborals” que els espera. Així, es pot esperar que els joves que pateixen aquesta situació desenvolupin unes teories de l'èxit i es formulin unes expectatives educatives (sempre en funció del “valor de canvi” atribuït al pas per les diverses etapes de l'itinerari educatiu) força diferents, per exemple, de les dels joves autòctons de classe mitjana o de les d'aquells altres joves immigrants no situats, ells i llurs famílies, a la categoria de “ciutadans de segona classe”.

No insistirem, doncs, en l'argument que darrere la manera com els joves d'origen immigrant i les seves famílies construeixen les seves visions sobre el sentit de l'escolarització obligatòria i de les opcions de continuïtat postobligatòria hi ha molt més que particularismes culturals. Replicant també en aquest punt la insistència en el valor explicatiu de la diferència cultural es corre el risc de caure en els vicis del multiculturalisme més ingenu; aquell que recupera les categories etnicistes de l'anomenat *fonamentalisme cultural*, aquell que acaba confonent estratègies de supervivència amb hàbits culturals, desigualtats socials amb diferències identitàries. Allò que és més aviat un efecte dels processos de minorització i de desigualtat social que, quotidianament, experimenten bona part dels col·lectius d'origen immigrant acaba essent atribuït a les raons d'unes diferències culturals originàries heretades de generació en generació. Per aquest mateix camí acaben perdent-se les visions de l'heterogeneïtat de situacions que caracteritza allò que anomenem cultures d'origen; per entendre'ns, és tan impropï parlar de la cultura de l'Estat espanyol com un tot únic i indiferenciat com fer el mateix

referint-se a la cultura del Marroc o a la cultura centreamericana, o a la cultura dels antics països de l'Est.

No diem que darrere d'aquestes visions sobre l'escolarització no es trobin justificacions d'ordre cultural (àdhuc religió, en alguns casos), justificacions que transmet la socialització familiar. Però convindria començar entenent que per norma general es tracta de justificacions construïdes i reconstruïdes fonamentalment sobre la base de com aquestes famílies i llurs fills i filles perceben i experimenten diàriament l'estructura d'oportunitats que els ofereix la societat receptora i, dins d'aquesta societat, la institució escolar.

LA CONCENTRACIÓ ESCOLAR DE L'ALUMNAT NOUINGUT: LA DOBLE XARXA EDUCATIVA

Tal i com hem assenyalat anteriorment, la concentració escolar de l'alumnat immigrant procedent de països empobrits ha esdevingut un tema central del debat públic i de l'agenda política. Assenyalàvem aleshores que no totes les concentracions d'alumnat estranger eren sempre i *a priori* un problema. En canvi, tal i com hem assenyalat repetidament en edicions anteriors d'aquest anuari, sí que creiem que la distribució de l'alumnat estranger entre els centres de titularitat pública i els centres de titularitat privada posa de manifest alguns desequilibris que caldria redreçar.

Vegem-ho a través de les dades referides a la presència d'alumnat estranger als centres de titularitat pública i als de titularitat privada al llarg del curs 2004-2005. El comentari de les dades força la repetició d'algunes reflexions que no per sabudes deixen de tenir gran importància en el context actual. En primer lloc, es constata que malgrat que la xarxa escolar concertada hagi anat incrementant els darrers anys el nombre d'alumnes estrangers a les seves aules, continua existint una gran disparitat en la mesura que els centres públics i els privats concertats escolaritzen la població estrangera.

Així, el darrer curs 2004-2005, el 83,4% de l'alumnat estranger va estudiar a centres de titularitat pública enfront del 16,6% que ho va fer en centres de titularitat privada;

aquests percentatges són gairebé idèntics als del curs precedent. Per l'alumnat amb nacionalitat espanyola, la relació és 58,3% a la pública enfront del 41,7% a la privada. Les diferències entre alumnat autòcton i estranger pel que fa a la distribució segons el tipus de centre s'accentuen any rere any: cada cop és major la preferència dels primers pels centres privats, així com també el percentatge del segon grup que es troba a centres públics. Així, tot i que en xifres absolutes cada cop hi ha més nois i noies estrangers als centres privats, la distribució desigual s'incrementa.

Taula 6.

Pes de l'alumnat estranger als centres públics i privats per cycle educatiu. Catalunya, cursos 2003-2004 i 2004-2005

Cicle educatiu	Titularitat pública		Titularitat privada		Total	
	2003-04	2004-05	2003-04	2004-05	2003-04	2004-05
Educació infantil	10,1%	10,9%	3%	3,1%	7%	7,6%
Educació primària	13%	15,4%	3%	3,9%	9%	10,9%
ESO	11%	12,6%	3,5%	4,2%	7,9%	9,1%
Batxillerat	5%	5,6%	1,3%	1,6%	3,4%	4,2%
C. F. Grau Mitjà	5%	6,7%	2,9%	3,7%	4,3%	5,8%
C. F. Grau Superior	4%	4,8%	4,1%	4,9%	3,7%	4,8%
Educació especial	11%	13,5%	6,2%	8,0%	8,2%	10,4%
TOTAL	10%	12%	3,1%	3,7%	7,4%	8,7%

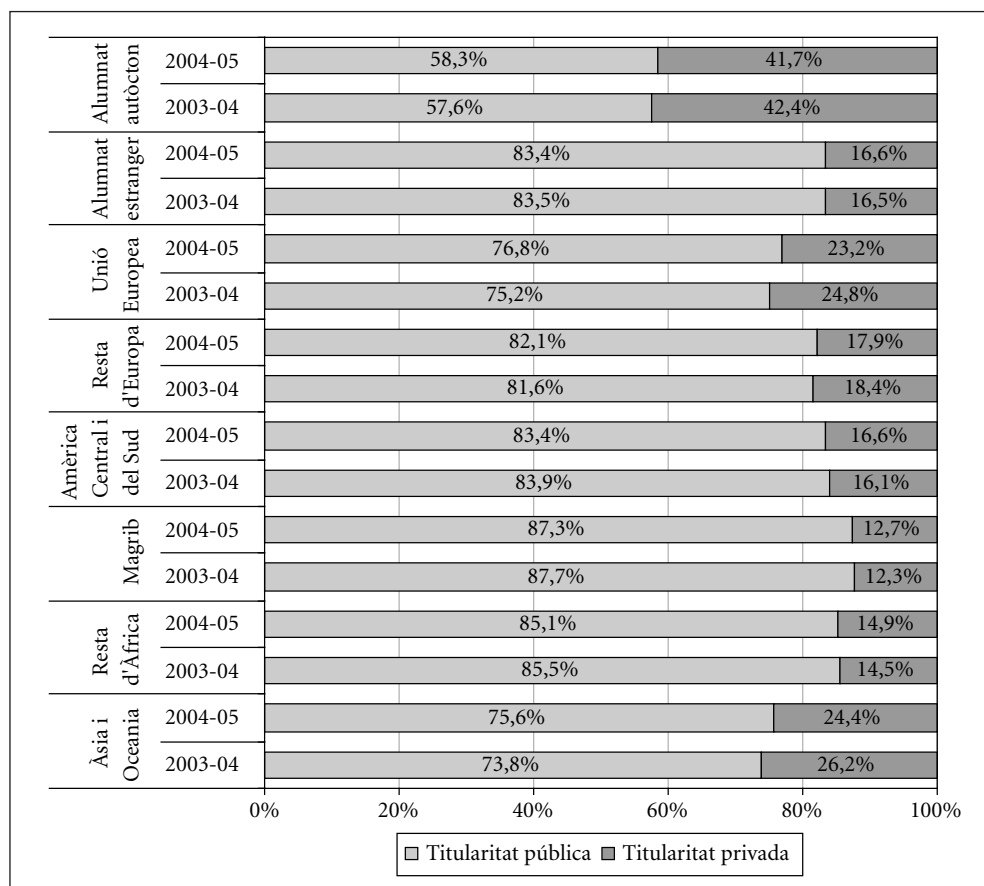
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

La taula 6 ens mostra com si bé l'alumnat estranger representa el 8,7% dels nois i noies del sistema educatiu català, aquest percentatge s'alça fins al 12% als centres públics i baixa fins al 3,7% en els privats concertats. En relació a l'any precedent, el pes d'aquest alumnat s'ha incrementat més en els primers centres que no pas en els segons. Així doncs, la segona constatació és la consolidació d'una doble xarxa educativa que s'enfronta de manera creixentment desigual al repte d'escolaritzar un alumnat que és, socialment i culturalment, divers.

Ara bé, si bé és cert que globalment l'alumnat estranger assisteix a centres públics en major mesura que l'alumnat autòcton, no tots els col·lectius ho fan en la mateixa proporció. Així, el gràfic 2 il·lustra algunes diferències significatives en els darrers dos cursos.

Gràfic 2.

Percentatge d'alumnat estranger i autòcton escolaritzat segons la titularitat del centre. Catalunya, cursos 2003-2004 i 2004-2005

Nota: En aquest gràfic no s'han tingut en compte les persones de nacionalitat nordamericana, ja que són poc nombroses.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Així, destaquem que entre l'alumnat asiàtic, la presència a la privada puja al 24,4% (tot i que és menor que el curs precedent); també el 23,2% de l'alumnat europeu comunitari i el 18% del no comunitari estudien en centres privats, enfront del 16,6 per l'alumnat estranger total. En canvi, el percentatge és molt menor entre l'alumnat d'origen africà, magribí o de la resta d'Àfrica. La taula 7 ens permet constatar que

Taula 7.

Alumnat estranger en centres públics i privats per nacionalitat i cicle educatiu. Catalunya, curs 2004-2005

	Alumnat total	Alumnat autòcton	Alumnat estranger	Unió Europea	Resta d'Europa	Magrib	Resta d'Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia i Oceania
Tots els cicles	1.062.285	969.916	92.369	5.443	9.306	24.850	4.137	416	41.927	6.290
Públic	60,5%	58,3%	83,4%	76,8%	82,1%	87,3%	85,1%	63,0%	83,4%	75,6%
Privat	39,5%	41,7%	16,6%	23,2%	17,9%	12,7%	14,9%	37,0%	16,6%	24,4%
Educació infantil	264.355	244.177	20.178	1.365	1.886	6.307	1.541	94	7.761	1.224
Públic	58,4%	56,3%	83,2%	71,5%	80,8%	89,1%	85,9%	58,5%	83,1%	68,7%
Privat	41,6%	43,7%	16,8%	28,5%	19,2%	10,9%	14,1%	41,5%	16,9%	31,3%
Educació primària	368.106	327.852	40.254	2.114	3.838	11.124	1.748	174	18.724	2.532
Públic	61,0%	57,9%	86,1%	81,6%	84,1%	88,6%	86,6%	66,1%	86,5%	79,6%
Privat	39,0%	42,1%	13,9%	18,4%	15,9%	11,4%	13,4%	33,9%	13,5%	20,4%
ESO	259.530	235.934	23.596	1.220	2.555	6.020	615	90	10.926	2.170
Públic	58,2%	56,0%	80,5%	74,6%	81,7%	83,3%	82,8%	61,1%	80,5%	74,6%
Privat	41,8%	44,0%	19,5%	25,4%	18,3%	16,7%	17,2%	38,9%	19,5%	25,4%
Batxillerat	89.751	86.013	3.738	409	636	402	53	40	2.005	193
Públic	64,7%	63,8%	86,7%	80,0%	85,4%	95,5%	92,5%	62,5%	87,8%	79,3%
Privat	35,3%	36,2%	13,3%	20,0%	14,6%	4,5%	7,5%	37,5%	12,2%	20,7%
C. F. Grau Mitjà	34.779	32.762	2.017	110	184	624	64	7	968	60
Públic	70,3%	69,6%	80,8%	76,4%	72,8%	89,4%	76,6%	28,6%	78,2%	76,7%
Privat	29,7%	30,4%	19,2%	23,6%	27,2%	10,6%	23,4%	71,4%	21,8%	23,3%
C. F. Grau Superior	39.048	37.161	1.887	204	175	141	57	11	1.216	83
Públic	70,7%	70,7%	70,2%	70,6%	63,4%	85,1%	71,9%	90,9%	68,8%	73,5%
Privat	29,3%	29,3%	29,8%	29,4%	36,6%	14,9%	28,1%	9,1%	31,2%	26,5%
Ed. especial	6.716	6.017	699	21	32	232	59	0	327	28
Públic	43,2%	41,7%	56,2%	81,0%	46,9%	61,6%	62,7%	0,0%	49,8%	64,3%
Privat	56,8%	58,3%	43,8%	19,0%	53,1%	38,4%	37,3%	0,0%	50,2%	35,7%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

aquesta distribució desigual entre diferents tipus de centres dels col·lectius estrangers es produeix a tots els cicles educatius i en especial als obligatoris. També en els postobligatoris destaquem el batxillerat (molt acusat en el cas de l'alumnat magribí i de la resta d'Àfrica, amb percentatges superiors al 90% a centres públics). En els cicles formatius les diferències entre alumnat autòcton i estranger s'escurcen, degut fonamentalment al fet que la preferència per un tipus de centre o un altre depèn de la disponibilitat d'oferta formativa.

Comparant aquestes dades amb les de cursos precedents, observem alguns canvis pel que fa a la distribució de l'alumnat estranger entre centres públics i privats segons el nivell d'estudis. Prenent com a exemple el cas de l'ESO, si comparem les dades corresponents als cursos 1999-2000 i 2003-2004, semblen haver-se corregit lleugerament les distàncies entre la proporció d'alumnat magribí que es matricula als centres públics i el que ho fa als de titularitat privada: del 93,66%-6,34% el curs 1999-2000, al 83,63%-17,37% el curs 2003-2004. El canvi important experimentat el curs 2003-2004 sembla haver-se estancat (si no és que ha retrocedit) el darrer curs, 83,3%-16,7%, cosa que reclama molta cautela a l'hora d'expressar optimisme. El cas dels alumnes llatinoamericans és força més positiu: del 83,63%-16,37% el curs 1999-2000 es va passar al 81,37%-18,63% el curs 2003-2004, tendència que s'ha consolidat el darrer curs en distribuir-se el 80,5% al sector públic i el 19,5% al sector privat.

A l'hora de modificar la composició dels centres escolars a fi d'afavorir o de dificultar l'heterogeneïtat dels perfils socioeconòmic i cultural de l'alumnat poden impulsar-se polítiques de planificació educativa. Així, per exemple, tot un conjunt de mesures s'adrecen a incidir en l'accés escolar: sistemes de preinscripció i d'assignació de centre, reserva de places d'alumnat amb necessitats educatives específiques, ubicació de la "matrícula viva", establiment d'àrees d'influència, tractament del dret de les famílies a escollir centre... (Alegre, 2006). Sense detenir-nos-hi gaire, només citem dos models d'actuació que acostumen a contraposar-se. El primer, aposta per l'aplicació de sistemes de centralització i de coordinació dels criteris d'accés escolar. El segon es basa en els principis de la lògica del "quasi-mercat" i concretament en un dels seus components, el dret a l'elecció de centre (Calero i Bonal, 1999: 52-57). En aquest model, les famílies competeixen entre elles per matricular els seus fills i filles dins d'un ventall obert de centres educatius, els quals, al seu temps, competeixen entre ells per assolir els millors

estàndards d'excel·lència acadèmica i per incorporar aquell perfil d'alumnat que més els ho faciliti. L'única restricció en l'elecció de centre per part de les famílies el representa el límit de places escolars disponibles a cadascun d'aquests. En aquest marc, augmenten les probabilitats que s'esdevingui allò que s'ha denominat "processos de guetització" dels centres escolars (Alegre, 2006).

L'aplicació d'una lògica de quasi-mercat en la capacitat de les famílies pel que fa a l'elecció de centre genera problemes d'equitat que el sistema educatiu català ha provat de pal·liar amb la implementació de diversos sistemes de "generalització de la diversitat". Un d'aquests mecanismes és la reserva de places de NEE durant el període de preinscripció educativa i que, segons la normativa actual, obliga a tots els centres sostinguts amb fons públics a tenir una reserva mínima de dues places per a alumnes amb NEE durant aquest període. A la pràctica, però, la reserva de places ha esdevingut una política limitada. Per una valoració més acurada d'aquesta política remetem a Alegre (2006) i Bonal, González i Valiente (2005).

Un segon mecanisme regulador de l'accés escolar el trobem amb les polítiques de zonificació de les àrees d'influència dels centres. El disseny de les àrees d'influència de cada escola és un element absolutament central en la distribució de la matrícula, en la mesura que el resultat de la baremació obtinguda per les famílies respecte a l'escola triada depèn en primer lloc de si l'escola volguda correspon o no a la zona on resideix la família. Això acaba esdevenint un factor clau en la possibilitat d'accés a l'escola, i per tant l'atribució de les zones d'influència marca profundament la distribució de l'alumnat al municipi més enllà de les preferències de les famílies. En definitiva, segons el nostre parer el repte plantejat passa per aprofundir en el (re)disseny de polítiques que a nivell local promoguin l'heterogeneïtzació social interna dels centres educatius sostinguts amb fons públics, alhora que equilibrin els perfils socials dels diferents centres que componen la xarxa escolar dels municipis. Afavorir l'equitat educativa demana tendir cap a l'*heterogeneïtat intraescolar*, al mateix temps que cap a l'*homogeneïtat interescolar*, tenint en compte que tant l'un com l'altre concepte es refereixen a perfils socioculturals no únicament definits pel fet de ser o no originari d'un altre país. És en aquest sentit que convindria incloure el debat sobre el repartiment de l'alumnat amb NEE procedent de la immigració en el marc de la discussió sobre el grau de diversitat

sociocultural (per raons econòmiques, segons el nivell d'instrucció de pares i mares...) que "suporten" els diferents centres educatius. Finalment, si avançar en aquesta línia és positiu, és degut a quatre motius bàsics aquí defensats: *i*) contribueix a incrementar els referents d'"excel·lència educativa" per als alumnes amb menor nivell d'adhesió escolar, afavorint alhora l'increment de les seves expectatives de trajectòria acadèmica; *ii*) evita l'estigmatització de determinades escoles, com a conseqüència del perfil d'alumnat que s'hi concentra; *iii*) d'aquesta manera s'afavoreix un major equilibri de la demanda de places entre els diferents centres, i en conseqüència, de les vacants que poden ser ocupades per alumnat procedent de la matrícula viva; *iv*) i per altra banda, l'heterogeneïtat social a les aules contribueix a equiparar les condicions en què han de treballar els equips docents dels diferents centres (Alegre, Benito i González, 2005).

L'ALUMNAT ESTRANGER A LES PROVÍNCIES I COMARQUES CATALANES

Entrem al darrer apartat d'aquest capítol de presentació de les característiques de l'alumnat estranger al sistema educatiu català durant el curs 2004-2005. Ens centrem ara en les dades referides a les províncies i comarques catalanes. La lectura de les taules pot semblar complexa per la quantitat de xifres absolutes i de percentatges que s'hi incorporen. Com en edicions anteriors, s'ha optat per retratar de la manera més detallada possible la realitat a les diverses comarques, tant pel que fa a l'alumnat estranger com a l'alumnat autòcton. Així, les taules 8, 9, 10 i 11 permeten fer una lectura del pes de l'alumnat estranger sobre el total, tant a nivell provincial com a dins de cada comarca. També s'hi troben les xifres absolutes dels diferents grups continentals a cada província i comarca, cosa que permet veure el seu pes sobre el conjunt d'alumnat estranger a cada unitat territorial i quina és la seva distribució entre les diverses comarques que integren les províncies. No farem un comentari detallat de les xifres; ens acontentem assenyalant a grans trets els perfils dels territoris.

Tal i com hem assenyalat i com s'observa a la taula 1 que trobem a l'inici d'aquest capítol, totes les províncies catalanes han experimentat un increment de l'alumnat estranger a les seves aules, tot i que en un grau menor al d'anys precedents. A Lleida i a Tarragona és on més ha crescut en termes relatius, en percentatges superiors al 30%.

BARCELONA

Taula 8.

Alumnat estranger a les comarques de la província de Barcelona. Curs 2004-2005

Comarca	Unió Europea	Resta d'Europa	Magrib	Resta d'Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia i Oceania	Total d'estrangers	Total	Estrangers / Total
CATALUNYA	5.443	9.306	24.850	4.137	416	41.927	6.290	92.369	1.062.285	8,7%
BARCELONA	2.902	4.494	15.667	1.743	323	33.909	5.445	64.483	787.368	
Total de Catalunya	53,3%	48,3%	63,0%	42,1%	77,6%	80,9%	86,6%	69,8%	74,1%	8,2%
Total d'estrangers	4,5%	7,0%	24,3%	2,7%	0,5%	52,6%	8,4%	100%	-	
Alt Penedès	39	72	560	4	6	363	25	1.069	14.104	
% de la província (1)	1,3%	1,6%	3,6%	0,2%	1,9%	1,1%	0,5%	1,7%	1,8%	7,6%
% dels estrangers (2)	3,6%	6,7%	52,4%	0,4%	0,6%	34,0%	2,3%	100%	-	
Anoia	43	144	404	11	2	358	26	988	17.686	
% de la província (1)	1,5%	3,2%	2,6%	0,6%	0,6%	1,1%	0,5%	1,5%	2,2%	5,6%
% dels estrangers (2)	4,4%	14,6%	40,9%	1,1%	0,2%	36,2%	2,6%	100%	-	
Bages	40	191	844	40	5	550	53	1.723	25.522	
% de la província (1)	1,4%	4,3%	5,4%	2,3%	1,5%	1,6%	1,0%	2,7%	3,2%	6,8%
% dels estrangers (2)	2,3%	11,1%	49,0%	2,3%	0,3%	31,9%	3,1%	100%	-	
Baix Llobregat	398	554	2.363	67	34	4.058	273	7.747	111.257	
% de la província (1)	13,7%	12,3%	15,1%	3,8%	10,5%	12,0%	5,0%	12,0%	14,1%	7,0%
% dels estrangers (2)	5,1%	7,2%	30,5%	0,9%	0,4%	52,4%	3,5%	100%	-	
Barcelonès	1.234	2.061	3.533	432	188	19.210	4.324	30.982	319.544	
% de la província (1)	42,5%	45,9%	22,6%	24,8%	58,2%	56,7%	79,4%	48,0%	40,6%	9,7%
% dels estrangers (2)	4,0%	6,7%	11,4%	1,4%	0,6%	62,0%	14,0%	100%	-	
Berguedà	8	68	127	2	0	173	6	384	5.148	
% de la província (1)	0,3%	1,5%	0,8%	0,1%	0,0%	0,5%	0,1%	0,6%	0,7%	7,5%
% dels estrangers (2)	2,1%	17,7%	33,1%	0,5%	0,0%	45,1%	1,6%	100%	-	
Garraf	272	181	342	18	6	659	49	1.527	17.764	
% de la província (1)	9,4%	4,0%	2,2%	1,0%	1,9%	1,9%	0,9%	2,4%	2,3%	8,6%
% dels estrangers (2)	17,8%	11,9%	22,4%	1,2%	0,4%	43,2%	3,2%	100%	-	
Maresme	314	255	1.980	548	13	1.509	196	4.815	61.558	
% de la província (1)	10,8%	5,7%	12,6%	31,4%	4,0%	4,5%	3,6%	7,5%	7,8%	7,8%
% dels estrangers (2)	6,5%	5,3%	41,1%	11,4%	0,3%	31,3%	4,1%	100%	-	
Osona	44	114	1.822	65	0	447	34	2.526	23.087	
% de la província (1)	1,5%	2,5%	11,6%	3,7%	0,0%	1,3%	0,6%	3,9%	2,9%	10,9%
% dels estrangers (2)	1,7%	4,5%	72,1%	2,6%	0,0%	17,7%	1,3%	100%	-	
Vallès Occidental	352	555	2.440	220	52	4.737	338	8.694	132.796	
% de la província (1)	12,1%	12,3%	15,6%	12,6%	16,1%	14,0%	6,2%	13,5%	16,9%	6,5%
% dels estrangers (2)	4,0%	6,4%	28,1%	2,5%	0,6%	54,5%	3,9%	100%	-	
Vallès Oriental	158	299	1.252	336	17	1.845	121	4.028	58.902	
% de la província (1)	5,4%	6,7%	8,0%	19,3%	5,3%	5,4%	2,2%	6,2%	7,5%	6,8%
% dels estrangers (2)	3,9%	7,4%	31,1%	8,3%	0,4%	45,8%	3,0%	100%	-	

(1) Fa referència al percentatge d'alumnat de la província d'aquest origen que estudia a la comarca.

(2) Fa referència al pes de l'alumnat d'aquest origen respecte del conjunt de l'alumnat estranger de la comarca.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Com es pot suposar, Barcelona aplega la major part de l'alumnat estranger, prop del 70%. Això no obstant, aquesta província escolaritza el 74% de l'alumnat de Catalunya, cosa que es tradueix en un pes menor de l'alumnat estranger a les seves aules que a la mitjana de Catalunya (8,2% enfront del 8,7%). El 52,6% d'aquest alumnat procedeix de l'Amèrica Central i del Sud; de fet el 81% de tot l'alumnat d'aquest origen que estudia a Catalunya ho fa a la província de Barcelona. El segon grup més nombrós és el de magribins, que sumen el 24% de l'alumnat no autòcton.

El 48% de l'alumnat estranger de la província estudia a la comarca del Barcelonès, percentatge semblant al del curs precedent. El Vallès Occidental i el Baix Llobregat són la segona i la tercera comarca en nombre d'alumnat estranger. Osona és, però, la comarca amb un percentatge més important de nois i noies estrangers a les seves aules (11%) i el col·lectiu magribí n'és el més important.

GIRONA

La província de Girona és la segona en nombre d'alumnat estranger, 12.691, que representen el 12,3% de tot l'alumnat gironí, percentatge molt superior a la mitjana de Catalunya. Els col·lectius més importants són el magribí (34,6%), seguit dels llatinoamericans (25,3%). Cal destacar també la presència d'alumnat de països que hem denominat "resta d'Àfrica" (el 45% de tots els de Catalunya estudien a la província de Girona) i el seu pes central a comarques com el Pla de l'Estany i la Garrotxa, on representen el 48,3% i el 36% respectivament.

El gironès és, però, la comarca amb més nois i noies estrangers, el 29% del de la província; i l'alumnat més nombrós és l'africà i el llatinoamericà. L'Alt Empordà i el Baix Empordà són les comarques on l'alumnat estranger té un major pes a les aules, el 16,6% i el 14,2% respectivament. Aquestes dues comarques, juntament amb la Selva, es caracteritzen també per la important presència d'alumnat comunitari.

Taula 9.

Alumnat de nacionalitat estrangera a les comarques de la província de Girona.
Curs 2004-2005

Comarca	Unió Europea	Resta d'Europa	Magrib	Resta d'Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia i Oceania	Total d'estrangers	Total	Estrangers / Total
CATALUNYA	5.443	9.306	24.850	4.137	416	41.927	6.290	92.369	1.062.285	8,7%
GIRONA	1.384	1.316	4.389	1.859	48	3.214	481	12.691	102.853	
Total de Catalunya	25,4%	14,1%	17,7%	44,9%	11,5%	7,7%	7,6%	13,7%	9,7%	12,3%
Total d'estrangers	10,9%	10,4%	34,6%	14,6%	0,4%	25,3%	3,8%	100%	-	
Alt Empordà	530	264	1.161	113	12	757	58	2.895	17.407	
% de la província (1)	38,3%	20,1%	26,5%	6,1%	25,0%	23,6%	12,1%	22,8%	16,9%	16,6%
% dels estrangers (2)	18,3%	9,1%	40,1%	3,9%	0,4%	26,1%	2,0%	100%	-	
Baix Empordà	310	207	1.280	135	6	471	42	2.451	17.215	
% de la província (1)	22,4%	15,7%	29,2%	7,3%	12,5%	14,7%	8,7%	19,3%	16,7%	14,2%
% dels estrangers (2)	12,6%	8,4%	52,2%	5,5%	0,2%	19,2%	1,7%	100%	-	
Cerdanya	23	31	11	7	0	144	1	217	1.983	
% de la província (1)	1,7%	2,4%	0,3%	0,4%	0,0%	4,5%	0,2%	1,7%	1,9%	10,9%
% dels estrangers (2)	10,6%	14,3%	5,1%	3,2%	0%	66,4%	0,5%	100%	-	
Garrotxa	42	42	183	322	3	138	165	895	7.656	
% de la província (1)	3,0%	3,2%	4,2%	17,3%	6,3%	4,3%	34,3%	7,1%	7,4%	11,7%
% dels estrangers (2)	4,7%	4,7%	20,4%	36,0%	0,3%	15,4%	18,4%	100%	-	
Gironès	182	287	1.127	719	14	850	87	3.266	30.212	
% de la província (1)	13,2%	21,8%	25,7%	38,7%	29,2%	26,4%	18,1%	25,7%	29,4%	10,8%
% dels estrangers (2)	5,6%	8,8%	34,5%	22,0%	0,4%	26,0%	2,7%	100%	-	
Pla de l'Estany	8	47	107	264	4	93	24	547	4.520	
% de la província (1)	0,6%	3,6%	2,4%	14,2%	8,3%	2,9%	5,0%	4,3%	4,4%	12,1%
% dels estrangers (2)	1,5%	8,6%	19,6%	48,3%	0,7%	17,0%	4,4%	100%	-	
Ripollès	4	10	63	0	1	49	7	134	3.155	
% de la província (1)	0,3%	0,8%	1,4%	0,0%	2,1%	1,5%	1,5%	1,1%	3,1%	4,2%
% dels estrangers (2)	3,0%	7,5%	47,0%	0,0%	0,7%	36,6%	5,2%	100%	-	
Selva	285	428	457	299	8	712	97	2.286	20.705	
% de la província (1)	20,6%	32,5%	10,4%	16,1%	16,7%	22,2%	20,2%	18,0%	20,1%	11,0%
% dels estrangers (2)	12,5%	18,7%	20,0%	13,1%	0,3%	31,1%	4,2%	100%	-	

(1) Fa referència al percentatge d'alumnat de la província d'aquest origen que estudia a la comarca.

(2) Fa referència al pes de l'alumnat d'aquest origen respecte del conjunt de l'alumnat estranger de la comarca.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

LLEIDA

Taula 10.

Alumnat de nacionalitat estrangera a les comarques de la província de Lleida.
Curs 2004-2005

Comarca	Unió Europea	Resta d'Europa	Magrib	Resta d'Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia i Oceania	Total d'estrangers	Total	Estrangers / total
CATALUNYA	5.443	9.306	24.850	4.137	416	41.927	6.290	92.369	1.062.285	8,7%
LLEIDA	223	1.518	1.390	412	6	1.342	97	4.988	60.676	8,2%
Total de Catalunya	4,1%	16,3%	5,6%	10,0%	1,4%	3,2%	1,5%	5,4%	5,7%	-
Total d'estrangers	4,5%	30,4%	27,9%	8,3%	0,1%	26,9%	1,9%	100%	-	-
Alt Urgell	94	189	25	2	0	90	9	409	3.049	13,4%
% de la província (1)	42,2%	12,5%	1,8%	0,5%	0,0%	6,7%	9,3%	8,2%	5,0%	-
% dels estrangers (2)	23,0%	46,2%	6,1%	0,5%	0,0%	22,0%	2,2%	100%	-	-
Alta Ribagorça	1	11	5	0	0	22	0	39	594	6,6%
% de la província (1)	0,4%	0,7%	0,4%	0,0%	0,0%	1,6%	0,0%	0,8%	1,0%	-
% dels estrangers (2)	2,6%	28,2%	12,8%	0,0%	0,0%	56,4%	0,0%	100%	-	-
Garrigues	2	88	50	8	1	17	4	170	2.296	7,4%
% de la província (1)	0,9%	5,8%	3,6%	1,9%	16,7%	1,3%	4,1%	3,4%	3,8%	-
% dels estrangers (2)	1,2%	51,8%	29,4%	4,7%	0,6%	10,0%	2,4%	100%	-	-
Noguera	16	191	167	14	0	110	10	508	5.050	10,1%
% de la província (1)	7,2%	12,6%	12,0%	3,4%	0,0%	8,2%	10,3%	10,2%	8,3%	-
% dels estrangers (2)	3,1%	37,6%	32,9%	2,8%	0,0%	21,7%	2,0%	100%	-	-
Pallars Jussà	13	35	9	6	0	58	0	121	1.613	7,5%
% de la província (1)	5,8%	2,3%	0,6%	1,5%	0,0%	4,3%	0,0%	2,4%	2,7%	-
% dels estrangers (2)	10,7%	28,9%	7,4%	5,0%	0,0%	47,9%	0,0%	100%	-	-
Pallars Sobirà	13	8	1	0	1	38	0	61	871	7,0%
% de la província (1)	5,8%	0,5%	0,1%	0,0%	16,7%	2,8%	0,0%	1,2%	1,4%	-
% dels estrangers (2)	21,3%	13,1%	1,6%	0,0%	1,6%	62,3%	0,0%	100%	-	-
Pla d'Urgell	11	142	208	24	0	104	16	505	4.665	10,8%
% de la província (1)	4,9%	9,4%	15,0%	5,8%	0,0%	7,7%	16,5%	10,1%	7,7%	-
% dels estrangers (2)	2,2%	28,1%	41,2%	4,8%	0,0%	20,6%	3,2%	100%	-	-
Segarra	7	176	122	47	0	60	5	417	2.971	14,0%
% de la província (1)	3,1%	11,6%	8,8%	11,4%	0,0%	4,5%	5,2%	8,4%	4,9%	-
% dels estrangers (2)	1,7%	42,2%	29,3%	11,3%	0,0%	14,4%	1,2%	100%	-	-
Segrià	46	529	413	270	2	676	44	1.980	30.999	6,4%
% de la província (1)	20,6%	34,8%	29,7%	65,5%	33,3%	50,4%	45,4%	39,7%	51,1%	-
% dels estrangers (2)	2,3%	26,7%	20,9%	13,6%	0,1%	34,1%	2,2%	100%	-	-
Solsonès	6	22	129	1	0	40	0	198	2.000	9,9%
% de la província (1)	2,7%	1,4%	9,3%	0,2%	0,0%	3,0%	0,0%	4,0%	3,3%	-
% dels estrangers (2)	3,0%	11,1%	65,2%	0,5%	0,0%	20,2%	0,0%	100%	-	-
Urgell	3	112	241	39	0	89	6	490	5.235	9,4%
% de la província (1)	1,3%	7,4%	17,3%	9,5%	0,0%	6,6%	6,2%	9,8%	8,6%	-
% dels estrangers (2)	0,6%	22,9%	49,2%	8,0%	0,0%	18,2%	1,2%	100%	-	-
Vall d'Aran	11	15	20	1	2	38	3	90	1.333	6,8%
% de la província (1)	4,9%	1,0%	1,4%	0,2%	33,3%	2,8%	3,1%	1,8%	2,2%	-
% dels estrangers (2)	12,2%	16,7%	22,2%	1,1%	2,2%	42,2%	3,3%	100%	-	-

(1) Fa referència al percentatge d'alumnat de la província d'aquest origen que estudia a la comarca.

(2) Fa referència al pes de l'alumnat d'aquest origen respecte del conjunt de l'alumnat estranger de la comarca.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Lleida és la província amb un menor nombre d'alumnes estrangers (4.988) i la seva presència a les aules es troba per sota de la mitjana catalana (8,2%). Per primer cop el grup més important és el d'escolars de l'Europa no comunitària (el 30,4% enfront del 25% del curs anterior). Aquest és el grup més nombrós a les comarques amb un menor nombre d'alumnes: són el 52% de l'alumnat estranger a les Garrigues, el 46% a l'Alt Urgell (aquí el pes es deu probablement a l'alumnat andorrà) o el 42% a la Segarra, per exemple. A nivell provincial, i en nombre d'efectius, segueixen els nois i noies magribins i llatinoamericans, amb percentatges semblants (28% i 27% respectivament). Els primers són majoritaris a l'Urgell (49%) i al Pla de l'Urgell (41%), mentre que els segons són el grup principal al Segrià (26,7%) i a comarques de muntanya i poc poblades com el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà o l'Alta Ribagorça, amb percentatges superiors al 50%.

En xifres absolutes, la comarca amb més alumnat estranger és el Segrià, tot i que és la comarca on aquest alumnat té un menor pes a les aules (només el 6,4%). En canvi, la Segarra, seguida de l'Alt Urgell, té un percentatge d'alumnes estrangers molt superior a la mitjana catalana (14% i 13,4%).

TARRAGONA

Tal i com hem assenyalat en iniciar el capítol, l'alumnat estranger a Tarragona ha crescut un 32% en el darrer curs, ja que ha incorporat prop de 2.500 nois i noies nous. Així, el 9,2% de l'alumnat no és autòcton. L'alumnat de l'Amèrica Central i del Sud supera per primer cop l'alumnat procedent del Magrib, i es reparteixen a parts gairebé iguals dues tercers parts de l'alumnat estranger de la província. Amb prop d'un 20% els segueixen els nois i noies de l'Europa no comunitària. Encara que els dos primers col·lectius són els majoritaris a bona part del territori, en algunes comarques l'alumnat de l'Europa no comunitària té una presència molt destacada: així, a la Terra Alta i al Montsià són el grup més important.

Dues comarques apleguen més de la meitat de tot l'alumnat estranger, el Tarragonès (29,5%) i el Baix Camp (25,3%). El Baix Ebre i el Montsià les segueixen en nombre d'alumnes estrangers, tot i que n'hi ha més en termes relatius.

Taula 11.

Alumnat de nacionalitat estrangera a les comarques de la província de Tarragona. Curs 2004-2005

Comarca	Unió Europea	Resta d'Europa	Magrib	Resta d'Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia i Oceania	Total d'estrangers	Total	Estrangers / Total
CATALUNYA	5.443	9.306	24.850	4.137	416	41.927	6.290	92.369	1.062.285	8,7%
TARRAGONA	934	1.978	3.404	123	39	3.462	267	10.207	111.388	
Total de Catalunya	17,2%	21,3%	13,7%	3,0%	9,4%	8,3%	4,2%	11,1%	10,5%	9,2%
Total d'estrangers	9,2%	19,4%	33,3%	1,2%	0,4%	33,9%	2,6%	100%	-	-
Alt Camp	25	66	171	2	1	118	3	386	6.181	
% de la província (1)	2,7%	3,3%	5,0%	1,6%	2,6%	3,4%	1,1%	3,8%	5,5%	6,2%
% dels estrangers (2)	6,5%	17,1%	44,3%	0,5%	0,3%	30,6%	0,8%	100%	-	-
Baix Camp	242	359	1.002	28	7	855	89	2.582	27.836	
% de la província (1)	25,9%	18,1%	29,4%	22,8%	17,9%	24,7%	33,3%	25,3%	25,0%	9,3%
% dels estrangers (2)	9,4%	13,9%	38,8%	1,1%	0,3%	33,1%	3,4%	100%	-	-
Baix Ebre	156	328	347	12	0	299	26	1.168	11.631	
% de la província (1)	16,7%	16,6%	10,2%	9,8%	0,0%	8,6%	9,7%	11,4%	10,4%	10,0%
% dels estrangers (2)	13,4%	28,1%	29,7%	1,0%	0,0%	25,6%	2,2%	100%	-	-
Baix Penedès	96	136	690	5	6	417	15	1.365	11.572	
% de la província (1)	10,3%	6,9%	20,3%	4,1%	15,4%	12,0%	5,6%	13,4%	10,4%	11,8%
% dels estrangers (2)	7,0%	10,0%	50,5%	0,4%	0,4%	30,5%	1,1%	100%	-	-
Conca de Barberà	6	47	71	0	0	55	1	180	2.720	
% de la província (1)	0,6%	2,4%	2,1%	0,0%	0,0%	1,6%	0,4%	1,8%	2,4%	6,6%
% dels estrangers (2)	3,3%	26,1%	39,4%	0,0%	0,0%	30,6%	0,6%	100%	-	-
Montsià	51	495	190	3	1	328	24	1.092	9.203	
% de la província (1)	5,5%	25,0%	5,6%	2,4%	2,6%	9,5%	9,0%	10,7%	8,3%	11,9%
% dels estrangers (2)	4,7%	45,3%	17,4%	0,3%	0,1%	30,0%	2,2%	100%	-	-
Priorat	6	18	49	0	0	14	2	89	1.077	
% de la província (1)	0,6%	0,9%	1,4%	0,0%	0,0%	0,4%	0,7%	0,9%	1,0%	8,3%
% dels estrangers (2)	6,7%	20,2%	55,1%	0,0%	0,0%	15,7%	2,2%	100%	-	-
Ribera d'Ebre	60	48	66	0	1	46	6	227	3.089	
% de la província (1)	6,4%	2,4%	1,9%	0,0%	2,6%	1,3%	2,2%	2,2%	2,8%	7,3%
% dels estrangers (2)	26,4%	21,1%	29,1%	0,0%	0,4%	20,3%	2,6%	100%	-	-
Tarragonès	273	419	814	73	23	1.309	101	3.012	36.675	
% de la província (1)	29,2%	21,2%	23,9%	59,3%	59,0%	37,8%	37,8%	29,5%	32,9%	8,2%
% dels estrangers (2)	9,1%	13,9%	27,0%	2,4%	0,8%	43,5%	3,4%	100%	-	-
Terra Alta	19	62	4	0	0	21	0	106	1.404	
% de la província (1)	2,0%	3,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	1,0%	1,3%	7,5%
% dels estrangers (2)	17,9%	58,5%	3,8%	0,0%	0,0%	19,8%	0,0%	100%	-	-

(1) Fa referència al percentatge d'alumnat de la província d'aquest origen que estudia a la comarca.

(2) Fa referència al pes de l'alumnat d'aquest origen respecte del conjunt de l'alumnat estranger de la comarca.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Referències bibliogràfiques

- ALEGRE, M.A. (2004). *Geografies adolescents a secundària*. Treball de tesi doctoral. Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- ALEGRE, M.A. (2005). *Educació i immigració: l'acollida als centres educatius*, Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill, Col. Polítiques 44.
- ALEGRE, M.A. (2006). “L'acollida i l'escolarització de l'alumnat d'origen estranger al sistema educatiu català”, a X. BONAL (coord.) *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques 53.
- ALEGRE, M.A.; BENITO, R.; GONZÁLEZ, S. (2006). *Experiències i disposicions escolars de l'alumnat d'origen estranger. Una visió des dels centres de secundària*. Estudi finançat per la Fundació Jaume Bofill.
- BERNSTEIN, B. (1985). *Clases, códigos y control*, Vol. I i II, Madrid, Akal. [original de 1977].
- BONAL *et al.* (2005). *Apropiaciones escolares. Usos y sentidos de la educación obligatoria en la adolescencia*. Barcelona, Octaedro.
- BONAL, X., GONZÁLEZ, I., VALIENTE, O. (2005). *Les noves Oficines Municipals d'Escolarització: Valoració d'experiències i propostes de disseny*. Estudi finançat per la Diputació de Barcelona.
- BONAL, X., RAMBLA, X. i AJENJO, M. (2004). *Les desigualtats territorials en l'ensenyament a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 43.
- CALERO, J. i BONAL, X. (1999). *Política educativa y gasto público en educación. Aspectos teóricos y una aplicación al caso español*. Barcelona, Pomares-Corredor.
- CASALS, J., GARCIA, M., MERINO, R. i QUESADA, M. (2004). *Enquesta als joves de Catalunya*. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Generalitat de Catalunya. Col·lecció Estudis, 13.
- FERRER, F. (dir.), FERRER, G., CASTEL, J.L. (2006). *Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Informes Breus, 1.
- GONZÁLEZ, I.; BENITO, R.; ALEGRE, M.A. (2005). “Zonificación escolar y equidad en el acceso a la educación universal”, Document de treball, Àrea d'Educació de l'IGOP (UAB).
- OGBU, J. (1978). *Minority Education and Caste*, Nova York, Academic Press.

Taula annexa 1.

Distribució de l'alumnat estranger per cicles educatius. Catalunya, curs 2004-2005

	Infantil	Primària	ESO	Batxillerat	C.F. Grau Mitjà	C.F. Grau Superior	Especial	Total
Alumnat total	264.355 24,9%	368.106 34,7%	259.530 24,4%	89.751 8,4%	34.779 3,3%	39.048 3,7%	6.716 0,6%	1.062.285 100%
Alumnat autòcton	244.177 25,2%	327.852 33,8%	235.934 24,3%	86.013 8,9%	32.762 3,4%	37.161 3,8%	6.017 0,6%	969.916 100%
Alumnat estranger	20.178 21,8%	40.254 43,6%	23.596 25,5%	3.738 4,0%	2.017 2,2%	1.887 2,0%	699 0,8%	92.369 100%
Unió Europea	1.365 25,1%	2.114 38,8%	1.220 22,4%	409 7,5%	110 2,0%	204 3,7%	21 0,4%	5.443 100%
Resta d'Europa	1.886 20,3%	3.838 41,2%	2.555 27,5%	636 6,8%	184 2,0%	175 1,9%	32 0,3%	9.306 100,0%
Magrib	6.307 25,4%	11.124 44,8%	6.020 24,2%	402 1,6%	624 2,5%	141 0,6%	232 0,9%	24.850 100%
Resta d'Àfrica	1.541 37,2%	1.748 42,3%	615 14,9%	53 1,3%	64 1,5%	57 1,4%	59 1,4%	4.137 100%
Amèrica del Nord	94 22,6%	174 41,8%	90 21,6%	40 9,6%	7 1,7%	11 2,6%	0 0,0%	416 100%
Amèrica Central i del Sud	7.761 18,5%	18.724 44,7%	10.926 26,1%	2.005 4,8%	968 2,3%	1.216 2,9%	327 0,8%	41.927 100%
Àsia i Oceania	1.224 19,5%	2.532 40,3%	2.170 34,5%	193 3,1%	60 1,0%	83 1,3%	28 0,4%	6.290 100%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

Taula annexa 2.

Distribució de l'alumnat estranger segons grans àrees de nacionalitat, cicle i sexe. Catalunya, curs 2004-2005

Gran àrea	Cicle	Sexe			% de dones	% d'homes	Distribució per cicles
		Dona	Home	Total			
Unió Europea	Educació Infantil	672	693	1.365	49,2%	50,8%	25%
	Educació Primària	1.028	1.086	2.114	48,6%	51,4%	39%
	ESO	588	632	1.220	48,2%	51,8%	22%
	Batxillerat	225	184	409	55,0%	45,0%	8%
	C. F. Grau Mitjà	41	69	110	37,3%	62,7%	2%
	C. F. Grau Superior	114	90	204	55,9%	44,1%	4%
	Educació Especial	7	14	21	33,3%	66,7%	0%
Total Unió Europea		2.675	2.768	5.443	49,1%	50,9%	100%
Resta d'Europa	Educació Infantil	899	987	1.886	47,7%	52,3%	20%
	Educació Primària	1.823	2.015	3.838	47,5%	52,5%	41%
	ESO	1.217	1.338	2.555	47,6%	52,4%	27%
	Batxillerat	402	234	636	63,2%	36,8%	7%
	C. F. Grau Mitjà	83	101	184	45,1%	54,9%	2%
	C. F. Grau Superior	112	63	175	64,0%	36,0%	2%
	Educació Especial	11	21	32	34,4%	65,6%	0%
Total Resta d'Europa		4.547	4.759	9.306	48,9%	51,1%	100%
Magrib	Educació Infantil	3.005	3.302	6.307	47,6%	52,4%	25%
	Educació Primària	5.402	5.722	11.124	48,6%	51,4%	45%
	ESO	2.801	3.219	6.020	46,5%	53,5%	24%
	Batxillerat	234	168	402	58,2%	41,8%	2%
	C. F. Grau Mitjà	268	356	624	42,9%	57,1%	3%
	C. F. Grau Superior	70	71	141	49,6%	50,4%	1%
	Educació Especial	104	128	232	44,8%	55,2%	1%
Total Magrib		11.884	12.966	24.850	47,8%	52,2%	100%
Resta d'Àfrica	Educació Infantil	741	800	1.541	48,1%	51,9%	37%
	Educació Primària	829	919	1.748	47,4%	52,6%	42%
	ESO	248	367	615	40,3%	59,7%	15%
	Batxillerat	34	19	53	64,2%	35,8%	1%
	C. F. Grau Mitjà	31	33	64	48,4%	51,6%	2%
	C. F. Grau Superior	22	35	57	38,6%	61,4%	1%
	Educació Especial	19	40	59	32,2%	67,8%	1%
Total resta d'Àfrica		1.924	2.213	4.137	46,5%	53,5%	100%
Amèrica del Nord	Educació Infantil	43	51	94	45,7%	54,3%	23%
	Educació Primària	78	96	174	44,8%	55,2%	42%
	ESO	43	47	90	47,8%	52,2%	22%
	Batxillerat	24	16	40	60,0%	40,0%	10%
	C. F. Grau Mitjà	4	3	7	57,1%	42,9%	2%
	C. F. Grau Superior	7	4	11	63,6%	36,4%	3%
	Educació Especial	0	0	0	0,0%	0,0%	0%
Total Amèrica del Nord		199	217	416	47,8%	52,2%	100%
Amèrica Central i del Sud	Educació Infantil	3.845	3.916	7.761	49,5%	50,5%	19%
	Educació Primària	9.132	9.592	18.724	48,8%	51,2%	45%
	ESO	5.422	5.504	10.926	49,6%	50,4%	26%
	Batxillerat	1.207	798	2.005	60,2%	39,8%	5%
	C. F. Grau Mitjà	481	487	968	49,7%	50,3%	2%
	C. F. Grau Superior	728	488	1.216	59,9%	40,1%	3%
	Educació Especial	118	209	327	36,1%	63,9%	1%
Total Amèrica Central i del Sud		20.933	20.994	41.927	49,9%	50,1%	100%
Àsia i Oceania	Educació Infantil	683	541	1.224	55,8%	44,2%	19%
	Educació Primària	1.169	1.363	2.532	46,2%	53,8%	40%
	ESO	940	1.230	2.170	43,3%	56,7%	34%
	Batxillerat	107	86	193	55,4%	44,6%	3%
	C. F. Grau Mitjà	28	32	60	46,7%	53,3%	1%
	C. F. Grau Superior	48	35	83	57,8%	42,2%	1%
	Educació Especial	12	16	28	42,9%	57,1%	0%
Total Àsia i Oceania		2.987	3.303	6.290	47,5%	52,5%	100%
TOTAL D'ALUMNES ESTRANGERS		45.149	47.220	92.369	48,9%	51,1%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya.

13 La inserció laboral de la població immigrada

Miguel Pajares Alonso

RESUM

En un any caracteritzat per l'increment general de l'ocupació, a Catalunya s'ha produït un creixement excepcional de les altes d'estrangers a la Seguretat Social, degut al procés de normalització (regularització). La major part de les altes noves, però, han estat causades precisament per aquest procés, cosa que indica que durant l'any 2005 es va desincentivar la cerca d'altres formes d'accés dels estrangers al mercat de treball reglat. Aquest fet ha suposat també que els col·lectius que més han crescut en altes laborals hagin estat els que abans tenien majors taxes d'irregularitat: equatorians, romanesos, bolivians i uruguaïans. El procés de normalització també ha portat altres canvis, com per exemple l'increment del percentatge que representen les dones entre els estrangers amb alta laboral, encara que això s'ha acompanyat d'un creixement en el percentatge d'altres en el règim d'empleades de la llar. Un altre sector amb gran creixement ha estat la construcció. En definitiva, l'evolució que s'ha produït al llarg del 2005 en el perfil dels estrangers donats d'alta a la Seguretat Social ha estat molt marcada pel procés de normalització.

Per a l'anàlisi de la inserció laboral de la població immigrada a Catalunya utilitzem, bàsicament, les dades sobre altes laborals a la Seguretat Social. Aquestes dades ens permeten distingir aquestes persones segons la nacionalitat i el sexe, i ens aporten informació sobre la seva situació en el mercat laboral, segons en quin règim de la Seguretat Social cotitzen i les categories laborals en què es reparteixen. Són dades que ens proporciona l'OPI (Observatori Permanent de la Immigració, de la Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració) i es refereixen a les altes en la Seguretat Social que hi havia el 12 de gener del 2006. En els anuaris anteriors també hem emprat les dades de mitjan gener de cada any, per la qual cosa les comparacions, per veure l'evolució que hi ha hagut, són pertinents. Però si volem relacionar aquestes dades de la Seguretat Social amb les dades sobre residents que apareixen en altres parts d'aquest anuari, hem de tenir en compte que aquestes darreres són de l'1 de gener del 2006 (o de 31 de desembre del 2005), tot i que això no impedeix les comparacions, perquè les variacions entre l'1 i el 12 de gener són molt petites.

També utilitzem les dades de l'EPA (Enquesta de Població Activa) i les dades sobre contractes de treball firmats a Catalunya al llarg de l'any 2005; aquestes darreres les proporciona la Generalitat de Catalunya. Pel que fa a les dades de l'EPA, hem d'advertir que les que utilitzem en realitat són les que procedeixen de l'explotació que l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) fa dels resultats a Catalunya d'aquesta enquesta,

i, atès que la mostra de Catalunya és inferior a la d'Espanya, la qualitat de les dades de Catalunya també és inferior.

L'estudi d'allò succeït l'any 2005, pel que fa a la inserció laboral de la població immigrada, s'ha de relacionar, necessàriament, amb el procés de normalització dut a terme entre el febrer i el maig d'aquest any, i que ha estat el procés de regularització més gran dut a terme a Espanya fins ara. Tenir en compte aquest procés és especialment important quan s'analitza el creixement en altes d'estrangers a la Seguretat Social a Catalunya.

EVOLUCIÓ DE LES DADES SOBRE TREBALLADORS ESTRANGERS A CATALUNYA

En començar l'any 2006 el nombre d'estrangers en alta laboral a la Seguretat Social era de 396.860 persones, la qual cosa suposava un creixement del 51,8% respecte al 2005, com es pot veure a la taula 1. Aquest creixement ha estat molt superior al dels anys anteriors (que també apareixen en aquesta taula), i reflecteix els resultats del procés de normalització. Després ho compararem amb les dades relatives a aquest procés.

No totes les nacionalitats han crescut per igual. Els que presenten unes taxes de creixement més grans són els llatinoamericans i els procedents de l'Europa de l'Est. Més concretament, els qui aporten un nombre més gran de nous treballadors amb alta a la Seguretat Social són els equatorians, tot i que en termes percentuals els qui fan el salt més gran són els bolivians, que es multipliquen per més de quatre. El creixement també és molt important en el cas dels uruguaians i dels romanesos.

Els marroquins, que són el col·lectiu amb una presència més gran en el mercat laboral català, van tenir un creixement menor que els altres col·lectius que hem mencionat; però si el comparem amb el creixement que havien tingut en anys anteriors, el que van tenir el 2005 també reflecteix la importància del procés de normalització. Els marroquins continuen sent el grup amb un nombre més gran d'altes a la Seguretat Social,

Taula 1.

Creixement anual dels estrangers en alta a la Seguretat Social, per orígens.
Catalunya, 2003-2006

Continent i país	Gener 03	Gener 04		Gener 05		Gener 06	
	Absoluts	Absoluts	% creix. anual	Absoluts	% creix. anual	Absoluts	% creix. anual
Europa comunitària	38.512	44.709	16,1	51.538	15,3	60.823	18,0
Resta d'Europa	11.185	13.868	24	20.035	44,5	38.430	91,8
Romania	4.741	6.093	28,5	9.971	63,6	20.881	109,4
Ucraïna	2.849	3.341	17,3	4.165	24,7	6.785	62,9
Àfrica	58.316	66.726	14,4	75.721	13,5	102.062	34,8
Gàmbia	3.620	3.991	10,2	4.448	11,5	5.962	34
Marroc	43.877	49.343	12,5	55.484	12,4	73.626	32,7
Senegal	2.307	2.922	26,7	3.520	20,5	5.553	57,8
Amèrica llatina	54.271	64.411	18,7	82.378	27,9	150.554	82,8
Argentina	4.055	5.821	43,6	8.245	41,6	13.970	69,4
Bolívia	879	1.119	27,3	1.995	78,3	11.038	453,3
Colòmbia	8.634	9.961	15,4	13.206	32,6	21.996	66,6
Equador	17.452	20.057	14,9	24.351	21,4	51.807	112,8
Perú	9.506	11.687	22,9	14.570	24,7	17.521	20,3
Rep. Dominicana	4.236	4.657	9,9	5.420	16,4	7.129	31,5
Uruguai	1.267	1.652	30,4	2.570	55,6	5.706	122,0
Amèrica del Nord	1.087	1.179	8,5	1.240	5,2	1.426	15,0
Àsia	21.294	24.391	14,5	29.832	22,3	42.855	43,7
Xina	7.776	8.747	12,5	11.699	33,7	17.229	47,3
Filipines	3.797	3.962	4,3	4.321	9,1	4.833	11,8
Pakistan	5.230	6.525	24,8	7.752	18,8	11.603	49,7
Oceania	166	170	2,4	180	5,9	214	18,9
Total	184.954	215.607	16,6	261.449	21,3	396.860	51,8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració).

tot i que cada vegada s'escurça més la distància amb altres col·lectius, especialment amb els equatorians.

Juntament amb els marroquins, els altres col·lectius que tenen un creixement percentual més petit l'any 2005 són la resta de col·lectius africans (gambians i senegalesos), els dominicans, els peruans i els filipins. Precisament es tracta dels col·lectius més assentats a Catalunya, que tenien un índex d'irregularitat més baix i que, per tant, es van beneficiar menys del procés de normalització.

Efectivament, les altes laborals a la Seguretat Social de l'any 2005 tenen una relació estreta amb els resultats del procés de normalització. Al final d'aquest any (el 31 de desembre) el nombre de persones que ja havien obtingut la residència a Catalunya gràcies a aquest procés era, segons les dades de l'OPI de 112.842, i totes s'havien donat d'alta a la Seguretat Social perquè era una condició per obtenir el permís de residència. El creixement total d'altes laborals d'estrangers durant l'any va ser de 135.411, per tant hem de concloure que la major part de les altes van ser originades pel procés de normalització.

Si restem el nombre de regularitzats del nombre total de noves altes laborals (les dues dades que donem en el paràgraf anterior), el que tenim és una diferència de 22.569, que serien les altes laborals que es van fer per altres procediments diferents del procés de normalització. Aquest s'ha de veure com un nombre indicatiu: les altes per aquests altres procediments podrien haver estat més, ja que hi pot haver gent que estigués en alta laboral al principi del 2005 però que no va poder renovar l'autorització de residència i va presentar una nova sol·licitud en el procés de normalització. Però, tot i tractar-se d'una dada només indicativa, sí que ens diu que fora del procés de normalització les altes laborals registrades el 2005 van ser menys que les dels anys anteriors (quan no s'havia produït cap procés de regularització). Per tant, podem dir que el procés de normalització va desincentivar la recerca d'altres formes de regularització laboral.

La importància que ja té la població immigrada en el mercat laboral català es pot observar a la taula 2: els estrangers són el 12,1% del total de treballadors en alta. L'any passat eren el 8,5%. Es tracta d'un percentatge que ha anat creixent any rere any, però el salt més gran l'ha fet l'any 2005 com a resultat del procés de normalització.

Taula 2.

Treballadors estrangers i població total en alta a la Seguretat Social. Catalunya, 2006

	Treballadors estrangers	% de treb. estr. per província	Total població ocupada	% de treb. estr. sobre el total
Barcelona	284.476	71,7	2.493.500	11,4
Girona	47.278	11,9	307.800	15,4
Lleida	25.879	6,5	184.000	14,1
Tarragona	39.227	9,9	305.300	12,8
Total Catalunya	396.860	100	3.290.500	12,1

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració) i del *Boletín de Estadísticas laborales* (12/1/2006).

Per províncies, la de Barcelona és la que congrega el nombre més gran de treballadors estrangers (71,7%), no podia ser altrament, però la importància proporcional dels estrangers entre el conjunt de la població treballadora és més gran en les altres tres províncies, especialment la de Girona, on són el 15,4%.

Si comparem les dades d'estrangers en alta laboral a Catalunya amb les d'Espanya, veiem que a Catalunya se n'hi concentra el 22,6% i que aquest és un percentatge semblant al de l'any anterior (que era del 22,9%), la qual cosa ens indica que el creixement a Catalunya ha anat en paral·lel al del conjunt de l'Estat espanyol, o que els efectes del procés de normalització han estat semblants. Efectivament, el creixement d'estrangers en altes laborals a Espanya ha estat del 54,1%, molt semblant al de Catalunya, que com ja hem senyalat ha estat del 51,8%.

LES DONES ESTRANGERES EN LES DADES DE LA SEGURETAT SOCIAL

En acabar l'any 2005, les dones són el 37,4% del conjunt dels treballadors estrangers, com es pot veure a la taula 3. El gener del 2005 eren el 33,4%, la qual cosa indica que durant l'any s'ha produït una pujada percentual de quatre punts. Cert creixement

d'aquest percentatge ja s'havia anat produint en anys anteriors (el gener del 2004 eren el 32,2%), però el salt més gran s'ha produït l'any 2005 i això també s'ha de relacionar amb el procés de normalització.

Taula 3.

Estrangers en alta a la Seguretat Social per nacionalitat i sexe. Catalunya, 2006

Continent i país	Homes	Dones	% dones	Total
Europa comunitària	37.863	22.960	37,7	60.823
Resta d'Europa	22.366	16.064	41,8	38.430
Romania	12.928	7.953	38,1	20.881
Ucraïna	3.940	2.845	41,9	6.785
Àfrica	85.617	16.445	16,1	102.062
Gàmbia	5.293	669	11,2	5.962
Marroc	60.699	12.927	17,6	73.626
Senegal	5.043	510	9,2	5.553
Amèrica llatina	69.742	80.811	53,7	150.554
Argentina	7.819	6.151	44	13.970
Bolívia	4.476	6.562	59,4	11.038
Colòmbia	10.115	11.881	54	21.996
Equador	23.360	28.446	54,9	51.807
Perú	8.351	9.170	52,3	17.521
Rep. Dominicana	2.466	4.663	65,4	7.129
Uruguai	3.198	2.508	44	5.706
Amèrica del Nord	811	615	43,1	1.426
Àsia	31.368	11.487	26,8	42.855
Xina	10.390	6.839	39,7	17.229
Filipines	2.116	2.717	56,2	4.833
Pakistan	11.356	247	2,1	11.603
Oceania	149	65	30,4	214
Total	248.273	148.586	37,4	396.860

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració a 12/1/2006).

Entre els estrangers que van aconseguir la residència i l'alta laboral en el procés de normalització a Catalunya, hi havia un 41,8% de dones. Aquest és un percentatge molt superior al que es donava entre els estrangers que ja estaven en alta laboral al

començament del 2005 (que, com hem dit, era del 33,4%), i, per tant, aquesta és la raó de la pujada percentual de dones produïda durant l'any.

Quins col·lectius han protagonitzat de forma més destacada la pujada del percentatge de dones? Principalment els col·lectius llatinoamericans i els de l'Europa de l'Est (taula 4). Entre aquests darrers les dones han estat aproximadament el 50% de les persones

Taula 4.

Percentatge de dones en alta a la Seguretat Social i en el procés de normalització. Catalunya, 2005-2006

Continent i país	% dones en alta Seguretat Social. Gener 2005	% dones en el procés de normalització	% dones en alta Seguretat Social. Gener 2006
Europa comunitària	37,4	53,6	37,7
Resta d'Europa	33,9	51,8	41,8
Romania	28,5	49,1	38,1
Ucraïna	34,7	50,6	41,9
Àfrica	14,2	15	16,1
Gàmbia	10,9	3,2	11,2
Marroc	15,3	18,4	17,6
Senegal	9,5	5,3	9,2
Amèrica llatina	50,5	56,7	53,7
Argentina	41,8	45,7	44
Bolívia	45,5	62,2	59,4
Colòmbia	52,2	54,7	54
Equador	49,3	58,2	54,9
Perú	52,2	60,3	52,3
Rep. Dominicana	66,8	67	65,4
Uruguai	39,2	45,9	43,9
Amèrica del Nord	42,3	60	43,1
Àsia	27,7	14,6	26,8
Xina	39,9	38,8	39,7
Filipines	57	50,3	56,2
Pakistan	1,7	1,5	2,1
Oceania	25	76,9	30,4
Total	33,4	41,8	37,4

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració).

que s'han regularitzat en el procés de normalització (quan les dades de gener del 2005 deien que les dones eren el 33% dels europeus de l'Est que estaven en alta laboral). I entre els llatinoamericans, les dones han estat el 56,7% dels regularitzats (quan en les dades de gener del 2005 eren el 50,5%). Per tant, cal atribuir a aquests dos grups l'augment del percentatge de dones.

En el cas dels marroquins el procés de normalització ha tingut poca incidència pel que fa al percentatge de dones. Entre els regularitzats hi va haver un 18,4% de dones; el gener del 2005 eren el 15,3% i, per tant, el procés de normalització també hi va incidir positivament però molt poc: un cop acabat l'any 2005 el percentatge de dones havia pujat fins al 17,6% però aquest segueix sent un percentatge molt baix. Ja hem senyalat en altres ocasions que aquesta situació s'hauria de tenir molt en compte en les polítiques d'ocupació, ja que el col·lectiu de dones marroquines té una importància numèrica molt considerable a Catalunya.

El procés de normalització també ha incidit poc en el percentatge de dones entre les persones amb alta laboral a la Seguretat Social en els altres col·lectius africans i els asiàtics. Per als gambians i els senegalesos el procés de normalització va resultar negatiu en aquest aspecte, com es pot apreciar en observar els percentatges de la taula 4. I el mateix es pot dir dels asiàtics. El cas més extrem és el dels pakistanesos, que tenen un percentatge del 2,1% de dones entre les persones amb alta laboral.

En comparar les dades de Catalunya amb les d'Espanya trobem que el percentatge de dones entre els treballadors estrangers és, a Catalunya, inferior al que tenen a Espanya (a Catalunya és, com ja hem senyalat, el 37,4% i a Espanya el 39,7%). Hem de dir que en anys anteriors això ja era així, i que la diferència era fins i tot més gran. El gener del 2005 la diferència entre ambdós percentatges era de quatre punts, la qual cosa ens indica que durant l'any 2005 aquesta diferència s'ha retallat.

TAXES D'ACTIVITAT I D'OCUPACIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

La taxa d'activitat és la proporció que es dona entre la població activa i la població de més de 16 anys. Es considera població activa el conjunt de les persones que treballen,

més les que estan en situació de desocupació (persones que no treballen però que busquen feina). Entre el conjunt de la població catalana més gran de 16 anys, la taxa d'activitat era, al final del 2005, del 61,8%, una taxa una mica superior a la que es dona a Espanya, que és del 57,7%.

En el cas dels estrangers, en els darrers anys s'ha anat observant que mantenen una taxa d'activitat més alta que la de la resta de la població. A la taula 5 es pot veure que al final del 2005 la seva taxa d'activitat era del 75,1%, és a dir, tretze punts per sobre de la del conjunt de la població catalana. Per sexes, la taxa més gran la tenen els homes (87,4%), que estan quinze punts per damunt de la dels altres homes catalans, mentre que la de les dones estrangeres és del 62,0% i està deu punts per damunt de la de les altres catalanes.

Taula 5.

Evolució de les taxes d'activitat. Catalunya, 2003-2005

	Total població a Catalunya			Residents estrangers		
	01-12-03	01-12-04	01-12-05	01-12-03	01-12-04	01-12-05
Total ambdós sexes	59,6	59,5	61,8	73,2	74,5	75,1
Homes	70,6	69,6	72,1	87,6	90	87,4
Dones	49,1	50,1	51,9	58,4	58,5	62

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

A Espanya això no és així, ja que les estrangeres tenen una taxa d'activitat que està divuit punts per damunt de la que tenen les dones del conjunt de la població, mentre que la dels homes estrangers està quinze punts per sobre de la dels homes autòctons. Aquí es percep que a Catalunya tenen una importància proporcional més gran col·lectius com el marroquí, el gambià, el senegalès o el pakistanès, en els quals la inserció laboral de les dones és baixa.

A la taula 5 veiem, a més, l'evolució de les taxes d'activitat en els darrers tres anys. S'aprecia que, tant per al conjunt de la població com per a la població estrangera, ha anat pujant. Però entre la població estrangera la que ha pujat és la de les dones, la qual cosa és un senyal positiu, tot i que encara està quinze punts per sota de la dels homes.

Taula 6.

Evolució de les taxes d'ocupació. Catalunya, 2003-2005

	Total població a Catalunya			Residents estrangers		
	01-12-03	01-12-04	01-12-05	01-12-03	01-12-04	01-12-05
Total ambdós sexes	54,3	54,3	57,7	60,5	63	65,3
Homes	65,8	64,9	68,2	75,7	78,9	79,3
Dones	43,3	44,3	47,7	45,2	46,6	50,6

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

La taxa d'ocupació ens dona la proporció de persones ocupades entre la població més gran de 16 anys (taula 6). Com és lògic, sempre és una taxa menor que la d'activitat, que també inclou els aturats. Per al conjunt de la població catalana la taxa d'ocupació al final del 2005 era del 57,7%, i per a la població estrangera del 65,3%. Observem que els estrangers tenen una taxa d'ocupació que està una mica menys de vuit punts per damunt de la del conjunt de la població, quan la seva taxa d'activitat hi està tretze punts per sobre; això ja ens anuncia el que veurem en l'apartat següent: que la taxa d'atur dels estrangers és més gran que la de la resta de la població.

Les dones estrangeres tenen una taxa d'ocupació més alta que la del conjunt de les dones catalanes, però la diferència és només de tres punts, mentre que la taxa dels homes estrangers està onze punts per damunt de la de la resta dels homes catalans. Pel que fa a l'evolució dels tres darrers anys, veiem que creixen totes les taxes d'ocupació però una mica més les dels estrangers.

TAXA DE DESOCUPACIÓ

La taxa de desocupació ens dona la proporció entre persones desocupades i població activa. És una taxa que, per al conjunt de la població, ha anat disminuint en els darrers anys, tant a Catalunya com a Espanya, i el seu descens l'any 2005 ha estat fins i tot més gran que el d'anys anteriors. A Catalunya, la taxa d'atur ha baixat del 8,8% que tenia al final del 2004 al 6,6% del final del 2005.

Però a Catalunya els estrangers tenen taxes d'atur molt superiors a les de la resta de la població. A la taula 7 s'observa que mentre que aquesta té una taxa del 6,6%, la dels estrangers és del 13,0%, el doble. I aquesta desigualtat s'agreuja en el cas de les dones, atès que la taxa de desocupació de les estrangeres és del 18,5%.

Taula 7.

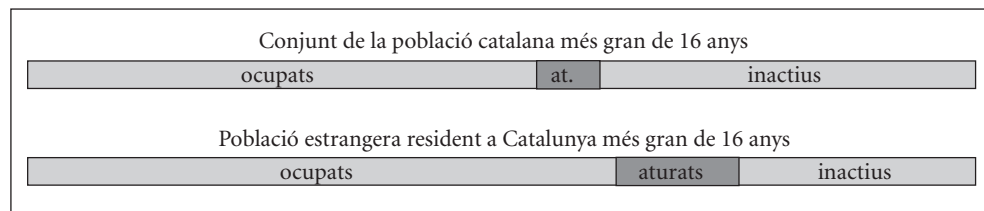
Evolució de les taxes d'ocupació i d'atur. Catalunya, 2004-2005

	Taxes d'ocupació				Taxes d'atur			
	Total població catalana (%)		Població estrangera (%)		Total població catalana (%)		Població estrangera (%)	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Ambdós sexes	54,3	57,7	63	65,3	8,8	6,6	15,4	13
Homes	64,9	68,2	78,9	79,3	6,7	5,5	12,3	9,3
Dones	44,3	47,7	46,6	50,6	11,6	8,2	20,4	18,5

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT (quart trimestre dels anys senyalats).

Pot resultar difícil, per a persones no habituades a les estadístiques sobre mercat laboral, entendre que els estrangers tinguin una taxa d'ocupació més alta que la resta de la població i que alhora tinguin una taxa d'atur també més alta. Per això hem incorporat el gràfic 1, que ja havíem inclòs en l'anuari de l'any anterior. Com es pot veure, la clau rau en la seva taxa d'inactivitat que és molt més petita.

Gràfic 1.

Font: Elaboració pròpia.

L'evolució que han tingut en el darrer any les taxes d'atur es mostra a la taula 7. Hi hem incorporat també les taxes d'ocupació que donàvem en l'apartat anterior, per disposar d'una visió comparativa més clara.

La taxa d'atur dels estrangers és molt més alta que la de la resta de la població, però en el darrer any ha baixat, seguint en això la mateixa dinàmica del conjunt de la població. Entre els estrangers, el descens s'ha donat tant en homes com en dones, tot i que ha estat més gran en els homes; a diferència del conjunt de la població, en què el descens més gran de la taxa d'atur l'han tingut les dones.

SECTORS LABORALS D'INSERCIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

Per veure com es reparteixen els treballadors estrangers pels diversos sectors laborals disposem, en primer lloc, de la distinció que fa la Seguretat Social per règims. Existeix un règim general, en què s'inscriuen la majoria dels treballadors assalariats (abraça la indústria, la construcció, els serveis, etc.) i uns règims especials; d'aquests, n'hi ha dos que ens interessin especialment en aquesta anàlisi, perquè són sectors amb alta presència de treballadors estrangers: el règim agrari i el de treballadors domèstics.

A la taula 8 tenim aquesta distribució per règims de la Seguretat Social segons les nacionalitats amb un nombre més gran de residents a Catalunya. Hi veiem que el gruix dels treballadors estrangers estan en el règim general; que els qui aporten el nombre més gran de treballadors domèstics a Catalunya són els equatorians, seguits dels bolivians, els marroquins i els colombians; que els qui aporten un nombre més gran de treballadors agrícoles són els marroquins; i que aquests són també els qui aporten un nombre més gran de treballadors autònoms, seguits en aquest cas pels xinesos.

Aquesta distribució la tenim per percentatges a la taula 9. Si ens fixem, de moment, en els percentatges de les columnes referides a gener del 2006, d'entrada, podem observar que els que estan en el règim agrari són un percentatge petit dels treballadors estrangers: el 3,4%, quan a Espanya aquest percentatge és del 9,4%. En canvi, en el règim de treballadors domèstics hi ha el 13,1% dels treballadors estrangers que estan

Taula 8.

Estrangers en alta a la Seguretat Social segons el règim de cotització. Catalunya, 2006

Continent i país	General	Autònoms	Agrari	Treballadors domèstics	Total
Europa comunitària	47.322	12.509	596	318	60.823
Resta d'Europa	30.065	904	1.977	5.446	38.430
Romania	16.429	192	1.433	2.804	20.881
Ucraïna	5.488	129	223	938	6.785
Àfrica	81.364	4.399	8.787	7.328	102.062
Gàmbia	4.435	137	804	581	5.962
Marroc	59.625	3.543	5.662	4.639	73.626
Senegal	4.160	123	621	639	5.553
Amèrica llatina	110.205	3.825	839	35.626	150.554
Argentina	11.612	994	25	1.332	13.970
Bolívia	5.826	51	94	5.067	11.038
Colòmbia	16.768	547	189	4.485	21.996
Equador	35.801	364	349	15.277	51.807
Perú	13.928	485	41	3.056	17.521
Rep. Dominicana	5.260	187	34	1.648	7.129
Uruguai	4.544	241	23	894	5.706
Amèrica del Nord	1.067	326	2	30	1.426
Àsia	33.501	4.788	1.258	3.297	42.855
Xina	13.727	2.853	126	523	17.229
Filipines	2.946	47	16	1.818	4.833
Pakistan	9.585	834	839	344	11.603
Oceania	170	33	5	6	214
Total	304.035	26.921	13.466	52.067	396.860

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració a 12/1/2006).

Taula 9.

Evolució dels percentatges d'estrangers en alta a la Seguretat Social segons el règim de cotització. Catalunya, 2005-2006

	General		Autònom		Agrari		Treballadors domèstics	
	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06
Europa comunitària	78	77,8	20,3	20,6	1,2	1,0	0,4	0,5
Resta d'Europa	87,9	78,2	3,6	2,4	5,2	5,1	3,2	14,2
Romania	88,4	78,7	1,3	0,9	7,1	6,9	3,1	13,4
Ucraïna	90,4	80,9	2,5	1,9	3,9	3,3	3	13,8
Àfrica	83,5	79,7	4,9	4,3	9,6	8,6	1,8	7,2
Gàmbia	83,5	74,4	2,6	2,3	13,4	13,5	0,5	9,7
Marroc	83,5	81	5,3	4,8	8,9	7,7	2,2	6,3
Senegal	83	74,9	3,5	2,2	12,7	11,2	0,4	11,5
Amèrica llatina	84,5	73,2	3,7	2,5	0,8	0,6	10,9	23,7
Argentina	87,8	83,1	9,9	7,1	0,2	0,2	2	9,5
Bolívia		52,8		0,5		0,9		45,9
Colòmbia	86,1	76,2	3,2	2,5	1,5	0,9	9,1	20,4
Equador	86,2	69,1	1	0,7	1	0,7	11,7	29,5
Perú	80,6	79,5	2,8	2,8	0,3	0,2	16,2	17,4
Rep. Dominicana	73,3	73,8	2,5	2,6	0,7	0,5	23,5	23,1
Uruguai		79,6		4,2		0,4		15,7
Amèrica del Nord	74,9	74,8	24,4	22,9	0,2	0,1	0,4	2,1
Àsia	75,6	78,2	13,4	11,2	4,1	2,9	6,8	7,7
Xina	77,9	79,7	19,5	16,6	1,4	0,7	1,2	3
Filipines	58,3	61	1	1	0,4	0,3	40,2	37,6
Pakistan	80,1	82,6	9	7,2	10,3	7,2	0,5	3
Oceania	78,3	79,4	16,1	15,4	3,9	2,3	1,7	2,8
Total	82,1	76,6	8,6	6,8	4,2	3,4	5	13,1

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració).

en alta laboral a la Seguretat Social a Catalunya, un percentatge molt semblant al que tenen a Espanya (14,2%).

En aquesta taula es pot veure també com es distribueixen els treballadors de cada nacionalitat pels diversos règims (ens continuem fixant només en les columnes de gener del 2006). S'observa que gairebé la meitat (el 45,9%) dels bolivians estan en el règim de treballadors domèstics, i que els qui els segueixen amb percentatges més alts en aquest règim són els filipins, els equatorians, els dominicans i els colombians. En el règim agrari, només els col·lectius africans, seguits del col·lectiu romanès, tenen percentatges significatius. En el règim de treballadors autònoms són els xinesos els que destaquen, seguits dels pakistanesos i els argentins.

Però ens interessa veure com ha evolucionat aquest repartiment per règims de la Seguretat Social durant l'any 2005, la qual cosa també podem veure-la a la taula 9, en què es comparen els percentatges del gener del 2006 amb els del gener del 2005. El que trobem en aquesta comparació està clarament generat pel procés de normalització: els treballadors domèstics han passat de ser el 5,0% dels treballadors estrangers el gener del 2005 a ser-ne el 13,1% el gener del 2006, la qual cosa ens indica el gran nombre de sol·licituds de regularització aprovades en el servei domèstic. A la taula veiem els col·lectius els percentatges dels quals puguen més en el règim de treballadors domèstics: els de l'Europa de l'Est, els africans i els llatinoamericans. L'excepció la constitueixen els dominicans i els peruans, els percentatges dels quals en treballadors domèstics gairebé no varien, la qual cosa ens indica que són col·lectius que han tingut poca presència en el procés de normalització.

S'observa també que en tots els col·lectius baixen els percentatges del règim agrari i una cosa semblant succeeix en el de treballadors autònoms. En aquest darrer règim, els percentatges havien anat pujant en anys anteriors, però com que en el procés de normalització només es van admetre propostes de treball assalariat, necessàriament s'havia de produir aquest any un descens en aquests percentatges. L'excepció, lògicament, són els europeus comunitaris, que no han vist variar els seus percentatges, perquè no han tingut cap relació amb el procés de normalització. Són els que segueixen tenint el percentatge més alt en el règim d'autònoms, alhora que tenen percentatges molt baixos en el règim agrari i el de treballadors domèstics.

El règim general es pot desagregar per sectors d'activitat. A la taula 10 mostrem els sectors que tenen un nombre més gran de treballadors estrangers a Catalunya. Hi hem inclòs el servei domèstic i l'agricultura, que no són del règim general.

Taula 10.

Distribució dels estrangers afiliats a la Seguretat Social per sectors d'activitat. Catalunya, 2006

Sector d'activitat	Total
Construcció	65.810
Servei domèstic	51.787
Empreses de serveis i activitats immobiliàries	48.181
Comerç	45.574
Hostaleria	41.898
Indústria manufacturera	39.977
Agricultura	13.121

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Secretaria d'Estat de la Seguretat Social (gener 2006).

No disposem de dades de Catalunya de l'any passat per branques d'activitat i no podem senyalar l'increment que s'ha produït en cadascuna d'elles. L'única cosa que podem fer és recórrer a les dades d'Espanya, i mostrar els cinc sectors en què més treballadors estrangers hi ha, que són, per aquest ordre, la construcció, el servei domèstic, l'hostaleria, l'agricultura i el comerç. A la taula 11 veiem les dades d'aquests cinc sectors i com han evolucionat en els tres darrers anys.

El creixement més fort s'ha produït en el servei domèstic, però també ha estat molt alt en la construcció i en els altres tres sectors. Suposem que els percentatges de creixement d'aquests cinc sectors a Catalunya deuen haver estat semblants en tres d'ells: la construcció, l'hostaleria i el comerç; però, en canvi, el servei domèstic ha crescut percentualment més a Catalunya (un 294,6%, ja que ha passat de 13.193 treballadors a 52.067), mentre que ha succeït el contrari amb l'agricultura (el creixement de la qual ha estat del 23,7%, i ha passat de tenir 10.885 treballadors a tenir-ne 13.466).

Taula 11.

Evolució dels treballadors estrangers en els cinc sectors laborals en què es troben en un nombre més gran. Espanya, 2004-2006

Sector	Gener 04	Gener 05	Creixement el 2004 (%)	Gener 06	Creixement el 2005 (%)
Construcció	155.108	187.097	20,6	311.281	66,3
Servei domèstic	72.361	77.098	5,2	247.874	221,5
Hostaleria	112.826	131.013	16,1	188.682	44
Agricultura	120.928	113.768	-5,8	163.290	43,5
Comerç	85.433	103.350	21	151.098	46,2

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del *Boletín de Estadísticas Laborales* i de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració).

Taula 12.

Contractes de treball realitzats a la població estrangera i a la població total. Catalunya, 2003-2005

		Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total contractes
2003	Total contractes a Catalunya	33.589 1,60%	213.205 10,20%	236.056 11,30%	1.602.537 76,90%	2.085.387
	Contractes a treballadors estrangers	20.179 6,00%	30.530 9,00%	63.381 18,70%	223.958 66,30%	338.048
2004	Total contractes a Catalunya	38.607 1,50%	230.711 9,20%	274.277 10,90%	1.976.422 78,40%	2.520.017
	Contractes a treballadors estrangers	24.611 5,30%	36.362 7,80%	85.954 18,50%	318.823 68,50%	465.750
2005	Total contractes a Catalunya	57.241 2,10%	220.328 8,20%	292.865 10,90%	2.097.409 78,62%	2.667.843
	Contractes a treballadors estrangers	41.277 6,70%	43.398 7,00%	117.402 19,10%	411.057 67,00%	613.134

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

Una altra font de dades que podem utilitzar és la dels contractes de treball firmats a Catalunya durant l'any 2005. Però volem advertir que aquesta font no ens informa del nombre de treballadors, ja que hi ha sectors en què es fan molts contractes als mateixos treballadors (el nombre de contractes augmenta com més breu és la seva durada). I, d'altra banda, tampoc no ens informa sobre els contractes existents a final d'any, ja que tots els contractes fets en anys anteriors i que es mantenen vigents no apareixen en aquesta estadística.

Però, tot i així, té cert interès saber què va passar amb els contractes fets durant el 2005 i en quina proporció es van fer a treballadors estrangers. A la taula 12 veiem que dels 2.667.843 contractes que es van fer, 613.134 es van fer a estrangers, és a dir el 23%. En aquesta taula es pot veure com es distribueixen els contractes entre els quatre sectors que es mencionen, i com el sector serveis és el que en congrega un nombre més gran.

Taula 13.

Contractes de treball realitzats a la població estrangera i a la població total, per sectors. Catalunya 2005

	Total contractes a Catalunya		Contractes a treballadors estrangers	
	Absoluts	%	Absoluts	%
Agricultura	57.241	2,1	41.277	6,7
Indústria alimentària	35.519	1,3	9.720	1,6
Tèxtil	21.557	0,8	6.195	1
Químiques	25.221	0,9	3.570	0,6
Metall	82.307	3	13.431	2,2
Construcció	292.865	10,9	117.410	19,1
Comerç	331.646	12,4	57.915	9,4
Hostaleria	238.547	8,9	81.103	13,2
ETT (i altres)	835.500	31,03	186.377	30,4
Servei domèstic	5.123	0,1	3.247	0,5
Altres	742.317	27,8	92.889	15,1
Tots els sectors	2.667.843	100	613.134	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

També es pot veure que el percentatge dels contractes realitzats en el sector de la construcció és més important per als estrangers que per al conjunt de la població.

A la taula 13 veiem com s'han distribuït els contractes per branques d'activitat, tant per al conjunt de la població com per als treballadors estrangers. Les empreses de treball temporal (ETT) van ser les que van fer un nombre més gran de contractes, en un percentatge que és semblant per als estrangers i per al conjunt de la població. En el cas dels estrangers i per nombre de contractes els sectors següents van ser la construcció i l'hostaleria.

Si comparem els percentatges de la taula 13 amb les dades d'anys anteriors (vegeu els anuaris corresponents al 2002, 2003 i 2004) es pot observar que les variacions són molt petites, és a dir, que es manté gairebé invariable el mateix repartiment per sectors dels contractes que s'han anat fent a estrangers en els darrers anys.

DISTRIBUCIÓ PER CATEGORIES LABORALS

En aquest darrer apartat veurem com es distribueixen els treballadors estrangers segons les categories laborals. Farem servir dades de la Seguretat Social i dels contractes de treball subscrits l'any 2005; però remarquem que només els de la Seguretat Social ens permeten veure aquesta distribució de manera certa, ja que, com hem dit més amunt, els contractes no ens informen sobre el nombre de treballadors perquè són molts els treballadors que firmen més d'un contracte cada any.

D'altra banda, les dades que dona la Seguretat Social per categories laborals es refereixen al règim general i al de la mineria i el carbó, i no inclouen els altres règims (autònoms, agrari, treballadors domèstics). Tot seguit veurem que els treballadors estrangers estan en una proporció alta en la categoria de peons, és a dir, en treballs no qualificats; però si hi afegíssim els peons agrícoles i el servei domèstic, el percentatge de no qualificats creixeria encara més. I estem parlant d'estrangers amb alta laboral a la Seguretat Social, si hi poguéssim incloure els que continuen estant en situació irregular encara augmentaria més, sens dubte, el percentatge dels que fan treballs no qualificats.

Fets aquests advertiments, considerem que continua tenint gran interès saber com es distribueixen per categories els que estan en el règim general. A la taula 14 donem les dades del total d'estrangers i els dels no comunitaris, i, a més, comparem la distribució que tenen els estrangers amb la que té el conjunt de la població treballadora. De seguida veiem que, mentre que per al conjunt de la població treballadora els que fan treballs de peonatge són el 27,8%, per als estrangers no comunitaris són el 43,3%. El percentatge d'oficials de tercera també és més gran per als no comunitaris; però a partir d'allí, a mesura que ascendeixen les categories, els no comunitaris tenen percentatges cada vegada més petits respecte als del conjunt de la població.

Taula 14.

Altes a la Seguretat Social (en el règim general i en el de la mineria i el carbó) per categoria laboral. Catalunya, 2006

	Total treballadors estrangers a Catalunya		Total treballadors estrangers no comunitaris a Catalunya		Total població treballadora*
	Absoluts	%	Absoluts	%	%
Enginyers, llicenc., caps	9.733	3,2	3.935	1,5	5
Enginy. tècn., ajudants	3.877	1,3	1.411	0,5	6,5
Caps administratius	4.960	1,6	1.901	0,7	3,1
Ajudants no titulats	4.743	1,6	3.182	1,2	1,6
Oficials administratius	17.547	5,8	9.215	3,6	6,2
Subalterns	7.057	2,3	6.007	2,3	4,6
Auxiliars administratius	28.073	9,2	20.787	8,1	13,2
Oficials de primera i segona	54.744	18	47.398	18,5	18,7
Oficials de tercera	55.852	18,4	51.140	19,9	13
Peons i assimilats	116.732	38,4	111.081	43,3	27,8
Total (d'alta a la S.S. en règim general)	304.044		256.719		

(*) Aquests percentatges es refereixen a població treballadora de tot l'Estat espanyol, ja que no tenim els de Catalunya, però donem per fet que no hi haurà diferències significatives entre Espanya i Catalunya que alterin l'anàlisi que fem de les dades.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració a 12/1/2006).

Taula 15.

Evolució de les altes a la Seguretat Social (en el règim general i el de la mineria i carbó), per tipus de treball. Catalunya, 2005-2006

	Altes de treballadors estrangers no comunitaris. Gener 2005		Altes de treballadors estrangers no comunitaris. Gener 2006	
	Absoluts	%	Absoluts	%
Enginyers, llicenc., caps	3.065	1,8	3.935	1,5
Enginy. tècn., ajudants	1.087	0,6	1.411	0,5
Caps administratius	1.415	0,8	1.901	0,7
Ajudants no titulats	2.035	1,2	3.182	1,2
Oficials administratius	6.088	3,5	9.215	3,6
Subalterns	4.096	2,3	6.007	2,3
Auxiliars administratius	12.865	7,4	20.787	8,1
Oficials de primera i segona	33.026	18,9	47.398	18,5
Oficials de tercera	36.043	20,7	51.140	19,9
Peons i assimilats	74.276	42,6	111.081	43,3
Total	174.443		256.719	

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració a 12/1/2006).

El que tenim, per tant, és una concentració més gran dels treballadors estrangers en les categories més baixes. La pregunta òbvia és si això es correspon amb uns nivells formatius menors, qüestió a què hem de respondre que, d'acord amb les dades de l'EPA, no és així. Segons aquesta enquesta els nivells formatius mitjans dels no comunitaris són semblants als dels espanyols¹ (els comunitaris tenen nivells més alts que els espanyols).

Interessa, per tant, saber si la distribució per categories està evolucionant cap a l'equiparació, o, si al contrari, s'estan mantenint les diferències. A la taula 15 es comparen els

.....
1. Els espanyols tenen un percentatge una mica més alt de persones amb educació superior, i els comunitaris tenen un percentatge més alt de persones amb educació secundària, però les diferències no són grans.

percentatges de gener del 2006 amb els de l'any anterior, i es pot observar amb claredat que, tot i que el nombre absolut de treballadors és molt diferent (pel creixement que hi ha hagut l'any 2005), els percentatges, en canvi, són molt semblants. És més, hi ha hagut un lleuger creixement en la categoria de peonatge, la qual cosa va en direcció contrària a l'equiparació amb el conjunt de la població.

No obstant això, hem de tenir en compte que el procés de normalització pot haver influït en favor de les categories baixes, i, per tant, serà l'any vinent quan podrem fer una anàlisi més rigorosa sobre l'aspecte que aquí estem comentant.

Taula 16.

Estrangers en alta en el règim general de la Seguretat Social per continents i tipus de treball. Catalunya, 2006

	Europa comunitària		Resta d'Europa		Àfrica		Amèrica llatina		Àsia	
	Absolut	%	Absolut	%	Absolut	%	Absolut	%	Absolut	%
Enginyers, llicenc., caps	5.798	12,3	394	1,3	211	0,3	2.169	2	743	2,2
Enginy. tècn., ajudants	2.466	5,2	147	0,5	159	0,2	850	0,8	89	0,3
Caps administratius	3.059	6,5	196	0,7	191	0,2	1.122	1	239	0,7
Ajudants no titulats	1.561	3,3	272	0,9	474	0,6	1.813	1,6	568	1,7
Oficials administratius	8.332	17,6	908	3	929	1,1	6.016	5,5	1.110	3,3
Subalterns	1.050	2,2	469	1,6	1.125	1,4	3.730	3,4	662	2
Auxiliars administratius	7.286	15,4	1.983	6,6	2.650	3,3	13.816	12,5	2.165	6,5
Oficials de primera i segona	7.346	15,5	7.864	26,2	15.197	18,7	18.699	17	5.522	16,5
Oficials de tercera	4.712	10	6.465	21,5	14.535	17,9	20.511	18,6	9.560	28,5
Peons i assimilats	5.651	11,9	11.336	37,7	45.450	55,9	41.321	37,5	12.824	38,3
TOTAL (d'alta a la S.S.)	47.325	100	30.065	100	81.366	100	110.209	100	33.501	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració a 12/1/2006).

Taula 17.

Percentatges d'estrangers en alta a la Seguretat Social, per continents i tipus de treball, en els dos darrers anys. Catalunya, 2006

	Europa comunitària		Resta d'Europa		Àfrica		Amèrica llatina		Àsia	
	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06	Gener 05	Gener 06
Enginyers, llicenc., caps	13	12,3	1,7	1,3	0,3	0,3	2,4	2	2,3	2,2
Enginy. tècn., ajudants	5,6	5,2	0,6	0,5	0,2	0,2	0,9	0,8	0,3	0,3
Caps administratius	6,7	6,5	0,8	0,7	0,2	0,2	1,1	1	0,9	0,7
Ajudants no titulats	3,3	3,3	0,9	0,9	0,5	0,6	1,7	1,6	1,5	1,7
Oficials administratius	17,6	17,6	3,2	3	0,9	1,1	5,6	5,5	3,4	3,3
Subalterns	2,4	2,2	1,6	1,6	1,4	1,4	3,7	3,4	1,8	2
Auxiliars administratius	14,6	15,4	6,1	6,6	2,7	3,3	12,6	12,5	5,2	6,5
Oficials de primera i segona	14,7	15,5	28,5	26,2	18,9	18,7	17,2	17	17,4	16,5
Oficials de tercera	10	10	21,9	21,5	18,6	17,9	19	18,6	31,5	28,5
Peons i assimilats	11,9	11,9	34,7	37,7	55,6	55,9	35,7	37,5	35,6	38,3
%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Permanent de la Immigració (Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració).

En aquesta distribució per categories ens interessa també saber com es reparteixen segons l'origen de la població immigrada. A la taula 16 veiem que els africans són els que tenen un percentatge més gran de peons en la seva distribució per categories; els altres orígens tenen una proporció de peons molt semblant (amb l'excepció dels europeus comunitaris, és clar, la distribució dels quals per categories no té res a veure amb la dels altres col·lectius).

Els qui tenen percentatges més alts en les categories d'oficials de tercera i d'oficials de primera i segona són els de l'Europa de l'Est, i destaquen especialment en la d'oficials de primera i segona. Tanmateix, si seguim observant les categories més altes, veiem que els de l'Europa de l'Est ja hi tenen percentatges molt baixos, i els qui hi tenen percentatges més grans són els asiàtics i, sobretot, els llatinoamericans. Tot i que, en

aquestes categories superiors, en cap cas no s'acosten ni de bon tros als percentatges que tenen els europeus comunitaris.

A la taula 17 comparem els percentatges de gener del 2006 amb els de l'any anterior. S'observa que els canvis són petits, tot i que podem ressaltar l'augment en el percentatge de peons que han tingut, tant els de l'Europa de l'Est com els asiàtics.

L'altra font que emprarem, com ja hem senyalat, és la dels contractes de treball subscrits l'any 2005 a Catalunya, que també aporta una classificació per tipus de treball (no és exactament una classificació per categories, però també ens permet fer-nos-en una

Taula 18.

Contractes de treball realitzats segons el tipus de treball. Catalunya, 2005

Tipus de treball	Total contractes a Catalunya*		Contractes a estrangers	
	Nombre de contractes	% sobre el total	Nombre de contractes	% sobre el total
Infemers	52.987	1,9	1.087	0,2
Representants comer. i tècnics de venda	38.698	1,4	4.487	0,7
Secretaris administratius i semblants	25.125	0,9	2.201	0,4
Animadors comunitaris	49.255	1,8	1.853	0,3
Taquígrafs i mecanògrafs	125.804	4,7	9.169	1,5
Telefonistes	27.205	1	4.183	0,7
Cuiners	44.625	1,6	17.140	2,8
Cambrers, bàrmans...	177.857	6,6	48.670	7,9
Auxiliars infermeria	70.574	2,6	6.328	1
Dependents comerç, venda ambulat	192.905	7,2	28.083	4,6
Paletes	75.944	2,8	32.602	5,3
Conductors de camions	32.991	1,2	7.021	1,1
Neteja d'oficines i hotels	214.985	8	85.484	13,9
Peons agrícoles	41.551	1,5	32.426	5,3
Peons construcció edificis	85.925	3,2	48.557	7,9
Peons indústria manufacturera	451.638	16,9	115.643	18,9
Peons transport i càrrega-descàrrega	137.863	5,1	34.876	5,7
Total contractes	2.667.843		613.134	

* Se senyalen els tipus en què hi va haver més de 10.000 contractes.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

idea). A la taula 18 tenim tant la distribució per al conjunt de la població treballadora catalana com la distribució per als treballadors estrangers.

En observar els percentatges d'ambdós grups s'aprecien algunes diferències. Els estrangers tenen percentatges més grans en peons, especialment en peons agrícoles i de la construcció, i tenen també un percentatge més gran en treballs de neteja. Hi ha alguns treballs qualificats en què els estrangers també tenen un percentatge més gran: paletes, cambrers i cuiners.

A la taula 19 comparem els percentatges dels tres darrers anys referits als contractes a estrangers. De seguida s'observa que són molt semblants, i potser la diferència més

Taula 19.

Evolució en els percentatges del tipus de treball que duen a terme els estrangers. Catalunya, 2003-2005

	Percentatges en els contractes realitzats durant el 2003	Percentatges en els contractes realitzats durant el 2004	Percentatges en els contractes realitzats durant el 2005
Infemers	0,2	0,2	0,2
Representants comer. i tècnics de venda	0,6	0,7	0,7
Secretaris administratius i semblants		0,2	0,4
Animadors comunitaris	0,3	0,3	0,3
Taquígrafs i mecanògrafs	2,5	2,2	1,5
Telefonistes		0,4	0,7
Cuiners	2,7	2,6	2,8
Cambrers, bàrmans...	8	7,5	7,9
Auxiliars infermeria	0,8	1	1
Dependents comerç, venda ambulat	3,6	4	4,6
Paletes	6	6,1	5,3
Conductors de camions	1	1,1	1,1
Neteja d'oficines i hotels	14,6	14,6	13,9
Peons agrícoles	4,4	4	5,3
Peons construcció edificis	7,3	7,4	7,9
Peons indústria manufacturera	26,3	23,5	18,9
Peons transport i càrrega-descàrrega	5	5,7	5,7

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

remarcable és el descens en el percentatge de peons de la indústria manufacturera. Com veiem, el nombre de contractes fets a estrangers creix fortament (l'any 2005 va créixer un 31,6%), però es manté amb poques variacions la seva distribució per tipus de treball.

ALGUNES CONCLUSIONS

L'any 2005 s'ha caracteritzat per la continuïtat de l'etapa de creixement econòmic i l'augment de l'ocupació en què fa anys que estem immersos, però fins i tot ha comportat un augment de l'ocupació més gran que el d'anys anteriors. A Catalunya la taxa d'ocupació ha crescut més de tres punts, mentre que la de l'atur ha baixat dos punts, i se situa en el 6,6%, la qual cosa ens acosta a la plena ocupació.

Es tracta d'un any de creixement de l'ocupació per al conjunt de la població i en què, a més, s'ha produït l'augment més gran d'altres a la Seguretat Social d'estrangers mai coneguda, motivat pel procés de normalització. Estem davant del fet que l'auge de la immigració dels darrers anys i la seva regularització coincideix amb un creixement econòmic i un augment de l'ocupació continuat per al conjunt de la població; molt lluny, per tant, de qualsevol possibilitat que la immigració redueixi els llocs de treball disponibles per als autòctons.

En acabar l'any 2005 els estrangers en alta laboral a la Seguretat Social a Catalunya eren 396.860, la qual cosa suposava un increment de 135.411 altes respecte a l'any anterior (51,8% de creixement). La importància d'aquest increment és deguda al procés de normalització: a 31 de desembre del 2005 les persones que s'havien regularitzat i donat d'alta a la Seguretat Social a Catalunya eren 112.842. Això també ens indica que, fora del procés de normalització, les altes que hi va haver van ser menys que les que hi havia hagut en anys anteriors, de la qual cosa es dedueix que aquest procés va desincentivar la recerca d'altres formes de regularització laboral.

Els col·lectius que l'any 2005 van tenir un creixement més gran en altes laborals van ser els que van tenir més presència en el procés de normalització, és a dir, aquells que tenien una proporció més gran d'irregularitat, i que coincideixen amb els que havien

tingut fluxos d'immigració més recents i més intensos: equatorians, romanesos, bolivians i uruguaïans.

El col·lectiu que té un nombre més gran d'altres laborals a Catalunya és el marroquí. L'any 2005 aquest col·lectiu també va créixer, però ho va fer en un percentatge molt inferior al dels col·lectius mencionats en el paràgraf anterior. El mateix va ocórrer amb altres col·lectius que fa més temps que estan assentats a Catalunya, com el peruà i el dominicà, que tenien una taxa d'irregularitat més baixa i que s'han beneficiat menys del procés de normalització.

El percentatge que representen les dones entre els estrangers en alta laboral a la Seguretat Social ha fet un salt cap amunt també atribuïble al procés de normalització. El gener del 2005 era del 33,4% i ha passat a ser del 37,4% el gener del 2006. Aquesta pujada cal atribuir-la particularment a la importància que han tingut les dones de l'Europa de l'Est i les llatinoamericanes en aquest procés.

També ha crescut la proporció de dones entre les persones amb alta laboral la en altres col·lectius, però menys que els que acabem de mencionar. Per la importància que té a Catalunya, cal destacar que aquesta proporció per al col·lectiu marroquí ha passat del 15,3% de gener del 2005 al 17,6% de gener del 2006, una pujada inferior a la mitjana. El procés de normalització també ha repercutit poc en la proporció de dones que hi ha entre els treballadors senegalesos, gambians i pakistanesos. Podem concloure, per tant, que aquest procés ha resultat positiu per a la proporció de dones entre els treballadors estrangers en general, però ho ha estat menys per als col·lectius que tenien més necessitat de millorar aquesta proporció.

Les taxes d'activitat i d'ocupació de la població immigrada a Catalunya han crescut el 2005, però ho han fet paral·lelament al creixement que aquestes taxes han tingut per al conjunt de la població. La taxa d'activitat dels estrangers està quinze punts per damunt de la del conjunt de la població catalana i la taxa d'ocupació vuit punts per damunt.

Però, alhora, els estrangers tenen una taxa d'atur molt superior a la del conjunt de la població. Mentre que aquesta té una taxa del 6,6%, la dels estrangers és del 13,0%,

és a dir, el doble. I les dones són les que més pateixen aquesta desigualtat, ja que taxa de desocupació de les estrangeres és del 18,5%, quan la del conjunt de la població femenina és del 8,2%.

Pel que fa als sectors d'activitat en què hi ha una proporció més gran d'estrangers, la primera informació obtinguda és la que aporta la distribució per règims de la Seguretat Social. El gruix dels treballadors estrangers està en el règim general, però tenen percentatges més alts que la resta de la població en el règim de treballadors domèstics i en l'agrari. Del total de treballadors estrangers, els que estan en el règim de treballadors domèstics són el 13,1%, percentatge que ha pujat de manera molt forta (un any abans era el 5,0%) a causa de la importància que ha tingut el servei domèstic en el procés de normalització. En el règim agrari hi ha el 3,4% dels treballadors estrangers, i aquest és un percentatge que no només no ha crescut sinó que ha disminuït lleugerament respecte al de l'any anterior (que era del 4,2%). També ha baixat el percentatge dels que estan en el règim d'autònoms, que s'ha situat en el 6,8% (un any enrere era del 8,6%).

Els qui aporten un nombre més gran de treballadors domèstics a Catalunya són els equatorians, seguits dels bolivians, els marroquins i els colombians; els qui aporten un nombre més gran de treballadors agrícoles són els marroquins; i aquests darrers són també els qui aporten un nombre més gran de treballadors autònoms, seguits en aquest cas pels xinesos.

Per sectors d'activitat, el que agrupa el nombre més gran de treballadors estrangers a Catalunya —sempre d'acord amb les dades de la Seguretat Social de gener del 2006— és la construcció (65.810 persones), seguit del servei domèstic (51.787), les empreses de serveis (48.181), el comerç (45.574) i la hostaleria (41.898). Aquest any el servei domèstic ha passat al segon lloc, la qual cosa es correspon molt millor amb la realitat que el que ens deien les dades d'anys anteriors (que el situaven en un lloc molt més enrere), i això pel fet que el procés de normalització ha fet aflorar bona part de l'economia submergida, i aquest sector era el que més afectat n'estava.

Dels contractes de treball realitzats a Catalunya durant el 2005, el 23% s'han fet a estrangers (el total de contractes va ser 2.667.843 i els que es van fer a estrangers van

ser 613.134), un percentatge que en els darrers anys ha crescut constantment. El que varia poc és la distribució dels contractes a estrangers per sectors laborals.

Quant a les categories laborals en què es distribueixen els treballadors estrangers, es comprova que es concentren en les categories baixes en proporcions molt més altes que la resta de la població. Les dades del règim general de la Seguretat Social ens diuen que, mentre que per al conjunt de la població treballadora el percentatge dels que fan treballs de peonatge és del 27,8%, per als estrangers no comunitaris és del 43,3%. El percentatge d'oficials de tercera també és més gran per als no comunitaris; però a partir d'aquí, a la mesura que augmenten les categories, els no comunitaris tenen percentatges cada vegada més petits respecte al conjunt de la població.

Les diferències entre la distribució per categories dels treballadors estrangers i la distribució del conjunt de la població treballadora no es corresponen amb diferències en els nivells formatius d'ambdós grups. L'EPA ens indica que ambdós són bastant semblants. Així doncs, d'aquí es podria deduir que, a mesura que faci més temps que els estrangers estan en el nostre mercat laboral, s'anirà produint l'equiparació entre aquestes distribucions per categories. L'any 2005, tanmateix, això no ha succeït: els estrangers han mantingut una distribució molt semblant a la de l'any anterior, i fins i tot ha crescut lleument la seva proporció de peons. Aquest serà un aspecte al qual haurèm de fer molta atenció en els propers anys, davant la possibilitat que es vagi consolidant la situació de desigualtat que ara es dona.

14 Diferències salarials i immigració a Catalunya

Josep González Calvet

RESUM

A Catalunya, els salaris dels treballadors estrangers són molt diferents dels salaris dels espanyols. Els estrangers provinents de la UE tenen un salari molt més alt que els espanyols (14,5 €/h i 10,7 €/h respectivament), mentre que els que vénen de fora de la UE el tenen molt més baix (7,3 €/h). Aquesta diferència es manté de forma sistemàtica, per sectors econòmics, categories laborals, nivell d'estudis, grandària de l'empresa, etc., però, contra el que podria semblar a primera vista, no hi ha una evidència estadística de discriminació salarial per nacionalitats. Les diferències salarials observades s'expliquen, doncs, per les mateixes característiques dels treballadors immigrants, de les dels llocs de treball que ocupen i per l'entorn econòmic de les empreses on treballen. Així, els estrangers comunitaris tenen unes categories laborals i uns nivells d'estudis molt per sobre de la mitjana de l'economia. En canvi, els estrangers extracomunitaris tenen categories laborals molt més baixes i uns nivells d'estudis molt per sota de la mitjana espanyola. La distribució dels estrangers per sectors econòmics també ajuda a entendre les diferències, atès que els estrangers extracomunitaris es concentren en sectors en què les remuneracions són baixes per les categories poc qualificades. Una altra variable clau per entendre les diferències és l'antiguitat, que és molt baixa en el cas dels estrangers extracomunitaris respecte als treballadors espanyols. La poca antiguitat és resultat de l'alta rotació laboral dels immigrants extracomunitaris, la meitat dels quals té un contracte temporal. L'anàlisi dels factors determinants del salari mostra, finalment, que tot i les diferències, no es pot donar suport a la hipòtesi de la discriminació salarial. Tanmateix, hi ha alguna evidència que apunta a l'existència de segments laborals diferenciats pels estrangers, originats tant per comportaments segregadors com per la mala informació sobre les capacitats i oportunitats laborals de les persones nouvingudes.

SALARIS I IMMIGRACIÓ: DELIMITACIÓ I FONTS ESTADÍSTIQUES¹

El salari per hora

L'objecte d'aquest capítol és estudiar la remuneració salarial dels immigrants a Catalunya. El concepte de salari pot tenir diferents accepcions segons l'ús que se'n vulgui fer o la font d'informació emprada. La definició més completa és la de remuneració dels assalariats en termes de comptabilitat nacional, que inclou totes les rendes generades que són atribuïdes al treballador i que equivalen a tots els pagaments que una empresa ha de fer per tenir un treballador contractat en les condicions generals normals, és a dir, equival al cost laboral.

La remuneració de l'assalariat consta de dues parts: el salari brut, que inclou tots els pagaments que es fan al treballador abans de practicar les retencions (inclou els pagaments en espècie, etc.) i les cotitzacions socials a càrrec de l'empresa, que són pagaments que es realitzen a entitats de previsió públiques o privades i que originen el dret del treballador a rebre prestacions, actuals o futures, la més important de les quals és la pensió de jubilació (pot incloure aportacions a plans de pensions a càrrec de l'empresa, altres assegurances mèdiques, etc.).

---

1. Aquest treball desenvolupa algunes parts de la recerca sobre la desigualtat salarial a Catalunya que està duent a terme l'equip format per Àngel Gil, Josep González i Pere Mir per a la Fundació Jaume Bofill. L'autor agraeix als seus companys l'ajut rebut en tot moment per a la realització d'aquest capítol.

A la nòmina de l'assalariat només hi figura el salari brut, del qual es dedueixen les cotitzacions socials a càrrec del treballador i les retencions a compte de l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF). El que queda és el salari net després d'impostos, és a dir, la quantitat que es fa efectiva a l'assalariat. El treballador coneix amb exactitud aquest salari net i també sap, per la nòmina, quin és el seu salari brut però, normalment, desconeix la quantia de la cotització social que realitza directament l'empresa atès que aquesta no figura ni a la nòmina ni al contracte de treball. Altrament, en els casos que el treballador tingui algun contracte especial que dona a l'empresa dret a subvencions o deduccions, caldria incloure aquestes quantitats en la remuneració de l'assalariat.

El concepte de salari que es farà servir en aquest capítol és el salari brut per hora treballada l'any 2002. S'empra el salari brut atès que és la xifra que figura en la nòmina i la que s'acorda en signar un contracte de treball, en negociar un conveni, en fer la declaració de renda i en cotitzar a la seguretat social. Altrament, atès que es tracta de cercar una mesura homogènia del salari que permeti esbrinar les diferències d'ingressos entre persones, cal expressar el salari en termes d'una unitat de temps homogènia, en el nostre cas, l'hora. Finalment, les dades sobre salaris més recents i completes de què es disposa corresponen a l'any 2002 i permeten, justament, estudiar de forma consistent aquesta magnitud.

Les diferències d'ingressos salarials observades provenen de dos elements molt diferents: el temps total treballat i la diferent remuneració del temps de treball. Així, per exemple, les diferències salarials que hi ha en la declaració de la renda estan molt influïdes pel fet d'haver treballat tot l'any o només uns mesos, de treballar tota la jornada o només unes hores, d'haver fet hores extres, etc. Les diferències en el temps efectivament treballat són molt importants a l'hora d'explicar la desigualtat i la pobresa (molt relacionada amb no tenir feina) però també estan molt lligades a l'esforç personal i les oportunitats.

Tanmateix una part molt significativa de la desigualtat salarial s'origina perquè el mateix temps de treball rep una remuneració molt diferent a causa d'una àmplia gamma de factors entre els quals, tot sovint, també s'amaguen les situacions de tracte desigual.

En aquest capítol analitzarem les diferències salarials originades per la diferent remuneració del mateix temps de treball.

Estadístiques salarials

Les fonts d'informació sobre la remuneració salarial són diverses. La primera és l'Enquesta de Costos Laborals (ECL), hereva de l'antiga Enquesta de Salaris, que s'elabora trimestralment i anualment, en la qual es tracta d'avaluar com evolucionen els costos laborals de les empreses. Aquesta enquesta utilitza el concepte de cost laboral que, a efectes pràctics, és coincident amb la remuneració dels assalariats de la comptabilitat nacional. Tanmateix l'ECL no dona informació individual sobre els treballadors ni recull les seves dades personals, per la qual cosa només és útil per determinar el nivell mitjà del cost laboral dels treballadors de determinat sector, comunitat autònoma o estrat d'empreses.

Una font alternativa podria ser l'Administració tributària, atès que coneix amb exactitud els salaris declarats i obté una informació personal del contribuent molt específica, destinada al control fiscal (NIF, edat, sexe, estat civil, fills, NIF de l'ocupador, crèdits bancaris, compra d'habitatge i alguna altra circumstància que afecti la declaració). El concepte d'ingressos salarials que figura a la declaració de renda només té en compte els ingressos que rep el treballador, és a dir, els que figuren en la nòmina i els que es reben en espècie o com a compensacions, coincidint amb el salari brut en termes de comptabilitat nacional. Malauradament, però, les dades de l'Administració tributària no són públiques, no hi ha disponible cap mostra anonimitzada, i només se'n publica una memòria anual molt agregada (*Salarios y pensiones en las fuentes tributarias*) on no es fa distinció entre assalariats nacionals i estrangers. Addicionalment, en la informació tributària no és possible distingir entre les diferències originades pel diferent temps de treball i les originades per la diferent remuneració del temps de treball.

La font estadística principal sobre els salaris individuals és l'Enquesta d'Estructura Salarial (EES), que té molta informació personal del treballador (edat, sexe, nacionalitat, estudis, antiguitat, categoria laboral, baixes laborals, contracte, temps treballat per any

i mes), del lloc de treball i de l'empresa (branca d'activitat, grandària de l'empresa, propietat de l'empresa, mercat, tipus de conveni col·lectiu, comunitat autònoma) amb un detall molt complet sobre ingressos i jornada (ingressos normals, primes i compensacions diverses, pagues extres, hores extres, jornada setmanal i anual, cotitzacions, retencions de l'IRPF). Altrament, no hi ha constància de cap altre tipus d'informació personal similar a la de l'Administració Tributària, com la família, l'habitatge o altres circumstàncies personals o socioeconòmiques. La remuneració, doncs, inclou tots els ingressos rebuts pel treballador, normals i extraordinaris, que consten en la seva nòmina, abans d'aplicar les retencions i deduccions corresponents. No inclou les cotitzacions empresarials ni les aportacions empresarials a plans de pensions. És a dir, permet calcular el salari brut per treballador i el salari net després d'impostos. Malauradament, l'EES només s'ha fet per l'any 1995 i pel 2002, però seguint les directrius de l'EUROSTAT se seguirà fent cada quatre anys. En aquest estudi emprarem les microdades de l'EES del 2002, que inclou per primer cop en el qüestionari la variable nacionalitat. La informació que proporciona l'EES permet estudiar les diferències de remuneració d'un mateix temps de treball, però no permet l'estudi de les diferències originades pel temps total treballat.

Finalment, també hi ha informació sobre els salaris en el Panell de Llars de la Unió Europea i en l'Enquesta de Pressupostos Familiars. Lamentablement, però, es tracta d'una informació generalment esbiaixada, basada en la informació que dona el treballador i no en la nòmina, que no és prou representativa per comunitats autònomes, ni inclou totes les variables necessàries per tractar les diferències salarials. S'han fet alguns estudis basats en aquestes fonts (Jimeno, 2006; García i Jimeno, 2005), però els resultats que en surten són molt diferents dels que s'obtenen a partir de l'EES i els mateixos autors manifesten moltes precaucions.

Immigrants versus estrangers

Cal delimitar a qui ens referim quan parlem d'immigrants. El concepte és en si mateix polèmic i la seva quantificació exacta és font de discussions. Altrament, les fonts estadístiques utilitzen uns criteris determinats que no reflecteixen del tot bé el concepte

d'immigrant, com ara la nacionalitat, el país de naixement, el país d'on es prové, etc. La definició que aquí utilitzem s'ha d'adaptar necessàriament a la informació estadística, per la qual cosa ens hem de limitar al criteri de nacionalitat, que és l'únic que consta a les fonts estadístiques sobre salaris. Per aquesta raó, farem servir la distinció entre persones de nacionalitat espanyola (en què ja estan inclosos els casos de doble nacionalitat) i estrangers, i dins dels estrangers, es podrà fer una distinció per grans regions d'origen. Evidentment, hi ha treballadors estrangers que no són immigrants, que només resideixen temporalment a Espanya, i també hi ha immigrants que tenen nacionalitat espanyola.

LA POBLACIÓ ASSALARIADA IMMIGRANT: UNA CARACTERITZACIÓ

La població de nacionalitat estrangera representa el 8,3% de la població del conjunt d'Espanya en el quart trimestre del 2005, segons l'Enquesta de Població Activa (EPA). A Catalunya, representa un 11,2% de la població. En el quart trimestre de l'any 2002, per al qual es disposa d'informació detallada sobre salaris, les proporcions eren del 4,6% a Espanya i del 5,9% a Catalunya, segons la mateixa font.

Confirmant la importància dels motius econòmics de la immigració, segons les dades de la EPA del quart trimestre del 2005, per a tota Espanya, la població en edat de treballar (més gran de 16 anys i menor de 65 anys) és una proporció molt més gran entre els immigrants (el 86,6%) que entre la població espanyola (66,3%). Molt més significatiu és que la població immigrant està concentrada en els segments d'edat laboral més joves, amb un horitzó laboral de, com a mínim, 15 anys.² Així, un 77% dels immigrants té entre 16 i 49 anys, mentre que per la població espanyola aquesta proporció és molt més petita, de només el 46,9%. I si es comparen els grups més joves, la diferència és encara més palesa. El 60,3% de la població estrangera té entre 16 i 39 anys, mentre que només està en aquest segment d'edat el 32,2% de la població espanyola. L'any 2002 la situació era molt semblant, tot i que les diferències eren lleugerament menors. Així,

---

2. La incorporació dels immigrants té un efecte rejuvenidor molt important sobre la població treballadora, que ja ha començat a reflectir-se en els comptes de la Seguretat Social.

Taula 1.**Població estrangera i grans grups d'edat. Espanya i Catalunya, 2002-2005**

Concepte / lloc - període		Espanya 4t trim. 2005	Catalunya 4t trim. 2005	Espanya 4t trim. 2002	Catalunya 4t trim. 2002
Població total		43414,2	6877,9	41324,8	6435,6
Nacionalitat espanyola		39804,4	6110,8	39433,4	6055,6
Nacionalitat estrangera		3609,8	767,1	1891,4	380,0
% estrangers sobre el total		8,31%	11,15%	4,58%	5,90 %
Espanyols	Població ≥16 anys i < 65 anys	26387,2	4000,1	26333,9	4049,9
	De 16 a 24 anys	4179,6	555,1	4770,7	670,6
	De 25 a 39 anys	9499,4	1413,3	9560,7	1466,7
	De 40 a 49 anys	5852,1	897,0	5513,4	855,8
	De 50 a 64 anys	6856,1	1134,7	6489,2	1056,8
Estrangers	Població ≥16 anys i < 65 anys	3127,4	684,7	1641,5	330,3
	De 16 a 24 anys	570,6	142,1	303,6	68,2
	De 25 a 39 anys	1607,2	371,3	848,4	168,0
	De 40 a 49 anys	603,3	117,4	318,4	61,0
	De 50 a 64 anys	346,3	53,8	171,1	33,1

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

en el quart trimestre de l'any 2002, la població d'entre 16 i 64 anys era el 86,8% dels immigrants, mentre que només era el 66,8% de la població espanyola.

A Catalunya, les diferències són força més importants i han augmentat de forma sensible des del 2002. En el quart trimestre del 2005, el 89,3% dels estrangers té edat de treballar mentre que entre la població de nacionalitat espanyola només el 65,5% està en aquest grup d'edat. Altrament, el 82,2% dels estrangers pertany al segment d'entre 16 i 49 anys, mentre que només hi pertany el 46,6% de la població espanyola. Finalment, per al grup més jove, la diferència crida encara més l'atenció, atès que el 66,9% de la població estrangera a Catalunya té entre 16 i 39 anys, enfront de només un 32,2% per la població espanyola. En canvi, en el quart trimestre del 2002, les diferències eren gairebé quatre punts menors. La població d'entre 16 i 64 anys constituïa el 86,9% dels estrangers enfront de només el 66,9% dels espanyols.

Tot això fa que el pes dels estrangers dins de la població activa sigui més important que el seu pes demogràfic i que hagi crescut considerablement els darrers anys. Així, els estrangers eren el 7,6% de la població activa de Catalunya en el quart trimestre del 2002 i, en el quart trimestre del 2005, ja havien arribat al 14,7%. Tanmateix, el pes dels estrangers entre la població ocupada no és tan gran, ja que el seu accés als llocs de treball és més difícil i, per tant, pateixen taxes més elevades d'atur. A Catalunya el 6,5% de la població ocupada era estrangera en el darrer trimestre del 2002. Al final del 2005, els estrangers han doblat la seva participació laboral i ja són el 13,7% de la població ocupada (aproximadament una de cada set persones). A la taula 2 es detallen aquestes darreres xifres.

Taula 2.

Població activa i població ocupada. Espanya i Catalunya, 2002-2005

Concepte / lloc - període	Espanya 4t trim. 2005	Catalunya 4t trim. 2005	Espanya 4t trim. 2002	Catalunya 4t trim. 2002
Població activa total	21155,5	3598,2	19037,2	3220,7
Nacionalitat espanyola	18714,6	3070,4	17775,3	2975,1
Nacionalitat estrangera	2440,9	527,8	1261,9	245,6
% estrangers sobre el total	11,54%	14,67%	6,63%	7,63%
Taxa d'activitat total	57,7%	61,8%	54,6%	58,9%
Nacionalitat espanyola	56,2%	60,0%	53,7%	58,1%
Nacionalitat estrangera	73,9%	75,1%	72,6%	69,8%
Població ocupada total	19314,3	3359,2	16825,4	2885,8
Nacionalitat espanyola	17123,1	2899,9	15755,5	2697,6
Nacionalitat estrangera	2191,2	459,3	1069,9	188,2
% estrangers sobre el total	11,34%	13,67%	6,36%	6,52%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

Hom sap que una gran part de la població ocupada treballa per compte d'altri com a treballador assalariat. Tanmateix, també en aquest punt hi ha una diferència important entre la població espanyola i l'estrangera. A Catalunya, els assalariats són gairebé el 83% de la població ocupada amb nacionalitat espanyola (a Espanya és el 81%), mentre que

la resta d'ocupats són empresaris i treballadors autònoms. En canvi, entre els estrangers que estan a Catalunya, el 92% dels que estan treballant són treballadors assalariats, és a dir, que la taxa de salarització és molt més important entre els estrangers.

Taula 3.
Població assalariada i taxa de salarització. Espanya i Catalunya, 2002-2005

Concepte /lloc - període	Espanya 4t trim. 2005	Catalunya 4t trim. 2005	Espanya 4t trim. 2002	Catalunya 4t trim. 2002
Població assalariada total	15841,6	2781,2	13698,9	2383,8
Nacionalitat espanyola	13869,2	2360,1	12759,1	2213,6
Nacionalitat estrangera	1972,4	421,1	939,8	170,2
% estrangers sobre el total	12,5%	15,1%	6,9%	7,1%
Taxa de salarització total	82,0%	82,8%	81,4%	82,6%
Nacionalitat espanyola	81,0%	81,4%	81,0%	82,1%
Nacionalitat estrangera	90,0%	91,7%	87,8%	90,4%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

Així mateix, cal destacar una altra diferència molt remarcable entre els assalariats nacionals i els estrangers, que consisteix en el fet que la pràctica totalitat dels assalariats estrangers treballen en el sector privat (el 99%). En canvi, una part important dels assalariats de nacionalitat espanyola ho fan en el sector públic (el 15% a Catalunya i el 20% en el conjunt d'Espanya). En conseqüència, doncs, la mà d'obra estrangera representa el 17% (una de cada sis persones) dels treballadors assalariats en el sector privat de Catalunya en el darrer trimestre del 2005 i un 15% en el conjunt d'Espanya. Al final del 2002 eren menys de la meitat, el 8%. També crida molt l'atenció un fet diferencial específicament català. A Catalunya, el nombre d'assalariats del sector públic és una proporció molt inferior a l'espanyola: només el 13,4% d'assalariats treballa en el sector públic (l'any 2002 era el 12,5%) mentre que a la resta d'Espanya és el 18,1%. No es pot dir, doncs, en comparació amb el conjunt d'Espanya, que a Catalunya hi hagi un excés de funcionaris o que el sector públic estigui hipertrofiat. Més aviat caldrà concloure que o bé els serveis públics són pitjors que a la resta d'Espanya, o bé que els treballadors del sector públic a Catalunya són més eficients.

A la taula 4 s'expressa el detall d'aquestes xifres obtingudes de l'EPA, com totes les anteriors.

Taula 4.

Assalariats per sectors institucionals. Espanya i Catalunya, 2002-2005

Concepte / lloc - període	Espanya 4t trim. 2005	Catalunya 4t trim. 2005	Espanya 4t trim. 2002	Catalunya 4t trim. 2002
Assalariats en el sector privat total	12973,6	2409,9	11057,0	2085,9
Nacionalitat espanyola	11022,6	1993,1	10140,6	1918,4
Nacionalitat estrangera	1951,0	416,8	916,4	167,5
% estrangers en assalariats en el sector privat	15,0%	17,3%	8,3%	8,0%
Assalariats en sector privat en % del total	81,9%	86,6%	80,7%	87,5%
% assalariats espanyols en el sector privat	79,5%	84,4%	79,5%	86,7%
% assalariats estrangers en el sector privat	98,9%	99,0%	97,5%	98,4%
Assalariats sector públic	2868,0	371,3	2641,9	297,9
Nacionalitat espanyola	2846,6	367,0	2618,5	295,2
Nacionalitat estrangera	21,4	4,3	23,4	2,7
Assalariats sector públic en % del total	18,1%	13,4%	19,3%	12,5%
% assalariats espanyols en el sector públic	20,5%	15,6%	20,5%	13,3%
% assalariats estrangers en el sector públic	1,1%	1%	2,5%	1,6%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

Resumint, des del punt de vista autòcton, la principal funció econòmica de la immigració és proporcionar mà d'obra assalariada jove al sector privat. En el darrer trimestre del 2005 un de cada dos estrangers residents a Espanya treballava com assalariat del sector privat i tenia menys de 35 anys.

A Catalunya, segons les dades de l'EPA, les activitats en què treballen els estrangers són principalment el comerç i l'hostaleria (23,5%), la construcció (22,6%) i els altres serveis (14,7%). Altrament, la concentració d'estrangers en alguns sectors és molt més alta que pel conjunt de l'economia. Així, el 29,1% dels ocupats a la construcció són estrangers. També ho són el 27,2% dels que treballen als altres serveis, el 21% dels

que treballen a l'agricultura, silvicultura i pesca i el 15,5% dels ocupats en el comerç i l'hostaleria. Pel conjunt de Catalunya, els estrangers constitueixen el 13,7% de la població ocupada.

Utilitzant la informació que proporciona l'EPA, si es fila més prim i es desagreguen més algunes d'aquestes activitats es troben resultats molt impactants. Per exemple, a Espanya, el 47% dels ocupats en altres serveis són treballadors domèstics, dels quals el 91,1% són dones i, d'aquestes, el 52,2% són estrangeres, és a dir, que en el quart trimestre del 2005, els estrangers són gairebé la meitat dels treballadors domèstics de l'Estat espanyol (el 49,5%), tot i que és una xifra que ha canviat molt ràpidament en pocs anys, ja que entre el 2002 i el 2005 el nombre d'empleats domèstics s'ha multiplicat per 1,5.³

A la taula 5 es detalla, per Catalunya, en quins sectors d'activitat treballen els estrangers i quina proporció representen dins del total de persones ocupades en el sector. Com es pot observar, l'ocupació estrangera es concentra en la construcció i alguns serveis (comerç i hostaleria, serveis personals i personal domèstic). Així mateix, la mà d'obra estrangera és decisiva a la construcció, els serveis personals i l'agricultura.

Cal destacar que la situació l'any 2002, no estava tan ben diferenciada, atès que els estrangers estaven més repartits entre els diferents sectors i tenien més representació en les activitats industrials. Tot i així, el comerç i l'hostaleria, la construcció i els altres serveis concentraven el 54% dels ocupats estrangers. Tot i que els estrangers eren només el 6,5% de la població ocupada total (vegeu la taula 2), en els sectors de la construcció, els altres serveis i l'agricultura els estrangers ja superaven el 10% dels ocupats.

Aquest quadre, que ja va donant una forma més definida al treballador estranger tipus, canvia substancialment si s'introdueix una nova distinció, la del sexe. Cal destacar, d'entrada, que les taxes d'activitat i d'ocupació entre les estrangeres són força més grans que entre les dones de nacionalitat espanyola, pel fet que la proporció de dones joves en edat de treballar és molt més alta i pel fet que la taxa d'activitat entre

---

3. Vegeu l'estudi recent del Consejo Económico y Social (CES, 2006).

Taula 5.

Participació dels estrangers en l'ocupació per sectors d'activitat. Catalunya, 2002-2005

Període	Quart trimestre 2005		Quart trimestre 2002	
	% sobre estrangers ocupats	% sobre ocupació sector	% sobre estrangers ocupats	% sobre ocupació sector
Agricultura, silvicultura i pesca	3,7%	21,0%	3,9%	10,4%
Ind. alimentària, tèxtil, cuir, fusta, paper	8,5%	13,3%	8,4%	5,8%
Ind. extractives, refinaria, química, cautxú, metall, energia i aigua	5,4%	9,4%	9,8%	7,0%
Maquinària, equipament elèctric, material transport, ind. manufacturera diversa	5,7%	11,1%	6,2%	4,2%
Construcció	22,6%	29,1%	19,4%	12,1%
Comerç i hostaleria	23,5%	15,5%	24,6%	8,2%
Transport	5,2%	10,5%	1,9%	1,7%
Intermediació financera, activitats immobiliàries i de lloguer	6,8%	7,5%	9,2%	5,3%
Administració pública, educació, sanitat	3,9%	3,3%	6,6%	3,0%
Altres serveis (personals, domèstic, etc.)	14,9%	27,2%	9,8%	10,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

les estrangeres és més gran per tots els grups d'edat, exceptuant el grup d'entre 25 i 34 anys, que és similar. Així, per Espanya, la taxa d'activitat és el 45,3% entre les espanyoles enfront del 64,7% de les estrangeres. Aquesta major activitat es reflecteix en una major participació de la dona estrangera en el mercat laboral respecte a la dona espanyola. A Espanya, el 43,2% de la població ocupada estrangera són dones, mentre que per la població de nacionalitat espanyola, les dones ocupen només el 39,2% dels llocs de treball.

Aquesta relació canvia per Catalunya, on les taxes d'activitat femenina són més altes que a la resta d'Espanya. Així, entre les dones de nacionalitat espanyola la taxa d'activitat és del 50,6% però, entre les dones estrangeres la taxa d'activitat és lleugerament inferior que a la resta d'Espanya, amb un 62,0%. El pes de la dona en l'ocupació estrangera

Taula 6.

Taxes d'activitat, per sexe i nacionalitat. Espanya i Catalunya, quart trimestre 2005

Taxa d'activitat	Espanya		Catalunya	
	Espanyols	Estrangers	Espanyols	Estrangers
Total	56,5%	73,9%	60,0%	75,1%
Homes	68,1%	83,3%	69,9%	87,5%
Dones	45,3%	64,7%	50,6%	62,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Població Activa (INE).

és d'un 37,6% enfront del 42,8% d'ocupació femenina entre la població ocupada de nacionalitat espanyola.

A Catalunya, en el quart trimestre del 2005, l'ocupació estrangera femenina es concentra en els altres serveis (serveis personals, domèstic, etc.), on treballa el 37,4% de les estrangeres ocupades, i el del comerç i hostaleria, on hi treballa el 33,4%. És a dir, dues de cada tres estrangeres ocupades treballa en aquestes activitats de serveis. Les dones estrangeres constitueixen el 25,7% de la població ocupada en els altres serveis, que es tracta d'un sector molt feminitzat, atès que tres quartes parts de la gent que hi treballa són dones.

L'activitat dels homes estrangers també està molt focalitzada en alguns sectors, atès que el 36,2% dels estrangers ocupats treballa a la construcció i el 17,6% al comerç i hostaleria. La resta es distribueix en altres activitats de tipus industrial o manufacturer. Molts menys treballen en altres activitats de serveis o a l'agricultura. Els homes estrangers són clau en el sector de la construcció, on representen el 29,1% de l'ocupació del sector.

En el quart trimestre de l'any 2002, aquest quadre estava més desdibuixat, però ja s'apuntava la situació actual. El 36% de les ocupades estrangeres treballava en el comerç i l'hostaleria i el 21,6% en els altres serveis. Tanmateix, el seu pes dins dels

sectors era negligible. Pel que fa als homes, el 30,1% dels homes estrangers ocupats treballava en la construcció i el 18,3% en el comerç i hostaleria. Els homes estrangers ja començaven a ser importants dins de la construcció, on representaven el 12,1% de l'ocupació.

L'últim tret característic que cal considerar per l'assalariat estranger és la categoria ocupacional. Segons la informació que proporciona l'EPA, hi ha una clara diferenciació entre les categories que ocupen els homes i les dones. Pel que fa a les dones estrangeres, a Catalunya en el quart trimestre del 2005, un 40% estan ocupades com a treballadores no qualificades i un 36,9% com a treballadores de serveis de restauració, serveis personals, serveis de protecció i de vendes. Pel que fa als homes estrangers ocupats, el 37,1% són treballadors qualificats de la indústria o la construcció i el 23,7% són treballadors no qualificats. Les tasques directives, tècniques o professionals només ocupen un 10% dels estrangers, homes o dones, enfront del 35% en el cas de les persones de nacionalitat espanyola, homes o dones. L'any 2002 aquest quadre no estava tan ben definit i presentava algunes característiques singulars. Així, entre les dones, les treballadores no qualificades eren el 29,4% i les treballadores en serveis de restauració, personals, protecció i venda el 31%. Però en canvi, el 32% de les ocupades estrangeres ho estava en tasques tècniques, professionals o de direcció, amb nivells semblants als de les dones espanyoles. Pel que fa als homes estrangers ocupats, el 26,7% eren treballadors no qualificats i el 26,5% eren treballadors qualificats de la indústria i la construcció. En les tasques directives, tècniques i professionals només hi havia ocupats el 19% dels homes estrangers.

En conclusió, doncs, les característiques de l'immigrant mitjà són que té 32 anys i ve a Catalunya per treballar com a assalariat en el sector privat. L'home treballa principalment a la construcció, però també està present en el comerç i l'hostaleria i a les activitats industrials. Gairebé una quarta part són treballadors no qualificats i una tercera part són treballadors qualificats de la indústria i la construcció. Pel que fa a les dones, treballen principalment en els altres serveis (serveis personals, treball domèstic i altres) i en el comerç i l'hostaleria. Més d'una tercera part de les dones estrangeres són treballadores no qualificades i una altra tercera part són treballadores de serveis de restauració, personals, protecció o vendes.

ELS SALARIS DELS IMMIGRANTS

Representativitat de les dades estadístiques

La informació de què es disposa per a l'anàlisi dels salaris dels immigrants és la que proporciona l'Enquesta d'Estructura Salarial (EES). No hi ha cap altra font disponible que doni aquesta informació amb distinció de nacionalitat. Aquesta enquesta només s'ha fet dues vegades, pels anys 1995 i el 2002 i tindrà una periodicitat quadriennal, tot i que les dades del 2006 no estaran disponibles fins uns dos anys més tard.

L'EES és una enquesta realitzada per l'INE sobre una mostra dels centres de cotització a la Seguretat Social de 10 o més cotitzants durant el mes d'octubre de 2002, per als sectors d'indústria, construcció i serveis. S'exclouen el sector primari (agricultura, ramaderia i pesca), l'Administració pública, defensa, Seguretat Social i el treball domèstic. La mostra és dissenyada de forma independent per cada sector d'activitat, amb un detall de secció i subsecció de la CNAE, i s'estratifica per 6 grandàries d'empresa. A tot Espanya, l'enquesta es va passar per 23.156 comptes de cotització a la Seguretat Social i es va recollir informació de 231.401 treballadors. A Catalunya, la mostra abraça 2.650 comptes de cotització i 30.817 treballadors.

El tipus d'informació que dona l'EES permet calcular amb molta exactitud el salari d'un assalariat en un lloc de treball durant el temps treballat l'any 2002 i, en especial, durant el mes d'octubre. Atès que també es coneix el temps efectivament treballat durant l'any 2002 i durant el mes d'octubre, és possible calcular una magnitud salarial homogènia com el salari per hora o el salari anual equivalent (per una mateixa jornada anual) per a tots els treballadors de la mostra.⁴ Tanmateix, no és possible conèixer els

---

4. El salari brut per hora es calcula a partir de la informació sobre les hores treballades i els pagaments rebuts el mes d'octubre del 2002. El nombre d'hores és la suma de la jornada normal més les hores extraordinàries realitzades. Els pagaments són els que s'han rebut el mes d'octubre per tots els conceptes (salari brut normal, incentius i complements de tot tipus, pagaments d'hores extraordinàries). El quocient entre aquests pagaments i el nombre total d'hores treballades és el que l'INE considera el salari per hora. Però, en realitat, el que s'ha calculat així és només el salari per hora del mes d'octubre. Per aproximar millor el salari per hora de tot l'any cal afegir-hi la part proporcional corresponent a les pagues extraordinàries de

ingressos salarials totals d'un pluriocupat ja que la mostra es dissenya per centres de cotització a la Seguretat Social i no per persones. En conseqüència, no es pot fer una comparació entre els ingressos salarials totals efectius dels treballadors en els casos que tinguin més d'una feina, que hagin canviat de feina durant l'any, hagin perdut la feina o n'hagin trobat, etc. (en canvi, això és el que es podria fer amb les dades de les declaracions fiscals), és a dir, que només es pot fer una comparació dels salaris per hora percebuts en els llocs de treball que han entrat a la mostra en el moment de fer l'enquesta. Tot i així, aquesta comparació és molt significativa des d'un punt de vista econòmic i social atès que permet identificar quins factors condicionen la remuneració que les empreses paguen al treballador i quines diferències de remuneració hi ha entre els diferents llocs de treball (empresa, sector, categoria ocupacional, etc.) i les persones que els ocupen.

L'Enquesta d'Estructura Salarial té algunes limitacions addicionals que convé no oblidar durant l'anàlisi i que, com veurem, afectaran les conclusions. La primera i més important limitació és que la mostra exclou els centres de cotització que no arriben a 10 treballadors. Segons l'EPA, a Catalunya el nombre d'assalariats en establiments de 10 treballadors o menys era de 599.400 en el quart trimestre del 2002, mentre que en establiments de més de 10 treballadors hi havia 1.784.300 persones.⁵ Això vol dir que gairebé una quarta part de la població objecte d'estudi queda exclosa de la mostra però, a més, es tracta d'una exclusió molt sensible, ja que afecta la major part dels assalariats en petites empreses. També queden exclosos de la mostra els empleats del sector públic, que són unes 298.000 persones, el 99% de les quals tenen nacionalitat espanyola i que representen el 10,3% de la població ocupada. També n'estan exclosos els empleats domèstics, que a Catalunya són unes 89.000 persones, el 3,1% dels ocupats. Finalment,

juny i desembre, mètode que s'ha seguit aquí. Per tant, el salari per hora estimat per l'any 2002 en aquest treball és aproximadament un 14% més gran que el salari per hora que proporciona l'INE i que només és aplicable al mes d'octubre del 2002. Tot i així les desigualtats relatives de salaris seran aproximadament les mateixes perquè les dues estimacions del salari per hora són gairebé proporcionals.

5. L'EES s'elabora a partir de les dades d'afiliació a la Seguretat Social, raó per la qual es fa servir el centre de cotització. Tot i així, en l'establiment de treball poden haver-hi diverses empreses, cadascuna amb compte de cotització diferent. Per tant, la grandària del centre de cotització de l'EES i la de l'establiment de l'EPA no coincideixen i el càlcul del nombre de persones excloses de la mostra de l'EES és merament aproximatiu.

també n'està exclòs el sector agrari i pesquer, que aplega 71.000 persones, el 2,5% dels ocupats. Recapitulant, doncs, el nombre d'assalariats representats per l'EES-2002 és de 1.540.402 persones, és a dir, el 64,6% del total d'assalariats a Catalunya. Pel que fa als assalariats estrangers, en representa 66.178, és a dir, només el 38,9%. Aquesta pèrdua de representativitat de la mostra entre els estrangers és deguda al fet que l'any 2002 els treballadors estrangers eren encara un segment marginal del mercat laboral, amb molta irregularitat legal, del qual es nodrien principalment les empreses petites. Actualment, les coses han canviat: els immigrants són un col·lectiu molt més nombrós, amb un pes demogràfic i laboral considerable, que ja no pot ser ignorat per cap empresa, menys encara després dels processos extraordinaris de regularització.

Una darrera limitació fa referència a la procedència dels treballadors estrangers. Tot i que el qüestionari de l'EES-2002 demana la nacionalitat del treballador, les microdades codificades que proporciona l'INE només donen la nacionalitat per grans àrees regionals o continents sencers. Així els treballadors estrangers són europeus de la UE-15,⁶ de la resta d'Europa, de l'Amèrica del Nord, de la resta d'Amèrica, de l'Àfrica, d'Àsia o d'Oceania. Atès el reduït nombre d'observacions, la mostra no és representativa ni per l'Amèrica del Nord ni per Oceania, per la qual cosa no es farà inferència estadística separada per aquestes àrees regionals.

Salari i nacionalitat

El salari brut per hora l'any 2002 era, pel conjunt dels assalariats a Catalunya, de 10,60 euros per hora treballada, però pels assalariats de nacionalitat espanyola era més gran, de 10,68 €/h, mentre que pels de procedència estrangera era força més petit, de 8,88 €/h. Per tant, a Catalunya, els assalariats estrangers, com a mitjana, cobren el 83,1% del que cobren els de nacionalitat espanyola, és a dir, un 17% menys, i aquesta diferència té una alta significació estadística, raó per la qual no és atribuïble al mer atzar. Si es detalla més la nacionalitat (per grans àrees geogràfiques), les diferències són encara més importants i més significatives.

---

6. Atès que l'EES és del 2002, la UE del text és sempre la UE-15, sense els països de l'est d'Europa.

Taula 7.**Salaris per hora segons la nacionalitat del treballador**

Nacionalitat per àrea geogràfica	Nombre d'assalariats	Salari mitjà €/h	Percentil 05 €/h	Percentil 95 €/h
Total	1.540.402	10,60	4,57	23,33
Espanya	1.474.224	10,68	4,57	23,48
Estrangers	66.178	8,88	4,40	20,09

UE-15 sense Espanya	14.685	14,47	4,82	36,41
Resta d'Europa	5.767	7,23	4,67	12,12
Amèrica del Nord**	327	11,82	6,38	25,03
Resta d'Amèrica	18.785	7,02	4,08	13,43
Àfrica	20.990	7,30	4,62	12,49
Àsia	5.567	7,78	3,94	13,55
Oceania**	56	17,76	-	-
Estrangers no UE (tots)	51.492	7,28	4,31	13,33

** Les dades per a ciutadans de l'Amèrica del Nord o d'Oceania no són prou representatives.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Tal com es dedueix de la taula 7, cal distingir entre dos grans col·lectius de treballadors estrangers, els que procedeixen de la Unió Europea i els que venen d'altres àrees del món (no es separa el grup dels treballadors d'Amèrica del Nord i d'Oceania, atès que la seva mostra no és prou representativa).

Els estrangers de la Unió Europea tenen unes remuneracions força més altes que la resta d'assalariats, espanyols o estrangers. En concret, el seu salari és un 35,5% més alt que el dels espanyols i un 63% més alt que el salari del conjunt dels estrangers (gairebé el doble que el salari dels africans, dels de la resta d'Amèrica o dels asiàtics). L'elevat salari i la importància quantitativa d'aquest col·lectiu (22% dels estrangers de la mostra) esbiaixa cap a l'alça el salari mitjà dels estrangers, atès que el salari mitjà dels que vénen d'altres àrees del món, que són molt més nombrosos, és molt més petit, de només 7,28 €/h, que representa el 68,2% del salari dels espanyols. Tanmateix, entre els estrangers de fora de la Unió Europea, les diferències també són estadísticament significatives, tot i que

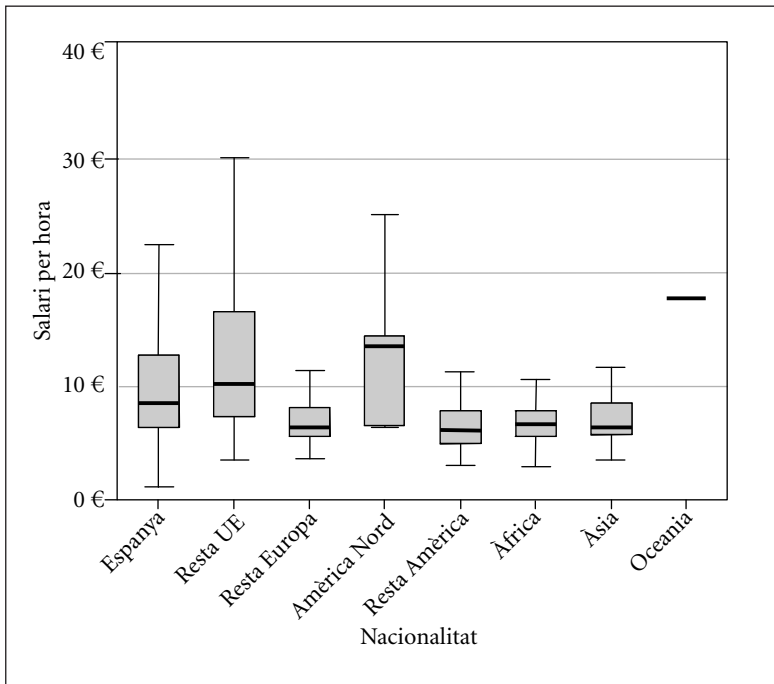
molt més petites en termes absoluts i relatius. Les úniques diferències no significatives són entre els assalariats de la resta d'Europa i els de l'Àfrica.

Destaca que el percentil inferior (la frontera del 5% d'assalariats amb una retribució més baixa) és similar per tots els col·lectius, espanyols inclosos, ja que està comprès entre els 4 i els 4,8 €/h, cosa que reflecteix que els salaris baixos són molt similars per a tothom, amb una diferència absoluta petita (la diferència relativa, però, és del 20% entre les posicions extremes). Tanmateix, aquestes discrepàncies no permetrien explicar la diferència observada en els salaris mitjans, que és molt superior en termes absoluts i en termes relatius. Aquesta igualació dels col·lectius pels salaris baixos és resultat, molt probablement, de la negociació col·lectiva, que tracta d'igualar els ingressos per les categories inferiors en tots els sectors, i per l'existència del salari mínim interprofessional que, l'octubre de 2002, era aproximadament de 2,8 €/h (calculat amb el mateix mètode).

Les diferències salarials provenen, doncs, dels assalariats amb remuneracions superiors. Les disparitats en el percentil 95 són eloqüents: els assalariats espanyols més ben pagats cobren el doble que els col·lectius estrangers de fora de la UE i els assalariats estrangers de la UE més ben pagats cobren el triple que els de fora de la UE. En altres paraules, el 95% dels assalariats de fora de la UE estan cobrant salaris inferiors a 13,5 €/h, és a dir, que el 95% dels assalariats extracomunitaris cobra salaris baixos o mitjans.

En el gràfic 1 es representen els salaris per nacionalitat i la seva distribució. Els extrems superior i inferior ens delimiten el salari màxim i mínim agafant el 95% de la població, és a dir, els percentils 2,5% i 97,5%. La caixa central ens representa els mateixos límits per al 50% de la població (percentils 25% i 75%) i la ratlla horitzontal és la mitjana. Els fets abans apuntats queden perfectament il·lustrats: els salaris entre espanyols, estrangers de la UE i estrangers de fora de la UE són clarament diferents; els salaris mínims estan a nivells força similars per tots els grups; els estrangers de fora de la UE cobren salaris baixos o mitjans.

El gràfic 1 també suggereix que la dispersió salarial entre els treballadors estrangers de fora de la UE és inferior a la dels treballadors espanyols, o als de la UE. En efecte,

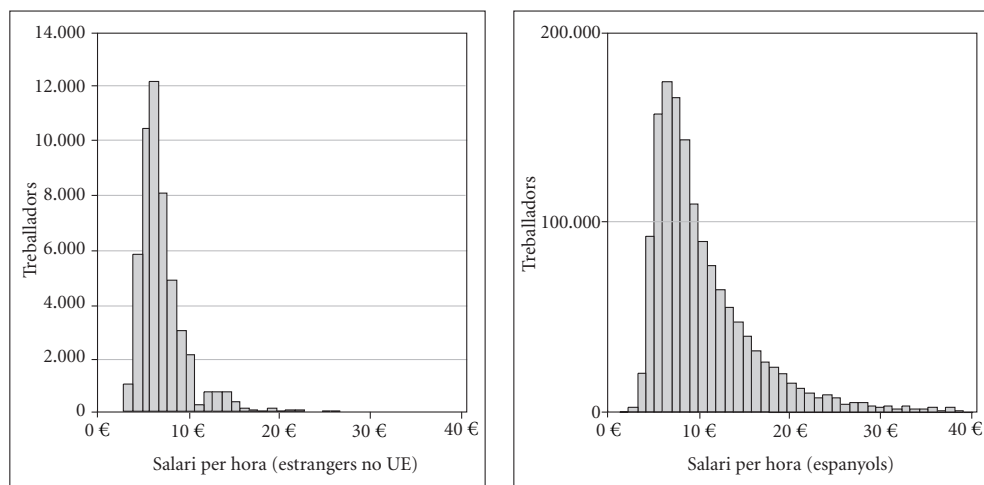
Gràfic 1.**Salaris per hora segons la nacionalitat del treballador**

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

el coeficient de variació (desviació estàndard dividit per la mitjana) val 0,665 pels espanyols, però 0,504 pels estrangers de fora de la UE. La màxima dispersió es dona entre els estrangers de la UE, amb un coeficient de 1,02. El gràfic de distribució salarial següent il·lustra com els salaris dels estrangers de fora de la UE estan molt més concentrats en els nivells baixos i mitjans que en el cas dels espanyols.

El nombre d'assalariats amb salaris baixos (salari menor que el 60% del salari mitjà) és de 392.298, dels quals 365.608 tenen nacionalitat espanyola, 24.036 són estrangers de fora de la UE i 2.655, estrangers de la UE. Així doncs, la proporció de treballadors amb salaris baixos és molt més gran en el cas dels estrangers de fora de la UE (el

Gràfic 2.
Distribució de salaris a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

46,7%) que en el cas dels espanyols (24,8%) o dels estrangers de la UE (18,1%). Entre els assalariats de nacionalitat espanyola amb salaris baixos, el 65% són dones, mentre que entre els estrangers només ho són el 40%.

D'aquesta primera aproximació descriptiva emergeixen unes conclusions molt clares. Els assalariats de nacionalitat estrangera de fora de la UE cobren un 32% menys que els espanyols i gairebé la meitat d'ells cobra un salari baix, menor del 60% del salari mitjà de l'economia. En conjunt, els salaris d'aquests treballadors estrangers són baixos, atès que el 95% d'ells cobra salaris de menys de 13,5 €/h. Altrament, els treballadors estrangers de la UE cobren un 35% més que els espanyols i un 63% més que els altres estrangers extracomunitaris. Totes aquestes diferències són estadísticament molt significatives. La qüestió és, doncs, explicar per què hi ha aquestes diferències.

Salaris, nacionalitat i entorn econòmic

En un treball anterior sobre la desigualtat salarial a Catalunya amb dades del 1995 (González, Mir i Gil, 2002) es van trobar diferents factors de desigualtat salarial identificables de manera objectiva. Així es va trobar que el sector econòmic, la grandària de l'empresa, el tipus de conveni col·lectiu, la propietat de l'empresa o el mercat de venda dels productes eren variables d'entorn que afectaven de forma significativa el salari. Així mateix, algunes variables personals del treballador com ara la categoria laboral, el nivell d'estudis, l'edat, l'antiguitat a l'empresa, el tipus de contracte i el tipus de jornada, també resultaven molt significatius. Finalment, també es va trobar que el sexe era molt significatiu atès que molt probablement hi havien comportaments discriminadors que podien arribar a explicar fins a dues terceres parts de les diferències salarials entre homes i dones. Tots aquests resultats són qualitativament molt semblants als que altres estudiosos han obtingut per al conjunt d'Espanya, emprant metodologies similars (Díaz, 2001; Pérez i Hidalgo, 2000) o diferents (Díaz i Hartog, 2006; García, Hernández i López, 2001; Gardeazábal i Ugidos, 2001).

Atesa, doncs, la importància d'altres factors de desigualtat, cal explorar com queden afectades les diferències observades entre els assalariats espanyols i els estrangers. Com veurem, per qualsevol d'aquests factors, normalment els salaris dels estrangers de fora de la UE són més baixos que els dels espanyols, mentre que els dels estrangers de la UE són més alts i, en gairebé tots els casos, les diferències són estadísticament molt significatives. Una interpretació precipitada podria suggerir l'existència de discriminació. Tanmateix, la consideració conjunta dels diferents factors porta a conclusions ben diferents.

SALARIS, NACIONALITAT I SECTORS ECONÒMICS

Les diferències salarials entre sectors econòmics són molt importants. El salari mitjà del sector d'intermediació financera i assegurances és de 18,56 €/h, seguit del sector de producció i distribució de llum, aigua i gas amb 15,99€/h i del sector de química, petroli i combustibles amb 15,47€/h. Per l'altre extrem, en el sector d'hostaleria es paguen 7,47 €/h i en el del tèxtil, confecció, cuir i calçat 7,97 €/h. És a dir, el salari del sector

més ben pagat és 2,5 vegades el del més mal pagat o, a la inversa, el salari de l'hostaleria és només el 40,2% del salari del sector financer, tal com es detalla a la taula 8.

Taula 8.

Salaris mitjans en euros per hora segons el sector i la nacionalitat

Sector	Activitats que comprèn	Codis CNAE-93	Tots	Espanya	Estr. UE	Estr. no UE
1	Extractives i altres minerals no metàl·lics	14, 26	11,12	11,30	11,86	7,38
2	Aliments, begudes i tabac	15-16	10,25	10,44	14,45	7,00
3	Tèxtil i confecció, cuir i calçat	17-19	7,97	8,01	12,52	6,21
4	Paper i arts gràfiques	21-22	11,83	11,88	14,14	7,37
5	Química, petroli i combustibles	23-24	15,47	15,44	26,43	10,65
6	Cautxú i plàstics	25	10,41	10,45	17,66	6,95
7	Metal·lúrgia	27-28	10,43	10,47	11,90	9,03
8	Maquinària i equip mecànic	29	11,07	11,09	14,33	8,58
9	Maquinària i material elèctric	30-33	11,07	10,86	50,31	15,43
10	Material de transport	34-35	12,88	12,88	17,22	9,97
11	Altres indústries	20, 36-37	8,78	8,90	15,78	5,80
12	Producció i distribució de llum, gas i aigua	40-41	15,99	16,02	12,06	--
13	Construcció	45	9,29	9,42	9,87	7,71
14	Comerç i reparacions	50-52	9,52	9,56	12,60	6,48
15	Hostaleria	55	7,47	7,62	7,42	6,44
16	Transport i comunicacions	60-64	11,14	11,17	12,50	7,59
17	Intermediació financera i assegurances	65-67	18,56	18,61	12,91	11,58
18	Altres serveis	70-73 80-95	10,17	10,16	17,28	7,51
	Tota l'economia catalana		10,60	10,68	14,47	7,28

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Com es pot observar a la taula 8, pels assalariats estrangers extracomunitaris els salaris són sistemàticament més baixos en tots els sectors, excepte el de maquinària i material elèctric, mentre que pels provinents de la UE són sistemàticament més alts, excepte en els sectors d'hostaleria i de finances. El sector de maquinària i material elèctric presenta una clara excepció. El nombre d'estrangers que hi treballen és molt baix (1% de

l'ocupació), però els seus salaris són molt superiors als del sector, sigui quina sigui la nacionalitat (entre el 50% i el 400% segons la procedència). Es tracta d'una excepció de poca importància quantitativa, que s'explica fàcilment atès que és deguda al fet que la major part d'estrangers que treballen en aquest sector fan tasques directives, les quals, com veurem, tenen una remuneració molt superior a la mitjana.

En tractar d'avaluar si les importants diferències salarials per sector influeixen en les diferències observades per nacionalitats ens trobem amb un fet paradoxal. Tant els estrangers de la UE com els de fora de la UE treballen principalment en sectors que paguen salaris menors al mitjà. Així, els altres serveis i la construcció apleguen el 45% dels estrangers extracomunitaris de la mostra, mentre que els altres serveis i el comerç i les reparacions apleguen el 52% dels estrangers de la UE de la mostra. Però, tot i estar situats en sectors que paguen menys que la mitjana, els salaris dels procedents de la UE en aquests sectors són molt superiors al salari mitjà. Així doncs, la distribució sectorial de la mà d'obra immigrant no proporciona d'entrada una explicació clara a les diferències sistemàtiques de remuneració entre espanyols i estrangers.

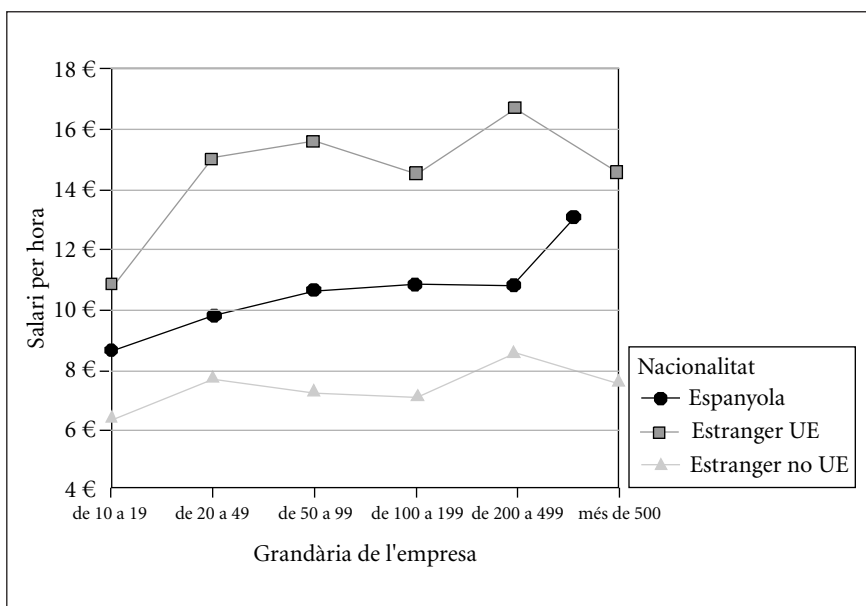
SALARIS, NACIONALITAT I GRANDÀRIA DE L'EMPRESA

La distribució dels salaris segons la grandària de l'empresa presenta també unes diferències molt importants. Com més gran és l'empresa, més elevat és el salari mitjà que paga. Les empreses d'entre 10 i 19 treballadors paguen com a mitjana un salari de 8,53 €/h mentre que les empreses de més de 500 treballadors paguen com a mitjana un salari de 12,98 €/h; és a dir, els assalariats de les empreses més grans guanyen 1,52 vegades més que els de les més petites.

El gràfic 3 il·lustra clarament l'efecte positiu de la grandària de l'empresa sobre el salari. Pels assalariats de nacionalitat espanyola aquest efecte és molt clar i, en conjunt, també ho és pels assalariats estrangers, tot i que més irregularment. Tanmateix, el salari dels estrangers mostra el patró de comportament que ja hem identificat: els estrangers extracomunitaris guanyen salaris sistemàticament menors als dels espanyols i els estrangers de la UE els guanyen sistemàticament més grans, per totes les grandàries d'empresa.

Gràfic 3.

Salaris en euros per hora segons la grandària de l'empresa i la nacionalitat del treballador

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Taula 9.

Percentatge d'assalariats per nacionalitat segons la grandària de l'empresa

Grandària de l'empresa / nacionalitat	Tots	Espanyola	Estranger UE	Estranger no UE
De 10 a 19 empleats	16,77	16,46	17,64	25,60
De 20 a 49 empleats	23,40	23,18	20,40	30,38
De 50 a 99 empleats	13,44	13,32	20,05	14,94
De 100 a 199 empleats	11,84	11,79	17,17	11,83
De 200 a 499 empleats	13,57	13,77	11,44	8,24
De 500 o més empleats	20,98	21,47	13,29	9,00

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Una altra dada molt significativa és la proporció de la població assalariada per grandàries d'empresa. Les xifres són aquí molt esclaridores ja que el 58% dels estrangers de fora la UE treballa en empreses petites, de menys de 50 treballadors, mentre que només un 30% dels estrangers de la UE treballa en aquestes empreses, per comparació amb el 40% dels espanyols. En canvi, només un 17% dels estrangers de fora de la UE treballa en empreses de més de 200 treballadors, enfront d'un 25% d'estrangers de la UE i d'un 35% d'espanyols. És a dir, hi ha una concentració molt més alta d'estrangers extracomunitaris en les empreses petites, que també són les que paguen salaris més baixos, i una baixa concentració en les empreses grans, que són les que paguen salaris més alts. Pel que fa als estrangers de la UE, estan més repartits i estan presents principalment en les empreses mitjanes. Així doncs, la grandària de l'empresa és un factor que cal tenir molt en compte per explicar les diferències de salaris per nacionalitat.

SALARIS, NACIONALITAT I ALTRES CARACTERÍSTIQUES DE L'EMPRESA

L'Enquesta proporciona informació sobre altres variables d'empresa que cal considerar. Es tracta de qui és majoritàriament el propietari de l'empresa (sector públic o privat), quin tipus de conveni col·lectiu hi ha (de sector, de província o interprovincial, d'empresa, de centre de treball) i a quin mercat es dirigeix la producció (local o català, Espanya, UE, tot el món). En estudis anteriors (González, Mir i Gil, 2002) aquestes variables tenien una significació clara, possiblement perquè juntament amb la grandària de l'empresa reflecteixen el poder de mercat de l'empresa, la seva diversificació, els seus nivells jeràrquics, la capacitat de produir, competir i d'innovar, etc., és a dir, reflecteixen la capacitat de generar ingressos i, per tant, de pagar salaris.

Pel que fa a la propietat, el salari mitjà pagat per les empreses públiques és més gran que el de les empreses privades, 12,76 €/h i 10,52 €/h respectivament. Tanmateix, això no significa que les empreses públiques paguin més per la mateixa feina, atès que el diferencial salarial esperat de treballar en una empresa pública és negatiu, tot i que petit.⁷ De totes maneres, el 98% dels estrangers treballa en empreses privades mentre

---

7. El diferencial salarial esperat, també anomenat prima salarial, és la quantia en què variaria el salari si es comparen dos individus iguals en tot excepte en una característica. Aquesta prima s'obté a partir dels

que entre els espanyols només ho fa un 92% de la mostra. Cal, doncs, considerar també aquesta variable.

El mercat al qual es dirigeix la producció de l'empresa és una altra característica que té una significació robusta. Com més gran és el mercat, més gran és el salari mitjà que es paga, d'un mínim de 9,39 €/h en les empreses amb mercat local a 12,19 €/h en les empreses amb mercat mundial. A la taula 10 es detallen aquestes dades.

Taula 10.

Salaris mitjans en euros per hora segons el mercat de l'empresa i la nacionalitat del treballador

Mercat de l'empresa	Tots	Espanyola	Estranger UE	Estranger no UE
Local o regional	9,39	9,50	9,67	7,16
Espanya	11,38	11,48	12,31	7,21
UE – 15	11,93	11,86	23,16	7,37
Mercat mundial	12,19	12,06	18,14	10,62

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Els estrangers comunitaris cobren sistemàticament més, mentre que els no comunitaris cobren sistemàticament menys. Crida l'atenció que la remuneració mitjana màxima pels estrangers comunitaris la paguen les empreses que treballen el mercat de la UE, en concret 23,16 €/h, és a dir, el doble que els treballadors espanyols de les mateixes empreses (11,86 €/h). La proporció d'assalariats que treballen per a empreses de mercat local o català és molt més alta entre els estrangers extracomunitaris, el 62%, que entre els espanyols, el 44%, o els estrangers de la UE, el 22%. En canvi, la proporció dels assalariats que treballen per a empreses amb mercat europeu o mundial és del 8% entre els estrangers de fora de la UE, del 16% entre els espanyols i del 35%

coeficients que corresponen a cada característica en fer una estimació estadística de l'equació d'ingressos. En el cas que ens ocupa, dos treballadors iguals que fan la mateixa feina, un en una empresa pública i l'altre en una de privada, no cobraran igual, ja que el treballador de l'empresa pública guanyaria un 1,25 % menys. Vegeu l'apartat 3.5, més endavant.

pels estrangers de la UE. En altres paraules, l'abast del mercat de les empreses en què treballen els estrangers també contribueix en alguna mesura a explicar les diferències salarials per nacionalitat.

Finalment, pel que fa al tipus de negociació col·lectiva, hi ha una diferència remarcable entre els convenis geogràfics (provincials o interprovincials), amb un salari mitjà de 9,40 €/h i els convenis d'empresa, amb 13,64 €/h. Novament, els estrangers extracomunitaris tenen salaris sistemàticament més baixos que els espanyols i els estrangers de la UE salaris sistemàticament més grans, però les proporcions en què els diversos col·lectius s'acullen a una o altra classe de conveni no són prou diferents per suggerir que aquesta dada té rellevància explicativa de les diferències entre espanyols i estrangers.

Salaris, nacionalitat i variables individuals

Les característiques personals són un factor clau per explicar una gran part de les diferències salarials atès que són determinants directes de la capacitat productiva de l'individu, en un entorn determinat. Tanmateix, la capacitat productiva és un concepte multidimensional, difícilment mesurable i, per tant, les enquestes s'han de limitar a recollir variables observables objectives que tinguin relació amb aquesta capacitat. Així, l'edat, l'antiguitat a l'empresa, el nivell d'estudis o la categoria ocupacional són indicadors indirectes de les capacitats i estan molt relacionades amb el salari. Altres variables com la durada del contracte o de la jornada també donen informació sobre la natura de la relació laboral amb l'empresa i, per tant, també ajuden a explicar el salari. Queda, finalment, una variable que no hauria d'afectar el salari, el sexe de la persona, però hi ha evidència empírica molt sòlida que confirma l'existència de discriminació salarial per sexe.

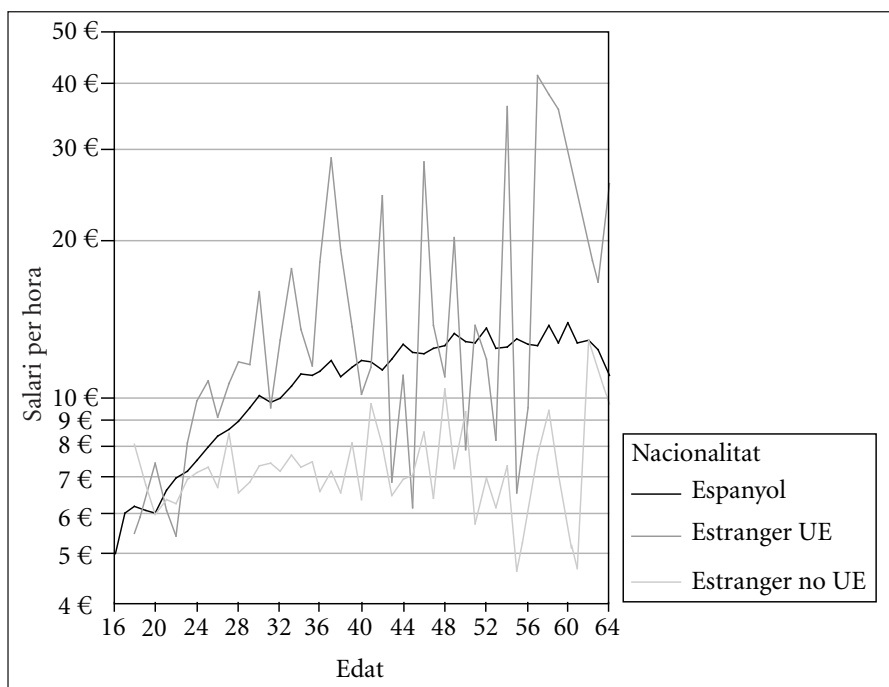
L'EDAT, L'ANTIGUITAT I EL TIPUS DE CONTRACTE

Pel que fa a l'edat, la població assalariada immigrant és, en general, més jove que la nacional. A la mostra, l'edat mitjana dels assalariats de nacionalitat espanyola és de 37,6 anys mentre que la dels estrangers extracomunitaris és de 33,9 anys i la dels estrangers de la UE de 36,2 anys. Atès que l'edat afecta el salari de forma positiva al llarg

de la vida laboral, fins aproximadament els 45-50 anys, la població immigrant estaria rebent un salari menor, en part pel fet que és més jove. Tanmateix, si es representa el salari per edat per als tres grans col·lectius, sorprèn el fet que els salaris dels estrangers extracomunitaris no mostrin cap tendència amb l'edat. La major erràticitat dels salaris dels estrangers que s'observa al gràfic no té cap significat, ja que es deu simplement al fet que la mostra de l'enquesta té poques observacions.

Gràfic 4.

Salaris en euros per hora segons l'edat i la nacionalitat del treballador

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Més significatiu que l'edat és l'antiguitat a l'empresa. L'anàlisi estadística mostra que es tracta d'una variable molt significativa, que afecta directament la remuneració ja que l'efecte de l'antiguitat sobre el salari és molt positiu, tot i que decreixent. L'antiguitat

Taula 11.

Salaris mitjans en euros per hora segons la nacionalitat, el tipus de contracte i de jornada

Durada del contracte i jornada	Tots	Espanyola	Estranger UE	Estranger no UE
Contracte indefinit	11,25	11,29	15,31	7,64
Contracte temporal	7,70	7,74	10,96	6,91
Jornada completa	10,86	10,94	15,08	7,37
Jornada parcial	8,65	8,74	8,78	6,77

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

mitjana dels assalariats de nacionalitat espanyola és de 8,1 anys, però la dels estrangers de la UE és de 3,5 anys i la dels extracomunitaris és de només 1,1 anys. Aquesta antiguitat tan reduïda s'origina per l'alta rotació laboral d'aquest col·lectiu i, com a factor no menys important, també es deu al poc temps que fa que han arribat. La baixa permanència en les empreses explica, amb tota probabilitat, una part significativa de les diferències salarials entre espanyols i estrangers no comunitaris.

L'antiguitat reduïda és un reflex del tipus de vincles laborals dels assalariats immigrants. Així, la distinció de tipus de contracte laboral entre indefinit o de duració determinada que ens proporciona l'EES permet identificar una diferència clara entre els assalariats nacionals i els immigrants. En efecte, la meitat dels assalariats extracomunitaris de la mostra, el 49,2%, tenen un contracte temporal, mentre que entre els espanyols la proporció és de només el 17,2% i entre els estrangers comunitaris del 19,2%. Atesa la important diferència salarial que hi ha entre les dues menes de contracte (el salari mitjà dels indefinits és 1,46 vegades el dels eventuais), el factor d'antiguitat associat al factor del tipus de contractació tindran una contribució notable en l'explicació de les diferències salarials per nacionalitat.

Tal com ja hem vist anteriorment, es repeteix el patró de diferència salarial de forma que els assalariats estrangers extracomunitaris guanyen menys que els espanyols i els comunitaris guanyen més.

En allò que fa referència a la durada de la jornada, el salari per hora dels treballadors a temps complet (10,86 €/h) és més gran que els que tenen un contracte a temps parcial (8,65 €/h) i es torna a donar el patró que els estrangers comunitaris cobren més que els espanyols i els extracomunitaris menys. Els percentatges de treballadors amb jornada parcial entre els estrangers extracomunitaris és del 15,6%, més gran que el dels espanyols, que és de l'11,6% i dels estrangers de la UE, que és del 9,6%, però les diferències salarials per tipus de jornada són molt més petites entre els estrangers no comunitaris (només un 8%) que entre els espanyols (25%). Aquest factor, doncs, contribueix poc a explicar les diferències de salaris.

SALARIS, NACIONALITAT I NIVELL D'ESTUDIS

El nivell d'estudis de l'assalariat és una variable que tradicionalment s'ha vinculat a les diferències salarials, atès que s'empra com un indicador de les capacitats de l'individu. Les empreses utilitzen el nivell d'estudis com un filtre de selecció del personal i utilitzen els nivells educatius per a fixar els requisits previs d'accés a diferents nivells de la jerarquia laboral o a llocs de treball de diferent qualificació.

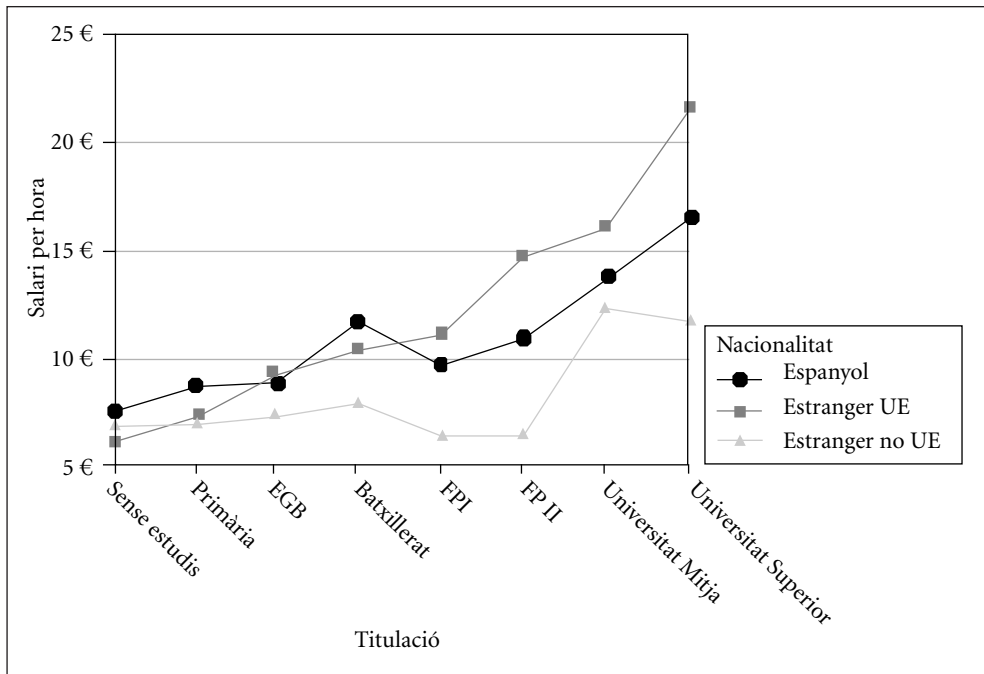
En estudiar els determinants salarials, molts models estan basats en la teoria del capital humà desenvolupada per Becker (Becker, 1964) i, en aquests models, el nivell d'estudis assolit juga un paper fonamental. D'aquí que, seguint els treballs de Mincer (Mincer, 1974), els estudis empírics que tracten de mesurar l'impacte o la "rendibilitat" dels estudis, a partir dels diferencials salarials obtinguts, siguin abundants. Per al cas d'Espanya, alguns treballs il·lustratius són els de Ayala i Iriando (2000), Barceinas, Oliver i Raymond (2000), Díaz (2001), Díaz y Hartog (2006), Pérez i Hidalgo (2000), treballs tots ells basats en les dades de l'EES del 1995. Es tracta, doncs, d'una característica personal normalment considerada molt rellevant.

Els salaris mostren un clar perfil ascendent segons puja el nivell educatiu, amb una certa minusvaloració de l'ensenyament secundari de tipus professional (FP) enfront de la més generalista (batxillerat). En els extrems, el salari mitjà dels llicenciats superiors (16,72 €/h) és 2,3 vegades el salari mitjà de l'extrem inferior, els que no tenen estudis (7,32 €/h). Els estrangers de la UE tenen salaris superiors als dels espanyols a

partir dels nivells educatius mitjans de tipus professional en amunt, mentre que els estrangers extracomunitaris tenen salaris sistemàticament menors i, ben curiosament, els seus llicenciats superiors tenen un salari menor al dels diplomats universitaris. En el gràfic 5 es mostren els salaris per hora pels tres grans grups de nacionalitats i pels diferents nivells d'estudis.

Gràfic 5.

Salari en euros per hora segons els estudis i la nacionalitat del treballador

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

En el gràfic 5 també es pot observar que la disparitat de salaris per nivell d'estudis és molt més gran entre els estrangers de la UE que entre els espanyols. Així un llicenciat superior té un salari mitjà de 3,6 vegades al de la persona sense estudis (21,69 €/h i 6,08 €/h, respectivament). En canvi, entre els estrangers extracomunitaris, la disparitat

és menor: el salari mitjà del diplomad és de 12,34 €/h, que equival a 1,9 vegades el salari d'una persona amb estudis de formació professional.

Aquestes diferències de remuneració per nivell d'estudis estan reforçades per la composició de la població assalariada. En efecte, el 65% dels estrangers extracomunitaris de la mostra de l'EES tenen, com a molt, només estudis primaris, mentre que només el 5,7% han assolit el nivell universitari mitjà o superior. Les proporcions pels estrangers de la UE gairebé s'inverteixen, ja que els que tenen estudis universitaris mitjans o superiors són el 46,5%, mentre que només el 15,2% arriba, com a molt, als estudis primaris. Pels assalariats espanyols, els universitaris són el 19,7% de la població i els que com a molt tenen només estudis primaris són el 25,7%. La combinació dels diferencials de salari per nivells educatius amb les diferents proporcions de població amb baix nivell educatiu constitueixen, sens dubte un poderós factor de diferenciació salarial entre immigrants i espanyols.

SALARIS, NACIONALITAT I CATEGORIA OCUPACIONAL

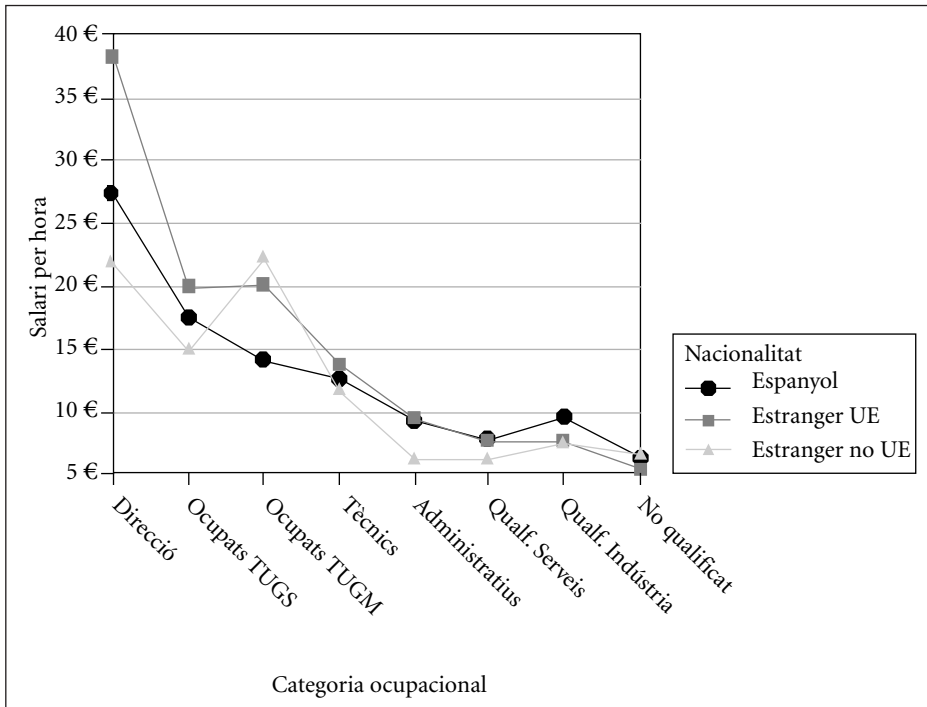
La categoria ocupacional acaba sent una síntesi de moltes característiques personals del treballador, siguin observables o no, i en els treballadors més antics és el resultat de la trajectòria personal i professional de l'individu. La categoria ocupacional està molt relacionada amb el nivell d'estudis i els coneixements específics de l'individu, característiques en general valorades per les empreses, però també té molta relació amb la posició jeràrquica de l'individu dins de l'organització, posició que afecta directament la remuneració. Hi ha, doncs, una clara relació positiva entre el nivell jeràrquic i el salari, tal com ens il·lustra el gràfic 6.

Les diferències salarials per categoria laboral són molt remarcables. Pel conjunt de la població el salari mitjà dels assalariats amb funció de direcció és de 27,68 €/h, és a dir, 4,3 vegades el salari mitjà de la categoria inferior, el treballador no qualificat, el salari mitjà del qual és de 6,37 €/h.

El patró salarial dels estrangers es repeteix de nou aquí, amb ben poques excepcions. Els assalariats extracomunitaris són els que guanyen menys per totes les categories la-

Gràfic 6.

Salaris en euros per hora segons la categoria laboral i la nacionalitat del treballador

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

borals excepte una, la d'empleats o tècnics amb títol universitari de grau mitjà (ocupats TUGM), on assolixen 22,22 €/h, molt per sobre dels espanyols, amb 14,14 €/h o dels estrangers de la UE, amb 20,20 €/h. En qualsevol cas, però, és un grup numèricament molt poc significatiu ja que només és el 0,4% dels estrangers extracomunitaris, gairebé el mateix percentatge que els directius. En canvi, els assalariats estrangers de la UE són els que guanyen més de les categories mitjanes en amunt, però guanyen igual o menys en les inferiors. Pel que fa les remuneracions de les categories inferiors, les diferències entre els tres col·lectius són força més reduïdes.

Les diferències salarials per categories laborals afecten molt les diferències per nacionalitat atès que les proporcions d'assalariats per categoria són molt diferents segons el grup de nacionalitat. Així, el 37% dels estrangers extracomunitaris són treballadors no qualificats i, si s'hi afegeix els treballadors qualificats de la indústria, la construcció o els serveis, tots sectors amb salaris molt baixos, apleguen el 91% dels estrangers extracomunitaris de la mostra. Pels assalariats espanyols aquestes proporcions són molt més petites, ja que només l'11% són no qualificats i les tres categories de salari més baix acullen el 54,3% de la població. Pels estrangers comunitaris, els no qualificats són tan sols el 5% i les tres categories de salari més baix acullen el 27% de la població. Pel que fa a les categories més ben pagades, és a dir, assalariats amb tasques directives, els tècnics o empleats de grau universitari superior i els de grau universitari mitjà són només el 2,5% dels estrangers extracomunitaris. En canvi, aquestes tres categories acullen el 29,5% dels estrangers de la UE i el 13,5% dels assalariats espanyols. En resum, doncs, és evident que la distribució de categories laborals entre els assalariats estrangers també contribueix, de forma molt important, a l'aparició de desigualtats entre els col·lectius nacionals.

SALARIS, NACIONALITAT I SEXE

Les diferències salarials per sexe són un fet ben comprovat que no admet discussió. El que sí que es discuteix és l'origen d'aquestes diferències ja que la seva explicació no pot deixar de banda els comportaments discriminadors. Aquí no s'entrarà a fer una anàlisi específica de la discriminació per sexe tot i que ja es pot avançar que les anàlisis estadístiques dels determinants salarials donen una alta significació i un coeficient elevat al sexe, cosa que apunta de forma clara cap a l'existència de comportaments discriminadors.

Les diferències salarials per sexe són d'una quantia absoluta i relativa molt important. El salari de la dona és de només el 74,5% del de l'home pel conjunt dels assalariats de Catalunya. Per col·lectius, entre els estrangers extracomunitaris, el salari de la dona és el 81,8% del de l'home i, entre els estrangers de la UE, el salari femení és el 73,8% del salari de l'home. Es repeteix el conegut patró dels salaris ja observat, en què els ciutadans extracomunitaris guanyen menys que els espanyols i que els estrangers de

Taula 12.

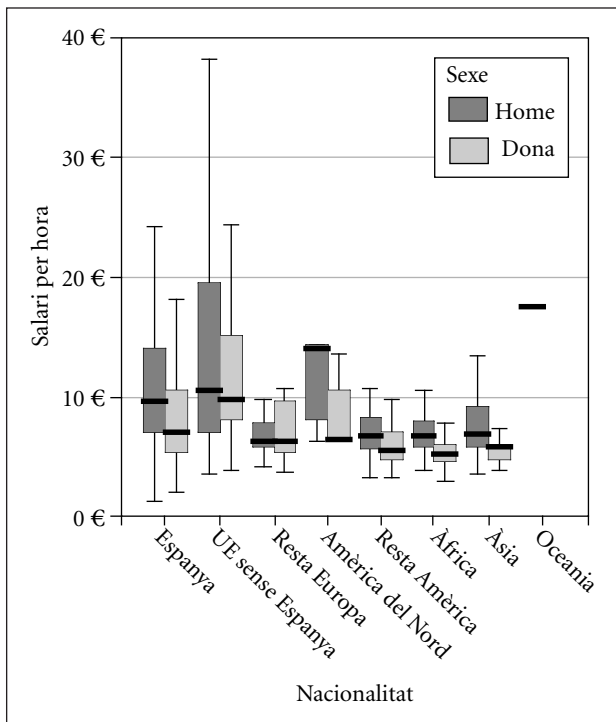
Salaris mitjans en euros per hora segons la nacionalitat i el sexe del treballador

Sexe	Tots	Espanyola	Estranger UE	Estranger no UE
Home	11,84	11,97	15,82	7,69
Dona	8,82	8,87	11,67	6,29

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

Gràfic 7.

Salaris mitjans en euros per hora segons el sexe i la nacionalitat del treballador

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial 2002 (INE).

la UE i, aquests darrers, guanyen més que tots els altres grups. A la taula 12 es detalla la quantia dels salaris i, en el gràfic 7 es representa la seva distribució sintètica per col·lectius.

La contribució del sexe al baix salari dels immigrants extracomunitaris no és tan important com podria ser atès que, en la mostra, el percentatge de dones assalariades entre els immigrants (30%) és força menor que en el cas espanyol (42%) i atès que les diferències salarials amb els homes no són tan grans ni absolutament ni relativa. Sens dubte, amb el creixement de la població immigrant femenina i l'imparable augment de la seva contractació per les feines domèstiques, l'impacte negatiu sobre el salari mitjà dels estrangers es farà notar en els propers anys.

LES DIFERÈNCIES SALARIALS: ANÀLISI DELS DETERMINANTS

L'equació dels salaris

Al llarg dels apartats anteriors hem anat indicant que hi havia factors de l'entorn o característiques personals que eren molt significatius. Per dir-ho ens hem basat en tests estadístics simples basats en les dades tabulades. Tanmateix, en considerar tota la informació de forma conjunta, aquestes anàlisis parcials perden gran part de la seva validesa. En aquest apartat presentem els resultats d'una anàlisi estadística que considera de forma simultània totes les possibles variables explicatives del salari, en concret, es presenta una equació dels salaris estimada mitjançant l'anàlisi de regressió.⁸

---

8. Seguint els procediments habituals, s'estima una equació de salaris de tipus logarítmic, on el logaritme del salari depèn linealment de les variables explicatives emprades. Aquestes variables poden ser de tipus numèric, com l'edat o l'antiguitat, o de tipus categòric, com el nivell d'estudis, la nacionalitat o el sexe. Mitjançant tècniques específiques (variables fictícies), es poden incorporar ambdós tipus de variables. L'especificació de l'equació és la següent:

$\ln(\text{salari/hora}) =$

$\beta_0 + \beta_1 * \text{Edat} + \beta_2 * \text{sexe} + \beta_3 * \text{Antiguitat} + \beta_4 * \text{Antiguitat}^2 + \beta_5 * \text{Categoria Ocupacional} + \beta_6 * \text{Nivell d'Estudis} + \beta_7 * \text{Sector} + \beta_8 * \text{Mida Empresa} + \beta_9 * \text{Propietat Empresa} + \beta_{10} * \text{Tipus de Mercat} + \beta_{11} * \text{Tipus Conveni} + \beta_{12} * \text{Tipus de Contracte} + \beta_{13} * \text{Tipus de Jornada} + \beta_{14} * \text{Nacionalitat}$

Els coeficients⁹ que s'obtenen amb aquesta anàlisi ens indiquen quin impacte té sobre el salari la presència o absència d'una variable de tipus categòric com el sexe o la nacionalitat, o quin impacte té l'increment en una unitat d'una variable quantificable com l'edat o l'antiguitat, si es mantenen iguals totes les altres característiques i variables. És a dir, els coeficients ens indiquen quant variaria el salari entre dos individus que són iguals en tot excepte en una variable. En altres paraules, indiquen quin és el diferencial o la prima salarial¹⁰ que proporciona una determinada variable o característica. Cal advertir, abans de seguir, que aquesta anàlisi proporciona evidència sobre la significació estadística de les variables i la seva relació amb el salari, però d'això no se'n deriven relacions de causalitat, que només poden ser establertes a partir de teories explicatives del salari.

Per cercar la significació de la nacionalitat de l'assalariat en la determinació de la seva remuneració, s'ha estimat l'equació de salaris amb aquesta variable i sense aquesta variable, a fi de comparar-ne els resultats. La variable nacionalitat s'ha introduït de les dues formes que hem emprat en el text: primer, distingint només entre els tres grans grups (espanyols, estrangers de la UE i estrangers de fora de la UE) i, alternativament, amb el màxim detall que permeten les dades (les vuit regions geogràfiques). D'aquesta forma s'han obtingut les primes salarials corresponents al factor de la nacionalitat, expressat per grans grups o amb més detall. Simultàniament, també s'ha estimat l'equació de salaris per cadascun dels tres grans grups nacionals per separat, a fi d'estudiar si els efectes de les diverses variables en cada grup són diferents.

En una segona etapa, s'han repetit totes les anàlisis anteriors per només una part de la mostra, la part que correspon als quartils superior i inferior dels ingressos (el 25%

---

9. El coeficient β_0 , que és una constant, indica el logaritme del salari que caldria esperar si no es conegués cap altra característica de l'individu. És, per dir-ho d'alguna manera, el logaritme del salari de base sobre el qual es va sumant o restant l'impacte de les altres variables. Les altres β indiquen en quina quantia canvia el logaritme del salari quan la variable explicativa augmenta en una unitat (si és quantificada) o quan és present una determinada característica.

10. Per convertir el coeficient β en el diferencial o la prima salarial esperats, expressada en %, cal aplicar la transformació següent:

$$\% \text{ prima salarial} = (e^\beta - 1) * 100$$

Els diferencials salarials del text s'han calculat amb aquesta transformació.

superior i el 25% inferior). La regressió per quartils s'empra per contrarestar l'efecte difuminador que introdueixen les circumstàncies individuals no observades.¹¹ D'aquesta manera s'obtenen millors estimacions de l'impacte de les característiques estudiades sobre els salaris i millors ajustos de l'equació de salaris.

Els resultats de l'anàlisi

L'anàlisi amb tots els individus de la mostra, sense introduir la nacionalitat, dona un ajust força acceptable (R^2 ajustat = 0,611, és a dir, s'explica un 61,1% dels nivells salarials observats), que és significatiu amb una probabilitat molt alta. El salari que tindria un individu del qual no es conegués cap de les característiques estudiades¹² equival a 4,37 €/h. Aquesta xifra és el salari de base sobre el qual se suma i/o es resta la part que correspon a cadascuna de les característiques concretes de l'individu.

La totalitat de coeficients estimats són significatius, per la qual cosa les variables explicatives considerades fins aquí són, totes elles, significatives. Tanmateix, la seva importància relativa es molt diferent.¹³

---

11. Les circumstàncies personals i característiques no observades, és a dir, no recollides en l'enquesta (per exemple, saber idiomes o informàtica, saber treballar en equip, tenir iniciativa, estar passant un mal moment personal que ha fet baixar el rendiment, etc.), incideixen de forma aleatòria sobre els salaris i generen pertorbacions que poden restar molta significació a les variables explicatives. En agafar només els extrems, és més probable que aquestes circumstàncies no observables afectin en sentit similar a la major part dels individus (al 25% superior, amb efectes positius i, el 25% inferior, amb efectes negatius) per la qual cosa les diferències observades entre els individus ja no tenen un component aleatori ni de variables no observades tan elevats sinó que estan més relacionades amb les variables explicatives.

12. Aquest salari de base ve donat per la constant de regressió β_0 .

13. Els coeficients estimats permeten obtenir la prima salarial, és a dir, indiquen el percentatge de canvi derivat de l'augment de la variable en una unitat (o de la presència d'una característica) però, atès que les variables es mesuren en unitats diferents, el valor dels coeficients no reflecteix la importància relativa del factor. Per això es calculen uns coeficients estandarditzats, comparables entre si, que mesuren el pes relatiu dels diferents elements que afecten el salari.

IMPORTÀNCIA RELATIVA DELS FACTORS

La variable que més influeix en les diferències salarials del conjunt de la mostra és l'antiguitat, sobretot els primers anys (pes relatiu del 13,6%). La segueixen, per ordre d'importància en l'impacte relatiu que tenen sobre el salari, els factors següents: pertànyer a una categoria laboral elevada (des de tècnic a directiu, entre el 7% i el 9%); el sexe (-6%); la titulació universitària superior (5,7%); la diplomatura universitària (4,1%); treballar en una empresa de més de 500 treballadors (4%); treballar en el sector financer (3%) i, a partir d'aquí, nivells d'estudis mitjans, qualificacions mitjanes, sectors, etc., d'importància cada cop més petita. L'antiguitat té un efecte gairebé doble que la categoria laboral d'universitari superior i direcció, més del doble que el sexe o la titulació superior, més de tres vegades l'efecte de ser diplomad universitari o de treballar en una empresa gran, més de quatre vegades l'efecte de treballar en el sector financer, tenir estudis mitjans, i així successivament. Els coeficients estandarditzats figuren a la taula de l'Annex d'aquest capítol.

ELS DIFERENCIALS SALARIALS

La prima o diferencial salarial d'una variable o característica, és a dir, el percentatge amb què variaria el salari si tots els altres factors es mantinguessin iguals i la variable que analitzem s'incrementa en una unitat (o si la característica és present) és indicada a la taula de l'Annex d'aquest capítol, on s'ha calculat a partir dels coeficients de regressió, que també hi consten.

Així cada any d'antiguitat fa que el salari sigui un 2,6% superior que el primer any, però aquest impacte va disminuint a mesura que augmenta l'antiguitat, és a dir, l'impacte d'augmentar l'antiguitat un any seria de només el 2,1% quan ja es tenen deu anys d'antiguitat o de només l'1% amb trenta anys d'antiguitat. Pel que fa la categoria laboral, el salari d'un directiu té un diferencial esperat del 153,7% respecte al salari d'un treballador no qualificat, és a dir 2,54 vegades més gran. Les ocupacions que requereixen llicenciatura tenen un diferencial del 88,1% més, les que requereixen diplomatura universitària un 71,8% més, els tècnics un 44,3% més, o els treballadors qualificats de la indústria un 18,8% més, sempre respecte al treballador no qualificat.

El nivell d'estudis té un diferencial salarial menor, ja que el llicenciat universitari té un diferencial del 38,1% sobre els sense estudis, els diplomats un 29,2% i els que tenen ensenyament mitjà (batxillerat o FP 2) tenen un diferencial del 20,3% i del 18,1% respectivament. Treballar en una empresa gran (de més de 500 treballadors) té una prima salarial del 18,8% en relació amb les empreses més petites (10 a 49 treballadors). Pel que fa als sectors, el sector financer té una prima del 30,1% respecte als altres serveis. El sector de serveis bàsics (llum, gas, aigua) té un diferencial del 22,4% i el químic del 21,8%. Per l'altre costat, el sector tèxtil té un diferencial negatiu de -10,9%. El mercat internacional té un diferencial del 9,6% en relació al mercat local. El contracte fix té un diferencial esperat del 5% respecte del temporal. Finalment, el diferencial esperat per ser dona és de -19,3% respecte de l'home, a igualtat de tots els altres factors.

L'IMPACTE DE LA NACIONALITAT

En afegir com a variable explicativa la nacionalitat, primer distingint entre espanyols, estrangers extracomunitaris i estrangers de la UE-15, l'ajust de la regressió pràcticament no varia (R^2 ajustat = 0,612) i l'única variable nova amb significació és ser estranger de la UE. El pes relatiu d'aquesta variable és molt baix (el 0,56%, és a dir, 24 vegades més petit que l'antiguitat) i el seu diferencial salarial és del 10,5% respecte als espanyols. Pel que fa als estrangers de fora de la UE, el coeficient no és significatiu però, a més, és molt petit, amb un diferencial positiu del 0,2%. La resta de coeficients pràcticament no varia en relació amb l'estimació sense distinció de nacionalitat.

Si la variable nacionalitat es desglossa amb el màxim detall que permet l'EES, l'ajust és idèntic al cas anterior (R^2 ajustat = 0,612) i els coeficients varien molt poc, de forma no significativa, respecte a l'estimació original. El factor de la nacionalitat és significatiu per gairebé totes les nacionalitats, excepte en el cas dels provinents de la resta d'Amèrica (Amèrica Central i del Sud), en què la significació és baixa. Tanmateix, excepte pels estrangers de la UE, el valor dels coeficients és molt baix i de signe diferent a l'esperat en alguns casos. A l'hora d'explicar estadísticament els salaris observats, el pes relatiu de les nacionalitats és molt baix, entre el 0,03% i el 0,2%. Els diferencials salarials respecte als espanyols són: +10,5% pels estrangers de la UE, -3,6% pels estrangers de la resta d'Europa, +0,5% pels de la resta d'Amèrica, -1% pels de l'Àfrica i +7% pels

d'Àsia. Pels de l'Amèrica del Nord i Oceania la mostra no és representativa i, per tant, els elevats diferencials salarials són un resultat espuri, sense rellevància estadística.

Queda clar, doncs, que ser immigrant no és una característica que faci variar significativament el salari esperat, excepte en el cas dels provinents de la UE i d'Àsia. En qualsevol cas, la importància relativa del factor de la nacionalitat en relació amb tots els altres és molt baixa, i el model no guanya capacitat explicativa. La no significació del coeficient d'estrangers de fora de la UE, quan es fa l'anàlisi per grans grups, és deguda al signe contradictori dels diferents grans grups de nacionalitats i al fet que un dels grups numèricament important, el de la resta d'Amèrica, que és gairebé el 30% dels estrangers extracomunitaris de la mostra, té un coeficient no significatiu. El fet que el diferencial salarial per nacionalitat sigui tan petit i/o poc significatiu suggereix clarament que no es pot parlar de discriminació per nacionalitat atès que, a igualtat de tots els altres factors, la nacionalitat pràcticament no fa variar el salari.

Quan es fa l'anàlisi per als col·lectius estrangers per separat els resultats tampoc no suggereixen l'existència de comportaments discriminatoris.¹⁴ Per exemple, la constant de regressió dels estrangers de la UE és menor que la de tota la població, cosa que indica que el seu salari de base és molt menor, de només 2,76 €/h, la qual cosa és suggestiva de discriminació contra els estrangers de la UE, resultat contraintuïtiu contrari al fet observat que els seus salaris són sistemàticament més grans. Tot i així, l'ajust per aquest grup és força millor (R^2 ajustat= 0,677). Diverses variables deixen de ser significatives, en especial el fet de treballar en determinats sectors (llum, hostaleria, transports, maquinària elèctrica) o la grandària de l'empresa (mitjanes i molt grans). Alguns diferencials salarials varien molt en comparació amb l'anàlisi amb tota la població; tanmateix, la variable antiguitat segueix sent molt important en termes relatius tot i que les més decisives són la variable de la categoria laboral (direcció, universitaris, tècnics) i d'estudis superiors. A continuació trobem l'antiguitat, l'edat, el tipus de jornada laboral, el sexe, els mercats de destí i alguns sectors.

---

14. S'entén que hi ha discriminació salarial quan a una persona se li paga un salari diferent del d'una altra tot i ser les dues persones iguals en totes les característiques individuals i variables d'entorn que poden afectar el treball, amb l'única diferència entre elles d'algun tret personal que no té res a veure amb la capacitat de treball, com la raça, el sexe, la religió o la nacionalitat.

Pels estrangers extracomunitaris el resultat també és contraintuïtiu i el salari de base estimat és de 5,35 €/h que suggeriria una important discriminació positiva o tracte de favor, contràriament al fet observat de tenir salaris sistemàticament menors. L'ajust, en canvi, empitjora molt (R^2 ajustat= 0,419), els diferencials salarials varien molt i diverses característiques deixen de ser significatives, com ser treballador qualificat de serveis, treballar en el sector de comerç o en el de les finances, o que el mercat de destí sigui Espanya. Les principals variables explicatives passen a ser treballar a la construcció, la categoria laboral elevada, el sexe, tenir l'EGB completa (o equivalent), la grandària de l'empresa i força més avall, l'antiguitat.

Per tractar d'afinar més tots els resultats anteriors s'han realitzat estimacions de l'equació de salaris i dels diferencials salarials pels quartils de la mostra (el 25% inferior i el 25% superior). L'ajust del model millora de forma espectacular (R^2 ajustat= 0,713) i tant els diferencials salarials com el pes relatiu de les variables varien moderadament respecte a l'anàlisi per tota la mostra. La introducció de la variable de la nacionalitat pràcticament no millora l'ajust (R^2 ajustat= 0,714), però és significativa, amb un valor dels coeficients semblant al cas de tota la mostra (diferencial salarial dels estrangers de la UE de +9,8% i del + 3,2% pels estrangers de fora de la UE).

Les anàlisis per quartils per cada col·lectiu nacional separat milloren encara més els ajustos de l'equació de salaris (R^2 ajustat pren el valor de 0,715 pels espanyols; 0,84 pels estrangers de la UE; 0,888 per la resta d'Europa; 0,662 per la resta d'Amèrica; 0,636 per l'Àfrica; 0,992 per Àsia), amb coeficients molt diferents per cada nacionalitat. L'antiguitat guanya pes pel col·lectiu espanyol però és molt menys important per tots els col·lectius estrangers, fins i tot té un efecte negatiu en el cas dels asiàtics. El pes relatiu del sectors varia per cada grup nacional i alguns perden significació estadística. En general, el tipus de jornada perd significació per gairebé tots els grups i la mida d'empresa també perd significació per diversos grups. La variable que manté la seva predominança passa a ser la categoria laboral elevada (direcció, ocupats universitaris, tècnics) i els estudis superiors. En tots els casos es manté un important diferencial per sexe, més acusat en els col·lectius d'Àsia (-35%), de la resta d'Europa (-30%) i d'Espanya (-22%), que confirma els resultats obtinguts pel conjunt de la mostra en suggerir clarament l'existència de comportaments discriminadors per sexe, molt més acusats en alguns col·lectius nacionals.

DISCRIMINACIÓ, SEGREGACIÓ O SEGMENTACIÓ?

Les variacions en l'ajust de l'equació de salaris que resulten de fer les anàlisis per grups separats, així com la pèrdua de significació d'algunes variables i els canvis importants dels diferencials salarials que també en resulten, suggereixen l'existència de comportaments o de variables no observades que afecten la valoració de les característiques dels col·lectius estrangers. Com hem vist, no és una qüestió de discriminació sinó que apunten cap a un fet diferent, més relacionat amb la segregació o la segmentació de mercats laborals.¹⁵

Els estrangers de la UE es mouen en un entorn en què les característiques personals són força més importants a l'hora de determinar el salari que pel conjunt de la població. En canvi, pels estrangers extracomunitaris hi ha un component erràtic molt considerable, que redueix molt la capacitat explicativa de les característiques personals o d'entorn. Aquest resultat tan diferent apunta més aviat a l'existència d'un segment de mercat laboral on hi ha poca diferenciació, poca especialització i, principalment, mala informació sobre les capacitats del treballador o sobre les possibilitats de trobar feina en altres llocs o empreses. Són, en definitiva, els resultats esperables atesa l'alta rotació i l'alta inestabilitat laboral d'aquest col·lectiu, que roman molt poc temps a les empreses (antiguitat mitjana de només 1,1 anys) i treballa principalment en feines de poca especialització i amb contractes temporals.

CONCLUSIONS

Els salaris dels treballadors estrangers són significativament diferents dels salaris dels treballadors que tenen nacionalitat espanyola. Cal distingir entre dos col·lectius d'estrangers, els que venen de la UE i els que venen de fora de la UE. El primer col·lectiu té un salari molt més alt que el dels espanyols (14,5 €/h i 10,7 €/h respectivament) i,

---

15. Hi ha segregació quan s'assignen feines diferents a persones que només són diferents per alguna característica com el sexe, la raça, la religió o la nacionalitat, tot i que la resta de característiques de les persones són iguals.

el dels estrangers extracomunitaris té un salari molt inferior (7,3 €/h). Aquesta diferència és sistemàtica i es tracta d'un patró que es repeteix en les anàlisis creuades per qualsevol variable com el sector, la grandària de l'empresa, la categoria laboral, el nivell d'estudis, etc. Tanmateix, contra el que es podria esperar, en fer l'anàlisi simultània amb totes les variables, la característica de grup nacional no aporta cap millora en la capacitat explicativa de l'estimació estadística realitzada i, per alguns col·lectius, té una significació baixa. En tots els casos, exceptuant el d'estrangers de la UE, la nacionalitat suposa un diferencial de salaris molt petit de forma que no es pot donar suport a la hipòtesi de l'existència de discriminació.

L'explicació de les diferències salarials observades ve, doncs, de les mateixes característiques dels treballadors immigrants, de les dels llocs de treball que ocupen i de l'entorn econòmic de les empreses on treballen. L'anàlisi de les dades de la mostra confirma la caracterització de l'assalariat immigrant que s'extreu de l'EPA, que identifica algunes característiques clau dels assalariats estrangers que ajuden a entendre les diferències.

Els estrangers comunitaris tenen unes categories laborals i uns nivells d'estudis (el 50% són universitaris) molt per sobre de la mitjana de l'economia, és a dir, que se situen de forma sistemàtica en la part més elevada de la distribució salarial. De forma anàloga, els estrangers no comunitaris tenen categories laborals més baixes (el 91% del col·lectiu està ocupat en les tres categories més baixes, un 37% són treballadors no qualificats) i uns nivells d'estudis (el 65% només té estudis primaris complets) molt per sota de la mitjana de l'economia. La distribució per sectors també ajuda a entendre les diferències. Els treballadors estrangers extracomunitaris es concentren en els altres serveis (personals, etc.), la construcció i l'hostaleria, sectors en què les remuneracions són baixes per les categories poc qualificades. Els estrangers de la UE també treballen en sectors de baixa remuneració (altres serveis, comerç, etc.) però tenen categories laborals molt superiors. Una altra variable clau per entendre les diferències és l'antiguitat. Pels estrangers extracomunitaris l'antiguitat mitjana és molt baixa, d'1,1 anys, enfront dels 8,1 anys dels espanyols. La baixa antiguitat és resultat de l'alta rotació laboral dels immigrants extracomunitaris, un 50% dels quals té contracte temporal. D'aquí que l'antiguitat sigui tan important per explicar les diferències salarials entre

els treballadors espanyols i que perdi bona part d'aquesta capacitat explicativa entre els treballadors estrangers, de la UE o de fora de la UE.

L'anàlisi separada per grups nacionals i per quartils no varia aquestes apreciacions i confirma que les variables del model són adequades per explicar el salari. Hi ha diferències salarials clares entre espanyols, estrangers comunitaris i extracomunitaris, però no hi ha un suport convincent a la hipòtesi de discriminació per nacionalitat. Tanmateix, quan es fa una anàlisi separada per nacionalitats, hi ha canvis importants en els pesos relatius dels factors de desigualtat. Això suggereix comportaments diferents de cada grup nacional, que apunten cap a l'existència de segments diferenciats del mercat de treball. En altres paraules, hi hauria comportaments segregadors (o autosegregadors), de forma que els diferents col·lectius s'acabarien concentrant en determinats sectors, categories laborals, tipus d'empresa, etc. També contribuiria a aquests resultats la mala informació que hi ha sempre entre els nouvinguts, tant sobre les possibilitats de trobar feina en altres llocs o empreses com, en el cas de les empreses, sobre les capacitats del treballador.

Finalment, cal recordar les limitacions d'aquesta anàlisi. El que s'ha vist fins aquí es refereix a dades del 2002. Mentrestant la situació ha canviat molt i la població immigrant s'ha doblat. A més, la representativitat de la mostra és baixa, de només el 39% dels assalariats estrangers i recull només els treballadors legals d'empreses de 10 o més treballadors. Això vol dir que una part molt important dels assalariats estrangers, els que estan en empreses petites, en el treball domèstic, l'agricultura, etc., o en condicions no regularitzades, no hi estan representats. Per a la major part d'aquests assalariats exclosos de l'estudi, els factors de desigualtat que hem identificat tindrien un impacte negatiu sobre el seu salari.

Referències bibliogràfiques

AYALA, L.; IRIONDO, I. (2000). "Cambio educativo y desigualdad salarial: Un análisis comparado". *Papeles de Economía Española*, núm. 86, p. 59-77.

BARCEINAS, F.; OLIVER, J.; RAYMOND, J.L. (2000). "Los rendimientos de la educación y la inserción laboral en España". *Papeles de Economía Española*, núm. 86, p. 128-148.

BECKER, G.S. (1964). *Human Capital*. Nova York: Columbia University Press.

CES (2006). "Las empleadas de hogar". *Panorama Sociolaboral de la mujer en España*, núm. 43.

DÍAZ, L. (2001). *Human Capital, Progressive Taxation and Risk-Aversion: A Theoretical and Empirical Analysis for the Spanish Case*. Tesi doctoral. Reus: Universitat Rovira i Virgili.

DÍAZ, L.; HARTOG, J. (2006). "Is there a risk-return trade-off in educational choices? Evidence from Spain". *Investigaciones Económicas*, 30(2), p. 353-380.

GARCIA, J.; HERNÁNDEZ, P.; LÓPEZ, A. (2001). "How wide is the gap? An investigation of gender wage differences using quantile regression". *Empirical Economics*, (26), p. 149-168.

GARCIA, J.I.; JIMENO, J.F. (2005). *Public Sector Wage Gaps in Spanish Regions*, Documento de Trabajo, núm. 0526, Madrid: Banco de España.

GARDEAZÁBAL, J.; UGIDOS, A. (2001). "Measuring the gender gap at different quantiles of the wages distribution". *Estudios sobre la Economía Española*, núm. 108, Madrid: FEDEA.

GONZÁLEZ, J.; MIR, P.; GIL A. (2002). *La desigualtat salarial a Catalunya (1995-2000)*, Barcelona: Ed. Mediterrània.

JIMENO, J.F. (2006). "Diferencias salariales entre los sectores público y privado en las regiones españolas". *Boletín Económico*, febrer, (58-65). Madrid: Banco de España.

MINCER, J. (1974). *Schooling, Experience and Earnings*. Nova York: Columbia University Press.

PÉREZ, S.; HIDALGO, A. (2000). *Los salarios en España*. Madrid: Fundación Argentaria - Visor.

ANNEX: TAULA DE COEFICIENTS DE LA REGRESSIÓ

Coeficients estimats de l'equació de salaris							
	Coeficients no estandarditzats		Coeficients estandarditzats	t d'Student	Significació	Prima salarial en %	Pes relatiu del factor en %
	B	Error Est Est	Beta				
(Constant)	1,475	0,003		474,493	0		
Edat	6,24E-03	0	0,132	206,566	0	0,625	3,926
Sexe	-0,214	0,001	-0,202	-352,933	0	-19,265	-6,008
Antiguitat	2,53E-02	0	0,456	250,895	0	2,563	13,563
Antiguitat2	-4,55E-04	0	-0,25	-148,953	0	-0,046	-7,436
Direcció	0,931	0,002	0,258	428,225	0	153,704	7,674
Ocup. Univ. Sup.	0,632	0,002	0,29	343,407	0	88,137	8,626
Ocup. Univ. 1r	0,541	0,002	0,229	280,675	0	71,772	6,811
Tècnic	0,367	0,001	0,274	312,885	0	44,340	8,150
Empleat administr.	0,147	0,001	0,094	125,25	0	15,835	2,796
Qualificat serveis	0,126	0,001	0,079	108,619	0	13,428	2,350
Qualif. Indústria	0,169	0,001	0,151	166,232	0	18,412	4,491
Primaris	3,62E-02	0,003	0,03	13,518	0	3,683	0,892
EGB completa	6,39E-02	0,003	0,053	23,756	0	6,594	1,576
Batxillerat	0,185	0,003	0,11	66,084	0	20,322	3,272
FP mitjana	0,127	0,003	0,066	44,947	0	13,542	1,963
FP superior	0,166	0,003	0,093	58,936	0	18,057	2,766
Diplomatura univ.	0,256	0,003	0,139	85,745	0	29,175	4,134
Llicenciatura univ.	0,323	0,003	0,193	109,025	0	38,127	5,741
Extractives	0,117	0,002	0,026	50,052	0	12,412	0,773
Aliments	3,71E-02	0,002	0,013	23,627	0	3,783	0,387
Tèxtil	-0,115	0,002	-0,043	-73,458	0	-10,863	-1,279
Paper	8,66E-02	0,002	0,027	49,196	0	9,046	0,803
Químic	0,197	0,002	0,07	122,616	0	21,774	2,082
Cautxú	0,127	0,002	0,031	57,953	0	13,542	0,922
Metall	8,93E-02	0,002	0,034	58,221	0	9,345	1,011
Maquinària mecàn.	8,24E-02	0,002	0,022	40,888	0	8,592	0,654
Maquinària elèctr.	5,88E-02	0,002	0,018	32,451	0	6,056	0,535
Material transp.	8,92E-02	0,002	0,03	49,663	0	9,324	0,892
Altres indústries	-5,06E-02	0,002	-0,012	-23,09	0	-4,933	-0,357
Llum, gas, aigua	0,202	0,003	0,031	59,588	0	22,385	0,922
Construcció	0,17	0,001	0,09	143,706	0	18,530	2,677
Comerç, reparac.	3,15E-02	0,001	0,023	34,97	0	3,204	0,684
Hostaleria	1,90E-02	0,002	0,007	12,574	0	1,914	0,208
Transp. i comunic.	0,114	0,001	0,05	87,34	0	12,075	1,487
Finances	0,263	0,002	0,102	169,081	0	30,083	3,034
Control públic	1,24E-02	0,001	0,006	10,682	0	1,251	0,178
20 a 49	5,86E-02	0,001	0,048	69,424	0	6,034	1,428

50 a 99	9,96E-02	0,001	0,065	101,598	0	10,477	1,933
100 a 199	0,137	0,001	0,085	132,189	0	14,683	2,528
200 a 499	0,1	0,001	0,066	97,225	0	10,517	1,963
Més de 500	0,172	0,001	0,134	168,166	0	18,768	3,986
Conveni provincial	3,40E-02	0,001	0,032	50,568	0	3,458	0,952
Conveni empresa	0,115	0,001	0,088	119,706	0	12,187	2,617
Conveni centre	-0,102	0,001	-0,046	-74,705	0	-9,697	-1,368
Mercat Espanya	5,65E-02	0,001	0,053	85,228	0	5,817	1,576
Mercat UE	8,39E-02	0,001	0,042	68,412	0	8,749	1,249
Mercat mundial	9,15E-02	0,001	0,05	81,675	0	9,576	1,487
Contracte indefinit	4,98E-02	0,001	0,037	62,266	0	5,104	1,101
Jornada parcial	-2,02E-02	0,001	-0,012	-22,505	0	-1,995	-0,357

Coeficients per nacionalitats (detall)							
Estranger UE	9,98E-02	0,003	0,019	36,692	0	10,492	0,560
Resta d'Europa	-3,67E-02	0,004	-0,004	-8,519	0	-3,602	-0,118
Amèrica del Nord**	0,162	0,018	0,005	9,022	0	17,586	0,147
Resta d'Amèrica	5,07E-03	0,002	0,001	2,094	0,036	0,508	0,029
Àfrica	-1,07E-02	0,002	-0,002	-4,575	0	-1,063	-0,059
Àsia	6,66E-02	0,004	0,008	15,074	0	6,885	0,236
Oceania**	0,357	0,043	0,004	8,215	0	42,904	0,118

** La mostra no és representativa

L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005 constitueix la setena edició d'un projecte que aglutina la perspectiva jurídica i la sociodemogràfica en l'estudi i seguiment de la immigració a Catalunya.

No es tracta només d'un llibre sobre immigració, sinó de l'única publicació en català que recull de manera sistemàtica dades actuals, i fa la descripció i l'anàlisi de diferents aspectes de l'impacte que té la immigració al nostre país.

El treball d'una vintena d'experts confegeix el primer volum, que recull articles d'anàlisi jurídica i social centrats en el comentari de les novetats i les dades més recents en àmbits com el mercat de treball, l'escola, la legislació, el sistema judicial o l'activitat de les diferents administracions.

En el segon volum s'ofereix una eina de consulta sobre l'estrangeria al nostre país. Així, s'hi trobarà el recull de les dades principals sobre els col·lectius estrangers més importants a Catalunya; una presentació sintètica de la legislació d'estrangeria en vigor, i un recull de la normativa i la jurisprudència produïda al llarg del darrer any. Finalment, s'hi comenta una selecció de la bibliografia més rellevant publicada durant l'any 2005.

Editorial Mediterrània

